הומאָר און סאַטירע

צווייטער באנד

ערצעהלונגען, סקיצען און פעליעטאנען

רעדאַגירט פון

י. מאַרינאָוו און אַ. וואָהלינער

ארויסגעגעבען פון

ראַמאַל פּאָבלישינג קאָ.

ניו יאָרק, 1912

אינהאלטס־פערצייכניס:

ערצעהלונגען, סקיצען און פעליעטאָנען.

י. אדלער

1) דער צודרעהטער..... 3
2) ליעבט ניט צו שטאַרק 6
3) דער לעקטשורער..... 9
4) דער נאַרישער דיכטער 12
5) דער אַנאַרכיסט...... 15

מ. אדערשלעגער

אונטערוועגענס.......... 21

י. אַסמאַן

חסידישע מעשה׳לעך:

א) ראש השנה ביי דער גרויסער מחלוקה.... 29
ב) עשרת ימי תשובה און יום כפור........ 32
ג) פון מוצאי יום כפור ביז שמחת תורה.... 36
ד) מלקות............ 40
ה) די אושפיזין....... 42
ו) די סעודת פורים..... 45
ז) דער סדר.......... 48
ח) זיין לעצטער ל״ג בעומר 49
ט) שבועות פאַר זיין פטירה 51
י) די פיש.......... 54
יא) קדוש לבנה........ 56
יב) די לבנה......... 58

דוד אַפּאַטהעקער

1) קיידי׳ס הגדה....... 61
2) דער ווע־גע־טאַר־יאַ־נאַר 68

בעריל חסיד

פאָלקסטימליכע מעשה׳לעך:

א) מלוה מלכה........ 77
ב) דריי עבירות....... 79

ראובן ברייני̇ן

חכמת הבלאָף........... 87

פ. גאַסין

פלאַץ פאַר אַ סוכה....... 93

יעקב גאָרדין

1) די נייע קאָאָפּערייטאָן 99
2) אַרונטער מיט די פּיאַ־טעס............. 104
3) ניט פיק און ניט ניק 108
4) דאָס גרויסע געווינס.. 112

מאָריס ווינטשעווסקי

1) תמוז............. 121
2) אַ דרשה פאַר פערד.... 124
3) אַ איד פון מינסקער גו־בערניע........... 128
4) נאָך מיין טויט......134

מ. זייפערט

טאַגעבוך פון אַ „גרינעם“ 143

ג. זעליקאָוויטש

1) לעבען אָדער שטאַרבען? 159
2) די לעצטע מעשים טובים פון אַ יונגער טאָמייטאָ 165
3) צוויי געגזעגנע גבורים 170

Copyright, 1911,
by Ramal Publishing Co.,
New York

י. אַדלער

4) פּנים ־ רעפאָרם ־ אינ־
סטיטוט........... 176
5) טויזענד און איין סע־
קונדע........... 181

חבצלת

1) וואָס דער גרויסער מאַן
האָט געטראַכט....... 189
2) בעשערט אַן אונגליק.. 193
3) דאָס פּאָר.......... 196

י. טונקעל

אין אַ שניט־קראָם....... 201

לא מיט א ספּאָדיק

אין דער פינסטער........ 207

י. מארינאָוו

1) צו זכור ברית...... 213
2) דער מחיה־מתים־דאָק־
טאָר............. 220

מ. מלמד

איבער'ן וועג........... 229

ב. צביון

מעטשעס............. 235

מ. ציפין

עס סוויסטשעט.......... 243

ל. ק.

מיין ווייב'ס גליקען....... 255

מ. קאַפּלאַן

אַ צעטעל............. 263

א. רייזען

1) דער באַהן־בילעט......271
2) דער הייליגער....... 275

י. רייז

1) אַן אינטערוויו מיט
מיין ווייב......... 281
2) מאַנדלען.......... 284
3) גיט איהם פינפערלעך! 288
4) לאַפּטאַש.......... 292
5) 35 צו 1......... 296
6) סעמעטערי......... 300
7) האַלט אָב די פּרעס!... 305
8) איך און נאָך אימיצער 309
9) סצענקעס אין אַ צווי־
טונגס ־ אָפּיס....... 313
10) פּערפּעלשליגער...... 317
11) מיין רעגען ־ מאַנטעל 321
12) די מויד......... 324
13) די מוהמע רישע..... 328

דער צודרעהטער

געלעגען בין איך מיר אויף מיין אלטער פּלושענער סאָפאַ און געלעזען זעהר אַ שפּאַנענדען קאַפּיטעל פון אַ שונד־ראָמאַן. פּלוצים עפענט זיך די טהיר און אַ מאַן מיט צופּודעלטע האָר און ווילדע, גרויסע אויגען קומט אַריין און פרעגט: „וואָהנט דאָ דער שרייבער פון „לץ"?"

— יא, — האָב איך געענטפערט — וואָס דאַרפט איהר און ווער זייט איהר?

— איך בין געקומען אייך געבען שטאָף פאַר אייער זשורנאַל.

— אויב אזוי, טאָ זעצט זיך אַנידער און דערלאַנגט מיר אַלעס וואָס איהר האָט.

ער הויבט אָן:

— איך בין אַ פערהייראַטהער מענש און האָב 6 מיידלעך, 5 אינגלעך און גלאַט אזוי דריי קינדער... אַ חוץ דעם האָב איך אַ ווייב וואָס האָט קיין מאַן ניט און, איך — האָב קיין ווייב ניט...

— ווי איהר זעהט אויס, זייט איהר עפּעס ניט מיט אַלעמען — האָב איך בעמערקט — ווי איז מען דאָס פערהייראַט און מען האָט קיין ווייב ניט? סיידען איהר וואָהנט ניט מיט איהר.

— ניין, איהר האָט ניט געטראָפען. איך בין אַ קרבן פון אַ פערפּלאָנטערטען פאַמיליענלעבען און אויב איהר האָט אַ ביסעל געדולד וועל איך אייך בעקאַנט מאַכען מיט מיין פּלאָנטער.

— אָלל־ראַיט, דערצעהלט.

— איך בין בעקאַנט געוואָרען מיט אַן אלמנה, וועלכע האָט געוואוינט צוזאַמען מיט איהר שטיעפטאָכטער — האָט ער אָנגעפאַנגען — איך האָב חתונה געהאַט מיט דער אלמנה און מיט אַ מאָנאַט שפּעטער האָט זיך מיין פאָטער פערליעבט אין מיין ווייב'ס שטיעפטאָכטער און מיט איהר געהייראַט. מיין ווייב איז אַלזאָ געוואָרען מיין פאָטער'ס שוויגער און שנור. מיין ווייב'ס שטיעפּ־

זעלבער צייט געוואָרען מיין קינד'ס באָבע, ווייל ער איז דאָך איהר שטיעפזוהנ'ס א קינד... מיין פאטער איז ווידער געוואָרען דער ריכטיגער שוואָגער פון מיין זוהן, ווייל מיין פאטער האָט דאָך מיין קינד'ס שטיעפשוועסטער פאר א ווייב... נו, קומט ניט אויס אז מיין זוהן איז דער אייניקעל פון מיין פאטער און איך בין א זיידע צו זיך אליין?...

— גענוג! גענוג! — האָב איך אויסגעשריען — גענוג!

ער האָט מאָרנע א שמייכעל געטהאָן און איז ארויס פון הויז.

טאָכטער ווידער איז געוואָרען מיין שטיעפמוטער, און דיעזע שטיעפמוטער איז מיין ווייב׳ס שטיעפטאָכטער...

— דאן האָט מיין פאָטער׳ס ווייב געהאט א אינגעל, ביי וועמען איך בין געוועזן קוואטער. דיזער אינגעל איז דאָך געוואָרען מיין שטיעפברודער, דען ער איז דאָך דער זוהן פון מיין פאָטער און מיין שטיעפמוטער, און צו דערזעלבער צייט איז ער אויך דער זוהן פון מיין ווייב׳ס שטיעפטאָכטער, בכן איז מיין ווייב די באָבע פון דיעזען אינגעלע און איך בין דער זיידע פון מיין שטיעפברודער...

— גענוג! — האָב איך דערלאַנגט א געשריי — איהר זייט דאָך טאַקע באמת א צודולטער.

אָבער ער רעדט ווייטער:

—עס האָט ניט לאַנג גענומען און אויך מיין ווייב האָט געבוי־רען א זוהן. מיין שטיעפמוטער איז אַלזאָ איצט געוואָרען מיין זוהן׳ס שטיעפשוועסטער און מיין שטיעפמוטער איז אויך אין דער זעלבער צייט מיין קינד׳ס באָבע, ווייל ער איז דאָך איהר זוהן׳ס א קינד. מיין פאָטער איז ווידער געוואָרען דער ריכטיגער שוואָגער פון מיין זוהן, ווייל מיין פאָטער האָט דאָך מיין קינד׳ס שטיעפ־שוועסטער פאַר א ווייב... קומט אויס נאָך דיעזען חשבון אז מיין זוהן איז דער אייניקעל פון מיין פאָטער און איך בין געוואָרען א זיידע צו זיך אַליין, און מיין ווייב איז געוואָרען א...

— אָבער אום גאָטעס ווילען! ווי לעגט זיך דאָס אויפ׳ן שכל?

— אָט ווי אזוי:

— ווען מיין פאָטער׳ס ווייב האָט געהאט א אינגעל איז דאָך דיעזער אינגעל געוואָרען מיין שטיעפברודער, ווייל ער איז דאָך דער זוהן פון מיין פאָטער און מיין שטיעפמוטער. צו דערזעלבער צייט איז ער דאָך אויך דער זוהן פון מיין ווייב׳ס שטיעפטאָכטער, קומט דאָך אויס אז מיין ווייב איז די באָבע צו דיזען אינגעלע און איך בין א זיידע צו מיין שטיעפברודער...

— אָבער איך פערשטעה אייך נאָך אַלץ ניט.

— רבונו של עולם! וואָס פערשטעהט איהר דאָ ניט?! ווען מיין ווייב האָט געבאָרען א זוהן, איז מיין שטיעפמוטער געוואָרען מיין זוהן׳ס א שטיעפשוועסטער און מיין שטיעפמוטער איז צו דער־

אין אַ וואַרימער פריהלינגס־נאַכט; און אַז פרעמדע מענער זאָלען דערהערען דיין זיס געזאַנג, קענען זיי דיך נאָך צונעהמען פון מיר — דאַרום, מיין ליעבע פלאָרא, מוז איך דיר דיין צונג אַרויס־רייסען...“

און ער האָט דעם צונג אַרויסגעריסען.

ווייטער: „ליעבע, זיסע, טהייערע פלאָרא! דיינע יונגע בריסט זיינען ליעב און ווייס און צאַרט און ריין ווי די שעהנסטע ליליען פון מאָרגענלאַנד; זיי קענען בעצויבערן מיט זייער צאַרט־קייט פיעלע, פיעלע יונגע לייט — דאַרום מוז איך דיר דיינע יונגע בריסט אָבשניידען...“

און ער האָט זיי אָבגעשניטען.

„ביזט נאָך ניט פאַרטיג, מיין ליעבע, טהייערע פלאָרא! איצטער וועל איך דיר דיינע הענד אַרונטערהאַקען, ווייל זיי זיינען וואַרם, ווייך, זאַנפט און קלאָר ווי זילבער... ווען אַ פרעמדער מאַן זאָל דיין האַנד בעריהרען, וואָלט זיך איהם אויסגעדאַכט, אַז ער האַלט אַ הויפען פוך פון אַ יונגע ווייסע טויב און איך וויל ניט, מיין טהייערסטע, אַז אַ פרעמדער מאַן זאָל דיינע הענד אָנריהרען, דאַרום מוז איך דיר דיינע הענד אַרונטערשניידען.“

און ער האָט זיי אַרונטערגעשניטען...

„מיר זיינען באַלד צו ענדע“ — האָט דער פערליעבטער העלד פאַרטגעזעצט — „ווען דו, מיין טהייערסטע, זאָלסט זיצען אין אַ געזעלשאַפט פון מענער ביי אַ טיש קענסט דו דאָך מיט דיינע פיס זעהר גרינג אָנריהרען אַ פוס פון אַ פרעמדען מאַנסביל — און דאָס וואָלט איך ניט געקענט איבערטראָגען; ווייל צו שטאַרק און צו הייס איז מיין ליעבע צו דיר, דאַרום מוז איך דיר, מיין טהייערסטע, אָבזעגעןביידע פיס...“

און ער האָט זיי אָבגעזעגט...

„איצט — זאָגט דער פערליעבטער העלד — בין איך שוין בערוהיגט... איצט בין איך זיכער מיט דיר, מיין טהייערע! קיינער, קיינער וועט דיך שוין ביי מיר ניט צונעהמען! מיר וועלען זיך לעבען ווי אדם מיט חוה'ן אין גן־עדן. קיינער וועט אונז דאָס גליק ניט פערשטערען. דו בלייבסט אויף אייביג מיינע!...“

ליעבט ניט צו שטאַרק!

(אַ מעשה׳לע)

עס ווערט דערצעהלט אַ וואונדערשעהנע מעשה׳לע.

דאָס מעשה׳לע דערצעהלט זיך אָט אזוי:

אמאָל האָט אין מאָרגענלאַנד געלעבט אַ יונגער העלד, וועלכער איז געוועזן שטערבליך פערליעבט אין דער וואונדערשעהנער מיידעל פלאָרא. זי איז געוועזן די שעהנסטע טאָכטער פון מאָרגענלאַנד.

און דער יונגער העלד, וועלכער איז געוועזן אין פלאָרא׳ן שטערבליך פערליעבט, האָט זיך געוואָלט בעוואָרענען, אַז קיין אנדער העלד זאָל זיך ניט צושארען צו זיין געליעבטער פלאָרא, איז ער געפאלען אויף אַ פּלאַן:

אין אַ שעהנעם פריהמאָרגען איז דער פערליעבטער העלד געקומען צו זיין געליעבטער פלאָרא אין איהר קליין, ווייס, ציכטיג שטיבעלע און האָט צו איהר אַזוי געזאָגט: „טהייערע, הארציגע פלאָרא מיינע! אזוי ווי דיינע גרויסע שווארצע כשופ׳דיגע אויגען קענען צוציהען צו זיך פרעמדע מענער, דארום מוז איך דיר, מיין טהייערע, דיינע אויגען אויסשטעכען...“

און ער האָט זיי אויסגעשטאָכען.

„דאָס איז נאָך ניט אַלץ — האָט ער ווייטער געזאָגט — אזוי ווי דיינע שווארצע סאַמעט־לאָקען ווערען פון אַלעמען בעוואונדערט און זיי זיינען אַ גוטער מיטעל אַז פרעמדע מאַנסבילען זאָלען זיך אין דיר פערליעבען, דארום מוז איך דיר דיינע שעהנע לאָקען אָבשערען.“

און ער האָט זיי אָבגעשוירען...

ווייטער: „אויך דיינע ווייסע פּעריל־ציין זיינען שעהן און קענען מיט זייער ווייסקייט צוציהען פרעמדע מענער — דארום מוז איך דיר דיינע ציין ארויסנעהמען.“

און ער האָט זיי ארויסגענומען...

ווייטער: „אזוי ווי דו בעזיצסט אַ וואונדערשעהנע שטימע און ווען דו זינגסט דאַכט זיך אוים אַז דאָס טרילערט אַ סאָלאָווײ

דער לעקטשורער

(אַ רעדע־מאָנאָלאָג)

„אידען, שרייבער און מענשען! מיט גרויס פרייד לאָזען מיר איך וויסען, אַז דער בעליעבטער לעקטשורער יאָקעל (אַ גאַליציאַנער ביים טרייד) וועט לעקטשורען איינע פון זיינע לעקטשורס, מיט וועלכע ער האָט זיך אַזוי בעריהמט געמאַכט אין דער שטאָדט חעלם. די טהעמאַ וועט זיין: „דאָס עסען ביי פערשיעדענע פעלקער".

„אַראַנזשירט פון דער חעלם'ער „חולי נופלים", ביי וועמען דער לעקטשורער איז אויך דער טשערמאַן.

„קומט אין מאַסען היינט ביינאַכט, אין פּיפּיץ האָל, צווישען ריט און פּיט אין דער מיט. איינטריט: גאָר ניט."

דעם ראָזיגען סירקולאַר האָט מיר דערלאַנגט אַן אַלטער איד אין פּיט סטריט פּאַרק.

איך האָב זיך קוים דערוואַרט דער טאָג זאָל אוועק. אַז ס'איז נאַכט געוואָרען, בין איך אוועק הערען דעם „בעליעבטען יאָקעל, וואָס איז אַ גאַליציאַנער ביים טרייד און איינטריט איז גאָר ניט..."

ארום 8 אוהר איז שוין די פּיפּיץ האָל „צווישען ריט און פּיט אין דער מיט" געוועזן געפּאַקט.

אַ פערטעל נאָך 8 האָט זיך בעוויזען דער „בעליעבטער יאָקעל" און אָנגעהויבען בזה הלשון:

„חברים און חבר'טעס! דער גרויסער גריכישער פילאָזאָף לאַפּאַצאַנוס האָט נאָך מיט טויזענד יאָהר צוריק בעהויפּטעט, אַז אין דער וועלט זיינען פאַראַן מעהר נאַראָנים ווי מענשען...

„איצט, אַז מיר זיינען שוין בעקאַנט מיט די גריכען, וועלען מיר איך איבערגעבען זייערע עסענס:

„די גריכען זיינען געוועזן די ערשטע מענשען אין דער וועלט, וואָס האָבען אויסגעטראַכט אַזעלכע אכילות ווי: אָקסענע קעפּ,

און ער האָט זיך מיט איהר פריינדליך געזעגענט און איז ארוים פון איהר שטיבעלע אַ צופריעדענער, אַ גליקליכער.

ווען ער איז דעם זעלבען פאַרנאַכט געקומען בעזוכען זיין ליעבע טהייערע פלאָרא, האָט ער צו זיין גרעסטען שטוינען געפונען איהר צימער לעדיג.

זיין געליעבטע פלאָרא איז ניט געווען...

נאָכפרעגענדיג ביי אַלע אַרומיגע שכנים האָט ער אויסגעפונען, אַז עפּעס אַ צירקוס מאַן האָט זי אָבגעקויפט און ער איז מיט איהר אוועק וואַנדערן איבער דער וועלט.

געוואָרען, צו וואָס? וואָס צוהאַקט איהר עפּעס די פּלאַטפאָרמע אונטער מיר?... וואו האָט איהר דאָס געקראָגען אַזעלכע שאַרפע העקלעך? וואָס שלעפּט איהר מיך פאַר די הויזען?...

„גראָביאַנעס! וואָס שלאָגט איהר זיך, וואָס? פאַר וואָס קומט מיך צו שלאָגען?...

„הינט־שלעגער! אַ קרענק אין אייערע ביינער אריין!... איהר ווילט מיך ניט הערען, אָלל־ראַיט! אָבער נאָך וואָס, זאָלט איהר מיר געזונד זיין, דאַרפט איהר צונעהמען די פּלאַטפאָרמע אין שטיקער?

„גיטע, שלעפּט ניט! שלעפּט ניט ארויס פון אונטער מיינע פיס דאָס לעצטע ברעט, איכ'ל פאַלען!...

„טשעפּעט ניט, העי!... וואָס, איהר שלעפּט טאַקע דאָס לעצטע ברעט אויך?... שעהנע מענשען! וואָס האָט איהר אויס־געפיהרט? גאָר נישט!... אָט האָט איהר פונאַנדערגענומען די גאַנצע פּלאַטפאָרמע!... איהר האָט געלד אויף אַנדערע פּלאַט־פאָרמעס? און אַז יאָ... העי! שלעפּט מיך ניט ביים קאָלנער!... וואָס בין איך עפּעס אייערער?... שטופּט מיך ניט אַזוי!... איהר'ט מיך ארונטערוואַרפען פון די טרעפּ!... העי! הערט מיך אויף בריקענען אין פּאַטילניצע, סטאַפּט!... איך האָב פיינט קאַטאָוועס־לעך!... פּע, איך וועל שוין פאַר אייך מעהר ניט לעקטשורען, אַ מכה!..."

קאַלבס־צונגען, שאָפענע געהירן, געגזענע פּופּיקלעך און היהנער־אויגען...

„חברים און חבר׳טעס! וואָס הירזשעט איהר ווי די פערד, וואָס כאָכאָטשעט איהר ווי די עזלען? קאַטשקעס, וואָס איהר זייט, לאָזט אויסרעדען אַ וואָרט!...

„די גאַליציאַנער זייגען געוועזן — — —

„ליעבע חברים און חבר׳טעס! מאַכט ניט קיין געוואַלדען, שרייט ניט, הוסט ניט, פּייפט ניט! אַז איהר וועט פּייפען און הוסטען און שרייען, וועל איך מוזען סטאָפּען...

„וואָס, איהר פּייפט נאָך?... אַלל־ראַיט, פּייפט, ווער לאָזט איך ניט פּייפען? אָבער צו וואָס דאַרפט איהר נאָך וואַרפען אויף מיר שאָלעכץ פון באַנאַנעס און שטיקער וואָטער מעלאָן?...

„חברים און חבר׳טעס! אויב איהר ווילט דוקא אויף מיר וואַרפען שאָלעכץ פון באַנאַנעס און שטיקער וואָטערמעלאָן — קען איך אייך ניט פערוועהרען. אָבער צו וואָס, זאָלט איהר מיר לעבען, דאַרפט איהר נאָך וואַרפען אויף מיר פלעשער פון סעלצער־וואַסער און בענקלעך? איהר קענט דאָך אַזוי נאָך צו׳פּטר׳ן די גאַנצע פּאַרגיטשור?...

„חברים און חבר׳טעס! זאָגט מיר, אדרבה, וואו איז אייער שכל? אַט געהט מען שוין וואַרפען אויף מיר דעם טיש אויך!...

„פּע, איך האָב פיינט אַזעלכע קאַטאָוועסלעך. ס׳איז גוט אַ מאָל אַ וויץ, אַ שטיפעריי, אָבער וואַרפען אויף מענשען באָטעלס פון סעלצער־וואַסער און טישען מיט בענק — איז שוין אַ ביסעל צו־פּיעל!...

„עה, איהר סטאָפּט טאָקע ניט? זייט איהר דאָך שוין אמת׳ע רוצחים, גראָבע יונגען! איהר קענט דאָך מיך אָט אַזוי אַוועק־הרג׳ענען! וואו איז אייער יושר, אייער מענשליכקייט? איך בין דאָך עפּעס אַ טאַטע פון 5 קינדער.

„וואָס, איהר ווילט מיך טאָקע ניט הערען?... אויב אַזוי, הייסט דאָס, אַז איהר ווילט, אַז איך זאָל ניט פאָרטזעצען מיין לעקטשור... זעהר שעהן!... אָבער — — —

„ליעבע חברים און חבר׳טעס! צו זיינט איהר היינט משוגע

קאטשען זיך די עטליכע מענשען פון געלעכטער.
שרייט דער דיכטער: „ברענגט מיר שוין אהער דעם לוח!"
אום צו האָבען שפּאַס, האָט מען איהם אַ לוח דערלאַנגט.
האָט דער נאַרישער דיכטער פון דעם לוח דעם חודש מאַי אויסגעמעקט...
האָבען זיך די מענשען נאָך שטאַרקער צולאַכט.
איז דער נאַרישער דיכטער אין כעס געוואָרען, און געהאַלטען פאַר די עטליכע מענשען די דאָזיגע דרשה:
„אַזוי ווי די זון קען ניט אויפגעהן ביז דער האָהן קרעהט ניט, אַזוי קען דער פריהלינג ניט קומען, ביז איך שרייב ניט קיין פריהלינגס־ליעד...
„מיין פריהלינגס־ליעד רופט דעם פריהלינג אַרויס.
„אַי, וואָס די לופט איז מילד און וואַרעם און דער הימעל־לויטער־בלוי און די ערד מיט גרינגס בעציערט — איז דאָס טאַקע ניט נאַטירליך!... דאָס האָבען מיר די שונאים מיינע, די יונגע צוציקעס, די ניט־פערגינערס — אַ בראַנד אויף זיי — אַזוי אָב־געטהאָן!
„זיי ווילען מיך ערגערן!...
„ליעבע מענשען, דער פריהלינג וואָס איהר זעהט, איז אַ געמאַכטער, אַ פאַלשער פריהלינג! דאָס האָבען די ווייסע חברה, די פּיפּיגע יונגען אומישנע פאַבריצירט! זיי ווילען מיך בעזייטי־גען... אומברענגען; אין מיין גלאַנץ ווערען זיי פערדונקעלט...
זיי שטעהט ניט אָן, אַז איך זאָל זיין די זון, און זיי די פלעקען...
„מיינע לעצטע ליעדער האָבען דאָס בעוויזען..."
דערווייל איז אין דרויסען געוואָרען גוט וואַרעם, און דער דיכטער האָט גענומען שוויצען ווי אַ ביבער...
ער האָט דעם שווייס פון שטערען געווישט און ווייטער גערעדט:
„אַז איך וועל קיין פריהלינגס־ליעד ניט שרייבען, וועט דער פריהלינג ניט קומען; וועלען קיין גראָזען ניט וואַקסען; וועלען בהמות קיין פּאַשע ניט האָבען..."
און אין דרויסען איז דער יונגער פריהלינג געשטאַנען אַ פער־

דער נאַרישער דיכטער

(אַ מעשה׳לע)

עס איז אַמאָל געווען אַ נאַרישער דיכטער. און דער נאַרישער דיכטער האָט זיך איינגערעדט, אַז אָהן איהם קען דער פריהלינג ניט קומען. ער מוז פריהער זיין פריהלינגס־ליעד שרייבען...

זאָל ער עפּעס ניט זיין „מיט אַלעמען“, און קיין פריהלינגס־ליעד ניט שרייבען, וועט דער פריהלינג ניט קומען...

און בעלאַנגט האָט דער נאַרישער דיכטער צו די אַלטע, צו די זקנים... און אַלס אַ זקן האָט ער דעם ווינטער געליעבט.

ווינטער פלעגט ער ליעגען אין זיין בעטעל איינגעקאָרטשעט און זיך וואַרעמען אונטער די פּוכענע קאָלדרעס...

ער האָט קיינמאָל ניט געזעהן ווי די יונגע ווייסע שנעעלעך פלאַטערען שטיל און טרוימעריש אין דער ווייסער לופט, ווי בליטהען־רעיונות פון יונגע נביאים...

ער האָט געליעבט די קעלט, אָבער קיינמאָל ניט די שעהנהייט.

איינמאָל האָט דער נאַרישער דיכטער דערשפּירט, אַז אַלץ לעבט אויף.

האָט ער פון זיין פענסטערל אַרויסגעקוקט און דערזעהן, אַז די ערד ווערט גרין... אַז די ביימער האָבען שוין אַרויסגעשטעלט דער וועלט זייערע גרינע צינגעלעך...

און בלייך איז דער דיכטער געוואָרען.

און צוזאַמענגערופען האָט ער עטליכע קלוגע מענשען און געפרעגט ביי זיי וואָס דאָ קומט פאָר.

„ס׳איז פריהלינג“, האָבען די עטליכע קלוגע מענשען געענט־פערט.

דער נאַרישער דיכטער האָט אַ טופּע געטהאָן מיט׳ן פוס.

„פריהלינג“? — וואָס רעדט איהר! איך האָב דאָך נאָך קיין פריהלינגס־ליעד ניט געשריבען...“

דער אַנאַרכיסט

(אַ מאָנאָלאָג)

קאָמפּראָמיסעווען איז ביי מיר ניטאָ! נאָ, סער! איך בין מיר אַ מענש, וואָס גלייך אויף אַלעס צו פייפען.

איך פייף אויף די ציצית, אויף די תפילין, אויף די רבנים, אויף דער סיסטעמע, אויף דעם קאַפּיטאַליזמוס, אויף מילה, אויפ'ן שטים־קעסטעל און אפילו אויף דעם הייליגען יום כפור!...

נור מעהר פון אַלעס פייף איך אויף די שבתים!...

אַ גאַנצע וואָך זיץ איך מיר אין הויז און טהו ניט אַ פינגער אין קאַלטען וואַסער, אָבער טאַקע לחלוטין גאָר ניט! פון וואַנען לעב איך? איז דער תירוץ: מיין ווייבעל! זי געהט זיך ארבייטען און דאַטס־אָל!...

פאַר דערפאַר, אַז עס קומט דער הייליגער שבת, איז געהאָרע־וועט דעם גאַנצען טאָג.

איך הייץ איין דעם אויוועז, שטעל צו דינער, פעררוקט מיר די הויזען, סמוק אַ סיגאַרעטעל, האַק אָן אַ ביסעל האַלץ, פאַליש מיר אָב די שיך, זיפּ אויס די אַשעס, שלאָג טשוועקעס אין די ווענד, פיינט אָב דעם פלאָר, וואַש וועש און שפּיעל מיר אויף מיין הארמאָניקעל!...

שבת בין איך ביזי ווי אַ ביהן... אַזאַ מענש בין איך מיר.

מען מוז דאָך מאַכען אַביסעל פּראָפּאַגאַנדע פאַר דעם אידעאַל!

אי, די שכנים בורטשענען? — פייף איך אויף זיי אויך!...

וואָס טויג איך מעהר: אַז מיין זעליגע מאַמע איז געלעגען אויפ'ן טויטען־בעט, האָט זי געשיקט נאָך מיר — „זי וויל מיך זעהן איידער זי שטאַרבט". מילא, בין איך אַוועק. צוגעקומען צום קראַנקען־בעט, נעהמט די מאַמע מיין האַנד אין איהרע און הויבט אָן צו וויינען... „וואָס וויינסטו, מאַמע?" „איך וויל דיך בעטען: אז נאָך מיין טויט זאָלסטו נאָך מיר קדיש זאָגען. אויב ניט דאָס גאַנצע יאהר, זאָל כאָטש זיין איבער די שלשים..."

און זי כליפּעט מיט ביטערע טהרערען!

נאַנדערגעבליהטער און געשמייכעלט...

און זומער איז געוואָרען...

און דער דיכטער האָט שוין ניט געקענט די היץ אריבער־טראָגען, און ער האָט אָרונטערגעוואָרפען פון זיך זיין קאַפעליוש און זיינע קליידער, ווי ס'וואָלט געווען אין מיטען תמוז...

און פאָכענדיג מיט דער נשמה האָט דער נאַרישער דיכטער געזאָגט:

„איך וואָלט ווייטער געוואָלט רעדען, אייך בעווייזען, אז אָהן מיר קען דער פריהלינג ניט קומען, נור ס'איז שרעקליך הייס...“

און די עטליכע קלוגע מענשען האָבען זיך געהאַלטען ביי די זייטען פון געלעכטער...

אלט פינף מאָנאַט, זאָל איך איהם יעצט געהן מל זיין! געהן געגען מיין אידעאַל...

נו, האָט זי אריינגעכאַפּט א פּאָרציע, אז זי וועט מיך האָבען צו געדענקען!...

הערט־זשע מיך ווייטער: דאָ, אייערנעכטען, ווען איך בין ארונטער מיט מיין אידענע אויסרייניגען דעם סעלער (מיר זיינען די הויזקיפּערס) האָבען מיר דעם זוהן אונזערען געלאָזען שלאָפען אין וויגעל.

אז מיר קומען ארויף, ערשט דאָס קינד וויינט און וויינט, אז מען הערט איבער'ן גאַנצען הויז. זייט מיר האָבען דאָס קינד האָט עס נאָך ניט געמאַכט אזעלכע קולות. מיין אידענע נעהמט עס אויפ'ן האַנד, טרייסעלט עס הין און הער, גיט איהם די ברוסט, זינגט איהם א ליעדעל — עס העלפט ניט! עס וויינט און עס וויינט!

אפשר, זאָג איך, שטעכט איהם א דייפּער־פּין?

נעהמט זי דאָס קינד, לעגט עס אוועק אויפ'ן טיש, טהוט עס אויס נאַקעט און... מיר גיבען א קוק, דאָס קינד איז עפּעס פּער־בלוטיגט... מיר קוקען ווייטער — די האָאר שטעלען זיך אונז אויף פאר שרעק! עס וואַרפט מיט אונז דאָס ניין־יעהריגע קדחת!

איז וואָס מיינט איהר האָט פּאַסירט? גאָר א קלייניגקייט: בעת איך מיט מיין אידענע זיינען ארונטער אויסרייניגען דעם סעלער, האָבען זיך דערווייל אריינגעכאַפּט ביי מיר אין הויז חברה, און האָבען מיר מל געוועזן דאָס קינד!...

ווי איהר זעהט מיך א אידען, געקומען און מל געוועזן! — —

מעג ניט קומען אַן אונגליק אויף גאַנץ אמעריקא?!

א קינד ליעגט זיך שטיל און רוהיג אין וויגעל און טשעפּעט ניט א פליג אויפ'ן וואַנד, געהט מען און מען בעשניידט דאָס!...

נערעכט איז געוועזן יאָהאַן מאָסט, ווען ער האָט געזאָגט, אז רעליגיאָן איז א פּעסט. און דעריבער טאַקע זאָג איך: מען מוז פּראָפּאַגאַנדירען! קיין קאָמפּראָמיסעווען! נאָ, סער!

מאַמע, זאָג איך, איך האַלט ניט פון די אַלטע זאַבובאָנעס...

איך פייף אויפ'ן קדיש!

וויינט זי נאָך מעהר!...

זאָג איך: מאַמע, דיין וויינען וועט דיר גאָר ניט העלפען. דאָס האָט צו טהון מיט א פּרינציפּ...

זאָגט זי: „אויב ניט איבער שלשים, זאָל כאָטש זיין איבער דער שבעה..."

מאַמע, זאָג איך, מאַך זיך ניט לעכערליך... דאָס קדיש־זאָגען איז אַן איבערבלייבענים נאָך פון די אַלטע פּרימיטיווע פעלקער... פון די אוראַלטע, פערשימעלטע דורות, בעת דער מענש האָט נאָך געלעבט ווי א מאַנקי, ניט געוואוסט פון קיין פּאָרטשריט, פּראָגרעס, סאָלידאַריטעט און קאָמוניזמוס...

ווען דו, מאַמע, וואָלסט געלעזען יאָהאַן מאָסט'ס „גאָט און די פּעסט", וואָלסטו ניט געפּלוידערט קיין דומהייטען...

און זי — די מאַמע הייסט דאָס — וויינט און גיסט מיט טרערען, און טענה'ט זיך אַלץ איהר אַלטע טענה: „איך שטאַרב... איך שטאַרב... פערזים מיר די לעצטע מינוטען פון מיין לעבען... זאָג מיר כאָטש איין־איינציגען קדיש, בעת מען וועט מיך מקבר זיין... כאָטש איין קדיש ביים קבר... כאָטש איין קדיש..."

מאַמע, זאָג איך, איך האָב פיינט אז א מענש מאַכט זיך לעכערליך!... איצטער זעה איך טאַקע, אז יאָהאַן מאָסט האָט געהאַט רעכט, ווען ער האָט געזאָגט: „אז די רעליגיאָן איז א רעגע־לע פּעסט"...

דער סוף איז געווען, אז מיין מאַמע איז געשטאָרבען און איך בין אפילו צו דער לויה ניט געווען...

מיט מיין ווייב האָב איך אויך צו זינגען און צו זאָגען: א רעגעלע חיה! פאַנאַטיש, אז גאָט זאָל אָבהיטען!... איך האָב זי שוין פיעלע מאָל מכבד געווען פאַר איהר פאַנאַטיזמוס. ערשט מיט א וואָך צוריק האָט זי פון מיר אַריינגעכאַפּט א היבשע פּאָרציע.

וואָס איז? זי האָט זיך איינגעשפּאַרט איך זאָל לאָזען מל זיין אונזער זוהן. איהר הערט כאָטש אַן איינפאַל? דער זוהן איז שוין

מ. אַדערשלעגער

אונטערוועגענס

(אַ שמועס פון אַ יונגער אלמנה פאַהרענדיג פון אַ יריד)

— געלויבט איז גאָט, אבי איך זיץ שוין אויף דער פוהר. ס'זאָל דיר נאָר אקעגענקומען וואָס דו האָסט מיר געטהאָן.

הער אָן אָבטהו פון אָן עשיו גנב ! איך בעט איהם, וואַרט אוים נאָך איין מינוט, איך געה מיר נור צוברענגען אַ פעקעל סחורה, וואָס איך האָב פערגעסען מיטצונעהמען, לאָזט ער מיך איבער און פאָהרט אוועק ! אז אַלע בייזע חלומות זאָלען אויסגעהן צו זיין קאָפּ, צו זיינע הענד און פיס ! א מערכה וואָס איך האָב נאָך דיך געטראָפען. צום טהייערען יריד וואָס איך האָב היינט געהאַט, מישטיינס געזאָגט, געה וואַלגער זיך נאָך אַ נאַכט אין אַ פרעמדער שטאָדט ! אפשר איז מיר חלילה בעשערט געווען אַן אונגליק, זאָל דאָס זיין אַן אָבקומעניש.

אויב דו ווילסט, הערש, רוק זיך, זיי מוחל, אביסעל אַרויף. ס'האָט דיך אזוי אַראָבגערוקט פונ'ם געזעס, אז ס'דריקט מיר אָב די פיס. — אזוי, נאָך אביסעלע, אָט אזוי ! הונדערט יאָהר זאָלסטו לעבען ! מיט די ערלים איז קיין מאָל ניט אויסצוקומען : אָדער זיי קריכען מיט די פערד ווי פוילע קעץ, אז ניט טראַמפּסעט עס אזוי, אז ס'זעצט פשוט די קישקעס אַרוים !

איך זאָל זיך זעצען נעבען דיר, זאָגסטו, וועט מיר זיין בעסער צו זיצען ? אַ שעהנעם דאַנק. נאָך דאָס פעהלט מיר ! נעבען אַ בחור „פּאַדבאָקום" פעהלט מיר נאָך צו זיצען...

ווי־זשע געהט עס דיר פּאָרט אזוי, הערש ? האָסט זיך אזוי אויף קאַטאָוועס אַריינגעלאָזט אין די ירידים, און יאַקאָש דרעהסטו זיך. לייזט זיך כאָטש עפּעס ? נו, געלויבט איז גאָט דערפאַר ! קיין גליקען איז היינט אין ערגעץ ניטאָ. וויפיעל דער אויבערשטער בעשערט, דאַרף זיין צוקער זיס. כ'לעבען, דער גרויסער בעדאַרפער וואָס דו ביזט ! אָהן דיין שאָדען אויף מיר געזאָגט ! אודאי, אז

נו? טאקע? ווער זאָל אזוי לעבען? געטראָפען, זאָגסטו? ס'וועט, זאָגסטו, גאָר נישט זיין דערפון? פארוואָס, זי געפעלט דיר ניט?...

זעהסטו, ווער ס'איז שעהן, איך בין טאקע קלוג! מיר זאָלען ביידע אזוי לעבען און געזונד זיין, ווי איך האָב שפרינגצע'ן באלד געענטפערט די אייגענע ווערטער! און לאָמיר זיך ניט נארען, — וואָס פאר א מציאה וואָלסטו טאקע געכאפּט אין איהר?... ערשטענס, איז זי אַן אָרעמע און נאקעטע, וואָס האָט ניט, איך בעט איבער דיין כבוד, אפילו א ליטיש קליידעל אויפ'ן לייב... און צווייטענס, צווישען אונז געשמועסט, ווי קומט זי טאקע צו דיר?... וואָס איז, ביזט חלילה, א שטומער, א בלינדער? כ'לעבען, זאָג אליין, האָב איך רעכט צי ניין? — הער־זשע, זאָג איך אזוי צו שפרינגצע'ן: גערענק, שפרינגצע, מיינע רייד, אז פון דעם קאָרן וועט קיין ברויט ניט זיין. פרעגט זי: פארוואָס? זאָג איך: ווייל אזוי! ווייל דער קרבן פּאַסט ניט צו דעם מזבח!... זאָגט זי ווידער, אז לויט מען האָט איהר דערצעהלט, איז מען שוין פון דיין זייט כמעט אין גאנצען פארטיג. וואָס־זשע דען? פון יענעם צד קרימט מען זיך נאָך אביסעל... ווייל איך דאַרף אָבער וויסען דעם תוך... און ביי שפרינגצע'ן צו דערגרעהן א תוך ווייסטו דאָך ווי שווער עס איז... הכלל, א וואָרט פאר א וואָרט, זי דערצעהלט מיר. וואָס איז? — בעשווערט זי מיך קודם, למען השם איך זאָל חלילה אויף איהר קיין פאראיבעל ניט האָבען און דער עיקר עס זאָל חלילה ווייטער ניט קומען. זאָג איך איהר צו. מאכט זי אזוי בנעימות, ווי זי רעדט זיך: „וואָס ווייס איך? וואָס כ'האָב געקויפט, דאָס פערקויף איך. זי זאָגט — די מויד הייסט עס — אז ס'געהט ארום א קלאנג אין שטעדטעל, אז מען זעהט הערש'ען אלעמאָל ארייננקומען צו דיר אין געוועלב אריין"...

גיט דאָס מיר שוין א שטאָך אין דער זיבעטער ריפּ, און איך בלייב שטעהן, אז דאָס בלוט מישט זיך אזש אין מיר.

וואָס הייסט, זאָג איך, ער קומט אריין? ס'איז אַן אָפענע טהיר, קומט מען. מען קען עפּעס יענעם פערשטעלען דעם וועג? און צווייטענס זאָג איך, ניט צו דיר גערעדט, זאָלען מיינע שונאים

דער אויבערשטער העלפט אַז מען קען זיך האָבען פּרנסה און זיך ניט וואַלגערען אויף ירידים איז אודאי בעסער. וואָס קלערסטו, מיר איז גוט? אויף אַלע מיינע שונאים געזאָגט! איך זאָל קענען, וואָלט איך מיר אודאי בעסער געמאַכט. וואָס זאָל איך אָבער טהון, אַז דער וואָס איך בין ניט ווערטה צו דערמאָנען, האָט מיר אָבגעשניטען מיינע יונגע יאָהר?...

ס'איז דיר אַ חדוש, זאָגסטו, וואָס איך טהו קיין שדוך ניט? וואָס איז דאָ דאָס חדוש? איך וויים? גאָר נישט! ס'איז אַ סך צו דערצעהלען. מילא מיט מיר, ווי מיט מיר. נאָר אויף דיר, זעהסטו, חדוש'ט מיך טאַקע. אמת, עס פעהלט דיר גאָר נישט; ביזט ביים טאַטען, איך וויים, מען קען זאָגען, דער גאַנצער בעל־הבית! פונדעסטוועגען וויפיעל איז דער שיעור צו וואַרטען? וואָס איז, אַ ווייב וועט חלילה ביי דיר קיין ברויט ניט האָבען? אי ועסטו זאָגען, אַז חתונה האָבען איז נאָך ניט דאָס גאַנצע גליק? קען טאַקע זיין אַז דו האָסט רעכט; וואָרים, מען זאָל ניט וויסען דערפון, ווער פיהלט נאָך אַזוי דעם ביטערען טעם ווי איך, מישטיינס געזאָגט? אָבגעלעבט אין גאַנצען קאַרגע דריי יאָהר מיט אַ מאַן, שונאי ציון... איצט דאַרף איך זיך מוטשען אויף'ן טויט, מיינע שונאים! — הימעל און ערד האָבען דאָך אויף מיין בראָך געוויינט.

דו שטעהסט שוין, זאָגסטו, יאַ עפּעס אין אַ שדוך? נו, זאָל דיר דער אויבערשטער העלפען ס'זאָל אויסגעפיהרט ווערען. מיט ועמען? איך האָב אפילו יאַ עפּעס געהערט מורמלען, איך וויים אָבער ניט צי עס איז אמת.

פון וועמען איך האָב געהערט פרעגסטו? איך וועל דיר דער־צעהלען, איך וויל אָבער ניט ס'זאָל אַרויסקומען.

יענע וואָך שטעה איך אַזוי ביי מיר אין געוועלב, קומט אַריין שפּרינצע די קצב'טע.

— האָסט געהערט נייעס? — פרעגט זיך מיך.

— וואָס פאַר אַ נייעס? — פרעג איך.

— צווישען אונז זאָל עס בלייבען — מאַכט זי — ס'הערט זיך, אַז הערש חיים בער דעם שוסטער'ס געהט אַ חתן ווערען פאַר ביילע דעם סטאָליאַר'ס".

הער אויף, זאָג איך דיר!... אוי, אוי, אַ כאָלעריע דיר אין די ביינער אריין! זעה ווי געזונד ער איז געוואָרען! ס'זאָל דיר גאָר זיין צום טויט! דו ביסט גאָר?... משוגענער, זאָל שוין זיין גענוג!... חזיר, וויפיעל איז דער שיעור?... ווילסט מיך דערשטיקען צו אַל־די רוחות?... פע, הערש, איך זאָל אַזוי לעבען ווי ס'איז אַ מיאוס'ע זאַך... דער גוי וועט זיך נאָך אויפכאַפּען, וועט זיין אַ חרפּה און אַ שאַנדע... לאָז מיך אָב, זאָג איך דיר, הערש!... האָסטו געזעהן אַן אָנשיקעניש! אָנגעטשעפּעט זיך ווי אַ קלישטש און ניט אָבצורייסען איהם! ביזט משוגע געוואָרען, צי וועלכע גוטע יאָהר?... וועה איז מיר — הערש!...

כאָטש אַזוי לאַנג ליעגען אויף איין זייט און זיך ניט קענען איבער־קעהרען, וויפיעל וואָכען עס געהט אוועק, וואָס איך זעה דיך אפילו פאַר די אויגען ניט אָן! זאָג אַליין, מעג זיי ניט אויסגעקרימט ווערען די מיילער?...

ס'דאַרף מיך, זאָגסטו, ניט אַארען וואָס מען רעדט? גלויב מיר, ס'אַארט מיך פונקט ווי דעם פאַר־אַ־יאָהריגען שנעע... נאָר גאָר נישט; אַמאָל פערדריסט עס, וואָס איז? ביי אַזאַ סטערווע דאַרף איך אויך זיין אין מויל?...

וואָס? צו אַ שעהן ווייבעל זאָגסטו מעג מען קומען? מעגסטו שוין אויך פערשטומט ווערען! ער הויבט שוין אָן מיט זיינע חכמה'לעך... האָסט שוין ניט פון וועמען חוזק צו מאַכען? רוק זיך בעסער אַביסעל אַרויף, האָסט זיך שוין אַזוי אַראָבגערוקט אַז די פיס זיינען מיר אַזש אָבגענומען געוואָרען.

איך מוז זיך, זאָגסטו, זעצען נעבען דיר? וואָס קלערסטו, אָט לויף איך שוין! הייס בעסער דעם גוי אַביסעל אונטערטרייבען די פערד. זעה נאָר ווי פּאַוואָליע מען האָט זיך אָנגעהויבען צו שלעפּען.

וואָס? דער גוי, זאָגסטו, איז גאָר אַנשלאָפען געוואָרען? אַ ווייסטער חלום אויף זיין קאָפּ! לאָז נאָר, איך וועל איהם געבען אַ שלעפּ אַז דער רוח זאָל איהם כאַפּען! העי קומו! העי!... ביזט אַ מבין? שלאָפט ווי אַ גע'הרג'עטער.

ס'איז, זאָגסטו, אַ שעהנע נאַכט, מאַכט ניט אויס אַז מען וועט פאָהרען לענגער אַביסעל? וואָס דיר פאַלט אַלץ איין פאַר נאַרישקייטען!

וואָס זאָגסטו!? אַלע בייזע חלומות צו מיינע שונאים'ס קעפּ! נישטאָ ווער ס'זאָל לאַכען! ביזט משוגע געוואָרען? וואָס הייסט דו ווילסט מיר אַ קוש טהון?... געה, געה, שלאָג דיר אַרויס די נאַרישקייטען פון קאָפּ. וואָס מיינסטו, ס'איז מיידעלווייז הינטער'ן בארג?...

ס'וועט מיר ניט העלפען, זאָגסטו? הער איך דיך ווי די קאַץ! ווייסט דאָך, אַז אויף „דוקא“ קען מען ביי מיר ניט פּועל'ן...

י. אָסמאַן

חסידישע מעשה'לעך

(נסים ונפלאות אַלאַ פּרץ)

א.

ראש השנה ביי דער גרויסער מחלוקה.

איז דאָס געווען אַ יאָהר, האָר און נעגעל, מויל און אויערען אויפצושטעלען!... אַלטע חסידים געדענקען דאָס נאָך. ער זאָל לעבען, שפּאַרט זיך איין: ער מוז משיח'ן אַראָבברענגען. נעהמט מרדכי יוסף, דער רעכטער מקורב זיינער, דער לייב־מענש ממש — און מאַכט אַלץ צו־נישט... נעהמט ביי איהם צו דעם עולם, און די גרויסע מחלוקה האָט זיך אָנגעהויבען און פערפאַלען, דער גואל צדק האָט נ י ט געקענט קומען... מחלוקות...

מילא, מ'ווייסט אַז דאָס איז קיינעמס אַרבייט ניט געווען נאָר דעם ב ע ל ד ב ר 'ס, קיין אַנדערער האָט זיך מיט איהם ניט געקענט אָנהויבען ווי דער „סם" אַליין... און אין אַזאַ קורצער צייט, פון די ערשטע סליחות ביז „זכור ברית"... און חסידים וואָס זיינען געגאַנגען צו־פוס קיין קאָצק און האָבען פון גאָרניט געוואוסט, האָבען פערבלאָנדזשעט צו איהם קיין איזשביצע... אוי, וועה, ס'איז נאָך אַזוינס ניט געהערט געוואָרען, פּשוט, טאַקע מויל און אויערען...

ביי זכור ברית האָט מען שוין געזעהן אַז ס'איז עפּעס נישט ווי ס'דאַרף צו זיין, ע ר האָט מרגיש געווען און מען האָט שוין געזעהן אַז ער ווערט פול מיט עצבות. נאָר ער האָט זיך פאָרט מתגבר געווען און גענומען זאָגען „זכור ברית" מיט'ן אַלטען נגון. נאָר אין מיטען האָט ע ר אַ בליק געוואָרפען אויפ'ן עולם און אַלע האָבען שוין געזעהן אַז ז י י ן פּנים איז געווען חושך'דיג, ממש צרות כל ישראל דערין געווען... ווערען אַלע, אַלע אויפגעציטערט און מ'נעהמט זיך אַרויסרוקען...

וואָס זאָל איך אייך מאריך זיין, ראש השנה ביי נאַכט, מ'האָט

נאָר ער האָט די עצבות פערטריבען... ס'מאכט ניט אויס: די גאולה וועט קומען דורך ד י אידען...

און א שמחה האָט זיך פערשפּרייט איבער'ן בית המדרש, און מ'האָט עפּעס דערפיהלט ווי דער בית המדרש איז פול גע־וואָרען... „פמליא של מעלה" איז אראָבגעקומען איהם טרייסטען....

אין דער־פריה, מ'נעהמט זיך מכין זיין צום דאַווענען, און גוואַלד! עצבות, ער יאָגט כסדר... די פרעמדע אידען ליגען אלע קראַנק... ווייטער נישטאָ קיין מנין...

הייסט ער אריינברענגען א פּאָר שוסטערס און שניידערס. „איך וועל זיי אוועקגעבען די מדרגות פון מיינע גרעסטע חסידים און מ'וועט דאַווענען..."

מילא, געהט מען זוכען... און ער שטעלט זיך אוועק, הויבט אויף די אויגען צום הימעל: רבונו של עולם, מענדעל'ן טהוסטו דאָס? !....

קומען זיי שוין אריין מיט אידען און מ'שטעלט זיך דאַווענען... ווי מיינט איהר? רבי הירש פּאַרציווער ווערט הייזעריג און קען ניט ארויסזאָגען קיין וואָרט...

שרייט ע ר אויס: „רבי הירש, מסירת נפש!" דאַווענט שוין רבי הירש מיט אלע כחות...

ס'קומט צו תקיעות, ווי, ס'געהט ניט... אלע שופרות אויסגע־פּרובט... נישטאָ קיין בעל תוקע... זאָגט ער צו רבי טאָמאַשאָווער: „הירש, בלאָז!"

זאָגט ער: „רבי, כ'וועל פּרובען..." פּרובט ער, ווי, ס'געהט נישט, די ליפּען זיינען שוין געשוואָלען און קיין קול שופר הערט מען נישט...

רופט ער זיך שוין אָן: „ער וועט א שוואַרץ יאָהר האָבען, דער רשע מרושע, זיך פערנומען, גלגול ירבעם בן נבט און יוסף דילה רינה... ווער ס'האָט אָנגעריהרט מיין קליאמקע און וועט שטאַרבען אָהן תשובה, וועל איך איהם דאָרט א שוואַרץ יאָהר אויסריכטען... און דו, הירש, געה צו תקיעות..."

מילא, ער שטעלט זיך שוין אליין אוועק מסדר התקיעות זיין. רבי הירש האַקט מיט די ציצית אין שופר אריין, ס'געהט ניט...

זיך ארומגעקוקט — ניטאָ קיין מנין !... ס׳זיינען מעהר ניט געבליבען ווי ר׳ הירש טאָמאַשאָווער, רבי הירש פּאַרציוועד און ר׳ יחיאל מאיר גאסטינער, און זיי, די ליכטיגע אידען, געהען ארום פערכמארעט ווי תשעה באב: גוואלד, ניט דערלאָזט !... זיין ארבייט... גלגול „רבי יוסף דילה רינה״...

מילא, לויפט רבי הירש טאָמאַשאָווער אריין צו א י ה ם: „גוואלד, רבי, נישטאָ קיין מנין !״ זאָגט ער: „איך וויים, ס׳איז זיין מלאכה... און פונדעסטוועגען דאַרף אַ איד ניט אראָבפאלען, מי לנו גדול מדוד מלך ישראל, און איהם האָט׳ס אויך געטראָפען. הני מקים עליך, ווי דער נביא האָט געזאָגט, פון די אייגענע בני בית...״ זאָגט ער איהם ווייטער: „גוואלד, אַ מנין !... ראש השנה !...״ הויבט ער שוין אויף די אויגען און זאָגט: „אי, אַ איד דאַרף האָבען בטחון, ס׳וועט זיין...״ געהט רבי הירש צוריק ארוים...

און תיכף האָט ער די ווייסע זשופּיצע אָנגעטהאָן און אין בית המדרש אריין. אַ קוק געטהאָן אויפ׳ן עצבות, וואָס ליעגט אויף די ליידיגע ווענד און דעם חשך וואָס שלאָגט פון די מנורות און די מרה־שחורה אויף די פּנים׳ער פון די דריי איבערגעבליבענע חסידים, שרייט ער אוים: „חס ושלום, עצבות חלול שבת ! ס׳וועט זיין אַ מנין. געהט רופט מענשען פון גאַס...״

מילא, לאָזט זיך רבי הירש טאָמאַשאָווער מיט ר׳ יחיאל מאיר׳ן ארוים זוכען אַ מנין, רבי הירש פּאַרציוועד נעהמט מאכען הכנות צום דאַווענען, און ער שטעהט און קוקט גליך אין הימעל אריין... טענה׳ט מיט׳ן רבונו של עולם...

נו, אַז ער פערנעהמט זיך, וועט ניט זיין ? ער האָט׳ך דאָרט פּאָרט מעהר דעה געהאט ווי דער בעל דבר, געשעהט אַ נס און ס׳בעוויייזען זיך אידען אין גאַס און מ׳פיהרט זיי אריין אין בית המדרש, און מ׳שטעלט זיך דאַווענען...

נו, האָט מען געדאַוועגט, ניט אפילו ווי אימער, נאָר מ׳האָט זיך פּאָרט מתגבר געווען איבער׳ן עצבות...

און ביים זאָגען זיך לשנה טובה הערשט אָן עצבות, אַז ס׳איז ניט איבערצוטראָגען. אַ קליינינקייט: אין קאָצק נישטאָ קיין מנין חסידים, און מ׳מוז זוכען פרעמדע !...

צום ערשטען זיינען געגאַנגען די רעכטע בעלי־מחלוקה. מרדכי יוסף אַליין איז ר"ל מצורע געוואָרען, ממש אזוי ווי עוזיהו המלך,ווען ער האָט געוואָלט ווערען כהן גדול... נו, נעהמען זיך די חסידים צולויפען...

מילא, דער ערשטער איז געווען שמואל פּייוועל, איינער פון די גרעסטע חסידים — אמאָל די רעכטע האנד ממש, און טאקע איינער פון די ערשטע וואָס האָבען דעם עולם אוועקגענומען, ער נעהמט חרטה קריגען, צוריק פאָהרען, און ווי מיינט איהר ? — באלד אויפ'ן וועג, אויף דער פוהר געשטאָרבען...

און יעקב יצחק משה מענדעלע'ס, געווען דער פ ע ר אמאָל, חוטר מגזע ישרים — ער איז אפילו געקומען צולויפען מחילה בעטען, נאָר ער האָט איהם צומאָל אין די אויגען ניט געוואָלט קוקען ; „אסור להסתכל" האָט ער געזאָגט, ניט געלאָזט איהם קיין וואָרט אויסריידען. און זאָגט איהם : געה און ווער גע'הרג'עט ! און ווי מיינט איהר ? באלד, אראָבגעגאַנגען ממש פון צוויי טרעפּ־לעך, גליטשט ער זיך אוים און, ר"ל, פאַלט א טוידטער...

און בעריל ר' שמואל יונה'ס, די גאָלדענע פאָהן, דעם „יום הקדוש'ס" אַן אייניקעל — און דאָס האָט אויך נישט געהאָלפען... „איך בין מקנא קנאת ה' צבאות פאַר דיין הייליגען זיידען", האָט ער געזאָגט, א קוק געגעבען און מאַכט פון איהם א גל של עצמות... שרייט : „נישט גוט, נישט גוט !"... מען האָט איהם ארויסגענומען אין אַן אַנדער חדר און ר"ל — טוידט...

מילא, אזוי זיינען א שעהן ביסעל אויסגעשטאָרבען, געפאַלען ווי די פליגען ממש. א יאָהר — בעהיט און בעשירעמט זאָל מען ווערען...

מילא, מען נעהמט אויסמיידען קאָצק, נאָר ס'העלפט ניט, ס'טרעפט אַהיים אויך... פאַר איהם איז זיך דען געווען אויסצו־בעהאַלטען ?... ס'פאַלען אוועק טאַטעס פון קינדער, ווייבער, קינדער, א מגפה ר"ל...

און ער פערשליסט זיך אין חדר, רויכערט די לולקע־ציבוק און לאָזט קיינעם נישט אריין...

האָט ער זיך שוין פונאַנדערגעוויינט, און אַלע זיינען נאָך איהם פערגאַנגען אין אַ בכיה אָהן אַ שיעור. מ׳האָט געזעהן ווי ער יאָגט כסדר...

מאַכט דאָס געוויין אָן אַ רושם דאָרט... און מ׳האָט זיך מרחם געווען, דער שופר האָט גענומען געהן ביסלעכווייז...

און מיט מסירת נפש האָט מען מאה קולות אָבגעבלאָזען און מוסף אָבגעדאַווענט...

מילא, אַ ראש השנה געווען, ס׳איז ניט געהערט געוואָרען... מ׳האָט שוין געוואוסט אַז ער וועט ניט שווייגען. קנאת ה׳ צבאות — אַ קאַטאָוועס! ער איז דאָך עפּעס געווען גלגול פּנחס... ער האָט מנצח געווען, באַלד דעם צווייטען טאָג האָט מען זיך שוין גענומען פון איזשביצע צולויפען...

די תקיעות האָבען דאָרט אין הימעל אַ גרויסען רעש געמאַכט...

און ווייטער איז געשעהן, אַ יאָהר מ׳זאָל אָבגעהיט ווערען, עקיצתן עקיצת עקרב, ער האָט מעניש געווען באַלד...

נו, מ׳געהט שוין דאַווענען... כ׳וועל אייך שוין דערצעהלען אויף יום כפּור וואָס ס׳האָט זיך פון מוצאי ראש השנה ביז יום כפּור אָבגעטהאָן....

ב.

עשרת ימי תשובה און יום כפּור פון דער ,גרויסער מחלוקה.

אַז דו קומסט אַריין קיין קאָצק דורך דעם וועג וואָס געהט קיין איזשביצע — הויב אויף דיינע אויגען, וועסטו זעהן דעם נייעם „בית עולם“. אַ שרעקליכער בית עולם, מצבות אָהן אַ שיעור און אַלע פון איין יאָהר, איין חודש, איין לפ״ק... דאָס זיינען די קרבנות פון דער גרויסער מחלוקה. וואָרים ער, זאָל לעבען, זכרונו לברכה, האָט נוקם ונוטר געווען כנחש...

און נאָך ווי אזוי!... מויל און אויערען, האָר און נעגעל...

און דער עולם איז ווי טויט, ממש פּרחה נשמתם... אַ קאַטאַ־
וועס !... ער...

און פּלוצלינג כאַפּט ער זיך אויף פון געוויין און שרייט אויס:
„עולם, צופאָהרט אייך ! איך בין אַ פּראָסטער איד... איך קען ניט
פיהרען !..."

ווערט אַ געוויין... די וועלט וועט חלילה פער׳יתום׳ט ווערען...

און אַלע האָבען מורא אַ וואָרט אַרויסצורעדען, און אַלע אויגען
קוקען צו רבי איטשע מאיר׳ן, ער זאָל נעהמען בעטען ביי איהם...

און רבי איטשע מאיר איז צו צו איהם, אָנגענומען ביים
גאַרטעל און אריין מיט איהם אין שלום־שטיבעל, זיך פערמאַכט און
גענומען טענה׳ן מיט איהם, וויינען, בעטען...

וואַרטען אַלע טאַקע בכליון עינים, מ׳וויל הערען וואָס ס׳וועט
זיין...

און דאָס דויערט און דויערט, שעה׳ן דאָרט געוועזן. און אַלע
שטעהען מיט אויפגעשטעלטע אויערען און דאָס הארץ ציטערט...

און רבי הירש טאָמאַשאָווער, רבי הירש פאַרציוווער, מיט רבי
יחיאל מאיר באַסטינינער געהען אַרום הין און צוריק איבער׳ן בית־
המדרש, צורודערט, די יאַרמולקעס אויף די שפּיץ קעפּ און פער־
זאָרגט...

נאָר אין מיטען עפענט זיך דאָס שלום־שטיבעל, רב איטשע
מאיר איז אַרויסגעקומען... לויפען אַלע צו הערען, און די הערצער
ציטערען... און ער שרייט אויס: „ס׳וועט זיין אַ גוט יאהר,
גע׳פועל׳ט... און געהט׳ס, עולם, דאַוונען..."

כאַפּען זיך אַלע מכין זיין, און נסי נסים, כהרף עין, אַלע
פאַרטיג און מען האָט שוין אָבגעדאַוועגט...

נעהמט ר׳ איטשע מאיר אַרויס אַ פלאַש בראַנפען און מ׳נעהמט
צו קאַפּעצקעס... מ׳ווינשט זיך אַ גמר חתימה טובה...

און דאָס ווינשען געהט אַזוי מעומקא דלבא, אַז עס האָט אַ
גרויסען רושם דאָרט געמאַכט... צוריק שלום ביי אידען...

און מ׳איז זיך צוגאַנגען אין אַ שטייגער ביז אַ רקידה׳לע...
קומט ער אריין, און פלאַי פלאַים, ער טאַנצט מיט...
מליא, די טענץ האָבען די מגפה אָבגעשטעלט...

און אז מ'זעהט איהם ארויסגעהן, זעהט מען ווי זיין ליכטיג פּנים איז פערכמורעט, צרות כל ישראל דערינען דאָ.

ווייסט מען אז אין להרהר אחרי מדותיו, מ'טאָר איהם ניט נאָכקלערען, עס ווייס מן הסתם וואָס ער טהוט... מן השמים... ובערת הרע מקרבך — א מצוה...

און דאָ הערט מען ווי ר"ל די מגפה שטאַרקט זיך און שטאַרקט זיך, און יעדער קומט אָב פאר זיין חלק...

און די חסידים וואָס זיינען נעבעך אונשולדיג אריבער צו איהם האָט'ס ניט אזוי געשאַדט, אָבער דאָך נענש געוואָרען:ביים פּריץ אויסגעדונגען, אָבגעברענט... לויפט מען צו איהם, און ער וויל ניט עפענען...

נאָך ערב יום כפּור איז ער אריינגעקומען אין בית המדרש אריין, די אויגען פול מיט טרערען, דאָס קול פערשטיקט און אויס־געשריען: ענו! מילא, אלע זיינען דערשראָקען געוואָרען. נור מ'האָט דאָך געוואוסט, אז ס'געהט שוין א ישועה...

און ער געהט צו צום שלחן, שרייט אויס: „עטץ מיינט — פאר מיר קענט עטץ זיך בעהאלטען? איך ווייס אפילו וואָס יעדער פון אייך טהוט בחדרי חדרים, ממש ביינאַכט אונטער דער אויבער־בעט אפילו!"

פאלט א שרעקליכע אימה אויף אלעמען...

און ער דרעהט זיך אוים צום ארון קודש, און זאָגט: „רבונו של עולם, דו זעהסט'ך, זיי האָבען ניט דערלאָזט... האָב רחמנות... וואָס האָסטו געוואָלט פון מיר? „פיהר" — האָסטו געזאָגט. וואָס האָסטו פון מענדל'ען געוואָלט?! דיינע קינדער, געה, שטראָף... און אפילו ווען די גרעסטע עבירות? קינדער, ניט זייער שולד... אזוי פיעל קליפות ר"ל..."

און באלד איז ער אין א שרעקליכע בכיה פערגאַנגען, געפאלען צו דער ערד...

און די אימה ווערט שרעקליך, ניט אריבערצוטראָגען, ס'שווידערט ממש...

און ער כאַפּט זיך אויף פלוצלינג, וויל געהן, אנטלויפען, נאָר ער קעהרט זיך צוריק אום, פאלט אריין אין ארון קודש...

הייליגע דבורים... דערשפּירט ער זייער מחשבה און זיין שטערען פערקנייטשט זיך, דאָס פּנים ווערט פערוואָלקענט, הויבט זיך אויף אין מיטען און שרייט אויס: „רבונו של עולם, מסתמא איז דאָך אזוי דיין רצון, נו, איז מענדעל אויס רבי!..." און כאַפּט, לויפט ארויס און פערשליסט זיך אין זיין חדר.

מילא, אַלע זיינען געבליבען אָהן א רוח חיים. זיי האָבען פּשוט ניט געוואוסט וואָס ס'איז געוואָרען... און אז מ'איז א ביסעל צו זיך געקומען, קוקט מען צו ר' איטשע מאיר'ן, מ'זוכט ביי איהם אין די אויגען א שטיקעל טרייסט — נאָר זיין פּנים איז אויף פינסטער...

נעהמט מען זיך סוד'ען, מ'געהט פער'דאגה'ט, פער'חושב'ט אהין און צוריק איבער'ן בית המדרש גאַנצע רעדלעך, יעדער דריקט זיך צו צום אנדערן, עפּעס א מורא פאַלט אויף יעדען איינעם, און מ'וויל זיין כאַטש אַלע בייזאַמען...

און ר' איטשע מאיר געהט ארויס אויף א מינוט פון בית־המדרש, מיינען דאָך אַלע אז דאָס געהט ער צו איהם; צינדט זיך אָן א פונק מיט האָפנונג אין די הערצער; דער אש תמיד ווערט פאַרט ניט אויסגעהן... האָפט מען א פאָר מינוט...

נאָר דאָ זעהט מען שוין ר' איטשע מאיר'ן אריינקומען רויכערנדיג די גרויסע ליולקע־ציבוק און דעם שטערען פערקנייטשט. און ער מאַכט גאַנצע זיילען רויך, פּשוט והבית ימלא עשן, דאָס גאַנצע בית־המדרש ווערט פול מיט רויך. ווייסט מען, אז דאָס פיהרט ר' איטשע מאיר א מלחמה מיט די קליפּות, וואָרים מ'האָט שוין געקענט ר' איטשע מאיר'ן גאַנץ גוט... נעהמען איהם אַלע ארויסהעלפען מיט זייערע כונות.

און ער דרעהט זיך ארום איבער'ן בית־המדרש און רויכערט און רויכערט, און אַלע מאָל ווערט זיין ארומדרעהען זיך שנעלער און אונרוהיגער... און פּלוצלינג שטעלט ער זיך אָב אין מיטען בית־המדרש און זאָגט: „אונזערע עונות האָבען דאָס גורם געווען... די מחשבות זיינען ניט ריין געווען און די שכינה האָט צוריק געמוזט אין גלות אריינגעהן ... ווער, ווער, גלות השכינה... דור יתום..."

ברעכען אַלע אויס אין א געוויין.

און מ׳טאַנצט, און מ׳טאַנצט, אַלץ אין בית המדרש טאַנצט מיט, די ביינק, די טישען, די מנורות, די ספרי תורות און כביכול מיט די פמליא של מעלה — אַלע טאַנצען מיט אין איין טאַנץ... —
— — — — — — — — — — — — — — — — — —

און דערנאָך אַ יום כפור געווען אַ געוואַלד... ער האָט גענומען לייטערען דעם עולם, מתקן זיין די אַלע פּגמים...

און איך זאָג אייך, אַז דער יום כפור איז געווען אַ, אַ... גאָר, גאָר..

אשרי עין ראתה...

גאָר מוצאי יום־כפור איז ווייטער געשעהן עפּעס...

ג.

פון מוצאי יום כפור ביז שמחת תורה.

...מוצאי יום כפור, האָב איך אייך געזאָגט, האָט זיך ווייטער עפּעס געטראָפען. מילא, ס׳איז געווען אַלץ דעם בעל דבר׳ס מלאכה. ער האָט די גאולה ניט צוגעלאָזען... מ׳האָט שוין געמיינט, אַז דאָס געהען צוריק די אַלטע יאָהרען, ער וועט אַלץ צוריק מתקן זיין און... די גאולה... וואָרים ער האָט׳ך שוין געהאַט מכרית את הקוצים געווען, אַרומגערייניגט די אַלע דערנער וואָס רינגלען אַרום דעם שושנה העליונה; צוגעגרייט אַלץ און ס׳איז דאָך ידוע געווען אַז ער האָט געהאַט נשמת משיח בן דוד...

מילא, דער יום כפור איז דאָך געווען לעילא ולעילא, מ׳האָט אַזעלכעס גאָר ניט געהאַט געזעהן. און באַלד מוצאי יום כפור אַלע צו זיין טיש און מ׳נעהמט זיך משמח זיין. מ׳ווייסט, אַז ס׳גערהט אַ גוט יאָהר. מילא, זיצט מען און מ׳עסט כדרך הטבע. זאָגט ער תורה ביים טיש: אַ שטאַרקען ענין עמוק, טיעף אַזוי ווי ער האָט געקענט. ניט אַלע זיינען דאָך געהאַט צוגעקומען צו זיין מדרגה, נעהמען עפּעס איינינגע לערנען אַ פאַלשען פּשט אין זיינע

ענטפערט ער גאָר נישט, נאָר ער לויפט ארויס, פערשליסט זיך אין שלום־שטיבעל, און שוין...

ווייל ר׳ איטשע מאיר ארייגלויפען, לאָזט ער איהם ניט אריין... ציטערט דער גאַנצער עולם, א קלייניגקייט קאָצק...

מילא, די טעג זיינען געווען שרעקליך. קיינער איז ניט אוועק. אדרבא, מ׳האָט געגעבען א ידיעה און חסידים האָבען זיך גענומען צוזאמענפאָהרען, אָבקאַלפּען די טהירען, און ער עפענט ניט...

לויפט מען צו דער רבי׳צין, אפשר וועט זי פּועל׳ן ביי איהם. דערזעהט מען, אז איהר פּנים איז אויך חושכ׳דיג, קען מען שוין ניט רעדען קיין וואָרט...

ליעגען אלע אין בית־המדרש ווי אבלים...

און ס׳איז שוין ערב סכות און קיין סימן פון קיין סוכה איז נאָך אלץ ניטאָ, — און דאָס טהירעל איז נאָך אלץ פערהאַקט...

און דער עולם איז נאָך אלץ צורודערט, זיי האָבען געוואוסט שוין, אז מן השמים האָט מען זיי מנדה געווען, נדוי, נזיפה...

נאָר אין מיטען הערט מען קלאַפּען אין טהירעל, לויפט צו ר׳ הירש טאָמאשאָווער, פרעגט: „וואָס איז?“

הייסט ער איהם, ר׳ איטשע מאיר׳ן אויסזוכען.

מילא, קומט שוין ר׳ איטשע מאיר אריין.

נעהמט טענה׳ן מיט איהם, וועגען א סוכה, שמחת יום טוב, זמן שמחתנו, א קלייניגקייט!...

מילא, וואָס זיי האָבען דאָרט גערעדט, ווייסט מען נאָך עד היום ניט. נאָר אז ער איז ארויסגעגאַנגען, האָט ער זיך געהייסען נעהמען צו דער סוכה און געהן זוכען א „חדר“ פאַר איהם.

האָט מען זיך גענומען, און ס׳איז באַלד פערטיג געוואָרען א גרויסע סוכה.

נאָר דער סכות איז שוין ניט געווען ווי אמאָל. שמחת בית השואבה, נאָר ער איז שוין ניט אריינגעקומען... מ׳וויל הויבען די פיס און ס׳טאַנצט זיך ניט...

האָט ר׳ איטשע מאיר גענומען טרייסטען דעם עולם און מ׳האָט מיט אייזערנע צוואַנגען די שמחת יום טוב דערהאַלטען...

און שמחת תורה צו הקפות איז ער אריינגעקומען, ווייטער

מילא, איז מען אַזוי אַרומגעגאַנגען פער׳חושכ׳ט אַ גאַנצע נאַכט...

און די נאַכט איז געווען אַ נאַכט, אַ שרעק, מ׳האָט אַלע מאָל געהערט קולות פון זיין חדר, בכיות, אַז דאָס האַרץ איז צוגאַנגען...

און ר׳ איטשע מאיר געהט נאָך אַלץ אַרום איבער׳ן בית־המדרש און רויכערט די ליולקע, און גיט יעדעס מאָל אַ זיפץ, אַז דאָס האַרץ ווערט צוריסען. ווייסט מען שוין ווי מ׳האַלט אין דער וועלט...

און אַז ס׳איז טאָג געוואָרען און די זון האָט אַריינגעשיינט, האָט מען איצט דערזעהן ר׳ איטשע מאיר׳ס חושך׳דיגען פּנים, און אַן עצבות איז געוואָרען אַז ס׳איז ניט געווען אַריבערצוטראָגען...

נאָר דעמאָלט האָבען זיך שוין איינגעשטעלט ר׳ הירש טאָמאַ־שאָווער מיט ר׳ יחיאל מאיר גאַסטענינער און זיינען צוגעגאַנגען צו איהם, גענומען רעדען מיט איהם וועגען אַריינגעהן צו איהם, פּרובען, אפשר וועט פּאָרט אַ ישועה קומען, רעדען זיי אַ צייט, אַ צייט... און אַלע וואַרטען ס׳זאָל עפּעס געשעהן, אַ קלייניגקייט, ער האָט אפילו זיין אייביגען מנהג פון אַריינקלאַפּען דאָס ערשטע ברעטעל צו דער סוכה מבטל געווען...

נאָר אין מיטען עפענט זיך דאָס שלום־שטיבעל און ער לויפט אַריין אין בית־המדרש, די יאַרמולקע פערדרוקט און דאָס פּנים פינסטער און פערוויינט, און לויפט דורך, קוקט זיך צומאָל ניט אום און געהט צו צום ארון קודש, עפענט דאָס פּהירעל און פאַלט אַריין מיט אַ שטאַרקער בכיה אין ארון קודש אַריין און בלייבט אַזוי אַ לאַנגע צייט...

און אין בית־המדרש ווערט אַ שטילקייט, אַלע בלייבען ווי פערגליווערט, די נשמות זיינען זיי אַרויס פון פּחד, און יעדער קאַר־טשעט זיך איין פאַר מורא...

און פּלוצלינג פערמאַכט ער דאָס ארון קודש, דרעהט זיך אויס צום עולם און שרייט אויס: „עולם, צופּאַהרט אייך, איך בין שוין ניט מעהר אייער רבי!..." און ברעכט אויס אין אַ געוויין...

נעהמען אַלע וויינען: „גוואַלד, רבי, אויף וועמען פערלאָזט איהר די וועלט? האָט רחמנות!"

זאָגט מענדעל: „הייליגער רבי, כ'האָב מורא פאַר אַ פּסק ווי ירבעם מלך ישראל מיט עדו הנביא ותיבש ידו, די האַנד איז איהם אָבגענומען געוואָרען ר"ל, ווי דער זהר הקדוש זאָגט דאָרט: „על דאושיט ידיה" ווייל ער האָט אַ האַנד אויפגעהויבען אויפ'ן נביא...

זאָגט ער: „מוחל!"

ענטפערט מענדעל: „רבי, אַ בפירוש'ע גמרא: „הרב שמחל על כבודו, אין כבודו מוחל", קיין רבי קען ניט מוחל זיין אויף „כבוד הרב"...

נעהמט ער שוין אַ ביסעל מתרעם זיין, און זאָגט: „רבונו של עולם, וואָס האָסטו פון מיר געוואָלט, אַ רבי זיין, מ'לאָזט מיר צו־מאָל ניט מקיים זיין אַ מנהג ישראל וואָס אַ קל שבקלים איז איהם מקיים..."

ווערט מענדעל אויפגעציטערט און נעהמט וויינען: „הייליגער רבי, איך האָב אַ ווייב מיט קינדער..."

זאָגט ער: „שוטה, ניט איצט איז די צייט גאָר פאַר בני בית צו קלערען, עס וועט אם ירצה השם גאָר ניט זיין. אידען זיינען איצט אין אַן עת צרה, אַ קטרוג, רחמנא לצלן... מי יודע, ער קען נאָך חלילה וחס גובר זיין, מ'קען נאָך חס ושלום ש"ס ברענען, מקואות פער'חתמ'ענען, בתי־מדרשים און חדרים פערמאַכען..."

וויל שוין מענדעל געהן, געהט זיך אָבער ניט: אַ קליינינגקייט, פאָרט איהם שמייסען, כבוד הרב...

זאָגט ער: „איך בין גוזר!"

זאָגט מענדעל: „הייליגער רבי, גיט מיר צו נאָך צוויי לכל הפחות, צוויי פון די ישישים, אפשר אין זייער זכות וועט מען מיך ניט מעניש זיין..."

הייסט ער ר' הירש טאָמאַשאָווער און ר' יחיאל מאיר'ן צוגעהן העלפען. מילא, אז ער הייסט, געהן זיי אפילו כאלו כפאו שד, ווי אַ שד וואָלט געשטאַנען איבער'ן קאַרק און וואָלט געטריבען, אָבער מ'געהט פאָרט.

ליעגט ער, און זיי נעהמען, בעל ברחם, משנס את מתניו זיין, פערשאַרען אַ ביסעל די זשופּיצע, בעטען איהם מחילה, און מענדעל

עפּעס געפּיהרט, געטאַנצט, נאָר זיין התלהבות, האָט מען געזעהן, איז עפּעס ניט ווי געוועזן.

און מוצאי שמחת תורה האָט ער צוזאָגט דעם עולם, און זיך פערשלאָסען אויף דריי־און־צוואַנציג יאָהר...

ד.

מלקות.

...און דאָס איז געוועזן ערב יום כפּור בייטאָג נאָך חצות. באַלד „שנה הראשונה למלכו", אינ׳ם ערשטען יאהר, וואָס מען האָט זיך, ווי ידוע, קוים, קוים איינגעבעטען ביי איהם ער זאָל אָננעהמען דעם עולם. און מענדעל משמש שטעהט פערנומען — אַ קליינינ־קייט אזוי פיעל חסידים אָהן „עין הרע" מלקות צו שלאָגען... מילא, שטעהט ער ביים גרויסען טיש, האלט די „רצועה של עגל" אין האַנד און כסדר לעגט זיך אַ ישיש נאָך אַ ישיש, אַ חסיד נאָך אַ חסיד, און ער צעהלט אחת, שתים און שמייסט, שלאָגט מלקות...

ער האָט שוין געהאַט אזוי ווי געענדיגט מלקות־שלאָגען, ווערט אַ גערודער אין בית־המדרש׳ל: ע ר איז פּלוצלינג אַריינגעקומען... און אַלע ווערען ערשטוינט ווי ע ר געהט צו, לעגט זיך בעצמו וכבודו אַוועק אויפ׳ן טיש און וואַרט מענדעל זאָל צוגעהן איהם מלקות־שלאָגען... נו, וועט מענדעל צוגעהן? איהר דאַרפט וויסען, אַז מענדעל איז געוועזן אַ איד אַ בן־תורה, איינער פון די לומדים ביי א י ה ם, און ער ווייסט מיט וואָס דאָס שמעקט. טאָ, איהר ווייסט׳ך — מי שלח ידו — ווער ריהרט זיך צו צו א י ה ם, און זאָל ניט געשטראָפט ווערען ר״ל — רוקט ער זיך אָב. פרעגט ע ר: „נו, וואָס גדוויערט׳ס?" בלייבט מענדעל שטעהן. וואָס וועט ער ענטפערן? שווייגט ער... שטויסט ע ר זיך שוין אַליין אָן, וואָס דאָ איז... זאָגט ע ר: „מענדעל, געה צו, ס׳מאַכט ניט אויס, איך בין אַ איד ווי אַלע אידען..."

געווען ביי איהם די ערשטע טעג, דער האָט געמוזט באַלד חול־המועד אהיים פאָהרען.

און דאָס האָט מען אַ קימאַ־לן, אַז ביי זיין טיש זיינען דאָ די אושפּיזין, און דעריבער געהט ער די ערשטע נאַכט סכות שפּעט צום טיש, די אושפּיזין זאָלען שוין האָבען אָבגעפּאַרטיגט כל ישראל, און — זאָלען טאַקע קענען בלייבען ביי איהם ביז נאָכ'ן טיש. און דערינגען קענען שוין היינט אפילו די גרעסטע אפּיקורסים, רחמנא יצילנו, ניט לייקענען, ס'איז דאָך אַ מעשה, וואָס מ'האָט געזעהן בחוש באַלד בשנה הראשונה למלכו. און הערט, מעשה שהיה כך היה:

דאָס ווייסט איהר דאָך, אַז דאָס יאָהר וואָס ער האָט גענומען פיהרען דעם עולם, איז דאָך געווען דאָס יאָהר פון די גזרת השטריימלעך ופיאות, ניט היינט געדאַכט, ווען מ'האָט געשניטען בערד, מ'האָט געזעצט תפוס פאַר לאַנגע קאַפּאָטעס. מילא, ווייסט איהר דאָך, זיצט מען ביי איהם אין הויף, און דאַרט האָבען די שרי יון ניט קיין שליטה אַריינצוקומען און טשעפּען. און דערמאָלט איז אויסגעקומען דער ערשטער טאָג סכות שבת. מילא, הערט זיך בייטאָג גאָר ניט וועגען קיין שום זאַכען, אַלע חסידים זיינען פאַר־נומען מיט פאַרטיג מאַכען די סוכה, ס'איז דאָך ניט געווען קיין סוכה'לע! היינט וואָס איז מכח אַ לולב און אַן אתרוג, און מכח געהן אין מקוה אַריין לכבוד החג?... הערט מען גאָר ניט, בפרט אַז ער האָט ניט געהייסען אַרומדרעהען זיך, ביז די גזרה וועט בטל ווערען, געהט מען ניט אין גאַס און מען ווייסט גאָר ניט.

ביינאַכט, מ'האָט אָבגעדאַווענט מעריב און מ'וואַרט ביז וואַנען ער וועט געהן צום טיש. וואַרט מען. איין שעה, אַ צווייטע, אַ דריטע, ס'איז שוין באַלד חצות און ער געהט אַלץ ניט צום טיש. וואַרט אַ פּלא ביים עולם, נאָר אויף איהם פרעגט מען קיין קשיות ניט: מסתמא ווייסט ער וואָס ער טהוט. בינו לבינו איז מען אַריין אין בית המדרש מיט אַ געוואַלד: מ'האָט זיבען אידען אין שטריימלעך געכאַפּט געהענדיג צום טיש, און מ'האָט זיי אַוועק־געזעצט תפוס... לויפט מען דאָך אַריין צו איהם, קריגט ער אפילו אין אָנהויב אַ שנוי אינ'ם פּנים, נאָר דערנאָך זאָגט ער:

נעהמט די רצועה של עגל, איז מוסר מודעה, אז ער מיינט לשם שמים, דאָס הארץ קלאַפּט...

מילא, דערפיהלען זיי אַן אמת'ן ריח גן עדן פון זיינע מלבושים, אַ קליינינקייט זיינע מלבושים, וירח את ריח בגדיו, ווי אין פּסוק שטעהט... און זיי זיינען נאָך ניט געקומען צו דער מדרגה, אז דער ריח זאָל ניט זיין צו שטאַרק פאַר זיי, קענען איהם איבערטראָגען, זיי האָבען ניט די זכיה, און מענדעל אודאי און אודאי ניט... קוים אָבגעצעהלט, און פון יוצא וועגען איהם אָבגע'פּטר'ט, האָט ער געגעבען משקה, מען האָט געטרונקען לחיים, און ער האָט זיי צוגעוואונשען אַ גמר חתימה טובה...

נאָר נענש זיינען זיי פּאָרט געוואָרען: דער ריח גן עדן איז, ווי געזאָגט, געווען צו שטאַרק פאַר זיי, זיי האָבען ניט אזא זכיה געהאַט, און יעדען איז פערבליבען אין נאָז אַ מיחוש אויף כל ימי חייו...

ה.

די אושפּיזין.

... סכות, ווייסט איהר דאָך, — איז ביי איהם געווען דער גרעסטער יום טוב — זמן שמחתנו. און אנשי שלומנו האָבען אייביג געוואָלט זיין סכות ביי איהם; וואָרום דאָס איז מען בטוח, אז ווער ס'איז געווען ביי איהם דעם ערשטען טאָג סכות און האָט איהם געזעהן מאַכען די „נענועים" מיט לולב און אתרוג — דעם וועט אַ גאַנץ יאהר ניט שאַדען קיין ווינד און קיין קעלט. בלייבט טאַקע איבער ווער ס'קען זיין ביי איהם פון ראש השנה ביז נאָך די ערשטע טעג סכות. ווען ער זאָל לאָזען, וואָלט מען די אנדערע טעג אויך איבערגעבליבען. איז ער דאָך אַ מוזג טוב, זאָגט ער, אז ס'איז דאָך אַ בפּירוש'ער פּסוק: ושמח את אשתו — מ'דאַרף די בני בית משמח זיין בשמחת החג; און ווער ס'איז

את שר של עשיו, פשוט אויף לא יחרץ... און טהייל זאָגען פשוט, ווייל אין די כלים, וואָס זיי האָבען געטרונקען, טאָרען קיין היינטיגע מענשען ניט טרינקען, די כלים זיינען צוגענומען געוואָרען פאַר די צדיקים אין גן־עדן אריין...

ס'לאָזט זיך רעדען, א שטיק סברא...

ו.

די סעודת פורים.

און דאָס איז געווען ביי סעודת פורים אין דעם לעצטען יאהר פאַר זיין הסתלקות. זיצט ער ביים טיש מיט אַלע מקורבים, די „רואי פני המלך“, די טיש־זיצער און אויף די אָנלעהנען פון די בענק שטעהט אָהן עין הרע א גרויסער עולם, און אַלע געהען אויס, ווילען הערען א וואָרט לכבוד פורים, עפּעס א קליינינקייט פורים־דיגע תורה! וויפיעל פון די גרויסע חסידים פלעגען קומען פון מרחקים טאַקע ניט מעהר ווי צוליעב זיין פורים'דיגע תורה, און גאָר גרויסע חסידים פלעגען זיך מתלחש זיין, אַז אין איהם איז נשמת מרדכי. געהען אַלע אויס נאָך א וואָרט תורה, אַלע שווייגען און ער שווייגט אויך...

און דאַן זעהט מען בחוש, אַז ס'איז ניט ווי אַלע יאָהר, עפּעס די שמחת פורים איז עפּעס ניט אַזוי, וואַרט מען טאַקע ממש בכליון ענים אויף זיין תורה.

און פּלוצלינג דערזעהט מען, ווי איבער זיין ליכטיג פּנים פערשפּרייט זיך ווי א וואָלקען, און זיינע ליכטיגע אויגען נעהמען עפּעס קוקען און זוכען אין אַלע ארבע פּינות... פאַלט א שרעק אויפ'ן גאַנצען עולם. שטעהט מען שוין מיט נאָך מעהר אונגעדולד און די נשמה געהט אויס נאָך זיינס א וואָרט...

און אַלע נשמות ציהען זיך צו איהם, און אַלע הערצער בענקען נאָך זיינס א וואָרט, און די אויגען ציהען זיך צו איהם, נאָר מ'האָט

„אפשר איז עס קראַנטער, זאָלען זיי אַליין זעהען.“ און זאָגט זיי: „זאָרגט ניט, מ׳וועט זיי אַרויסלאָזען, און מיר וועלען צוזאַמען עסען ביים טיש נאָך היינט...“ פערשטעהט מען, אז ער האָט דאָס געוואוסט, און מ׳נעהמט מרגיש זיין, אז דאָ איז ניט פּראָסט...

מילא, ס׳געהט נישט אוים קיין פינף מינוט, מ׳קומט שוין קלאַפּען ביי איהם — וואָס איז? דער שר העיר איז פּלוצלינג אוועקגעפאַלען... זאָגט ער: „זאָל ער זיך מיט מיר ניט אָנהויבען נאָך אמאָל.“ קומט מען באַלד צולויפען און מ׳זאָגט, אז ער גיט זיך אונטער — סכנות נפשות... זאָגט ער: „זאָל ער נאָר תיכף אַרויסלאָזען די זיעבען חסידים, וואָס ער האָט תפוס אַוועקגעזעצט, און זאָל זעהן מבטל זיין די גזרה.“ נו, ווי מיינט איהר, ער האָט זיך לאַנג געשפּאַרט מכח דעם? מ׳האָט זיי אָבגעפיהרט בכבוד גדול צו איהם אין בית־המדרש׳ל.

און דאן האָט ער געזאָגט: „צייט געהן אין סוכה אריין.“ און מ׳איז געגאַנגען, אָבגעזאָגט אושפּיזין, קידוש, און ער האָט אויס־געזעצט די זיעבען חסידים נעבען זיך, און אַלע זיינען געזעסען אין ווייסע זשופּיצעס און זיך משמח געווען בשמחת החג און תורה געזאָגט ביז טאָג. און דאן האָט מען געהערט אַזאַ תורה, דברים שלא שמעתן אוזן, טאַקע גאָר הפלא ופלא... און קיינער האָט גאָר ניט געהאַט קיין מינוט און קיין לעדיג אָרט אינ׳ם מח צו געהן קלערען עפּעס וועגען די זיעבען...

אין דער פריה, ביי קריאת התורה, האָבען זיי געקראָגען אַלע עליות, און מ׳האָט זיי אויפגערופען טאַקע מיט די נעמען פון די שבעת הרועים. האָבען דאָך שוין אַלע געזעהען, ווער דאָס איז, און זיי זיינען פּלוצלינג נעלם געוואָרען און מיט זיי אַלע כלי כסף וזהב, וואָס ס׳איז געווען ביי איהם...

דאָס ווייסט מען, אז ער איז נישט נתפעל געוואָרען דערפון. אנשי שלומנו האָבען איהם אָבגעקויפט שעהנערע... אמאָל האָט ער גאָר מגלה געווען, אז מען דארף ניט מהרהר זיין, וואָרום ס׳האָט אזוי געדאַרפט זיין...

און עד היום הזה איז פאַראַן וועגען דעם אַ מחלוקה ביי אנשי שלומנו. טהייל זאָגען, אז זיי האָבען צוגענומען די כלים לשחד

אויף און זאָגט מיט אַ טרויעריג קול: „עולם, איך האָב מגלה געווען יעצט אַ סוד וואָס כ'האָב געהערט אין היכל קן צפור, משיח האָט'ס געדאַרפט מגלה זיין. די וועלט איז'ס נישט ווערטה און ס'איז נגזר געוואָרען, אַז די וועלט זאָל חוזר זיין לתהו ובהו, האָב איך זיך מוסר נפש געווען, מחני נא, האָב איך געזאָגט — איך וועל בעסער שטאַרבען פאַר דער וועלט...“

שפרינגען אַלע אויף: „ניין, הייליגער רבי, איהר וועט נישט אַוועק פון אונז — זאָל די גאַנצע וועלט — — — —“

נאָר דאָ איז ווידער שטיל געוואָרען און ווידער די פריהער־דיגע שרעק: ער זיצט ווידער אַזוי ווי פריהער, ווייסט מען שוין יעצט וועגען וואָס דאָ געהט. נאָר ריידען — חלילה...

נאָר דאָ איז געשעהן אַזוינס, וואָס איז נאָך נישט געהערט גע־וואָרען. „צוליעב אייך — האָט ער ווידער אָנגעהויבען און זיין זיסקייט און ליכטיגקייט האָבען זיך צוריקגעקעהרט — צוליעב אייך זיינען געשעהן נסים חוץ לדרך הטבע, די הייליגע תורה אליין — —“

נאָר דאָ האָט ער אָבגעהאַקט און געהייסען רבי הירש טאָמאַ־שאָווער אַ קוק געבען אין אַ ספר תורה. און פלאי פלאים: אין וויפיעל ספרי תורות און חומשים וואָס איז נור געווען שטעהט „גבח“ אויפ'ן אָרט פון „קרח“.

און ווידער איז געווען שמחת פורים, נאָך גרעסער ווי אַלע יאָהר...

און אהיים איז מען געפאָהרען און דערצעהלט און נבהל ונשתומם זיינען אַלע געוואָרען פון דער תורה מיט'ן נס, און אַלע אפיקורסים האָבען חוזר בתשובה געווען, און די בעלי דקדוק האָבען געזאָגט: „חוץ לדרך הטבע“ און דעם דקדוק אַוועקגעוואָרפען, און לייענען טאַקע „גבח“ עד היום הזה.

נאָר די עונות האָבען גורם געווען און ער איז פאָרט דאָס יאָהר נסתלק געוואָרען...

מורא אויף זיין פערכמארעט היילּיג פּנים א קוק צו טהון... און די הערצער זאָגען שוין מי יודע וואָס... שלּעכטס, צרות אויף כלּל ישראלּ... גזרות רעות ר"לּ...

און אין מיטען ווערט לּיכטיג אין גאַנצען „בית המדרש". זיין ווייסע זשופּיצע, דערזעהט מען, הויבט זיך, און אָט שטעהט ער שוין און דערלּאַנגט א געשריי גאָר נישט ווי געוועהנלּיך: „רשע מרושע, ארויס מיט דיין גאַנץ ביסעלּ רשעים!" מילּא, פאַלּען אלּע אראָב פון די ביינק, און ס'איז ממש פּרחה נשמתם...

נאָר דאָ איז זיין קולּ מילּד געוואָרען ווי געוועהנלּיך, כדרכו בקודש. און שוין האָט זיך געפּיהלּט שמחת פּורים און ער האָט זיך אָנגערופען: וואָס זייט איהר בני אלּ חי געפאַלּען? הויבט זיך אויף, קינדער, נישט אייך מיינט מען...

זיינען טאַקע זיינע זיסע דבורים און זיין זיידענע שטימע געוועזען ווי „טלּ שלּ תחיה", אלּע זיינען טאַקע צו „תחית המתים" אויפגעשטאַנען. און מ'גיט א קוק אויף זיין היילּיג פּנים, שוין נישטאָ קיין וואָלּקען, ס'שיינט שוין ווידער מיט'ן אור שבעת הימים און דער חסד האָט זיך שוין צו זיינע לּיכטיגע אויגען צוריק־געקעהרט...

און דאָ הויבט ער אָן זאָגען תורה, און זיין היילּיגער קולּ איז אזוי זיס ווי דוד המלּך'ס האַרפּע און גיסט אריין שמחת פּורים אין יעדענס האַרצען אריין. און ער זאָגט:

„ואם מפּאת פּניו ימרט ראשו קרח הוא טהור", ואם מפּאת פּניו ימרט ראשו איז אותיות פּ ו ר י ם, קרח איז אותיות ק ר ח מרמז אז פּורים איז מכפּר אויף עון קורח, טהור הוא, ער איז טהור...

אלּע ווערען אויסער זיך פון דער תורה, עפּעס אַזעלּכע ווערטער האָט מען נאָך גאָר ניט געהערט... און מ'פערגעסט גאָר וואָס פריהער איז געוועזן.

נאָר דאָ ווערט ווידער שטילּ... צוריק איז אראָב דער אור פון זיין פּנים און דער חסד פון די לּיכטיגע אויגען, און אויפ'ן פּנים לּיגט א שרעק און אין די אויגען אַן אימה. און אימת מות פאַלּט אויף אלּע... און אזוי זיצט מען א צייט און מ'ווייסט נישט וואָס ס'טהוט זיך... צוטומעלּט... נאָר דאָ הויבט ער זיך ווידער

און גנב'עט זיך אריין צו איהם, פערשטעלט זיך פאַר איינעם פון דיא אמת'ע חסידים און זיצט ביים סדר קאַלט ווי אייז. ס'נעהמט איהם נישט!... וואָרים וואָס האָט ער געקענט זעהן אז ער קומט פּרובען? מילא, זיצט ער און מאַכט חוזק אין הארצען, און קלעהרט: ער וועט שוין נאָך פּסח א תל מאַכען רחמנא לצלן פון איהם און אנשי שלומנו. אפילו א גרויסער למדן געווען און א ירא שמים, נאָר א מתנגד, א חולק א געפּעהרליכער פונ'ם ווילנער כת... און ער זיצט און טראַכט מחשבות רעות אויף אנשי שלומנו. איז ער דאָך אָבער געווען א יודע מחשבות: נעהמט ער זאָגען מיט מעהר התלהבות, העויות, שטייגער... איז דאָך דאָס אָבער מעשה שטן און ער לאַכט ביי דער דריטער מכה ארוים מיט א שטאַרק געלעכטער רחמנא לצלן, און דער געלעכטער איז געווען פון סטרא אחרא... מעשי שטן... נו איז נתן בו עיניו, א קוק געגעבען אויף איהם און זאָגט, אז ער הלש'ט... און הייסט איהם אויפמינטערען און איהם אליין אוועקגעלעגט אויף זיין בעט אָברוהען...

נו, ווי מיינט איהר? ער האָט שוין מעהר נישט געדאַרפט: ער האָט שוין געהאַט זיין פּסק, אזוי ווי ער איז נאָר אראָב פון זיין בעט האָט זיך די דריטע מכה אין איהם מתדבק געווען אז כל ימי חייו האָט ער פון איהר נישט געקענט פּטור ווערען — און קיין רופא אין דער וועלט האָט איהם נישט געקענט העלפען...

ח.

זיין לעצטער ל"ג בעומר.

און דאָס איז ידוע, אז ביי איהם ל"ג בעומר איז געווען וואָס צו הערען. א קלייניגקייט הלולא דרבי שמעון בן יוחאי, ס'איז דאָך עפּעס א יאָהרצייט!... דאָס ווייסט איהר דאָך, אז דער זוהר הקדוש איז זיין גאַנצער חיות געווען, נו, נו....

ז.

דער סדר.

אשרי עין ראתה, וואויל און גוט איז דעם אויג וואָס האָט זוכה געווען צו זעהן ז י י ן סדר, ס'איז טאַקע געווען מעין עולם הבא: זיין פּסח'דיגע מדרגה, ס'איז דאָך טאַקע אין לשער ואין לספּר. ער זיצט אין קיטעל און שיינט מיט'ן אור שבעת הימים, און זאָגט די הגדה מיט אַזאַ התלהבות, אז מלאכים ממש ווערען בעשאַ־פען פון זיינע ווערטער. דאָס איז דאָך בעוואוסט, אז ביי ז י י ן סדר צו זיצען איז געווען דער גרעסטער תענוג וואָס די וועלט קען האָבען... מילא איז נישט יעדער טאַקע זוכה ביי א י ה ם צו זיין, ער יאָגט אהיים... נאָר אז ס'טרעפט שוין יא איינעם פון אנשי שלומנו צו זיין ביי א י ה ם — דערצעהלט ער שוין פאַר אַלע און מ'איז זיך ממש מחיה...

וואָרים פּסח ביי ז י י ן סדר האָט מען טאַקע בחוש געזעהן די נסים פון יציאת מצרים, אַזוי ווי אין דער הייליגער הגדה שטעהט... און טאַקע אַלע מכות אויך, די נסים ונפלאות. ער איז אַריין אין אַזאַ התלהבות, אז מ'האָט געזעהן ווי נשמות כל ישראל זיינען נכלל אין איהם און ער אַליין איז באותו נס, און זיין הגדה פלעגט טאַקע האָבען אמונה, וואָרים אָהן אמונה האָט מען גאָרנישט געזעהן, ממש גאָרנישט... אַלץ איז אויסגעקומען משונה ווילד... משוגענע העויות רחמנא לצלן... וואָרום וואָס זעהט מען דען אָהן אמונה?... האָט'ס געריי‍צט צום לאַכען, מילא, פלעגט מען באַלד נענש ווערען... א קאַטאָוועס עקיצתן עקיצת עקרב... און נענש ווערען טאַקע מיט איינע פון די עשר מכות, און קיין רופא האָט שוין דערצו נישט געקענט העלפען. און וואָס די עיקר העויות זיינען ביי די עשר מכות געווען, איז, ווער ס'האָט געהערט און קיין אמונה נישט געהאַט ר"ל און ס'פלעגט שלעכטע מחשבות איינפאַלען, פלעגט מען טאַקע באַלד נענש ווערען. קומט אַמאָל א ליטוואַק און וויל איהם פּרובען (וואָס אַ ליטוואַק קען!) און דאָס איז נאָך אין די ערשטע יאָהרען געווען, ווען ע ר האָט נאָך זעהר פיעל חולקים געהאַט, און ער קומט

זיך אומגעקוקט אויפ׳ן עולם און מיט התלהבות געזאָגט צום שמש: „יעקעל, געה ברענג נאָר אריין די כלים, מ׳טאָר ניט פערשפּעטי־גען...“ ווערען אַלע נבהל ונשתומם... מ׳ווייסט, אז ער געהט אויף א מלחמה מיט׳ן ס״ם הרשע און די קליפּות ר״ל און אָט, אָט איז די גאולה. און מ׳טאָר נישט ריידען...

און ער הויבט אויף זיינע ליכטיגע אויגען און פרעגט: „געהען מיר?“

שרייען אַלע אוים מיט שמחה: „מיר׳ן געהן, מיר׳ן געהן!...“ א צורה ביי זיי האָט געהאט מסירת נפש פאַר כלל ישראל!... און באַלד האָט זיך יעקעל געוויזען אין טהיר מיט ווייסע זשופּיצעס און שופרות פאַר׳ן גאַנצען עולם, און אַלע האָבען אָנגעטהאָן מיט שמחה און מסירת נפש גענומען געהן, ער פריהער און אַלע נאָך....

און אזוי געהט א שורה שטריימלעך מיט ווייסע זשופּיצעס, און אַלע געהען שטיל, מ׳האָט מורא דער ס״ם זאָל חלילה ניט דער־שנאַפּען... און מ׳פיהלט אז מען וועט זעהן גדולות... און מ׳געהט, און מ׳געהט...

נאָר ידער דור האָט נישט זוכה געווען... ס׳האָט נישט אוים־געהאַלטען... דער ס״ם האָט דערשנאַפּט און ווייטער מקלקל געווען, און אַלץ איבער א ליטוואַק, וואָס האָט די מחשבה נישט געקענט אין זיך האַלטען און פאַר זיך נאָר איבערגערעדט, פון די ליפּען ארויסגעזאָגט...

און די קליפּות אין דמות פון פּאָליציע זיינען זיך אָנגעלאָפען, מבלבל געווען, בערד און פּאות געשוירען, תפוס געזעצט...

און ער איז מרה־שחורה׳דיג געוואָרען, דעם עולם צוטריבען און טאַקע דאָס יאָהר נסתלק געוואָרען...

ט.

שבועות פון זיין פּטירה.

... און דאָס איז דאָך ידוע, שבועות איז ער נפטר געוואָרען, נאָר פאַר דער פּטירה האָבען זיך געטהאָן מעשים. א שרעקליכע

דאָס איז מכח נסתר, ער איז דאָך אָבער געווען אַ גדול אין נגלה אויך (ער האָט אפילו ניט געהאַלטען פון דעם, ער איז מיט אַן אַנדער דרך געגאַנגען: מאַכען פון נגלה נסתר)... נו, איז דאָך ווידער רבי עקיבא מיט די פיער־און־צוואַנציג טויזענד תלמידים... און פלעגט טאַקע זאָגען וועגען זיי פלאי פלאים, אַז ס'איז געווען האָר און נעגעל, מויל און אויערען...

און אינ'ם לעצטען ל"ג בעומר האָט ער כדרכו גענומען זאָגען תורה און מגלה געווען אַז רבי עקיבא'ס פיער־און־צוואַנציג טויזענד תלמידים זיינען געווען גלגול ארבעה ועשרים אלף איש, וואָס זיינען אויסגעשטאָרבען בעצת בלעם הרשע און זיי זיינען גאָר געווען צדיקים גמורים, זיי זיינען נאָר געגאַנגען מיט אַן אַנדער דרך, זיי האָבען געמיינט לשם שמים. די נצוצי קדושה, די הייליגע פונקען וואָס זיינען לבין הקליפות אריינגעפאַלען ארויסצונעהמען פון די „בנות מואב“ מקרב הגאולה זיין, די וועלט זאָל אויפהערען בלאָנדזשען אין דער מדבר... אין בן דוד בא, משיח קומט'ך נישט ביז ס'וועלען זיך אויסנוצען אַלע נשמות פונ'ם אוצר „גוף“... און דער ס"ם הרשע האָט ניט צוגעלאָזען, האָט מבטל געווען די מחשבות, און דאָס איז שוין געגנוג געווען: נכשל און נענש געוואָרען...

און דאָס איז דער ענין פון די תלמידי רבי עקיבא, זיי זיינען אויך מיט'ן זעלבען דרך געגאַנגען בימי בר כוכבא, ווייטער געוואָלט על פי נגלה מקרב הגאולה זיין, און ווייטער האָט דער ס"ם נישט צוגעלאָזען און ווייטער זיינען זיי אויסגעה'רג'עט געוואָרען, און אַלץ ווייל זיי זיינען געגאַנגען מיט נגלה, קעגען איהם דאַרף מען געהן מיט נסתר, וואָרים דערוויסט ער זיך ער נאָר, איז אַן עק... און דאָס האָט רבי שמעון בן יוחאי מיט'ן זוהר הקדוש אויפגעטהאָן... און דאָס איז דער סוד וואָס דער זוהר הקדוש איז געשריעבען אין „תרגום לשון“.

זיינען טאַקע געווען אַלע אויסער זיך פון די ווערטער... און אַ מינוט האָט געהערשט אַ הייליגע שטילקייט און ער האָט ווייטער גערעדט:

„היינט געה איך מיט אַן אַנדער דרך, קומט וועלען מיר געהן אין וואַלד אריין, אַ מנהג ישראל —“. נאָר דאָ האָט ער אָבגעהאַקט,

איהם טהוט זיך, און מ׳ווייסט, אַז קיין בן אדם חוץ איהם איז נישטאָ... שטעלען זיך אויף האָר און נעגעל.

און ביי נאַכט ביים תקון האָט ער די טהירען געעפענט און מיט גרויס שמחה און התלהבות אויסגעשריען: „גוט יום־טוב!" און האָט גענומען געהן אַ רקידה׳לע. די ליכטיגע אויגען האָבען געשטראַהלט און מ׳האָט געזעהן, אַז בשורות טובות האָט ער פאַר דער וועלט... מילא, האָבען אַלע חיות אַריינגעקריגען אין זיך. אַלע ליכטלעך האָבען זיך ביים נר תמיד אָנגעצונדען און ס׳איז געוואָרען איין פלאַם און באַלד האָט געטאַנצט אַ גאַנצער ראָד, ורגליהם רגל ישרה, טאַקע געטאַנצט ווי מ׳טאַנצט דאָרט... און אַ שמחה וואָס די וועלט האָט נאָך די צווייטע נישט געזעהן...

און בייטאָג דער אקדמות — פלאַי פלאַים. קולות וברקים ממש...

און ביינאַכט דוד המלך׳ס יאָהרצייט, ליכט אָנגעצונדען אין יעדען ווינקעלע... און ער נעהמט זאָגען תורה, גאָר נישט אין דער צייט. מילא, ווייסט איהר דאָך ווי מ׳האָט געשלונגען זיינע ווערטער. און זאָגט וועגען דעם ענין פון בועז׳ן „ויחרד האיש וילפת" און זאָגט בזה הלשון: „ער איז געוועזען אַ שלימזל׳ניק, ער האָט נישט געדאַרפט ציטערען... און אַז לילית, טאָ וואָס איז? גוטע אידען גיבען זיך אַן עצה... און מיר — האָט ער אויסגעשריען — וואָלטען פאַר איהר נישט ציטערען; מיר האָבען שוין היינט קיין מורא נישט פאַר קיינעם..."

ווערען אַלע אויסער זיך...

און ער זאָגט ווייטער: „מיר זיינען היינט אין אַ גרעסערער מדרגה ווי דוד מלך ישראל כי כלב חי טוב מן הארי המת: ער מוז היינט פאָלגען אַלץ וואָס מיר הייסען..."

ווייסט מען שוין אַז דאָ געהט די גאולה... נאָר דער פראָסטער עולם קען שוין נישט עומד בנסיון זיין, זיי ציטערען שוין...

און זיין פנים שטראַהלט. און ער קוקט זיך אום און הויבט אויף די אויגען צום הימעל און שרייט אוים: „און כולו זכאי מוז זיין! זאָל דער שר התורה אַליין אַראָבקומען און מאַכען פון אַלע עבירות מצוות און אַן עק... מ׳קען מעהר שוין ניש׳ וואַרטען... ניין!

מלחמה, די עליונים מיט די תחתונים, וואָרים אַלע האָבען איהם ביי זיך געוואָלט האָבען. מילא, די וועלט איז נישט ווערטה געווען צו האָבען אַזא ליכט, האָבען די עונות גורם געווען און די עליונים האָבען די תחתונים מנצח געווען...

און פּלוצלונג איז׳ם געשעהן... מ׳האָט געמיינט, אַז אָט, אָט קומט די גאולה — (דאָס איז דאָך קיין סוד ניט געווען, אַלע האָבען געוואוסט, אַז ער האָט געהאַט נשמת משיח) און... די וועלט איז גאָר פער׳יתום׳ט געוואָרען... מילא, דער ענין פון זיין פּלוצלונג׳דיגע פּטירה איז נאָך נישט קלאָהר. עד היום איז חלוקי דעות צווישען גרויסע חסידים: טהייל זאָגען אַז ער האָט זיך איינגעשפּאַרט מיט׳ן שר של יון, אַ מסירת נפש פאַר׳ן כלל ישראל... אַ קאַטאָוועס, וויפיעל גזרות רעות דעמאָלט זיינען געווען!... און מ׳האָט אַנדערש נישט געקענט צורייסען זיי... והראיה: אַז באַלד טאַקע נאָך זיין פּטירה האָט מען אויפגעהערט שערען בערד און פער׳חתמ׳ענען מקואות... און טהייל זאָגען גאָר, אַז ער האָט זיך איינגעשפּאַרט: ער מוז אָראָבברענגען דעם שר התורה און אַז מ׳האָט נישט צוגע־לאָזען איז... און אַ סברא, אַז ס׳איז ביידע אמת. שפּיעלט זיך מיט איהם!....

נאָר דער שבועות אין גאַנצען איז געווען חוץ לדרך הטבע. זיינע תורות זיינען דעמאָלט געווען אַזוי טיעף אַז פּשוט קיין בן אדם האָט קיין וואָרט ניט געקענט פערשטעהען... אַ גוואַלד... און די וואָס האָבען די ריכטיגע אמונה נישט געהאַט, האָבען געקענט נכשל ווערען און מיינען חלילה מי יודע וואָס... און די התנהגות...

ס׳איז דאָך ידוע אַז נאָך דער מעשה פון ל״ג בעומר האָט ער צוטריבען דעם גאַנצען עולם. איז דאָך די גאַנצע וועלט אַרומגע־גאַנגען ווי יתומים. נו, קען מען זיין יתומים, ווען מ׳ווייסט, אַז דער טאַטע לעבט? איז מען טאַקע נאָך מעהר געפאָהרען און אויף שבועות איז געווען אַ רבוא אידען... און אַז ער עפענט נישט די טהירען, שטעהט מען הינטער די טהירען און מ׳הערט זיך צו צו יעדען שטילען גערויש און דאָס הארץ קלאַפּט, די נשמה געהט אויס נאָך זיינס אַ בליק... און ציטערענדיג הערט מען, ווי דאָרט ביי

יעדער קען צוקומען דערצו. דאָס גאַנצע שטעדטעל איז גרוים ווי „טל ומטר“ אין אַ קליין סדור׳ל. קצבים, שוחטים — עניים ואביונים. אויף אַ ראש השנה האָט מען שוין פערזעצט וואָס מ׳האָט געקריגען, און געשאָכטען אַ בהמה דאָרט, און אַ שעפּסעל דאָ. היינט ווער זאָל נעהמען דאָס קעפּעל אַז נישט דער „אַלטער“? — און דאָ קומען חסידים פון אַלע זייטען, מילא, כאָטש אַ „ראש דג“ — און ס׳איז ניטאָ. געהט מען אַריבער דאָרט אין הויף צו א י ה ם, און מ׳ווערט געוואָהר, אַז ס׳איז דאָרט אויך ניטאָ. נו, ווערט רוהיגער אויפ׳ן הארצען, וואָרום די גאַנצע וועלט ווערט דאָך געשפּייזט אין ח נ י נ א ׳ס זכות, און פאַר ח נ י נ א ׳ן וועט קיינמאָל ניט פעהלען... געהט זיך יעדער אַוועק מכין זיין זיך לכבוד יום־טוב. אַ קלייניגקייט ראש השנה, אַ פיש אין וואַסער ציטערט דאָך....

ס׳איז שוין צוועלף אַ זייגער און קיין פיש איז נאָך ניטאָ. און ס׳איז איינס און האַלב צוויי און ס׳איז שוין גאָר צוויי — און קיין פיש איז נאָך אַלץ ניטאָ. נעהמען שוין דאָס ביסעל מתנגדים מהרהר אחרי מדותיו זיין — איהר קענט זיי: אייביג דאַרפען זיי דאָך נאָר נסים... הכלל, ס׳איז געווען דריי — און אַ נס איז געשעהן, און הערט אַ מעשה:

ביי א י ה ם ז״ל איז געווען אַ קליינער חדר ד׳ על ד׳. דאָרט האָט קיינער ניט געטאָרט אַריינקומען. אַלטע חסידים האָבען געזאָגט, אַז דאָס האָט געהאַט עפּעס אַ שייכות מיט׳ן קדשי הקדשים של מעלה. און פון דאָס איז דאָך ידוע געווען, אַז ע ר איז געווען בבחינת כהן גדול. חסידים דערצעהלען, אַמאָל איז אַ משמש ביי איהם געווען. מענדעל משמש, איהר האָט דאָך פון איהם געוויס געהערט? איז איהם בעשערט געווען קיצור ימים, געהט ער, שפּאַרט זיך איין: ער מוז דוקא דאָרט אַריינגעהן, און קומט אַרויס, זאָגט, אַז דאָרט האָט ער געזעהן אַ שטוהל, אַ טישעל, און איבער׳ן טישעל אַ ספּאָדעק. ולא הספיק לומר, דאָנזשעט נישט צו זאָגען, וואָס אונטער׳ן ספּאָדעק איז דאָ, ביז, רחמנא יצילנו, דאָס לשון איז איהם אָבגענומען געוואָרען... לויפט מען דאָך אַריין צום א ל ט ע ן מיט

מ׳קען גדולים זיין אָהן תורה... רוב גדולים זיינען אזוי... מיר׳ן זיין אזוי ווי די מלאכים...“

און באַלד האָט זיך א כמאַרע פערשפּרייט אויף זיין פּנים... אוועק די שמחה, דאָס ליכט אויסגעלאָשען... און א מרה־שחורה... א שרעקליכער צער... דער קאָפּ לאָזט זיך אראָב, די אויגען קוקען שטאַר, און ס׳איז שטיל א מינוט... און זיך שוין קוים אויפגעהויבען און מיט א קול פון שרעקליכע יסורים און צער אויסגעשריען: „ס׳געהט נישט! מ׳לאָזט נישט צו. ער איז שטאַרקער, מ׳העלפט איהם אליין צו!...“

און אוועקגעפאַלען אָהן א רוח חיים...

און פינסטער איז אין די אויגען געוואָרען... די הערצער זיינען פערשטאָפּט געוואָרען... די ליכט פערלאָשען געוואָרען... פינסטער אויפ׳ן הימעל... און דער ס״מ שטעהט און פייפט זיך צו מיט שפּאָט — ער האָט מנצח געווען... די וועלט איז פער׳יתום׳ט געוואָרען... און מיר האָבען פערשטאַנען, אז מיר אליין זיינען שולדיג. און א געוויין, א יללה...

און פון דעמאָלט אָן געהען מיר אַרום יתומים...

י.

די פיש.

דאָס גאַנצע שטעדטעל איז שרוי בצער: א קלייניגקייט, ערב ראש השנה וואָס געפאַלט אום שבת — און קיין פיש איז ניטאָ! פּשוט מ׳האָט געמיינט, משיח׳ס צייטען. איהר ווייסט, משיח קומט דאָך נישט, סיידען מען וועט זוכען א שטיקעל פיש אויף א רפואה און מ׳וועט נישט קריגען... מי יודע, ס׳אַרא יאָהר אויף „שונאי ישראל“ ס׳וועט שוין חלילה זיין, האָבען שוין א סך געזאָגט. און ריכטיג, א „ראש כבש“ איז דאָך „לא כל אדם זוכה לכך“, נישט

אַז איהם האָט זיך קיינמאָל ניט געטראָפען, אַז ער זאָל חלילה די לבנה ניט מקדש זיין....

מ'האָט די נאַכט מאריך געווען ביי מעריב: ער איז דעמאָלט זעהר שפעט אריינגעקומען. און דער מעריב איז אויך ניכר געווען, אַז ס'איז ניט קיין פּראָסטער „והוא רחום". מען איז ארוים — רעגען וועטער... נעהמט ער זאָגען הללויה'ס, דער גאַנצער עולם נאָך. אָבגעזאָגט, — און קיין לבנה איז נאָך אַלץ ניטאָ. פארגלעזעלט ער די אויגען, קלאַפּט איין האַנד אין•די אַנדערע, מיחד יחודים און זאָגט זעהר שטיל (אפשר האָט געהערט איינער, וואָס איז געשטאַנען נעבען איהם, און אפשר ניט) —„לבנה, בעווייז דיך!"

מילא, נעהמט גאָר רעגענען... אויף אַלעמען פאַלט אַ מרה שחורה, רחמנא יצילנו. פערגעהט ער אין גרעסערע העויות און כונות ווי ער האָט געקענט אין אַ צייט אזא. קיינער ריהרט זיך ניט פונ'ם אָרט... מיט אַמאָל הערט מען נאָך אַמאָל זיין קול, און שוין טאַקע אַז אַלע האָבען געהערט: „לבנה, בעווייז דיך!" און ס'נעהמט שטאַרקער רעגענען. זעהט מען שוין, אַז ער ווערט שוין שטאַרק פערזאָרגט, און פערגעהט אין שטייגער, העויות, כונות און יחודים. מען האָט פּראָסט געזעהן אַז ער געהט גאָר, גאָר הויך, ווייט... און פשוט כמעט נפשו יצאה. מ'האָט בחוש געזעהן ווי ער האָט צו טהאָן מיט זיי דאָרט, אין דער הויך!... און אָט, גורט ער שוין אָן די גאַנצע כחות געגען דער טומאה ר"ל און וויל שוין זאָגען אַ דריטען מאָל, נאָך ווייטער געהן — געהט צו דער גבאי און זאָגט: הייליגער רבי, דאָס האָט מען דאָך אַ קימא לן — אַז איהר וועט זאָגען אַ דריטען מאָל מוז זיך דאָך די לבנה בעווייזען, נו, וועט מען דאָך אייך נאָך מאַכען פאַר אַן אלוקה!... נו, האָט ער געזאָגט, געערעכט! אריכות ימים זאָלסטו דערפאַר האָבען. „עת לעשות לה'," און טאַקע אַ געשריי געטהאָן אויפ'ן דריטען מאָל אין דער הויך, ווי ער האָט געקענט, ושאגה לו כלביא: „לבנה, בעווייז דיך ניט!"

און ווי מיינט איהר, האָט זי זיך בעוויעזען?...

א געוואלד... קריגט ער אַלע מראות אין פנים און ווערט אויפגע־קאָכט, שרייט: „געוועזן אינוועניג! געזאָגט וואָס אונטער׳ן ספּאָ־דעק!...“ ווייסט מען דאָך שוין מיט וואָס דאָס שמעקט... וויל מען איהם אָבהאַלטען. נאָר האַלט איהם, ס׳איז דאָך פייער! לויפט ער אַרויס, און נתן בו עיניו, נאָר איין קוק געגעבען אויף איהם, און מאַכט פון איהם א גל של עצמות... פון דעמאָלט אָן האָבען אַלע מורא געהאַט פאַר דעם חדר. און קיינעם האָט ער ניט מגלה געוועזן, וואָס דאָרט איז.

און באותו היום הייסט ע ר, ז״ל, דעם משמש נעהמען זיין שטעקען, אריינגעהן אינ׳ם חדר און קלאַפּען אין ספּאָדעק. מילא, אז ער הייסט, געהט מען. מ׳האָט אמונה, אז מ׳קען אַריינגעהן. און אַלע שטעהען, מויל און אויערען, האָר און נעגעל, ווילען טאַקע וויסען וואָס ס׳וועט זיין, וואָס דאָרט איז דאָ... מילא, ער איז אַריין, א שטיבעל, א טישעל, א בענקעל, א ספּאָדעק... ער האָט געגעבען איין קלאַפּ, דעם צווייטען, א דריטען — און ס׳האָט זיך גענומען ציהען א ווײַדעל, האָט זיך געצויגען און געצויגען, און מ׳האָט אַלץ געשניטען און געשניטען, אריינגערופען אנדערע און אַלע האָבען כסדר געשניטען, ביז ס׳איז געוועזן פיש פאַר׳ן גאַנצען שטעדטעל.

און דעמאָלט האָט מען געוואוסט, וואָס אונטער׳ן ספּאָדעק איז געוועזן...

יא.

קידוש לבנה.

... און ס׳איז שוין געוועזן דער פיערצעהנטער מעת־לעת, סוף זמן קידוש לבנה, און די רעגענס האָבען אַלץ ניט אויפגעהערט, און קיין לבנה איז אַלץ ניט געוועזן. מילא, קומט זיך די גאַנצע שטאָדט צוזאַמען צו א י ה ם אין בית המדרש׳ל. מ׳וועט מיט א י ה ם צוזאַמען מקדש לבנה זיין. דאָס איז דאָך ידוע געוועזן,

ד. אַפּאָטהעקער

יב.

די לבנה.

... און אמאָל איז ער גאָר אַרויס זייגער צוועלף בייטאָג אויפ'ן בריק, און שטעלט זיך דאָרט אַוועק. מילא, שטעהט דאָך שוין די גאַנצע שטאָדט אויפ'ן בריק און קוקט... זעהט מען, ווי ער הויבט אויף די אויגען צום הימעל און זאָגט: „לבנה, איך בין גוזר אויף דיר, אז דו זאָלסט זיך בעווייזען!" בעווייזט זי זיך דאָך ניט. ווערט ער גאָר ניט נתפעל און זאָגט נאָך אַמאָל: „לבנה, איך ריהר מיך ניט פונ'ם אָרט, ביז דו בעווייזט זיך!" און וואָס מיינט איהר? געשטאַנען איז ער ביז צוועלף ביינאַכט, נישט געריהרט זיך פונ'ם אָרט — און די לבנה האָט זיך פאָרט בעוויזען...

קיידי'ס הגדה

חיים יאנקעל דער חזן איז געקומען פון שוהל די ערשטע נאכט פסח זעהר אויפגעלעגט, און געפונען אלעם ציכטיג, פייערליך, און זיין ווייב ציפע און זיין בת־יחידה קיידי אויסגעפוצט יום־טוב'דיג.

— וואס מאכסטו ניט די הסיבה־בעט? — פרעגט ער ציפע'ן.

— וואס מיינט פא? — פרעגט קיידי נאאיוו.

— היינט עסט מען ניט אין קיטשען. — ענטפערט איהר די מוטער — און מיר וועלען צוריכטען אין פארלאר די העסעבעט.

— אה, אי נאו וואהאי. — האט קיידי געזאגט האלב כיטרע און האלב שעמעדיג — ביקאז... דהי קאזין. — און האט אראב־געלאזט די אויגען.

דער פאטער האט געגעבען אויף איהר א בייזען בליק און איז אריין אין פארלאר.

קיידי איז געווען ערצויגען ביי איהר גרויסמוטער אין א קאנטרי אין אינדיאנא סטייט, און קומענדיג אהיים אויף „איסטער האלידייס" איז זי איבערראשט געווארען מיט דעם גרינעם קאזין, וואס זי האט געפונען צו הויז.

דער קאזין איז שוין דא פון אייניגע מאנאטען. ער איז צו הויז געווען א סטודענט און דא איז ער געווארען א קעפמייקער, נור די געקרייזעלטע האאר אויפ'ן קאפ מיט די קורצזיכטיגע ברילען אויף דער נאז, מיט א רוסישען בוך שטענדיג אין דער־האנד, דאס האט איהם געמאכט אין קיידי'ס אויגען פאר עטוואס וואונדער־בארעס, פאר עטוואס העכערעס אלס איהרע העלדען, וואס זי האט זיך געמאלען אין דער פאנטאזיע.

און פאנטאזיע האט זי געהאט א „האל לאט". א געבארענע אמעריקאנער מיידעל, ערצויגען אלס געצערטעלטע בת יחידה און דורכלעזענדיג א פופצעהן־הונדערט ראמאנען, זייט זי האט גענדיגט פאבליק סקול, האט זי געלעבט מעהר אין דער פאנטאזיע ווי אין דער ווירקליכקייט, און זי האט זיך וועגען איהר טאטענס און

— וואָס הייסט, זיינען מיר ניט קיין אידען? — פלעגסטו ניט פרעגען די פיער קשיות אַלע פסח?

— באָט דהים טאַים אי העוו אָנלי וואָן קוועסטשאָן: ווהאַי דהי קאָזין קיפּס היז אַייז אין דהי בוק?

— אָה, גאָטעניו! וואָס איז מיט דיר געוואָרען, איך מיין די פיער קשיות ועגען די אידען.

— אָה, סאָ! דאַט איז אָלל־ראַיט. — און האָט ווייטער געהאַלטען די אויגען אויפ׳ן קאָזין.

— וואָס „אָללראַיטעסטו" מיר דאָרט, פרעג די קשיות. — האָט ער אַ געשריי געטהאָן.

קיידי האָט זיך האַלב דערשראָקען געווענדעט צו איהם:

— דו יו וואַנט סאַמטהינג, פּאַ?

— איך וויל דו זאָלסט הערען די סטאָרי מיט די אידען אין מצרים.

— אַי נאָו, דהאַט איז אַיי נייַס סטאָרי. — האָט זי געענט־פערט, און קוקט ווייטער אויפ׳ן קאָזין.

— וואָס איז אַ נייַס סטאָרי?

— יו מין דהי סטאָרי דהאַט די קאָזין ריעדס...

געערגערט ביז אין טויט, האָט חיים יאַנקעל איינפּאַך אָנגענו־מען מיט זיין רעכטער האַנד קיידי׳ן ביים מאָרדעלע, צוגעדרעהט איהר פּנים צו זיך און האָט אָנגעהויבען נערוועז, אָבער מיט אַ פריינדליכען טאָן, איהר צו דערצעהלען די געשיכטע פון דער הגדה, אום זי צו פעראינטערעסירען.

— הער אויס, קיידי, דו האָסט דאָך ליעב אַ ראָמאַן, היינט איז דער יום־טוב, ווען אידען דאַרפען דערצעהלען די געשיכטע זייערע פון מצרים, און ווי זיי זיינען מיט דריי־טויזענד יאהר צוריק פון דאָרט בעפרייט געוואָרען.

— טהרי טאַוזענד יאירס, דהאַט איז טו לאָנג עגאָ, ווהאַט דו אַי קער. — און האָט ווייטער אַ וואָרף געטהאָן איהרע אויגען אויפ׳ן קאָזין.

— אבער, קיידעלע, ליסען! — האָט ער שוין געזאָגט כמעט מיט טרערען אין די אויגען, און מיט ביידע הענד צוגעדרעהט איהר

מאַמעס רעליגיעזע אַנזיכטען ווייניג געקימערט און געלעבט אין איהר אייגענע וועלטעל, און יעצט געפינענדיג אין איהר אייגענער היים אַזאַ קאָזין מיט אַ בוך אין האַנד, האָט ער זי אַזוי געפאַנגען, אַז זי איז פערטיעפט געוואָרען מיט איהר גאַנצען וועזען אין דעם קאָזין, און האָט גאָר קיין אויפמערקזאַמקייט ניט געשענקט ווי די מאַמע האָט געמאַכט די הסיבה־בעט, און ווי דער טאַטע ריכט צו דעם סדר, און גראַדע נאָך דעם נוסח פון דעם הארי׳ ז״ל אַז אַלע דראָביאַזגעס זאָלען אויסקומען געגען די עשר ספירות, ווייל ער איז געווען אַ ליבאָוויטשער חסיד פון צו הויז. זי האָט ניט אַראָבגענומען די אויגען פון קאָזין.

חיים יאַנקלען האָט עס געקרענקט, ווייל ער האָט געהאַט אַ בעגריף פון ליעבע, ווי פון אַלע אַנדערע עבירות, איבערהויפּט זיין בת־יחידה איז בלויז 16 יאָהר אַלט, דערצו נאָך אַ סטודענט און אויך ניט קיין פרומער... דיזע געדאַנקען האָבען איהם געמאַכט נערוועז און האָבען איהם אביסעל צושטערט זיין יום־טוב׳דיגען הומאָר.

מען האָט זיך געזעצט אַרום טיש: אויבענאָן חיים יאַנקעל, לאַזענדיג אַ פּלאַץ צו זיין רעכטע האַנד פאַר ציפּע׳ן; רעכטס, ביי דער זייט, דער קאָזין און לינקס — קיידי, אַזוי אַז ניט נור האָט קיידי געקענט דעם קאָזין קוקען שטענדיג אין די אויגען, נור אפילו די פיס אונטער׳ן טיש האָבען זיך אָפּט אונגערן פערטשעפּעט.

דער מלך האָט געמאַכט דעם ברייטען קידוש, אבער אַנשטאַט צו קוקען אין דעם זילבערנעם בעכער מיט רויטען וויין האָט ער ניט אַראָבגעלאָזט די אויגען פון קאָזין, וועלכער האָט ניט אַרויסגענומען די אויגען פון רוסישען בוך.

— בשמחה ובששון הנחלתנו. — האָט ער געשריען אויף אַ הויכען טאָן, צוצוציהען די אויפמערקזאַמקייט פון קיידי׳ן, אָבער קיידי עקזיסטירט יעצט נור פאַר׳ן קאָזין.

— אַ ביטערער עסק. — טראַכט זיך חיים יאַנקעל — מען מוז זי דאָך פּעראינטערעסירען מיט ספּור פון יציאת מצרים, לויט דעם דין פון שלחן ערוך.

— נון, קיידי, פרעג די פיער קשיות.

— פאָר קוועסטשיאָנס, וואַט?

מיט א פעסטען דרוק האָט דער פאטער ווידער א קעהר געטהאָן איהר פנים צו זיך און האָט אָנגעהויבען שנעל פאַרטצוזעצען די מכות מיט'ן גאַנצען ספור, אבי וואָס שנעלער איבערצוקומען.

— דם, צפרדע, כנים... מכת בכורות, האָט גאָט שוין ווייך געמאַכט די הארץ פון פרעה, האָט ער ארויסגעלאָזט די אידען. און זיי האָבען אפילו קיין צייט ניט געהאַט איינצוזייערען זייער ברויט, האָבען זיי געבאַקען מצות אויף דער זון...

— האָו מעני, פּאָפּ?

— וואָס האָו מעני?

— דאָנט יו קאָונט די מכות?

— מכות די שונאי ישראל, מיין טאָכטער, — האָט ער געזאָגט מיט א זיפץ און האָט פאָרטגעזעצט די הגדה, און זי האָט איהם אָנגעקוקט מיט א שטאַרען בליק — דו הערסט דאָך, זיינען די אידען געקומען צום ים, האָט משה געשפּאָלטען דעם ים.

— וואַט פאָר?

— די אידען זאָלען אריבערגעהן טרוקען און דער ים איז צוריק פערגאָסען געוואָרען ווען די מצריים זיינען נאָכגעלאָפען די אידען און זיינען אַלע דערטרונקען געוואָרען...

— וואַי?

— זיי זאָלען ניט שלאָגען די אידען.

— הו?

— די מצריים.

— הו אַר דיעז דזשענטעלמען?

— די אידישע שונאים.

— וועהר וואָז איט?

— דאָרטען פאַר'ן מדבר.

— איז דהאַט פּענסילווייניא סטייט?

— ניין! רבונו של עולם! הערסטו ניט, אז איך דערצעהל דיר ווי די אידען זיינען אריבער טרוקען איבער'ן וואַסער.

— אָה! אַי סי, יו מין טו בראָנזוויל.

— וואָס בראָנזוויל! אין ים־סוף, האָט משה גענומען דעם שטעקען...

פּנים צו זיך — הער אוים: אמאָל זיינען די אידען געווען אין מצרים, און זיי האָבען געאַרבייט עבודת פּרך, געקנעטעט ליים, געמאַכט ציעגעל, און געבויט פּתום און רעמסס...

— האו מאַטש? — האָט זי אַ פרעג געטהאָן, קוקענדיג מיט שטאַרע אויגען אויפ׳ן פאַטער, און ניט הערענדיג איין וואָרט וואָס ער האָט איהר דאָרט דערצעהלט.

— וואָס, האו מאַטש, דו הערסט דאָך, פיער־הונדערט יאָהר האָבען די אידען געאַרבייט אין גלות, האָבען געשריען צו גאָט און גאָט האָט דערהערט זייער קול און געשיקט זיין שלית משה...

— מאָזעס! איז דהאַט דהי ניים אָף דהי קאָזין?

— קיידעלע, ווער מיר קאָזין, הער מיך אוים, איך דערצעהל דאָך דיר פון די אידען, די אידען זיינען געווען אין גלות, האָט גאָט געשיקט משה׳ן, האָט ער געשלאָגען די מצריים מיט צעהן מכות...

— הו? — האָט זי אַריינגעוואָרפען דעם פאָטער אַ פראַגע, אבי יוצא צו זיין.

— אַי, צוהוקט זאָלסטו ווערען, מ[illegible]ן טאָכטער, ווי דו הערסט איין וואָרט ניט, וואָס איך זאָג דיר. — און ער האָט אָנגעהויבען שרייען מיט פעררדרוס, ווי איינער וויל אָבמינטערען אַ טויטען — האָט גאָט געשלאָגען די מצריים מיט צעהן מכות, מיט צוויי־הונדערט און פופציג מכות, מיט טויזענד מכות.

— ווהאַט איז דהי טראָבעל, פּאַ? — האָט קיידי אַ פרעג געטהאָן אביסעל איבערראַשט, קומענדיג צו זיך.

— דו הערסט דאָך די טראָבעל, גאָט האָט געגעבען די מצריים צעהן מכות: דם, צפרדע, כנים...

— הו אַר דהי דזשענטעלמען? —

— וועלכע דזשענטעלמען, דאָס צעהל איך דאָך די צעהן מכות.

— ווהאַט איז מכות?

— מכות איז צרות אויף אַלע שלעכטע מענשען, וואָס קעהרען ניט פאַר גאָט׳ס געבאָט. הער־זשע: צעהן מכות...

— יו קען קאַונט אוט, אַי וויל בעליוו יו, פּאַ! — האָט זי איהם געזאָגט מיט אַ פערווירטען בליק און געווענדעט איהרע אויגען צום קאָזין.

— מיר זאָלען שוין זיין איבער־אַ־יאָהר אין דזשערוזאַלים.
— ווהאַי נאָט ראַיט־עווֹיי ?
— וואָרום עפּעס באַלד, אַזוי בענקסטו נאָך... ירושלים ?
— טו ליעוו אָם עלאָן.
— ועמען אייך ?
— מי וויטה דהי קאָזין.

חיים יאַנקעל האָט געטהאָן אַ פּאַל אויפ'ן הסיבה־בעט אין חלשות, ציפּע האָט איהם געמינטערט, דער קאָזין האָט שוין אַוועק־געלעגט זיין רוסישען בוך מיט די הגדה וואָס איז געלעגען פון אויבען, ערשט דאַן האָט זיך קיידי אויך אויפגעהויבען פון איהר טשער און האָט זיך געוואונדערט וואָס איהר פּאַ האָט פּלוצלינג גע'חלש'ט און זי וויים ביז היינט ניט, אַז דאָס איז געווען פון איהר הגדה.

— וואַט פאָר ?
— צו שפּאַלטען דעם ים.
— וואַי ?
— זיי זאָלען קענען אריבערגעהן.
— הו ?
— די אידען.
— ווהער ?
— איבער'ן ים.
— וואַי דידנט דהיי טייק דהי פערריי ?
— עס איז דאָך געווען מיט דריי־טויזענד יאהר צוריק.
— איז דהאַט סאָ ?
— און די אידען זיינען אריבער דעם ים און געזונגען שירה און געגעסען דעם מן און געמאַכט דעם עגל, און געבויט דעם משכן, דערנאָך דעם בית־המקדש אין ארץ ישראל... נו, טאָכטער, איז דאָס ניט אַ שעהנע סטאָרי ?
— וואַט סטאָרי ?
— מיט די אידען.
— וואַט וואָז דהי מעטער וויט דעם ?
— האָסט דאָך געהערט, ווי זיי זיינען ארויס פון מצרים.
— ווערי נייס אינדיד.
— וואָס ווערי נייס ? האָסט דען געהערט איין וואָרט ?
— סוירטענלי, וויטה דהי דזשוס.
— נון, וואָס איז געווען מיט זיי ?
— דהעי וועגט אָווער דהי וואָטער.
— וואוהין ?
— טו דזשוירזי סיטי.
— אָה, געהן זאָלסטו שוין, מיין טאָכטער...
— אָה, אי נאָו, טו בראָנזוויל.

מיט אַ שרעקליכען כעס האָט ער אַ וואָרף געטהאָן איהר געזיכט פון זיינע הענד און פערצווייפעלט האָט ער אַ געשריי געטאָן „לשנה הבאה בירושלים“.
— וואַט עגיין, פּאַ ?

— עה, וואס גלייכסטו ? ! אבר מן החי שניידט מען און עס געהט בלוט, און די בהמה האט א וואונד מיט שמערצען, אבער אן אויסטער : אט איז ער געשלאפען אין מולטערעל און אט שלאפט ער ביי מיר אונטער׳ן לייבצודעקעל (ארבע כנפות).

— העך נאר, דארעק ! — האט מיין יואל געזאגט ערנסט — דא איז ניט די רעדע פון שניידען, בלוט רינען, שמערצען, עס איז פשוט : א ציוויליזירטער מענש דארף ניט הנאה האבען פון קיין זאך וואס האט געלעבט, וואס לעבט אדער וועט לעבען, און דאס איז איינע פון די ערהאבענסטע אידעען, דאס הייסט ווע־גע־טא־ריא־ניז־מוס.

— אהא, א ציוויליזירטער מענש בין איך דאך, א בעוויז איך טראג א סטאוו־פייפ, א אידעע זוך איך שוין פון לאנג, און אט האב איך זי דערטאפט. — און באלד האב איך אבגעלעגט א שבועה פאר מיין יואל׳ן צו ווערען א ווע־גע־טא־ריא־נער.

אדיע סטייק ! אדיע ספרינג טשיקען ! אדיע הערינג מיט ראסעל ! אדיע מארינירטע שלאיען ! איצט וועל איך מוזען אבפאסטען מיט פראסטע אייער מיט א ביסעל מילך.

— וואס ? — האט יואל א געשריי געטהאן — אייער ? ווייסטו דען ניט, אז אין אן איי ליעגט א גאנץ היהנדרעלע, עס פעהלט נאר עטליכע טעג ווארימקייט פון דער מוטער. און מילך, ווייסטו דען ניט אז עס קומט פון א לעבעדיגער קוה און דו רויבסט די נאהרונג פון א לעבעדיג קעלבעל.

— יא, אבער די מילך פון א קוה, וואס איז אן אלמנה, איך מיין א בעזודעטניצע מעג איך שוין ?

— ניין, — זאגט יואל שטרענג — אלעס וואס קומט פון א לעבעדיגעס וועזען איז טרפה, שעדליך, נבלה און מען טאר ניט.

— אבער וואס דען עסט מען ? — האב איך איהם געפרעגט, איהם כאפענדיג ביים ארבעל.

— האסט געגוג וואס צו עסען : עפעל, ניס, גרויפען, לאקשען...

— אבער וואס פאר א טעם האט גרויפען אהן מילך ? לאקשען אהן אייער ? — האב איך איהם געפרעגט מיט שמערץ.

— אן אידעאליסט דארף אזעלכע קשיות ניט פרעגען, און איז

דער ווע־גע־טאַר־יאַ־נאַר

שלימזל בלייבט שלימזל!

ווי דעם עולם איז בעקאַנט האָב איך אין מיין לעבען דורכ־געמאַכט זעהר פיעל גלגולים; איך האָב שוין איבערגעטהאָן אַלע מלאכות, איבערגעהאַנדעלט אַלע מסחרים און תמיד האָט זיך אויס־געלאָזען, אַז איך האָב ווענייג הצלחה.

איך האָב מיך גענומען צו אידעען; אַלס מתנגד, האָט מען מיר געזאָגט איך קען צו ווענייג לערנען; אַלס חסיד, האָט מען מיר געזאָגט, איך האָב צו ווענייג אמונה; אַלס סאָציאַליסט — איך בין צו ווענייג פּרינציפּיעל, און איך בין ענדליך געוואָרען אַ געגנאָסע.

יאַ, מילא דאָס איז ערשט אַ פּרנסה, אָבער וואָס פאַר אַ פּנים האָט אַ מענש אָהן אַ אידעע?

פּשוט אַ בהמה!

נו, אָבער צו וועלכע אידעע נעהמט מען זיך? שוין דאַכט זיך אַלעס דורכגעמאַכט, אָבער קליינע אורזאַכען, גרויסע פאָלגען.

איינמאָל אין אַ שעהנעם יום־כפּור־טאָג האָב איך דערזעהן ווי אַ רעפאָרמירטער רב זאָגט די תּפילה פון אויסטערס.

איך האָב איהם באַלד געוואָלט נאָכזאָגען. כאַפּט מיך מיין יואל באַלד אָן פאַר דער האַנד און גלאָצט אויס אויף מיר אַ פּאָר אויגען.

— דור׳ל, גאָט איז מיט דיר, סטייטש אויסטערס!

— נו, וואָס איז דען?

— אויסטערס לעבען.

— נו, אַז זיי לעבען, אבי זיי לאָזען זיך עסען.

— סטייטש, אבר מן החי!

דאָ האָט מיר שוין טאַקע געגעבען אַ טיאָך. אבר מן החי, דאָס האָב איך מיר נאָך פאַרגעשטעלט שרעקליך אַלס איינגעל אין חדר. עפּעס אויסשניידען אַ שטיק פלייש פון אַ לעבעדיגע זאַך און עסען, — דאָס איז עפּעס מעשה רוצח. אָבער באַלד האָב איך מיך פער־כאַפּט און געזאָגט צו מיין יואל:

היינט ווי מעג מען געהן אויף א לויה, אָדער תשעה באב אויפ'ן פעלד, טאָמער טרעט מען ארויף אויף א ווערימעל ?
און ווי קען מען זיך לאָזען שלאָגען מלקות, טאָמער טרעפט דער שמש מיט'ן רימען אויף א לעבעדיגער פלעה ?
און ווי קען מען טרינקען אפילו א גלעזעל ציקאָריע, טאָמער פאלט אריין א פליעג ?
ווי קען מען בלאָזען שופר מיט דעם האָרן פון א לעבעדיגען באראן ?
ווי קען מען מבער זיין דעם חמץ מיט דער פען פון א לעבע־דיגען האָהן און כפּרות שלאָגען טאקע מיט'ן האָהן אליין ?
און ווי קען מען ווארטען אויף משיח'ן, וואָס ער וועט מוזען רייטען אויף א לעבעדיגען עזעל ?
און אז משיח וועט קומען און מען וועט ווייטער מקריב זיין די קרבנות אויפ'ן מזבח, וואָס וועט טהון דער כהן גדול מיט'ן זאָדעק, דער לוי מיט'ן פריידיק און דער ישראל מיט דער קוטניצע ?
היינט וואָס טהוט מען מיט די תפילין, מיט די מזוזות און טאקע מיט דער גאנצער תורה, אלעס איז דאָך געשריעצען אויף קעלבערנע פעלכלעך ?
און וואָס טהוט מען מיט'ן האָניג צו דער המוציא, וואָס קומט פון לעבעדיגע ביהנען ?
און וואָס טהוט מען מיט'ן תשליך ? ווי ווארפט מען אזעלכע גרויסע עבירות אין טייך די לעבעדיגע פיש זאָלען זיך דערוואָרגען ?
געוואלד, דער קאָפּ דרעהט זיך מיר, איך ווער אזש פערריקט, ניט עסען, ניט לעקען, ניט שמעקען, ניט קושען, ניט געהן און ניט שטעהן. ניט רעדען, ניט ניסען, — כאָטש נעהם לעג דיך אנידער און שטארב אין דער גאָס, און דאָס ביסעל אידישקייט כאָטש נעהם און פערברען, אז וואו מען גיט זיך א קעהר איז אלעס פערבונדען מיט'ן לעבען און מיט לעבעדיגע וועזען.
אָבער געשוואָרען, איז פערפאלען ; איך בין א וועגעטאריאנער און מוז זיין טריי מיין אידעע.
פון הונגער בין איך געוואָרען דאר ווי א שפּאָן, די האָזענע ניסלעך האָבען מיך דאָך ניט געזעטיגט ווי א מילכיגער טייגעכץ,

מען אַ וועגעטאַריאַנער, טאָר מען קיין זאַך ניט עסען וואָס קומט פון לעבען, און מען קייט גראָז. — האָט יואל געזאָגט און איז פערשוואונדען.

איך האָב אַלזאָ געשוואָרען און מוז זיין אַ וועגעטאַריאַנער. עס זאָגט זיך זיין, אָבער דאָ, מיינע פריינדע, האָט זיך פּאַר מיר אַנגעהויבען אַ לעבען פון פּלאָגען און הונגערן, פון געוויסענסביסע און פערצווייפלונג, פון פילאָזאָפירען און אַ לעדיגען מאָגען.

אַלזאָ, אַלעס וואָס לעבט און קומט פון לעבען טאָר מען ניט געניסען. נון, און גראָז לעבט דען ניט? שטעהט דען ניט אין דער תורה לא תכרתו כל עץ כי האדם עץ השדה, און אַלע באָטאַניקער בעהויפּטען דען ניט, אַז יעדעס גרעזעלע לעבט, — ווי־זשע מעג מען עסען רעטיך מיט ציבעלעס?

אַי, וואָס, זיי פּיהלען ניט? און אַז איי פּיהלט דען? אַ שטיקעל שווייצער־קעז פּיהלט דען? און ווען טאַקע ניט נור פּיהלען, נור ווייל עס קומט פון לעבען, ווי טאָר מען טראָגען די וואָלענע זאָקען, וואָס קומען פון אַ לעבעדיגער שעפּס? ווי טאָר מען טראָגען די פּאַנטאָפעל, וואָס איז די הויט פון אַ לעבעדיגער קאַלב, ווי טאָר מען טראָגען דעם טלית־זאַק, וואָס איז פון אַ לעבעדיגער בן פּקועה?

היינט וואָס טהוט מען דאָ אין אמעריקאַ מיט די בעטען, וואו עס געפינען זיך אַזוי פיעל לעבעדיגע רויטינקע בעשעפּעניסען? זיי לעבען דאָך? אַי, לאָזען זיי לעבען? בייסען זיי דאָך!

און וואָס טהוט מען מיט די קינדערשע קעפּלעך, ווי קען מען זיי צוואָגען און קעמען, מען זאָל חלילה ניט געשטרויכעלט ווערען אין וועה טהון אַ לעבעדיג בעשעפעניש?

און ווי מעג מען איבערהויפּט דאָס מויל גאָר עפענען צום רעדען? סטייטש, אין דער לופט שוועבען אום פיעל מיליאָנען קליינטשינקע חיה׳לעך וואָס מיט יעדער וואָרט קען מען מיט די צייהן צוקנאַקען אַ פּאָאַר מיליאָן פון זיי?

היינט ווי מעג מען שמעקען טאַבאַק, אַז מיט איין ניס קען מען דערשיסען טויזענדער פון זיי?

— סטייטש, אַלע מענשען שטאַרבען דאָך אוים, נור ווייל זיי עסען פלייש ?

— דאָך לעבען מענשען ביז 70, 80 יאהר און בהמות און פערד, וואָס עסען היי און האָבער לעבען קוים אריבער 20 יאהר. — דוד'ל, זיי ניט קיין נאַר — מען זאָגט נור אַז מען איז א וועגעטאַריאַנער, און מען עסט און טרינקט וואָס דאָס הארץ גלוסט.

— אי, יואל, לאַנג לעבען זאָלסטו, ווען דו זאָלסט ניט זיין קיין „אבר מן החי", קיין לעבעדיגע זאַך, וואָלט איך דיך יעצט איינגעשלונגען פאַר דער גרויסער עצה.

טרינקען האָב איך אין פילאַדעלפיא ניט געקענט אפילו קיין וואַסער, ווייל עס איז אויך פול מיט לעבעדיגע ווערעם. איך בין געוואָרען אויס מענש און אפילו אויס איד אויך; איך בין הויט און ביינער און א וועגעטאַריאַנער.

שפּעטער מיט א יאָהר, ווען איך בין שוין געווען א האַלבער סקעלעט, געל און גרין און דאַר ווי א גרוגרת דר׳ צדוק, האָט מיך בעזוכט מיין יואל.

— דאָרעק, וואָס איז מיט דיר, ביזטו קראַנק?

— ניין, איך בין א וועגעטאַריאַנער.

— וואָס־זשע זעהסטו אזוי שלעכט אויס?

— הערסט, דו פרעגסט עס נאָך; קיין זאַך ניט עסען און ניט טרינקען, קען מען נאָך בעסער אויסזעהן?

— פאַר וואָס עסטו דען ניט?

— דו אליין האָסט מיך דאָך געמאַכט פאַר א וועגעטאַריאַנער!

— אוי ביזטו א בהמה! — האָט ער זיך צולאַכט — איך האָב דיר דאָך אָבער געזאָגט, אז דאָס איז א אידעע, און ווי קענסטו דען דאָס אויספיהרען אין פראַקטישען לעבען? ביז ווי לאַנג דו לעבסט, מוזטו מיט׳ן לעבען און לעבעדיגעס אין בעריהרונג קומען, און אויב דו ווילסט זיך אויסהיטען פון אלעם וואָס לעבט, דאַן לאָז דיך פערברענען און צושפּרייטען דיין אש אויף שבע ימים. גערה, זאָגט ער, פאַסט אָב, זאָג דיין יענטע זאָל דיר אָבקאָכען א ספּרינג טשיקען מיט אביסעל זופּ און דערקוויק דיין נשמה!

— יואל, סטייטש א טשיקען! ס׳איז דאָך א פּגר, א ליכע, א בר־מנן, אפילו ווען מען זאָל מעגען עסען איז עס דאָך שעדליך, א בר־מנן ווערט דאָך באַלד פערשטונקען.

— שוטה, און פערפוילטע ציבעלעס שטינקען דען ניט און זיינען דען ניט שעדליך?

— אָבער פלייש פערדערבט דאָך דעם מאָגען?

— ביזט א נאַר. איין פונט פלייש האָט מעהר נאַהרונג פיר דיין בלוט און גאַנצען קערפּער, אלס צעהן שיסעל קאַרטאָפעל.

בּעריל חסיד

פאָלקסטימליכע מעשה׳לעך

(אַלאַ פּרץ)

א.

מלוה מלכה.

רבותי! איך וועל אייך דערצעהלען אַ מעשה נורא מיט אַ מוסר השכל, ווי איהר וועט בעזרת השם זעהן זעהן פונ׳ם עיקר המעשה.

פּערצייטענס זיינען אין אַ שטערטעל געווען צוויי ברידער: איינער אַן אָרימאַן, אַן עני ואביון, ליים געקנאָטען, וואסער גע־טראָגען — אבי מפרנס צו זיין ווייב און קינדער... דער צווייטער רייך, אַ גביר אדיר, געפיהרט געשעפטען מיט׳ן מלכות... אָבער געווען אַ קאַרגער, אַן אָרעמאַן אַ שטיקעל ברויט ניט געגעבען... אויף קהל אַ פּרוטה ניט געשאָנקען און דעם אָרימען ברודער אויפ׳ן שוועל ניט אַרויפגעלאָזען...

ויהי היום, קומט אַמאָל אַן אָרימאַן, ערב שבת איז דאָס געווען, און בעט ביים רייכען, ער זאָל איהם צונעהמען אויף שבת. טרייבט ער דאָך איהם מן הסתם אַרויס דורך אַלע טהירען, ווי זיין שטייגער איז געווען... געהט נעבעך דער עני אַזוי לאַנג, ביז ער קומט צום אָרימאַן׳ס שטיבעלע און פרעגט: „וועל איך אפשר קענען ביי אייך זיין שבת?“

גיט איהם דער בעל הבית פון שטיבעלע אַ ברייטען שלום עליכם און ענטפערט: „מיין ליעבער אורח! איך וואָלט געוויס געוואָלט אייך האַלטען אויף שבת, אָבער פון קאָרן־מעהל זיינען מיינע שבת־קוילעטשען... וואסער מיט קאַרטאָפליעס מיינע אכילות אויף שבת... קיין קישעלע צוקאָפּענס — מעהר נישט אַביסעלע שטרוי אויף דער הוילער ערד... ווי וועט איהר דאָ זיין?...“

זאָגט דער אָרימער אורח: „וואָס איהר וועט עסען, וועל איך אויך עסען, און ווי איהר וועט שלאָפען, וועל איך אויך שלאָפען.“

אָרימאַן, פּונקט יענעם ערב שבת... איז ער זיך זעהר מצער איבער דעם, און טהוט זיך אַ נדר מעהר קיין אָרימאַן ניט ארויסצוטרייבען...

קומט וויעדער אַן אָרימאַן בעטען זיך אויף שבת. לויפט איהם שוין דער גביר ארויס מקבל פּנים זיין, נעהמט איהם אויף בסבר פּנים יפות... טהיילט איהם צו גרויס כבוד... גיט מען איהם עסען פון דאָס בעסטע... ווארט מען שוין און מען האָפּט. קומט עס מוצאי שבת קודש, מאַכט דער גביר הבדלה... הייסט דער פּלונית׳טע צוגרייטען די מלוה מלכה און נעהמט זיך מיט׳ן גאַנצען בני בית זינגען זמירות. און ווי עס קומט צו „אליהו הנביא“, שטעהט אויף דער אורח און זאָגט: „וואָס איהר וועט אָנפאַנגען צום ערשטען צו טהאָן, זאָל אייך מצליח זיין.“

ווייס דאָך דער גביר וואָס ער האָט צו טהאָן. דענקט ער זיך, דער גביר, נעהמען צום געלד צעהלען... האָט ער דאָך מורא, אז עס וועט נאָכדעם קיין צייט ניט סטייען משתין צו זיין... מען וועט דאָך ניט טאָרען מפסיק זיין... געהט דער גביר מיט׳ן גאַנצען געזינ־דעל פריהער משתין צו זיין...

שטעהען זיי נאָך עד היום...

ב.

דריי עבירות.

...און דאָרט אין הימעל שטעהט די גרויסע וואָגשאָל, אויף וועלכע מ׳וועגט די מצוות און די עבירות, און אַלע גלייך, רשעים ווי צדיקים, ווערען געבראַכט דאָרט צום משפּט, און כידוע וויל דאָך יעדער דאָס „גן ערן“, סאַי דער רשע סאַי דער צדיק, און בית דין של מעלה זיצט דאָרט אין אַ גרויסען זאאַל און משפּט. און אַ גרויסער זייגער העננט אויפ׳ן וואַנד, אז ער נעהמט קלינגען, הערט מען איבער׳ן גאַנצען הימעל; אַלץ נעהמט ציטערען. די וואָג־שאָלען נעהמען ציטערען און לאָזען ניט וועגען אויף זיך, און דריי

נעהמט מען איהם אַריין אין הויז, גיט מען איהם וואסער צום וואשען זיך. דערזעהט מען אז — ויהי אור!... עס ווערט גאָר אַן אנדער ליכט אין שטוב, און אַלעס בעקומט אַן אַנדער חן... פער־שטעהט מען דאָך, אז ס'מוז זיין אַן אורח הגון... פאַלט דאָס הארץ ארויס... שטעלט מען זיך מקבל שבת זיין — קלינגט עס מלאכים־געזאַנג... נאָך די „שלום עליכם'ס" געהט מען זיך וואשען... עסט מען... האָט דאָס עסען טעם גן־עדן... פערשטעהט מען דאָך אז ס'מוז זיין דער „גוטער אורח"... האַפט מען און מען וואַרט... וואַרט מען און מען האַפט...

געקומען מוצאי שבת קודש, מאַכט מען הבדלה. דאָס געזיינדעל איז פרעהליך... דאָס הארץ זאָגט אויף גוטס, זעצט מען זיך צו דער מלוה מלכה... און דאָס גאַנצע בני בית הויבט אָן זינגען זמירות. און ווי עס קומט צו „אליהו הנביא", הויבט זיך אויף דער אורח, זיין פנים שיינט, לייכט, כמלאך אלקים און זאָגט: „די ערשטע ארבייט וואָס איהר וועט היינט אָנפאַנגען צו טהאָן, זאָלט איהר מצליח זיין, איהר זאָלט טהאָן און טהאָן"... און כהרף עין ווערט ער נעלם...

פערשטעהט דאָך שוין דער בעל הבית, ווער דאָס איז... קומט ער בּיסלעכווייז צו זיך פון שרעק, געהט ער און נעהמט זיך צונויפ־לעגען דעם טלית, לעגט ער און לעגט, לעגט און לעגט אין די מאות אלפים, העלפען שוין ווייב און קינדער אויך... ווערט עס אַ פולער אַלקיר, טראָגט מען אַרויס פערקויפען... און מען לעגט ווייטער. ביז מען ווערט רייך...

קלינגט עס איבער דער גאַנצער שטאָדט, ווערט געוואָהר דער ברודער דער רייכער, קומט ער צו לויפען. זעהט ער אַ פאַבריק פון טליתים, אַ הויז ווי אַ שררה... געהט ער אַריין אין הויז, דערזעהט ער דעם ברודער, דערקענט ער איהם ניט — אָנגעטהאָן אין בגדי מלכות... דאָס ווייב אַ מלכה... די קינדער בני מלכים. ווערט ער דאָך נבהל ונשתומם. פרעגט ער דעם ברודער: „זאָג מיר אחי היקר, היתכן? פון וואַנען איז דאָס אַלץ?"... דערצעהלט ער איהם כך וכך היה... דערמאָנט זיך דער רייכער ברודער אָן דער מעשה מיט'ן

משפט פאַר, איז שוין אַנדערע ווערטער! דעמאָלט שטעהען שוין ניט קיין פּראָסטע מליצים און מקטרגים, דעמאָלט שטעהען שוין ביים רשע מיכאל און זוכט אויס וואו נאָר א זכות, און סמאל שטעהט ביים צדיק און זוכט אויס וואו נאָר א חוב אויפ׳ן מענשען. און דעמאָלט מאַכט מען שוין דעם גאַנצען טאַראַראַם מיט׳ן וועגען ניט מעהר לפנים וועגען. מ׳זעהט׳ך: ביים צדיק איז דאָס פּעקעלע עבירות אַזוי קליין און אונבעדייטענד געגען דעם גרויסען פּאַק מצוות, אַ׳ן פערקעהרט ביים רשע... און אזא דין ציהט זיך לאַנג, וואָרום מיכאל זוכט ווי ווייט ער קען עפּעס א מצוה ארויסקריגען און סמאַל ווידער זוכט ווי ווייט ער קען אַן עבירה אויסגעפינען...

און הערט דריי מעשה׳לעך, ווי ס׳איז געווען מיט דריי אַזעלכע משפּטים: צוויי צדיקים גמורים און איין רשע גמור.

* * *

פרייטאַג זייגער צעהן איז נפטר געוואָרען גאָר א גרויסער צדיק. ווערט א טאַראַראַם אין הימעל: פּנו מקום! און מ׳פיהרט אריין די נשמה צום בית־דין של מעלה, מ׳וויל איהר אָב׳פּטר׳ן געשווינד און אויף שבת איהר נאָך א קבלת פּנים מאַכען אין גן־עדן. קומט ארויף סמאל אין א שוואַצע קרוין מלא חמה און זעצט זיך אוועק. פרעגט בית־דין של מעלה דעם צדיק נאָר לפנים די שאלות, קומט דער מלאך און ווייזט אויפ׳ן פּאַק מצוות. פרעגט סמאל זיינע חברה מכח עבירות, בלייבען זיי שטעהען — נישטאָ!... ווערט ער אויפגעפלאַמט און שרייט: ווי איז מעגליך? „אין צדיק בארץ אשר לא יחטא!“ הייסט איהם בית־דין של מעלה זוכען אין די ביכער, און ער זעצט זיך אוועק און זיצט אָב א צייט, זוכט אין די ביכער ביז לסוף ער האָט געפונען דאָרט זיין לעדיגען בלאַט... ווערט ער נאָך מעהר אין כעס און הייסט אויסזוכען וואו נאָר א מחבל, זאָל זיין א נפל אפילו. און כך הוה — מ׳האָט איהם געבראַכט א נפל, א מחבל, און אין בוך האָט זיך געוויזען אָב־געמעקטע אותיות פון א קליין עבירה׳לע: „היות ווי דער צדיק איז אמאָל געגאַנגען שבת אין מקוה אריין, האָט ער זיך א קראַץ

פייערדיגע אותיות קומען ארויס „ש ב ת". און די אַלע זינדיגע מיט אַלע זייערע עבירות ווערען אריינגעפיהרט יעדער אין א בעזונדער חדר ביז איבער שבת, און דאָס איז דאָך ידוע, אז קודם הדין, איידער מ'משפט אָב, איז מיט'ן צדיק בעסער ווי מיט'ן רשע: פאר'ן צדיק שרייט מען: „פנו מקום!" און מיט'ן רשע מאכט מען ניט קיין גרויסען יום טוב. ווען ס'קומט אָבער ביים דין איז אַלץ איינס א רשע און א צדיק, קיין משוה פנים, ס'איז דאָך עפּעס אויפ'ן עולם האמת... קומען צום ערשטען די מקטרגים, קרומע און שווארצע מחבלים, וואָס זיינען בעשאפען געוואָרען פונ'ם מענשענ'ס עבירות, און העלפען מאכען א שווארצען פּאַק פון די עבירות און ברענגען זיי צום בית דין של מעלה. דאן קומען אַלע גוטע און ווייסע מלאכים'לעך, וואָס זיינען בעשאפען געוואָרען פון די מצוות, און מאכען פון זיי א שנעע־ווייסען און ריינעם פּאַק און טראָגען עס אריין צום בית־דין של מעלה. און בית־דין של מעלה גיט א וואונק, ברענגען צוויי שמשים אריין די נשמה און זי שטעלט זיך אוועק אין א זייט מיט שרעק און ווארט אויף איהר פּסק־דין. און דער קטגור שטעלט זיך אויף און האַלט זיין קטגור־רעדע, זוכט אויס אַלע עבירות, און בעט „כף הקל" פאר דער נשמה. און די נשמה ציטערט און פריהרט פאר קעלט. שטעלט זיך אויף דער סניגור, דער מליץ יושר, און איז ממליץ אויף איהר, זוכט אויף וואו נור א זכות און וואו נור א מצוה פאר דער נשמה, ווערט דער נשמה ווארם און ליכטיג, גרינגער אויפ'ן הארצען. און בית־דין של מעלה, ווי איהר ווייסט דאָך, גיט א קאָמאנדעווע מ'זאָל נעהמען צופּאַקען, און מ'נעהמט שיטען א מצוה און אן עבירה, א מצוה און אן עבירה ביז ס'בלייבען די זעק לעדיג. שאָקעלט מען אויס די זעק און מ'נעהמט קוקען אויפ'ן שטאנג. און אז די מצוות וועגען איבער, ווערט א ששון ושמחה צווישען די ווייסע מלאכים'לעך, און אז די עבירות, רחמנא לצלן, וועגען איבער, ווערט א ששון ושמחה ביי די שווארצע מחבלים, און דעמאָלט פיהרט מען אָב די נשמות וואוהין זיי ווערען פער'משפּט. דאָס ווייסט איהר דאָך אַלע.

דאָס איז אַלץ ביי א געוועהנליכען מענשען, ניט קיין גאָר גרויסער רשע און ניט קיין גאָר גרויסער צדיק. ס'קומט אָבער אזא

אין רשות הרבים, און דער ווינד האָט פערטראָגען די מי רגלים אין רשות הרבים אריין..."

מילא, ער האָט אזוי לאַנג מאריך געווען, ביז דער זייגער האָט ווייטער אויסגעשלאָגען צוועלף, און ווייטער האָט מען דעם בית־דין של מעלה פערמאַכט און דעם צדיק מיט זיין עבירה האָט מען אָב־געפיהרט אין א בעזונדער חדר איבער שבת...

און מעהר האָט סמאל ניט געוואָלט...

*   *   *

און דאָס איז אויך געווען אום פרייטאג, זייגער צעהן. שטאַרבט אוועק א רשע גמור און ס'ווערט א שמחה ביי סמאל און לילית'ן: זיי האָבען געכאַפּט א לעשטש, סחורה פאר'ן כף הקל... און שדים הוליען און טאַנצען און מחבלים גרייטען שוין צו די חופות פון ברענענדיגען פעך פאר איהם. דערהערט מיכאל זייער געלעכטער און זייער באלעווען און קריגט רחמנות אויף דעם רשע גמור, פאָרט א צלם אלהים, און טראַכט ווי אזוי מיט איהם כאָטש עפּעס גוטס צו קענען טהון... און לויפט אוועק צום בית־דין של מעלה און זעהט שוין דאָרט א פּאַק מיט עבירות, ביז דעם סאַפּירענעם געוועלב פון זיבעטען הימעל... און א גאַנצע באנדע נקבות, יפה־פיות ר"ל, מיט וועלכע ער פלעגט תמיד עבירות טהון, שטעהען און שלעפּען איהם צו זיך אין גיהנום אריין... און בית־דין של מעלה וויל איהם שוין פער'משפּט'ען אין כף הקל. נעהמט מיכאל און קוקט זיך אום א מצוה צו דערזעהן און — גוואלד, ס'איז נישטאָ!... נעהמט ער און שטעלט זיך אוועק טענה'ן: „ניין, דאָס איז ניט מעגליך, יעדער מענש איז א „חלק אלה ממעל", אין יעדען איז פאראַן א צד טוב; ס'איז ניט מעגליך, ער מוז ארויסגעהן מיט א גרינגערען דין און אפשר גאָר גן־עדן... הייסט מען איהם זוכען. ווערט שוואַרץ מיכאל'ן אין זיינע ליכטיגע אויגען. מ'זאָל אָבגעהיט ווערען, קיין זכות נישטאָ... נעהמט ער רופען אלע מליצים און מ'האָט קוים אויסגעפונען אז אן אָרימאַן האָט אמאָל נהנה געווען פון איהם — „ער האָט געהאַט ארויסגעוואָרפען מיסט, אין

געגעבען אין קאָפּ און האָט אָנגענומען אַ פולע האַנד וואַסער...
„סחיטה"... כאַפּט שוין סמאַל דאָס אויף און מאַכט אַזוי לאַנג
אַ פּירוש איבער דעם, און שרייט: סחיטה, אַן אָב מלאכה, און וויל
אַז מען זאָל איהם כאָטש פערשיקען אין כף הקל דערפאַר...

ווייסען אַלע, אַז ס'וועט גאָר נישט זיין. נאָר פון סמאַל איז
ניט פּטור צו ווערען. און בינו לבינו רוקט זיך אָן צוועלף: דער
גרויסער זייגער נעהמט קלינגען, די וואָגשאָל נעהמט זיך וואַקלען,
בית־דין של מעלה מוז זיך אויפהויבען און דעם צדיק מיט זיין
עבירה מוז מען אָבפיהרען אין אַ בעזונדער חדר איבער שבת...

* * *

ויהי היום, אויף פרייטאג, ווערט נפטר ווידער אַ צדיק גמור,
איינער פון די גדולי הדור. ווערט ווידער אַ רעש דאָרט אין הימעל:
פּנו מקום! און אין גן־עדן ווערט אַ שמחה, מ'נעהמט צוגרייטען
די חופּות פאַר איהם, עפּעס אַ קליינינקייט אַזאַ צדיק! און מיכאל
געהט אַרום מיט אַ פלאַמענדיג פּנים פאַר שמחה. טראַכט זיך
סמאַל: איך מוז איהם דאָס פערשטערען. ווייסט ער דאָך אָבער
אַליין, אַז ס'איז ניט מעגליך. זאָגט ער: „גוט כאָטש אויף איין
שבת!" און כאַפּט און לויפט אַוועק אין בית־דין של מעלה און
נעהמט זוכען די עבירות. בשום אופן וועט ער ניט לאָזען איהם
גלייך אין גן־עדן אריין. און אַז ער זעהט אַז ער איז פאָרט ריין,
מה עושה — וואָס טהוט ער? נעהמט ער און איז מלביש די טומאה
אין די יראה און שטעלט זיך אַוועק טענה'ן: „געוואַלד, ווי מאַכט
מען חלילה פון דער תורה אַ „פלסתר"! וואָס הייסט, אַ בשר ודם
מוז דאָך זינדיגען!... און נעהמט ווייטער בלעטערן אין די ביכער
און געפינט ווידער אויס אַן עבירה'לע. און ער ווייסט דאָך אפילו
אַז ער וועט גאָר ניט מאַכען, דאָך איז ביי איהם אַ קרן אויף שבת
איהם צו לאָזען זיצען. און נעהמט לייענען: „היות, ווי דער צדיק
איז אַמאָל שבת אַרוים אויף אַ ווינד און האָט, במחילה, משתין
געוועזען ביי אַ וואַנד, וואָס דאָרט איז געוועזען אַ לאָך וואָס איז אַרוים

ר. ברייני̈ן

דערין איז געווען אַ קליינע מטבע און אַן אָרימאַן האָט זי אויפ־געהויבען און ער האָט געזעהן און איהם זי געלאָזט צונעהמען..."
מילא, מיכאל נעהמט מאריך זיין ביי דער מצוה, כאָטש איין שעה אין גן־עדן... דער גרויסער זייגער האָט אויסגעשלאָגען צוועלף. אַלץ האָט גענומען ציטערען, בית־דין של מעלה האָט זיך אויפ־געהויבען אין מיטען דין. דעם רשע גמור מיט די עבירות, די יפה־פיות ר"ל האָט מען אריינגעפיהרט אין אַ בעזונדער חדר אריין איבער שבת...

און מעהר האָט מיכאל ניט געוואָלט...

חכמת הבלאָף

(אַן אונטערגעהערטער שמועס)

איהר פרעגט מיך, פעטער, וואָס איז דאָס בלאָפען? איך זעה שוין, דאָס איהר זייט אַ גרינער. בלאָפען — דאָס איז אַן עכט אַמעריקאַנישע חכמה, אָדער המצאה, ווי איהר ווילט. מען מוז געָנוג פערשוואַרצט און אויסגעריסען ווערען ביז וואַנען מען לערנט דאָס אויס מיט אַלע ברעקעלעך. איך בין דאָ אויך גענוג פער־שוואַרצט געוואָרען, ליעבער פריינד. האָט אַ ביסעל געדולד, נור ניט געכאַפּט, וועט איהר שוין הערען און וויסען, וואָס איז דאָס פאַר אַ מין די חכמה פון בלאָפען.

אָט ווי איהר קוקט מיך אָן, דאַכט זיך ניטאָ אויף וואָס צו קוקען; און דאָך בין איך מיר געוועזען אַ איד אַן עושר; געהאַט טאַקע די ממתקים במזומנים, הלואי אויף אייך געזאָגט געוואָרען אין גוטע אידישקייט. שאַ — איהר ווילט ניט, טאָ ווי איהר ווילט זיך, געה ווינש אַ אידען גוטעס.

דוכט זיך, האָב איך דאָך יאָ געלד, אבער לאָ מיט אַ ספּאָדיק. איך האָב געהאַט גרויסע געשעפטען, אָבער סוף כל סוף לאָזט זיך אויס אַ בוידים מיט אַ פּאָליצע. עי, אידישע רייכקייט — אַ נעכ־טיגער טאָג! איהר ווילט וויסען די חכמה פון בלאָפען? וואַרט אַ ווייילע, איהר וועט שוין הערען. יאַ, וואו האַלט איך? איך בין געוואָרען, ניט פאַר אייך געדאַכט, אַ יורד, געלעגען טאַקע צעהן קלאַפטער אין דער ערד. אַ קבצן צו זיין איז אַ מיאוס'ע זאַך, אַ יורד — איז נאָך ערגער. פע, פאַסקודנע. איך האָב אַלע פרנסות איבערפּרובירט, און עס איז ניט געגאַנגען, כאָטש צוריים זיך. אז דער מזל קעהרט זיך אָב, קען מען איהם פאַר'ן עק ניט כאַפּען. און די קינדער, זאָלען לעבען, וואַקסען זיך, און מיין אידענע הערט ניט אויף צו האָבען צו מיר טענות ומענות. איז זי אפשר ניט גערעכט געוועזען? וואָס זאָל איך אייך דרעהען אַ קאָפּ? ווען קיין זאַך האָט

איך לאָז איבער א ווייב מיט א סך קינדער, און דאָס וועט זיין אויף אייער קאָפּ. ווען איהר ווילט דאָס, בין איך מוכן ומזומן...

—אָט הויבט זיך אָן מיט א אידען... געהט געזונדערהייט. ניט דאָ איז פאר אייך דער אָרט...

מיינער אָבער געהט ניט. וואָס האָב איך צו פערליערען ?...

— אדוני מענעדזשער, —טהו איך א זאָג מיט א פערצווייפעלטער שטימע — איהר מוזט מיר געבען וואָס צו פערדיענען... איך קען אלעס און טויג צו אלעס. ווי עס שיינט, האָבען מיינע תחנונים גענומען דעם מאכער. ער האָט א ווייל̇ע געשוויגען. נאכהער גיט ער זאָג: יא, ר׳ איד, איהר קענט ביי מיר פערדיענען א פּאָר דאָלאר. איך האָב פאר אייך א בעשעפטיגונג אין מיין צירק... איך וויים, אז איהר טויגט דערצו...

— אדרבה, — רוף איך אוים מיט שמחה — וואָס איז דאָס ? איך בין צו אלעס בערייט... איך טויג צו אלעס...

— איהר וועט זיך דארפען אלע אבענד — מאכט ער — אָנטהון אין א פעל פון א טיגער און אומלויפען אין קרייז, דער עולם זאָל טאקי מיינען דאָס עס איז אן אמת׳ער טיגער, אז עס זאָל אָנכאפּען אן אימה... ווילט איהר דאָס ? קענט איהר דאָס ?

— א קשיא אויב איך קען דאָס ! וואָס איז דאָ צו קענען ?... גיט מיר גלייך א פעל פון א טיגער, וועט איהר זעהען ווי קונציג איך בין, אן אמת׳ע חיה רעה... א מזיק...

און מיין מאכער האָט מיך אָנגעטהאָן אין א פעל פון א טיגער, און האָט מיך צו פּראָבע ארויסגעלאָזען אויף אלע פיער אין קרייז, און א געשריי געגעבען צו מיר: „וואַרף אן אימה !“

און איך בין ארויסגעלאָפען אין דער טיגער־פעל, מיט גרויס קוראזש. איך האָב נור איין שפּרונג געמאכט — און אנטקעגען מיר איז ארויסגעלאָפען אן אימה׳דיגער לייב... א שרעק איז אויף מיר אָנגעפאלען... דאָ איז מיין עק און סוף... דאָ וועל איך צוריסען אויף פּיצלעך. דאָס בלוט איז מיר פערגליווערט געוואָרען, און פון גרויס פחד האָב איך מיט די לעצטע בחות אויסגעשריען: שמע ישראל... !

מיר ניט געהאָלפֿען, האָב איך זיך מיט מיין חאַליאַסטרע (אַ היבשע געזינדעל אָהן עין הרע) אַ לאָז געטהאָן קיין אַמעריקאַ. אין אַמעריקאַ האָבען זיך אָנגעהויבען נייע צרות, נייע יסורים. איך האָב דורכגעמאַכט אַלע מיני גלגולים. און דער שלים־מזל האָט זיך מיר נאָכגעשלעפּט. איהר ווילט דאָך וויסען וואָס בין איך דאָ געוועזען. צו־הויז האָב איך אַלעס געקענט; טאַקע געוועזען אַ גאַנצער מאַכער, אַ מושלם. דאָ אָבער אין אַמעריקאַ איז קענען ניט דער עיקר. דאָ איז דער עיקר טאַקע יענע חכמה, וואָס הייסט בלאָפען, און אין דערינען האָב איך, ניט היינט געדאַכט, קיין שטאַרקע ידיעה ניט געהאַט. אין פּלוג דאַכט זיך וועלכער איד קען דאָס ניט בלאָפען? אָבער בלאָפען צו בלאָפען איז ניט גלייך. פעטער, איהר האָט שוין ווייעדער קיין געדולד ניט? לאָזט זיך דיענען, איך וועל דאָס אייך מאַכען בקיצור.

יאָהרען לאַנג האָב איך זיך געוואַלגערט אין אַמעריקאַ, און זיך ניט דערשלאָגען צו אַ ברעג. איך האָב שוין פערלאָרען אַלע האָפ־נונגען. וואָס איך האָב ניט אָנגעהויבען — האָט זיך ניט אויס־געלאָזען. עס איז געקומען מים עד נפש. דרעה איך מיך אַרום אין די גאַסען, איך קוק, איך זוך, איך שמעק, וואו כאַפּט מען אַ דאָלאַר צו פערדיענען. נו, הערט־זשע גאָט'ס וואונדער! פּלוצלונג זעה איך, ווי עס שטעהט אַ גרויסער עולם נעבען אַ פּאָוסטער (מודעה רבה), מיט אָנגעמאָלטע חיות, אַ נייער צירק איז אין שטאָדט אָנגעקומען. איך גיב מיך אַ לאָז צום מענעדזשער פון צירק. ער איז טאַקע געוועזען איינער פון אונזערע.

— טהייערער ברודער — טהו איך צו איהם אַ זאָג — גיב עפּעס צו פערדיענען, איך טויג אויף אַלעס.

— אדרבה, — ענטפערט דער מאַכער — קענסטו אויף אַ שטריק געהן?

— דעם שכל דערפון פערשטעה איך, אבער עס איז דאָך אַ סכנה...

— קענסטו אין די לופט שפּרינגען?

— אַ קשיא, אויך מיר אַ קונץ! וועלכער איד קען דאָס ניט? איך זאָג אייך אָבער פריהער, דאָס איך וועל גע'הרג'עט ווערען און

פ. גאָסין

— ברוך שם כבוד מלכותו! — האָט אויסגעשריען דער לייב מיט א מענשליכען געלעכטער.

וואָס מיינט איהר, דער שרעקליכער לייב איז געווען ר' שמעיה בטלן. איהר קענט דאָך די סחורה, און פאר איהם האָב איך זיך דאָס נעשראָקען.

און פון דאן אָן איז אָלל־ראַיט. איך האָב, א דאנק זיין נאָמען, געכאפט דעם שניט פון בלאָפען. יעצט קען איך די אמעריקאנישע חכמה.

חכמת הבלאָפען בעשטעהט אין דער קונסט צו קענען אָנטהון יעדעם מאָל א נייע הוט, א נייע פעל. דערהויפט איז ניט צו שרעקען זיך פאר די לייבען... איהר פערשטעהט מיך, קיין לייבען זיינען דאָ ניטאָ...

פּלאַץ פיר א סוכּה

קענט איהר מיר ניט זאָגען, ר׳ איד, וועלכע קאר (טראַמוואַי) געהט אין טשערי סטריט? וואָס דאַרף איך אין טשערי סטריט און ווי קום איך אַהער? איך וואוין אין טשערי סטריט, וואוין איך. און ווען ניט סכּות, וואָלט איך דאָ ניט פערבלאָנדזשעט און ניט וויסען ווי אַרויסצוקריכען...

ס׳האַנדעלט זיך וועגען א סוכּה, האַנדעלט זיך. איך האָב געוואָלט מאַכען א סוכּה פאַר יום טוב, איז וואוין איך דאָך אין טשערי סטריט. די גאַנצע גאַס איז פול געפּאַקט מיט גרויסע, הויכע הייזער, געבויט אָהן א טאָלק און א לאַד, ממש ניט א שפּילקע דורכ־צוּוואַרפען. כ׳האָב געגומען זוכען א שטיקעל פּלאַץ פאַר א סוכּה, איז — ניט פון אָרט. איהר זאָגט אויפ׳ן „רוף“ איז דאָ פּלאַץ? כ׳בין אויך געווען אזא חכם, געוואָלט בויען די סוכּה אויפ׳ן דאַך, איז דאָרט פול מיט שטריק, וואָס די שכנים הענגען אויף זיי זייער וועש... צווייטענס, וויל דער לענדלאָרד ניט ערלויבען. „ס׳איז ניט שניפּישאָק“ זאָגט ער. דריטענס, וואו קריגט מען סכך אין טשערי סטריט? איהר׳ט שוין אמאָל געזעהן סכך אין טשערי סטריט? פערלאָז איך מיין פּושקאַרט און געה זיך נאָכפרעגען ביי דעם, ביי יענעם וועגען פּלאַץ פאַר א סוכּה. בעגעגען איך א אידען מיט א קאַפּעליוש, מיט א פּאָר ווענצלעך אין סאַמע ריווינגטאָן סטריט, שטעהענדיג ביי א פּושקאַרט מיט באַנאַנעס. געה איך צו צו איהם און פרעג איהם: „מיסטער, ווייסט איהר ניט, וואו מען קען דאָ קריגען פּלאַץ פאַר א סוכּה?“ אַז ער לאַכט זיך דאָס פאַנאַנדער — „מי נאָ ספּיק“, מאַכט ער. אַלע בייזע חלומות צו זיין קאָפּ!... א איטאַליענער גאָר!...

טרעף איך א צווייטען אידען, וועלכער איז געשטאַנען מיט א פּושקאַרט אתרוגים, לולבים און פּינאַטס. פרעג איך איהם: „מיסטער, ווייסט איהר ניט, וואו מען קען דאָ קריגען פּלאַץ פאַר א

קען מען אויך דאָ קיין פּלאַץ ניט געפינען? און דאָ איז שוין נאכט... וואָס טהוט ניט אַ איד צוליעב אַ מצוה?

האָט קיין פּאַראיבעל ניט, וואָס איך האָב אייך געדרעהט אַ קאָפּ. זאָגט מיר, איך בעט אייך, וועלכע קאר געהט אין טשערי סטריט? דאָס איז זי? אַ שעהנעם דאנק אייך...

סוכה?" „פלאַץ פאַר א סוכה? דאַכט זיך, וואַרט א ווײַלע... אין דער 5טער סטריט. דאָרטן האָב איך געזען א שטיקעלע פלאַץ." קום איך אהין, בעטראַכט דעם געגענד, זוך א לעדיגען פּלאַץ, ערשט — ווער? וואו? ווען? די אייגענע שטיקעניש, די זעלבע גרויסע הייזער ווי אין טשערי סטריט...

כאַפּ איך א יונגענמאַן און פרעג איהם: „מיסטער, ווייסט איהר ניט וואו מען קען דאָ קריגען פלאַץ פאַר א סוכה?" פאַלט ער אָן אויף מיר: „דאָ געהט איהר זוכען פלאַץ פאַר סכות!" כאַפּט דיך דער וואַטענמאַכער, וואָס ביזטו אזוי אין כעס? טראַכט איך און געה מיר אוועק ווייטער. בעגעגען איך אזוי אן אנשטענדיגען אידען מיט א שנעע־ווייסער באָרד און פרעג איהם געלאַסען: „מיסטער, ווייסט איהר ניט, וואו מען קען קריגען פלאַץ פאַר א סוכה?" „הא, פלאַץ פאַר א סוכה? איך האָב טאַקע געזעהן א לעדיגען פלאַץ פאַר צוויי יאהרען, ס'איז אפילו ארומגעצאַמט מיט ברעטער, אבער ס'איז אָל־ראַיט, ס'כאַפּט אין דער 111טער סטריט." לאָז איך זיך גלייך אהין און געהענדיג טראַכט איך: וואָס פאַר א פערגניגען ס'איז געווען אין גלופּסק! אמת, איך האָב דאָרט ניט געהאַט קיין שטאָדט אין „שטיבעל", אמאָל ניט אריינגעלאָזט צום שלוש סעודות, דערפאַר אז ס'פלעגט קומען אַן ערב יום טוב, איז דאָך טאַקע געווען א פערגניגען. פּלאַץ? — וויפיעל דו ווילסט. ווילסט בויען א סוכה? — בוי. דיר ווילט זיך למשל לעגען שלאָפען אויף דער פרייער לופט? — לעג זיך. און דאָ? א קלאָג מעג קומען אויף אמעריקא!... קום איך אין דער 111טער סטריט און וואַרף מיין אויג: גרויסע מויערען, נאָך גרעסערע ווי אין טשערי סטריט... פון א לעדיגען פלאַץ איז אָבגערעדט... לויף איך שוין אריין אין א קלייט דאָרט און פרעג: „מיסטער, ווייסט איהר ניט וואו מען קען דאָ קריגען פלאַץ פאַר א סוכה?" שיקט ער מיך אָב אין דער 180טער סטריט. איך קום אהין — דאָס אייגענע וואָס אין טשערי סטריט. מילא, איך וועל קיין פולע ניט מאריך זיין. ס'איז ערב יום טוב. פון דער 180טער סטריט האָט מען מיך אָבגעשיקט אזש אהער, ווי רופט איהר דאָס? יאָנקערס? זאָל זיין יאָנקערס. צי

י. גאָרדין

די נייע קאַפּערייִשען

1.

אין האָלסייל געשעפט פון מיסטער דייוו דזשעסקעס (דוד יאָסקעס בלע"ז) איז שטיל. די קלערקס שטעהען אָבגעזונדערט און וואגען ניט צו רעדען הויך; די שעהנע בוכהאַלטערין לינא, וועלכע האָט שטענדיג די פּריווילעגיע צו לאַכען אין סטאָר, — לאַכט ניט היינט; ער, דער באָס אַליין, מיסטער דייוו דזשעסקעס, זיצט מיט אַן אַראָבגעלאָזענע „נאָזע" און מיט אַ פּערלאָשענעם סמוקער אין האנד. מען קען מיינען, מיסטער דזשעסקעס פּלאַנעוועט איצט ווי צו מאכען אַ פייער, אָדער צו שפּיעלען אַ טריק די קרעדיטאָרען, אָדער ווי צו קורירען זיך פון דיספּעפּסיע. אין דער ווירקליכקייט אָבער זיינען די געדאַנקען זיינע ווייט פון פייער און דיספּעפּסיע. ביי איהם איז אַלעס אָלל ראַיט, אָבער ניט אָלל ראַיט איז מיסיס דייוו דזשעסקעס. זי איז געקומען, ניט פאר אייך געדאַכט, פון דער קאָנטרי מיט אַ ביס און האַלט זעהר שמאָל...

מענשען! נעהמט אייך אַראָב אַ מוסר פון מיסיס דזשעסקעס, פאר דער קאָנטרי האָט זי געהאַט, קיין עין הרע, צוויי הונדערט און אַכט און פופציג פונט און נאָך דער קאָנטרי איז זי געקומען מיט צוויי אָקעס פלייש און שמאַלץ מעהר. אויף דער פּיאַזע אין האָטעל איז פאר איהר געשטאַנען אַ ראָקינג־טשער עקסטרא סייז. ניט אַנדערש ווי בעהאַנגען און בעפּוצט מיט אַלערליי דזשועלערי פּלעגט זי זיצען אויף דער פּיאַזע און שאָקלען זיך ביז דער גלעקעל האָט גערופען עסען. אָבגעגעסען — ווידער געשאָקלט זיך ביז דער גלעקעל האָט גערופען עסען, ווידער אָבגעגעסען און ווידער געראָקט זיך, און ווידער געזעסען און געראָקט זיך ביז'ן שלאָפען... אויסגעשלאָפען זיך און געראָקט זיך ביז'ן עסען. פּלוצלונג איז געקומען אויף דער פּיאַזע צופליהען אַ קליינע חיה'לע „זים, זים, זים" האָט זי געררוישט און געזוכט אַ פּאַסענדע סטאַנציע. מיסיס

געבאָרענע אַמעריקאַנערין, זי האָט געהאַט אַ רוהיגען און אַ געזונדען כאַראַקטער — זי האָט געשוויגען און געגעסען, און איצט...

רעוורענד מאָזעס קלאַטשע, ביי וועלכע דאָס מויל איז געווען פול מיט רויך פון זיין סיגאַר, האָט געפונען אַז פונקט יעצט פּאַסט ניט אַרויסצולאָזען דעם רויך פון מויל. ער האָט געוואָלט דעם גאַנצען רויך אַראָבשלינגען און האָט זיך שטאַרק פערהוסט און פערפּערכעט. ביז'ן הייליגען אָרט האָט דער רויך דעם ראַבינער געקיצעלט און ער האָט ניט אויפגעהערט צו הוסטען. מיסטער דזשעסקעס האָט געזיפצט און די פערד זיינען געגאַנגען מיט קליינע לאַנגזאַמע טריט.

ענדליך איז געקומען די לעצטע שרעקליכע מינוט. דער ארון איז געשטאַנען נעבען אָפענעם קבר, נאָהענט דערביי דער אַלמן און זיינע קינדער אין טרויער. ביי די אבלות זיינען ניט נור די שוואַרצע קליידער שוין געווען אַרומגעטרימט מיט ווייסע טאַסמעס, נור אפילו די נאָז־פּאַטשיילקעס זיינען געווען אמת'ע עכטע טרויער־אוניפאָרם, כדת המאָדע. די קרובים האָבען געוויינט, גוטע פריינד האָבען געהאַלטען לאָפּעטעס, יעדער האָט געוואָלט פערדיענען אַ מצוה ביי מיסים דזשעסקעס. דער שמש האָט געזאָגט אַ געדונגענעם יתגדל ויתקדש, די איירישע דרייווערס האָבען אַנטקעגען אין אַ סאַלון געטרונקען ביער און געקייט טשו טאַבעקאַ, די פערד, בעדעקט מיט וואַרימע דעקען, האָבען געגענעצט און געסקריפּעט, און דער רעוורענד, ביי וועלכען דער רויך האָט נאָך אַלץ געריסען אין האַלז, האָט זיך אויסגעהוסט, לאַנזאַם אויסגערייניגט זיין סאָלידע דייטשע נאָזע מיט אַ גרויסען ווייסען שנופּטוך און האָט אַנגעפאַנגען:

„ברידער אונד שוועסטער! דער קעניג דאַוויד האָט געזאַגט: היודך עפר (האיאָדך האפאַר) גאָט אָף איזראַעל, קען דיך לויבען אש? ברידער און שוועסטער, בעטראַכטעט דיעזע טויטע פרוי, וואַרום ווען מען זעהט פאַר זיך אַ טויטען, פערשטעהט מען, דאָס ווען מען שטאַרבט, לעבט מען שוין ניט מעהר, אָה! ניין! זי איז געווען אַ שטילע, אַ פיינע, אַ גוטע, אַ ליעבענסווירדיגע, אַ טוגענד־האַפטע פרוי, אַ מוסטער פון אַ מוטער, אַ געבילדעטע נאָבעלע בת ציון, אַ פרוי איזראַעליטין, אַ צדקות אונד דאָך, אַז מען שטאַרבט

דזשעסקעס גלאַנצענדע באַק האָט געוואָונען איהר סימפּאַטהיע. די באַק האָט באַלד אָנגעהויבען צוצונעהמען און צוצונעהמען און די דאָקטוירים זאָגען: עס קען אזוי לאַנג צונעהמען, ביז וואַנען עס וועט צונעהמען אין גאַנצען. אי! וואָס איז אַ מענש!....

זיצט מיסטער דייוו דזשעסקעס און טראַכט ערנסט און שטאַרק: אַ פּיונעראַל, ער — אַן אַלמן. שעהנע בוכהאַלטערין לינאַ, אַן אָנדערטייקער, אַ רעוורענד, קרענצע פון די קינדער, פון די קלוירקס, אַלע שכנים קוקען, פיעל קערעדזשעס, אַ שעהנער פּאַראַד...

ער גיט אַ שווערען זיפץ, די נאַזע אַקאָמפּאַנירט צו און גיט אַ פּייף, די קלוירקס האַלטען זיך ווי ערנסטע מענשען, נור די שעהנע בוכהאַלטערין לינאַ שיסט אויס מיט אַ פערדריקטען קוויטש, פאַר־כאַפּט זיך באַלד און וויל איינשרייבען אין בוך נאָך אַ נול. די פעדער אָבער מאַכט אַ בולבע און לינאַ בלייבט ערנסט.

2.

מיסים דזשעסקעס איז געשטאָרבען — ברוך דין אמת! אַ קעררידזש פול מיט בלומען פיהרט זי איבער׳ן טייך קיין ברוקלין. נאָכ׳ן בר־מנן ציהט זיך אַ לאַנגער צוג מיט קעררידזשעס, אין וועלכע עס הערען זיך פרעהליכע, קינדערשע שטימען און זעהען זיך פיעלע צופריעדענע פּנים׳ער. עס איז קיין חדוש! אין אמעריקא פאָהרט מען אין קעררידזשעס נור צו אַ לויה אָדער צו אַ חופּה. און יעדען פרעהט דאָס פערגניגען צו האָבען אַ „פרי ראַיד"...

אין ערשטען קעררידזש פאָהרט נעביך דער אַלמן, מיסטער דזשעסקעס און מיט איהם דער ראַבינער פון דער קאָנגרעגיישאַן „אנשי בני רצוצים", רעוורענד מאָזעס קלאַטשע. מיסטער דזשעס־קעס זיפצט און רעוורענד קלאַטשע רויכערט אַן אמת׳ען עכטען „שנאָר" סיגאַר.

אָה, הערר ראַבינער! זאָגט מיט אַ וויינענדיגע שטימע מיסטער דזשעסקעס, זי איז געווען אַ פרוי, אַ זעלטענהייט. פערציג יאָהר געלעבט. טשיקען סאַלאַד פלעגט זי מאַכען, פונקט זי זאָל זיין אַ

טהוט איהר גאָר ניט? — האָט ער א געשריי געטהאָן צו די קלוירקס — איהר קענט זיך ניט געפינען קיין ארבייט?"

לינא האָט א לאַך געטהאָן און האָט אויסגעשריען: „זיי מיינען, דאָס זיי זיינען מיט אייך יעצט פּארטנערס, יו נאָו. א נייע קאָאָפּערײישען..."

„א קאָאָפּערײישען מאכען און שותפים זיין איז גוט דאָרט, אויפ'ן בית עולם. דאָ אָבער, עווערי באדי מאינד יור ביזנעס..." מיסטער דזשעסקעס האָט עס געזאָגט מיט גרוים ווירדע און האָט זיך צוגעבויגען א קוק טהון אין בוך וואָס לינא שרייבט. זייערע אויגען האָבען זיך בעגעגענט און ביידען איז געקומען א געדאנק פון אן אנדער קאָאָפּערײישען...

איז מען געשטאָרבען, יו קענט העלפּ איט. א גרויסער פילאָזאָף האָט א מאָל געזאָגט: איך גלויב ניט אין גאָט, און דאָך ווען ער איז געשטאָרבען איז ער געווען טויט. נון, וואָס איז פילאָזאָפיע? א מיליאָנער האָט א מאָל געפראהלט: ער איז רייך, און דאָך, ווען ער איז געווען טויט, האָט ער מעהר ניט געלעבט. נון, וואָס איז רייכטהום? א גרויסער העלד האָט א מאָל זיך בערימהמט: איך בין שטארק, און דאָך ווען ער איז געווען טוידט, איז ער געווען א געשטאָרבענער. נון, וואָס איז שטארקייט? וואָס איז איבערהויפּט א מענש, וואָס איז א וואהרער איזראעליט? זאָל אייך דיעזער געמאהל, וועלכער בעוויינט יעצט זיינע פערלאָרענע געמאהלין זיין צום ביישפּיעל: ער איז איין טרייער איזראעליט, א גוטער ביזנעס־מאַן, איהם האָט יעצט גאָט געהאָלפען, זאָל דער אלמעכטיגער אזוי העלפען אלע אידען ונאמר אמן."

ווערענד דער ראבינער האָט געהאלטען זיין מערקווירדיגע רעדע, האָבען אלע ביטער געוויינט און מיסטער דזשעסקעס האָט זיך געווענדעט צו זיינע קלוירקס מיט א יאמער־געשריי: „איהר זעהט, וואָס אונזער סוף איז? איך דארף ניט מעהר. וואָס דארף איך רייכטהום? וואָס דארף איך זיין א העלד? וואָס דארף איך זיין א פילאָזאָף? נאָ מאָר!... איך קען מעהר ניט און וויל מעהר ניט פיהרען קיינע ביזנעס... נעהמט דעם סטאָר... פיהרט, האנדעלט — זאָלען מיר זיין א קאָאָפּעריישען! א נייע קאָאָפּעריישען! אָה! מיין ווייב! מיין סעראה!... וואָס דארף איך, ווען זי איז ניטאָ?"

3.

אין סאלון האָבען אלע גענומען צוביסלעך וויסקי, פערביסען מיט קעז און שפּעט ביינאכט איז מען געקומען אהיים.

אין דער פריה האָט מען פון סטאָר אראָבגענומען די טרויער־אנאָנסע. די קלוירקס האָבען זיך געשטעלט אויף זייערע פּלעצער און לינא די בוכהאלטערין האָט זיך געזעצט ביי איהר דעסק און האָט בעצייטענס אָנגעהויבען קנייפּען איהר לאָנטש, קייען און לאכען. מיסטער דזשעסקעס איז געקומען אין סטאָר שפּעט. ער האָט געהאַט זעהר א זויערען און בייזען פּנים. אויף זיין צילינדער איז געווען אָנגענעהט א שווארצע שטיק טרויער־טוך. „פאר וואָס

„אין אנבעטראַכט דאָס קריכען מיט פּרעמדע פּיאַטעס אין א פּרעמדען „היילִיג אָרט" איז געגען די געזעצע, געגען די לאָא און געגען מאָראַליטעט;

„אין אנבעטראַכט דאָס די גאָטזעליגע מעמבערס פון די בני דלפון האָבען אונז צוגעפיגט טראָבעל און דעמעדזשעס אויף טויזענד דאָלאר, איז בעשלאָסען אויפצופאָדערן די ברידער פון בני דלפון צו בעצאָהלען די בני פּזור טויזענד דאָלאר, און ווען ניט דאַן נעהמען מיר אַ פּראָמינענטען לאָיער און ארונטער מיט די גאָטזעליגע פּיס! ארונטער מיט די בני דלפון פּיאַטעס!..."

די גלענצענדע רעדע פון פּרעזידענט האָט בעגייסטערט אלע בני פּזור און זיי האָבען געשלאָסען דעם מיטינג מיט ווילדע געשרייען: „ארונטער מיט די פּיאַטעס! ארונטער!..."

2.

דער צווייטער מיטינג איז געווען נאָך וויכטיגער. דער בני דלפון קראַנקען אונטערשטיצונג פעראיין האָט געשיקט דעלעגאַטען צו די בני פּזור קראַנקען אונטערשטיצונג פעראיין. דער האָל, וואו עס איז געווען א בית המדרש, א טאַנץ־קלאַס און א פּינף־סענטיגער לאָדזשינג הויז, איז געווען געפּאַקט. דער פּרעזידענט האָט געהוסט מיט צוויי טענער העכער, דער וויצע־פּרעזידענט האָט זיך פערקאַמט, אָבוואָהל דער מיטינג איז געווען אין מיטען דער וואָך, דער סעקרעטער האָט זיך אויסגעפּוצט די שטיוועל. אלעס איז געווען יום־טוב'דיג.

„געליעבטע ברידער פון מיין הארצען, — האָט אָנגעפאַנגען דער פּרעזידענט — די געליעבטע ברידער פון בני דלפון האָבען אונז געשיקט עלף דעלעגאַטען און געוועהנליך איז זייער קרעדענשיעל אָלל ראַיט, אַלזאָ, געהערט דאָס וואָרט צו די דעלעגאַטען. איז אונטערשטיצט? אונטערשטיצט!

דאַן האָט זיך געשטעלט איינער פון די עלף דעלעגאַטען און האָט אָנגעפאַנגען, לאמר, אזוי צו זאָגען:

אַרונטער מיט די פּיאַטעס

1.

דער מיטינג איז געווען זעהר אַ וויכטיגער און דאַרום זיינען אַלע ברידער פון „אגודת בני פזור קראַנקען אונטערשטיצונג פערד איין" געזעסען אויף זייערע ערטער, ווען דער ברודער פּרעזידענט האָט דריי מאָל אַ קלאַפּ געטהאָן מיט זיין האַמער, דריי מאָל אַ הוסט געטהאָן, דריי מאָל אַ שנאָרך געטהאָן מיט זיין נאָז און האָט אָנגעפאַנגען, לאמר, אזוי צו זאָגען:

„געליעבטע ברידער פון האַרצען! אונזער טאַגעס־אָרדנונג פון דער נעמליכער פערזאַמלונג פאַנגט זיך אָן מיט דער וויכטיגער פראַגע: אַרונטער מיט די פּיאַטעס, אַלזאָ געוועהנליך מוזען מיר צום ערשטען דעבאַטירען די פראַגע פון אַרונטער מיט די פּיאַטעס.

„עס איז גאַנץ עגאַל פיר יעדערען דאָס ברודערליעבע און הומאַניטעט זיינען די פּרינציפּיעלע שטאַנדפּונקטען פון אונזער „בני פזור קראַנקען אונטערשטיצונג פעראיין", אַלזאָ האָבען מיר אין אַלגעמיין פאָרהער פון אַלערדינגס געקויפט פיר אונזער געלד עטליכע לאָטס ערד צו בעגראָבען אונזערע זעליגע און גאָטעס זעליגע ברידער. אונגליקליכערווייזע עקזיסטירט דאָ אָבער איין „בני דלפון קראַנקען אונטערשטיצונג פעראיין" וועלכער, געוועהנליך, בעגראָבט אויך זיינע ברידער און נאַטירליך געבען אונז, אַ לאָט נעבען אַ לאָט ווי אַ קישען נעבען אַ קישען אין אַ דאָבעל־בעט. אין דעם פערלויף פון אַ קורצע צייט צוריק איז ביי זיי געשטאָרבען אַ גאָטזעליגער ברודער און זיי האָבען איהם זאָ בעגראָבען, דאָס ער איז העריין מיט זיינע בני דלפון אונטערשטיצונגס פיס גראַדע צו די בני פזור אריין, זאָ צו זאָגען, אין האַלז אריין, דאַרום —

„אין אַנבעטראַכט דאָס מיר זיינען אגודת בני פזור קראַנקען אונטערשטיצונג פעראיין און זיי זיינען ניט מעהר ווי, עקסקיוז מי, בני דלפון אונטערשטיצונג פעראיין;

געמאַכט מיט די הענד, דער פּרעזידענט האָט געקנאַקט מיט'ן האַמער און דער גאַנצער האָל האָט ווידער געררוישט פון די קולות און ווילדע געשרייען: אַרונטער מיט די פּיאַטעס! אַרונטער מיט די פּיאַטעס!

3.

די אָרימע אַלמנה פראַדע האָט זיך גוט אויסגעוויינט פאַר'ן שלאָף. זי האָט זיך צוגעדעקט מיט אַלטע שמאַטעס און איז אַנשלאָפען געוואָרען מיט אַ שווערען, אונגעזונדען, אונרוהיגען שלאָף... פּלוצלונג הערט זי די טהיר עפענט זיך און איהר געשטאָר־בענער מאַן געהט אַריין אַן אויסגעדאַרטער, אַ בלאַסער, מיט אַ טרויעריג געזיכט...

גהע צו דיין רוה, וויל זי זאָגען, אָבער איהרע ליפּען בעוועגען זיך ניט און דער טויטער טרעט צו נאָך נעהענטער און זאָגט שטיל: פראַדע! איך הער יעדען טאָג ווי מען טרעט מיין קבר מיט די פיס, מען בעליידיגט מיך, מען קריגט זיך איבער דעם וואָס מיינע פיס ליעגען אויף אַ פרעמדע שטיקעל ערד... איך בעט דיך, פראַדע, געה זאָג זיי: איך בין געוועזן אַ שוירטמייקער און האָב מיין גאַנצען לעבען ניט געהאַט קיין מעגליכקייט אויסצוציהען מיינע אויס־געדאַרטע פיס. בייטאָג בין איך געזעסען צוזאַמענגעבויגען און צונויפגעקאָרטשעט ביי דער מאַשין און ביינאַכט בין איך געוועזן צוזאַמענגעשרומפּפט פון קעלט און קראַנקהייט... נאָר נאָך מיין טויט איז מיר ענדליך געלונגען מיך און מיינע צונויפגעקאָרטשעטע פיס אויסצוציהען...

די אָרימע אַלמנה וויינט פון שלאָף מיט אַ שטילען טרויעריגען געוויין... אוי! אוי! קרעכצט זי לאַנגזאַם און דער זייגער קלאַפּט צוועלף...

„דאָס עקזעקוטיוו קאָמיטעט פון „אגודת בני פּזור קראַנקען אונטערשטיצונג פעראיין" האָט זיך געווענדט צום באָארד אָף טראָסטים פון בני דלפון קראַנקען אונטערשטיצונג פעראיין מיט דער אויפפאָדערונג, דאָס דער בני דלפון קראַנקען אונטערשטיצונג פעראיין זאָל געבען אַ סאַטיספעקשאָן דעם בני פּזור קראַנקען אונטערשטיצונג פעראיין זאָ ווייל די מעמבערס פון בני דלפון קראַנקען אונטערשטיצונג פעראיין האָבען ניט דאָס רעכט צו קריכען מיט זייערע פיס צו די בני פּזור קראַנקען אונטערשטיצונג פעראיין. יעצט זיינען מיר די דעלעגאַטען פון די בני דלפון קראַנקען אונטער־שטיצונג פעראיין אויף דער פערזאַמלונג פון בני פּזור קראַנקען אונטערשטיצונג פעראיין. וואָס קענען זאָגען די פּאָרשטעהער פון אונזער קראַנקען אונטערשטיצונג פעראיין צו די מעמבערס פון אייער קראַנקען אונטערשטיצונג פעראיין? געוועהנליך, טויזענד דאָלאר פערלאַנגט דער בני פּזור קראַנקען אונטערשטיצונג פעראיין און נאַטירליך זאָגאר איין סענט וועט ניט געבען דער בני דלפון קראַנקען אונטערשטיצונג פעראיין! (שט! שטיל! אָרדער! אָרדער! פאַר וואָס קומט דאָס זיי? אַ מכה! אָרדער! כריאַקע גיט! דער האַמער קלאַפּט, דער דעלעגאַט זאָגט ווייטער) די אור־זאַכע דערפון איז: די בני דלפון האָבען בעגראָבען זייער ברודער אין אָרדנונג און וואָרום דער גאַטזעליגער איז אליין אָהן דער בעשטימונג פון די ברידער, אריינגעקראָכען מיט די פיס צו די בני פּזור, דאַרף ער אליין פעראַנטוואָרטליך זיין. צווייטענס, אום צו פערמיידען קריעג ערלויבען מיר אייך אייערען אַ גאָטזעליגען ברודער צו בעגראָבען אזוי, אַז אנשטאַט אונזער גאָטזעליגען'ס פיס זאָל ליעגען ביי אונז אייער גאָטזעליגער קאָפּ. דריטענס, ווען איהר קענט דורך פּאָליציי אָדער מיט אַ מארשאַל צווינגען דעם גאָט־זעליגען ער זאָל זיך מיט זיינע פיס ארויסקלייבען פון הייליג אָרט, האָבען מיר גאָר ניט דאַגעגען. דאָס איז דער אַנטוואָרט פון בני דלפין קראַנקען אונטערשטיצונג פעראיין צו די אגודת בני פּזור קראַנקען אונטערשטיצונגס פעראיין."

דאָ איז געוואָרען פון מיטינג אַ מיש־מאַש! הא? שא! אָרדנונג! האָבען געדונערט אַלע מעמבערס, די דעלעגאַטען האָבען

דאַיפּערס, נאָז־טיכלעך און אַנדערע פּראָוויזיאָנען און מאָנטאג פריה האָב איך מיט מיין ווייב און מיט מיין יענקעלע, בערעלע, איצעלע, מאַקסי, מאַיק, זשעני, געסי, עסטי, פעני, זוזי, ליני און זאָגאַר אויך די קליינע בייבי אייבי זיך צור רייזע פערטיג געמאַכט, פּלעזשור צו האָבען און זיך אַמוזירען און צוואַר מיר זיינען צו דער „קאַר“ געקומען און דער פּיקניק האָט זיך אָנגעפאַנגען.

אַלזאָ מען שטעהט און מען וואַרט, די וואַגאָנעס זיינען געוועהנליך אָנגעשטאָפּט ווי פעסלעך מיט הערינג. די קאָמיטע־מענס פון דער סאָסייעטי פון „אגודת אחים אנשי לעקיש בער“ לויפען מיט זייערע סיינס, די מעמבערס שטופּען זיך, די קינדער שרייען, דער קאָנדוקטאָר פייפט, דער פּאָליסמאַן שטויסט, היים, שטויב אַ פולער מויל... און קיין פּלאַץ איז זאָגאַר ניטאָ. ענדליך מיר זיינען דאָך אריינגעקוועטשט געוואָרען אין „קאַר“. די קינדער פּישצען, די ווייבער קוויטשען, מען שטעהט אויף די קעפּ, אַ שכור׳ער איירישמען דריקט מיך פון הינטען; אַן אַלטע ניגערקע פרעסט מיך פון פּאָרענט. די קינדער צוזייט און צושפּרייט, מיין פרוי קרעכצט און פון די באַקסעס שיטען זיך אויס די אייער, די זאַלץ, דער פּעפער פּליהט אין די נעזער און די גאַנצע קאָמפּאַני ניעסט, הוסט, פערכעט, בייזערט זיך און שוויצט. אָבער געוועהנליך פּלעזשור איז פּלעזשור און פּיקניק איז פּיקניק.

אַלזאָ, מען פאָהרט און מען פאָהרט, ענדליך אַ געשריי: טשענדזש קאַרס! ווידער שטויב, ווידער געשטאַנען זאָגאַר צוויי שטונדען און ווידער דורכגעבויערט זיך אַ פּלאַץ אויף דער קאַר און ווידער געפאָהרען. נאָך אַמאָל, געוועהנליך, בייטען קאַרס און ווידער געשוויצט. איין באַקס צוריבען אויף אַש. מיין זוזי האָט פערלאָרען אַ שיכעל. מיין מאַדאַם׳ס ווייסע קלייד בעשפּריצט מיט טשו טאָבעקאָ, מיינע הענד געשוואָלען און גערדאָלען און מיינע זייטען צושטאָכען און צובראָכען און מען פאָהרט אויפ׳ן פּיקניק.

ענדליך הערט מען דעם לאַנג־ערוואַרטעטען שופר של משיח — דער קאָנדוקטאָר שרייט: „אָלל אַ באָארד!“ און מיר בלייבען אין אַ וויסטען אָרט... בערג מיט זאַמד, צוואָרפענע שטיינער, פער־טריקענטע געלע גרעזלעך.... ווייט ערגעץ רוישט אַן אייזענבאַהן־צוג

ניט פּיק און ניט ניק

(ערצעהלונג פון אַ מעמבער פון די „בני לעקיש בער".)

אזוי ווי עס קען ניט זיין קאַלט אָהן קעלט און שבת־צו־נאַכט יום טוב אָהן יקנה"ז; אזוי ווי עס קען ניט זיין ליכטיג אָהן ליכט און שבועות אָהן אקדמות מילין, און אזוי ווי עס קען ניט זיין נאָס אָהן פייכטקייט און יום־כפור אָהן כפרות, אזוי געוועהנליך בין איך אַ מעמבער פון דער בעריהמטער סאָסייעטי „אגודת אחים בני לעקיש בער"...

אַלזאָ קומט צוגעהן אַ ברודער פון אונזער סאָסייעטי „אגודת אחים בני לעקיש בער" און שלאָגט מיר פאָר אַ רעזאָלוציאָן איך זאָל ערווערבען, געוועהנליך, אַ טיקעט אויף דעם פּיקניק פון דעם פעסט טאָג פון דער סאָסייעטי פון „אגודת אחים בני לעקיש בער". ביקאָז איך בין אַ מענש, ביקאָז איך בין אַ איד און ביקאָז אין בין אַ מעמבער האָב איך באַלד אַרויסגענומען פון טאַש, געוועהנליך, דעם לוח און האָב געפרעגט: „ויהי היום? וואָס פאַר אַ טאָג? — מאָנטאַג דעם ניינטען סעפּטעמבער. — מה יקר? — פינף און צוואַנציג סענט. — קען מען ניט ביליגער? איך בין דאָך אַ מעמבער און צאָהל געלד פּאָראויס? געוועהנליך, אַלזאָ וואו איז דער פּלאַץ? „וואודלאַנד אמעריקען־סופּיריאָר־קאַר־עקסעלזיאָר פּאַרק־גאַרדען". די קאַר פאָהרט אַריין מיט'ן דישעל גראַדע אין מיטען פּאַרק אַריין. די לופט איז פריש ווי די זון, די בוימער זיינען גרין ווי דער קלאָרער מאָנד מיט די שטערען, די בלומען שמעקען ווי אַ גוטער ראָסעל־פלייש.

געוועהנליך, מען זיצט גאַנצע יאָהרען אין ענגע רומס, שמוציגע גאַסען, שטויביגע סטאָרס, פינסטערע שאַפּס און מיין ווייב איז דאָך אַ אידענע, האָבען מיר אַלזאָ גענומען צוויי גרויסע באַקסעס מיט הערינג, ציבעלעס, ברויט, זאַלץ, פעפער, אייער, פּעלעשקעס,

מאַרשאַל אַליין מיט די פּיס אַרויף און דעם ברודער פּרעזידענט אַריינגעבלאָזען אַ זשמעניע זאַמד אין נאָז אַריין, דער דונער האָט אָנגעהויבען דונערען, דער בליץ בליצען און דער רעגען רעגענען.

געוועהנליך זיינען מיר געקומען אַהיים שפּעט אין דער נאַכט. נאַס, הונגעריג, בייז, מיעד, צובראָכענע פּיס, צוריסענע שטיוועל, צוקנייטשטע קליידער, געשוואָלענע זייטען, פּערקיהלטע נעזער, פּערדאָרבענע מאָגענס, פּערשטויבטע געזיכטער, קראַנקע אויגען און... נאָ מאָר! קומט יעצט געוועהנליך אַ ברודער פון אַ לאָדזש אָדער אַ גענאָסע פון אַ סאָסייעטי און עפּענט נאָר דעם מויל און זאָגט: פּיק... שריי איך שוין אַלזאָ: ניין! ניין! ניט פּיק און ניט ניק!

און די זון באַקט אַז מיר ווערן אַלע געבראָטענע סטייקס. און וואו איז דער בעריהמטער וואודלאַנד־אַמעריקען־סופּיריאָר־קאַר עקסעלזיאָר־פּאַרק־גאַרדען? ניטאָ קיין זכר... פּלעזשור איז פּלעזשור. און מיר געהען, אַזוי ווי די אידען זיינען געגאַנגען פון מצרים. פון זאַמד איז באַלד געוואָרען וואָלקענס מיט שטויב, די שטיינער זיינען געוואָרען סטאַנציאָנען פיר קראַנקע און פּערוואונ־דעטע. אַ שוך האָט זיך ביי מיר איבערגעריסען אויף צווייען און הייסע זאַמד און שאַרפע שטיינדלעך האָבען געשייערט און געכשר׳ט מיין אָרעמע אידישע פוס... אַי! און די קינדער? די קינדער האָבען שוין נעבעך געשוויגען, וואָרום איך בין, געוועהנליך, ניט אויפגעלעגט געווען און האָב זיי אַזאַ פּלעזשור געמאַכט, אַז נאָך אין אַ וואָך אַרום איז ביי זיי געווען דער פּיקניק אָבגעדרוקט אויף דעם געוועהנליכען אָרט פון וואַנען די פיס וואַקסען אַרויס.

פּלוצלונג האָבען מיר דערהערט אַ טראָמבאָן בלאָזט, אַ באַס ברומט, אַ פּויק רוישט, אַ פּיעדעלע זיפצט און מיר האָבען דערזעהען פון דער וויטען אַ הילצערנע, געוועהנליך, אַ כאַלאַבודקע, נעבען איהר צוויי פּערדאַרטע ביימער און אַן אונטערגעפּוילטע קלאָץ, אויף וועלכע עס איז געהאַנגען אַ סיין: „דהי וואודלאַנד־אַמעריקאַן־סופּיריאָר־קאַר־עקסעלזיאָר־פּאַרק־גאַרדען“... און מיר האָבען זיך געלאָזט לויפען אויפ׳ן פּיקניק מיט אַלע לעצטע קרעפטען.

אַלזאָ זאָל איך אייך דערצעהלען אַז אויפ׳ן פּיקניק איז ניט געווען ניט קיין פּיק און ניט קיין ניק, אין פּאַרק איז ניט געווען קיין ביימער און אין גאַרדען קיין גרינס? זאָל איך אייך דערצעהלען אַז עס איז ניט געווען וואו צו זיצען, וואו צו שטעהן, וואָס צו עסען, וואָס צו טרינקען? זאָל איך אייך דערצעהלען, אַז די רעדנער פון „אגודת אחים בני לעקיש בער“ זיינען הייזעריג געוואָרען, ווייל זייערע העלזער זיינען געווען פערשטאָפּט, במחילה, מיט זאַמד? אַז די זינגער האָבען, ווי געוועהנליך, ניט געזונגען און די טענצער ניט געטאַנצט?... אַ טערריבעל דעי! קוים האָבען מיר געהאַט די פּלעזשור צורוקען זיך צום בעריהמטען פּאַרק, איז דער הימעל ברוגז געוואָרען אויף די בני לעקיש בער. וואָלקענס האָבען אונז בעדעקט ווי מיט אַ יאַרמעלקע, אַ ווינד האָט איבערגעקעהרט דעם גרענד־

צוגריזעט דעם מגן דוד און צוקראַצט דעם חלב, וואָס האָט זיך אָנגעגאָסען פון אַ צושמאָלצענע ליכט; צום ארון קודש זיינען געווען צוגערוקט צוויי ביינק, אויף וועלכע עס זיינען געלעגען אַן אַלטער צוריבענער מאַטראַץ און אַ קאָלדרע, וועלכע האָט אַמאָל אין די גליקליכע צייטען געהאַט אַ רויטע פאַרב. דאָ איז, געוועהנ־ליך, נאָך די פערזאַמלונגען געשלאָפען אַליין דער הערר הויז־קיפּער פון דער גאַנצער געביידע פון „דהי גרייט פּלעזשור אָלימפּיק אַסטראָנאָמיע האָל". אויף אַלע ביינק איז געווען אַזוי פיעל שטויב, דאָס אַלע ברידער האָבען אָהן שמעק־טאַבאַק די גאַנצע צייט געניסט און געפערכעט... און אויסער דעם איז דער רויטער קאַרפּעט אויפ׳ן מיטען פלאָר געווען אויסגעריבען און אויף דעם אויסגעריבענעם מקום איז געלעגען אַ לאַטע פון אַ שטיק ווייסען אָילקלאָטה, וועלכער איז געווען אַזוי גראָב, דאָס פאַר איהם פלעגען זיך די ברידער פערטשעפּען מיט די פיס, ווען זיי פלעגען זיך געהן נייגען צום ברודער פּרעזידענט און צום ברודער וויים־פּרעזידענט.

געוועהנליך, יעדער ברודער, איידער מען לאָזט איהם אריין, גיט אַכט מאָל אַ שנעל מיט׳ן גראָבען פינגער אין טהיר... די אַכט שנעלען זיינען גערעכענט אין קבלה׳שע ספירה געגען די י"ב שבטים אָדער נגד די עשרת בני המן. נאָכדעם געהט דער ברודער ביז אין מיטען האָל, נייגט זיך צום ברודער פּרעזידענט און גיט זיך אַ ציה ביים נאָז. דאָס בעדייטעט: אַזוי ווי דער נאָז לויפט פריהער און פיהרט דעם מענשען, אַזוי איז דער ברודער פּרעזידענט די סימבאָ־לישע „נאָזע" פון דער גאַנצער לאָדזש „אנשי בני יקנהוז נומער זיעבען אָף דהי גרייט אָרדען סאָנס אָף אייזיק אָף יונייטעד סטייטס אָף אַמעריקא."... נאָכדעם קעהרט מען זיך אום, מען נייגט זיך צום ברודער וויים־פּרעזידענט און מען גיט זיך אַ דרעה ביים אויער. דאָס בעדייטעט: אַזוי ווי אַ הונד, ווען ער כאַפּט דעם חזיר ביים אויער, זאָגט ער איהם: זיי קיין חזיר ניט, אַזוי דאַרף יעדער ברודער פון דער לאָדזש זיין לאָיאַל, גוט און פרום און לייטזעליג. ווען אַלע ברידער זיינען פערזאַמעלט, גיט דער ברודער פּרעזידענט דריי מאָל אַ קנאַק מיט׳ן האַמער, אַלע שטעלען זיך ווי

דאס גרויסע געווינס

פון דער חברה אנשי בני יקנהוז.

1.

די גרויסע עקסטרא פערזאמלונג פון אלע ברידער פון דער צהאלרייכער לאָדזש „חברה אנשי בני יקנהוז נומער זיעבען אָף דהי גרייט אָרדען סאָנס אָף אייזיק אָף דהי יונייטעד סטייטס אָף אמעריקא“, האָט שטאַטגעפונען די ערשטע נאכט חול המועד אין איינעם פון די צימערען פון „דהי גרייט פלעזשור אָלימפּיק אסטראָנאָמיע האָלל“.

דאָס פּראַכטפאָלע צימער איז געווען רייך אילומינירט פון זעקס גאַז־רעהרען, פון וועלכע צוויי האָבען ניט געהאַט קיין ברענערס און דער גאַז האָט פון זיי געשאָסען מיט א גרויסען פייף־קוויטש און האָט געהוזשעט ווי א פאָנטאַן. דערפאר אָבער איז אויף די איבריגע רעהרען געהאנגען אזוי פיעל גראָבע שווארצע פאסען פון שפּינוועבס, דאָס זיי האָבען אויסגעזעהן ווי מאַסטען פון א שיף, בעפעסטיגטע מיט שטריק, בעשמירט מיט סמאָלע. פון איין זייט, געוועהנליך, א הויכער שטוהל און צוויי קלענערע שטוהלען פאר׳ן ברודער פּרעזידענט און צוויי טראָסטים; פון דער אנדערער זייט דאָס זעלבע פאר׳ן ברודער וויס־פּרעזידענט און מעמבערס פון דער עקזעקוטיווע. אין מיטען ביים וואנד א טישעל פאר דעם גרויסען און געלעהרטען מענטאָר פון דער לאָדזש „חברה אנשי בני יקנהוז נומער זיעבען אָף דהי אָרדען סאָנס אָף אייזיק אָף יונייטעד סטייטס אָף אמעריקא“.

געגען דעם מענטאָר׳ס טישעל איז געשטאנען דער ארון קודש פון דעם „בית המדרש אנשי קליוקווע“. דער פּרוכת פון ארון קודש איז געווען פערשמאָלצען ווי דער פארטוך ביי אן אשת חיל, וואָס האנדעלט מיט פיש אין שעריף סטריט. דערפאר האָבען די מייז

ברודער אין לאָדזש, טהוען מיר אַ מצוה, וואָס מיר שטיצען אַ ברודער. צווייטענס איז דאָס אַ פּראָפּיטאַבלע ביזנעס. אונזער לאָדזש קען געווינען דעם גרויסען געווינס. פופציג טויזענד מארק פאַר אַ גאָר ניט!... ווען מיר האָבען העכער צעהן טויזענד דאָלאַר אין קאַסע, מעגען שוין אונזערע ברידער צו יעדער צייט נויט האָבען. אָרימע אלמנות קענען מיר בעהאַנדלען מיט אַ ברייטע האַנד און יעדען ברודער בעערדיגען מיט גרויס פערגניגען. ווהאַי נאָט?

— עס איז אַ פּלאַן! עס איז אַ פּלאַן! — האָבען אויס־געשריען עטליכע ברידער.

— אונטערשטיצט! סעקאָנדעד!

— קיינער האָט ניט דאַגעגען?

— ניין! ניין! נאָטהינג עט אָלל!...

— אַלזאָ איז בעשלאָסען צו נעהמען אַ לאָטערי־צעטעל פאַר דער לאָדזש „אנשי בני יקנהוז נומער זיעבען אָף דהי גרייט אָרדען סאָנס אָף אייזיק אָף יונייטעד סטייטס אָף אמעריקא“... ברודער סעקרעטער, מעלדעט, וואָס איז דאָ נאָך אויף דער טאָגעס־אָרדנונג...

אָבער אַזוי גיך ווי דער ברודער סעקרעטער האָט נור געעפענט זיין ברידערליכען מויל, איז אויפגעשטאַנען ברודער קנאָבעלס און האָט אַזוי געזאָגט: וואָס הייסט שוין בעשלאָסען? וואָס פאַר אַ צעטעל? איהר ווילט אַ לייפּציגער? אפשר וויל איך אַ דרעזדע־נער און דער ברודער וויל אַ ברוינשווייגער?

— אַ לייפּציגער! ניין! אַ דרעזדענער! אַ לואיזיאַנער!

— האָבען אָנגעהויבען שרייען פיעלע מיט אמאָל. עס האָט זיך אָנגעהויבען אַ הייסע און שווערע דעבאַטע און ביים ברודער פּרעזי־דענט האָט געשלאָגען פיענע פון מויל און שוויים האָט געקאַפּעט פון שטערן, ווען ענדליך איז דאָך בעשלאָסען געוואָרען צו נעהמען אַ לייפּציגער צעטעל.

— יעצט, — זאָגט דער פּרעזידענט — מעלדעט אונז וואָס האָבען מיר וויכטיגעס אויפ'ן טאָגעס־אָרדנונג, ווארום עס איז שוין שפּעט.

אָבער איידער דער ברודער פּרעזידענט האָט אַ קוק געטהאָן אין

צו שמונה־עשרה און דער ברודער מענטאָר האלט א תפילה צו גאָט און אלע ברידער ענטפערן: אָמן, אמען, איימען. „אָמן“ אין העברעאיש, ווייל די העברעער זיינען דאָס ערשטע פאָלק דער וועלט; „אמען“ אויף דייטש, ווייל די דייטשע יהודים זיינען די בעסטע אידען פון דעם יודענטהום און „איימען“ אין ענגליש, ווייל דאָס שמעקט מיט גוטען פאטריאָטיזמוס.

אלזאָ, אָמן, אמען, איימען — און דיא פערזאמלונג איז געעפענט. אין צווייטען צימער אנטקעגען הערט מען א געשריי פון א רוסישע „זאסעדאניע“... א הייזעריגער באַס שרייט: „קאַקאָיע ווי אימעיעטע פאָלנאָיע פראוואָ? או וסיעך סאָסאיעטאָוו טאק!“ אויבען לערנט זיך זינגען א זינגער־פעראיין, אלע מנגנים חזר'ן צעהן מאָל מיט איין ניגון: „מיר זיינען! מיר זיינען...“ און אונטען הערט זיך ווי צוויי פיעדלען דיפען, א צובראָכענע פאָרטע־פיאנאָ צימבעלט, ליידים קוויטשען, דזשענטעלמענער הירזשען, א פראָפעסאָר שרייט: לעפט, ראיט!... און די טריט טאָפּען: האָפּ! האָפּ!...

א פענסטער צום גאס וויל זיך בשום אופן ניט צומאכען: וויפיעל מען קוועטשט איהם ניט ארויף, גליטשט ער זיך אלץ אראָב און פון דרויסען טראָגען זיך פערשיעדענע שטימען, מחנות מיט קינדער הוקען און טיוקען, קאַרס קלינגען, עקספרעסען רוישען איבער די שטיינער און דאָס גיסט זיך צונויף מיט'ן ניגון: „מיר זיינען! מיר זיינען!“ מיט דער טאָפּעריי פון די טענצער, מיט דער גלענצענדער רעדע פון פרעזידענט. „ברידער און פריינדע“, זאָגט דער פרעזידענט. „מיר זיינען! מיר זיי—נען!“ זינגט דער פעראיין. „לעפט! ראיט!“ שרייט דער פראָפעסאָר. „האָפּ! האָפּ!“ טאָפּען די פיס.

2.

— אלזאָ, די זאַך דערפון איז אזוי, זאָגט דער פרעזידענט, אויב מיר וועלען נעהמען יעצט א לאָטערי־צעטעל, טהוט אונזער לאָדוש צוויי גוטע זאכען: ערשטענס, ווייל דער קאָלעקטאָר איז אונזער

— ווּ ביזט א בטוח ? באַנקראָט !...

— גנב !

— איך האָב דיך אין דער ערד !

— איך פייף אויף דיין טאַטען !... ביי די ווערטער איז געוואָרען אזא געשריי, געפּילדער, קלאַפּעריי, צאַנקעריי, דאָס פון דעם גאַנצען יקנהוז איז געוואָרען קאַשע : אויפ'ן פּרעזידענטס אָרט האָט געקנאַקט ברודער קנאָבעלס מיט'ן האַמער, דער ברודער פּרעזי־דענט האָט געשריען ביים עמוד פון די „אנשי קליוקווע“, ברודער צוועקעלקלאָפּ האָט געצופּט דעם ברודער וויים־פּרעזידענט ביי זיין באַקענבאַרד, דער וויים־פּרעזידענט האָט געשטורכעט דעם מענטאַר, אַלע האָבען געליאַרעמט, געמאַכט אַמענדמענטס, געפּאָדערט, גע'טענה'ט... דער געזאַנג־פּעראַיין האָט פּלוצלינג אויפגעהערט זינגען „מיר זיינען, מיר זיינען“ ; מיט א געשריי „פּייט !“ האָבען זיי זיך א וואָרף געטהאָן פון די טרעפּ אראָב... ביי די טענצער אונטען האָט מען דעם געשריי „פּייט“ פּערטייטשט מיט'ן פּירוש „פּייער !“, די קאַוואַליערען האָבען זיך אָנגעהויבען וואַרפען פון די פענסטער, די מאַמזעלען האָבען אָנגעהויבען חלש'ען... איינינע האָבען געשריען : „געוואַלד, ראַטעוועט !...“ און... און מיט איין וואָרט, דער ברודער פּרעזידענט איז די נאַכט געקומען א היים מיט א גרויסען בלויען פּאָנאַר אונטער'ן אויג, און ווען די מיסים פּרעזידענטשע האָט א געשריי געטהאָן : א קלאָג איז צו דיינע ביינער ! וואָס איז דאָס ? — האָט דער ברודער פּרעזיידענט טרויעריג געענטפערט : דאָס איז דער גרויסער געווינס פון דער גרויסער לאָדזש „חברה בני יקנהוז נומער זיעבען אָף דהי גרייט אָרדען סאָנס אָף אייזיק אָף דהי יונייטעד סטייטס אָף אַמעריקא !...“

טאַגעס־אָרדנונג איז שוין ברודער קנאָבעלס ווידער געווען אויפ׳ן פלאַר.

— כאַפּט־זשע ניט! וואָס הייסט שוין? נו, און ביי ווען ווען ווערט זיך געפינען דאָס צעטעל?

—ביים פּרעזידענט! נאַטירליך ביים ברודער פּרעזידענט!

— וואָס הייסט? מיר קענען דאָך אָפיציעל ניט שרייבען, אז ביי איהם איז א לאָטערי־צעטעל, עס איז עגענסט די לאָא... א לאָדזש דאַרף אָפיציעל ניט מאַכען קיין פּייק־ביזנעס. און מיט וואָס זיינען מיר גאַראַנטירט, אז ער וועט אונז טאַקע אָבגעבען דעם גרויסען געווינס?...

—עס איז טאַקע א שאלה!

— יא! עס איז העכער צעהן־טויזענד דאָלאַר!

— עס איז א קאַפּיטאַל!...

— עס וועט זיך ניט ווע‎לען אָבגעבען!

— געהע שריי נאָכדעם חי וקים!

— שאַ! זאָל דער ברודער פּרעזידענט טאַקע האַלטען דעם צעטעל, נור ער זאָל געבען דעם ברודער וויים־פּרעזידענט א סעקיור־ריטי אויף צעהן־טויזענד.

— וואָס הייסט? אין דער סעקיוריטי וועט מען דאָך ניט קענען שרייבען, אז דאָס איז פאַר א צעטעל פון א לאָדזש. וואָס טהוט מען, אז דער וויים־פּרעזידענט נעהמט צו די סעקיוריטי?

— א פּלאַן! זאָל דער וויים־פּרעזידענט פון זיין זייט געבען דעם טראַסטי ברודער צוועקעלקלאַפּ באָנדס אויף צעהן טויזענד.

— אי, א חכם!...

— און אז ער וועט פערכאַפּען די באָנדס, וואָס וועט זיין?

— נו, וואַרט אויס, דאָס קען מען בעוואָרענען. זאָל ברודער צוועקעלקלאַפּ געבען ברודער קנאָבעלס נאָטעס אויף צעהן טויזענד, פערשטעהט איהר? אז דער וועט ניט געבען דעם גרויסען געווינס, וועט דער ניט אָבגעבען די סעקיוריטי, וועט דער ניט אַרויסלאָזען די באָנדס, וועט דער ניט אומקעהרען די נאָטעס...

— אזוי? — שרייט ברודער צוועקעלקלאַפּ — נאָטעס וועל איך דיר געבען? א מכה ווילסטו ניט? א בטוח!...

מ. ווינטשעווסקי

תמוז

בלוט, בלוט, בלוט! עס איז צום משוגע ווערען! איך זאָג אייך מען דאַרף ניט קיין תמוז; מען דאַרף ניט גלויבען אין די בעשרייבונגען, די שרעקליכע בעשרייבונגען פון גיהנם; מען דאַרף ניט זיצען פיער־פינף יאָהר, אלס פּאָליטישער ארעסטאַנט (פאַר'ן משפט), אין אַ רוסישע טורמע; מען דאַרף ניט לייענען קבלה ספרים און זיי וועלען פערשטעהן; מען דאַרף ניט זיין גאַנצע חדשים איינגעשפּאַרט אין גאַטשינאַ, זייענדיג אַ בעל־הבית איבער הונדערט מיליאָן נפשות; מען דאַרף ניט דורכ'ן טוידט פערלירען אַ געליעבטע אונטער דער חופּה; מען דאַרף ניט שטודירען די עסטרייכישע פּאָליטיק; מען דאַרף ניט פערשפּיעלען אַ מיליאָנער'ס איינגענס אין איין טאָג אויף דער בערזע; מען דאַרף ניט מיט הארץ בעטראַכטען די געמיינהייטען פון דיפּלאָמאַטען; מען דאַרף ניט זיין אַ באַיערישער קעניג — אום משוגע צו ווערען. מען דאַרף דאָס אַלץ ניט, עס איז נור נויטיג צו האָבען אַזאַ געלעגענהייט דערצו, ווי איך האָב, און דאַן אַדיע פערנונפט! אַדיע שכל!

בלוט, בלוט, בלוט! אָה ווי בלייבט מען ביין קלאָהרען זינען! בלוט אין מזרח און אין מערב, בלוט אין צפון און אין דרום — אומעטום גיסט זיך בלוט, אָבער ניט אַרום אַזעלכע בלוט רייד איך איצט: די בלוט זעה איך ניט. איך רייד אַרום אַנדערע שפיכות דמים... איך וועל אייך זאָגען אַרום וועלכע, אויב איהר וועט נור האָבען געדולד צו וואַרטען. פריהער מוזט איהר וויסען, אַז עס איז דאָ אַ זאַך, וואָס איהר בעטראַכטענדיג, ווערט מיר אָפּט פינס־טער אין די אויגען, עס נעהמט מיר שווינדלען די קאָפּ און איך פיהל אַז די מאַרך אינוויינינג ריהרט זיך און בורעט זיך... איך פאַל דאַן אויף די קניע, לעג צוזאַמען די הענד, הויב אויף די אויגען צום הימעל און בעט זיך ביים „הנותן לשכוי בינה" ער זאָל מיט מיר אַלץ טהאָן, וואָס ער וויל, נור מיך ניט משוגע מאַכען...

קאליגולא, היינריך (נומער אכט) פון ענגלאנד, ריכארד דעם דריטען, נאפּאָלעאָן דעם ערשטען און דריטען (אַ דאנק דיין הייליגען נאָמען פאר דאָס, וואָס עס איז ניט געוועזן קיין צווייטער!), און הונדערט אַנדערע אַזעלכע ליוראָיעדען און לאָזסט זיי ליוראָיעדסטוואָוועזן וויפיעל זייער הארץ געלוסט... דו לאָזסט די שוואכע צוטרעטען ווערען פון די שטארקע, די אָרעמע בערויבט ווערען פון די רייכע, די עלענדע בעהערשט ווערען פון די מעכטיגע און דו ווייסט געוויס וואָס דו טהוסט.

„בארמהארציגער פאָטער! איך ווייס — איך בין זינדיג. טאָמער ווילסטו מיך בעשטראָפען, זעה, מאך מיך ניט משוגע. מאך מיך אויף די אַלטע יאָהרען פאר אַ רויבער און ברענג מיך אריין אין טיורמע; (און טאָקע דו אליין ברענג מיך אהין, וואָרום די פּאָליציי וואָלט מיך וואהרשיינליך ניט ארויסגעפינען...), מאך מיך פאר אַ צבוע און לאָז דעם וואָרעם, וואָס מען רופט געוויסען, מיך נעגענען ביז׳ן טוידט; מאך מיך פאר אַ סאָציאַליסט און ענטפער מיך איבער צו ביסמארק׳ן; מאך מיך פאר אַן אפּיקורוס, וואָס איז „געצוואונגען“ צו זיין אַ בעל־תפילה; מאך פון מיר אַ בארג זאַלץ, ווי פון לוט׳ס ווייב; אַ שטיין, ווי פון משה׳ס האַלז, ווען פּרעה האָט איהם געכאפּט; לאָז מיך אריין אין אַ לייבען־גרוב, ווי דניאל׳ן, אין אַ קאלך־אויוועז, ווי אברהם׳ן, און היט מיר ניט, ווי דו האָסט זיי געהיט; עפען אויף די ערד און לאָז זי מיך איינ־שלינגען, ווי זי האָט איינגעשלונגען קורח׳ן מיט זיין געמיינדע; מאך מיך פאר אַן אדוואָקאט, אַ בעטלער, אַ פּאָליציישקען, אַ גנב, אַ צייטונגס־שרייבער, אַ דיענסטמיידעל, אַ פּראָקוראָר, אַ ישיבה־בחור, אַ מארק־אידענע, אַ לומפּ, אַ הונד, אַ... אַ... אַלץ, וואָס דו ווילסט, נור פערהיט מיך פון משוגעת!“

אָט דאָס איז מיין תפילה. איצט וועל איך אייך דערצעהלען, וואָס פאר אַ געלעגענהייט איך האָב משוגע צו ווערען.

מיט עטליכע וואָכען צוריק... לאָמיך דאָס דערצעהלען כסדר... מיט עטליכע... ליעבע לעזער, דער טירוף קומט אָן, איך קען מעהר ניט שרייבען...

ווען איהר וואָלט געקענט הערען מיין תפילה, די תפילה, וואָס איך טהו אין אַזעלכע אויגענבליקע, וואָלט איהר אויף מיר רחמנות געהאַט. איהר וואָלט געזאָגט: דעם אָרימען פילאָזאָף מוז זיין זעהר, זעהר, זעהר שלעכט! און איהר וואָלט יעדען פון די דריי „זעהערס" אויסגערעדט מיט אַזוי פיעל הארץ, ווי אַ פרומער איד רעדט אויס דעם „אחד" פון שמע ישראל יום־כפור נאָך נעילה, וואָס דאָס הערענדיג, האָט אַמאָל אַן אפיקורוס ביי אונז אין מינסק געזאָגט, אַז זיי קוועטשען דעם אחד, אַזוי ווי זיי וואָלטען פון איהם געוואָלט ארויסקוועטשען דריי, ווי די קריסטען האָבען געטהאָן... אָה, ווען איהר וואָלט געקענט הערען מיין תפילה! איבריגענס... אָט איז זי; איך האָב פאַר אייך קיין סודות ניט.

„בארמהארציגער פאָטער!" זאָג איך, ווען דער טירוף שטעהט מיר פאַר די אויגען (ווען איך בין ביים פולען זינען, דאַווען איך ניט, פון פיעלע טעמים וועגען) — „בארמהארציגער פאָטער! דיינע וועגען זיינען וואונדערבאַר און קיינער פערשטעהט זיי ניט. איך וויים, אַז דיין הארץ איז גוט צו אַלע דיינע קינדער, נאָר דו שיקסט אַמאָל אויף מענשען ארויף יסורים — פאַרוואָס, ווייסטו אַליין. למשל: דו לאָזט פון די ערשטע צוויי ברידער קין'ען צו'הרג'ענען הבל'ען און בעשטראָפסט דערנאָך דעם מערדער; דו לאָזסט די אנשי־סדום זיין שלעכט און שיקסט אויף זיי ארויף פייער, שוועבעל און פעך; דו לאָזסט (מיט עטליכע הונדערט יאָהר פריהער) די מענשען ווערען זינדיג און דו ברענגסט נאָכדעם אַ מבול, וואָס פערניכטעט ניט נור די זינדיגע מענשען, זאָנדערן אויך די אונשולדיגע קינדער און די נאָך אונשולדיגערע בהמות, חיות, עופות, שרצים און פלאַנ־צען; דו מאַכסט פרעה'ס הארץ שווער, ער זאָל פייניגען דיינע אידען און זיי ניט ארויסלאָזען פון שקלאַפעריי, און נאָכדעם גיסטו צעהן שרעקליכע מכות און אַ געזאַלצענעם וואַסער־טוידט אין ים ניט נור דעם הארט־הארציגען פרעה'ן אַליין, זאָנדערן אויך אַלע זיינע אונטערטהאַנען, פערגעסענדיג אַן זייערע יתומים און אלמנות; דו לאָזסט אידען זינדיגען און ווילסט זיי נאָכהער פיער מאָל אויס־ראָטען, וואָס דו וואָלסט געוויס געטהאָן, ווען דיין קנעכט משה וואָלט זיך ניט אריינגעמישט; דו בעשאַפסט מענשען ווי נערא,

עלטער זיידע'ס א באק צו בעקעמפּפען די פּלשתים; אַן אנדערער, ווייל זיינע אַן אור־אור־אור־אור אור־אור עלטער־באָבע האָט, טראַגענדיג אויף זיך בלעם'ען, גערעדט לשון־קודש; ווייעדער אַן אנדערער, מחמת ער קומט ארוים פון דעם עזעל, וואָס דער קריסטלי־כער משיח איז אויף איהם געריטען און וואָס אונזער משיח וועט אויף איהם קומען (איך גלויב, נעמליך, אז דאָס איז דער זעלבער עזעל ביי זיי ביניהם און ביי אונז); אנדערע עזלען קענט איהר געפינען, וואָס האָבען אַן אנדער מין יחוס, איבערהויפּט צווישען די צוויי־פיסיגע חמורים... דאָס איז אָבער אַלץ ניט קיין אייגענע גאוה. ביין פערד אָבער איז די מעשה אנדערס. ער איז טאַקע שטאָלץ מיט זיך אליין. איך פרעג נאָך אמאָל: וואָרום איז דער פערד אזא יחסן ביי זיך?

עס קען זיין, אז דער פערדישער שטאָלץ איז אזוי ווי דער מענשליכער. מיט וואָס, למשל, שטאָלצירען די פעלקער? מעהרס־טענס מיט דעם, וואָס זיי האלטען זיך פאַר גרויסע קריעגער, מיט דעם, וואָס זיי האָבען בעזיעגט אנדערע פעלקער, פערגיסענדיג טייכען בלוט, האָפענדיג אז זיי וועלען דאָס זעלבע ווייעדער טהאָן אין דער צוקונפט. אזוי ווי דער פערד ווייס אז ער שפּיעלט אין א מלחמה זעהר א גרויסע ראָלע, האלט ער זיך דערמיט אזוי גרויס, ווי דער מענש. איז דאָס א וואונדער? אָט געהען פאַרביי טויזענדע אָרעמע ארבייטער, פּעק־טרעגער, הונגער־ליידער, מכות־האָבער פערביי א מאָנומענט פון גענעראל וועלינגטאָן. ביטער ווי זיי איז, שטאָלצירען זיי דעננאָך דערמיט, וואָס דער גרויסער בלוט־פערגיסער, דער בעריהמטער מענשען־שוחט איז געוועזן זייערער א לאַנדסמאַן. קען איך דען פערדענקען דעם אָרעמען פערד, וואָס געהט אויך פערביי, שלעפּענדיג א וואָגען מיט משא, — ווען ער קוקט אויף זיין לאַנדסמאַן (וועלינגטאָן'ס פערד) און פיהלט זיך אויך שטאָלץ? א פערד איז א פערד און א מענש איז צייטענווייז אויך נישט מעהר...

און דאָך, ווען מען זאָל די זאַך גענוי איבערלעגען, איז די פערד, וועניגסטענס די ארבייטער־פערד, גאָר ניט אזוי גוט, אז זיי זאָלען, אַנשטאָט צו זוכען א פערבעסערונג אין זייער לאַגע, זיך איבערנעהע־

א דרשה פאר פערד

איך האָב אייך געזאָגט אַז יאָזש הייסט אויף דייטש אַ מויל־וואורף. דאָס איז ליגען. יאָזש הייסט גאָר אַ איגעל און וואָס די דייטשען רופען מוילוואורף איז אַ קראָט. איצט פערשטעהט איך, ווי ליכט עס איז צו בעטריגען אידישע לעזער, און איך רעכען, אַז מיט אביסעלע חוצפה און מיט אַ פעדער אין האנד וואָלט איך נאָך אפשר אמאָל קענען ווערען אַ שרייבער מיט אַ פולק לעזער אַרום זיך, וואָס...

ווער ווייס צי דער קראָט האָט זיך ניט געפונען בעליידיגט דורך דעם, וואָס איך האָב איהם גערופען יאָזש. איהר דאַרפט וויסען אַז דער קראָט איז דער ערפינדער פון אונטער־דער־ערדיגע סטראָיע־ניעס. ער האָט געמאַכט קליינע טונעלען אין דער ערד, ווען מען האָט נאָך אַרום אייזענבאַהנען גאָר ניט געטראַכט און ווען די פערד (אין מאַנכע לענדער די אָקסען און עזלען) האָבען נאָך געמיינט אַז די וועלט קען זיך אָהן זיי ניט ריהרען פון דאַנען אהין... דער קראָט האָט פיינד דאָס ליכט, ער האָט פיינד די זון און ער מיינט אַז עס איז פינסטער און וועט אימער בלייבען פינסטער, ווייל ער ליגט אימער בעהאַלטען אין זיין נאָרע, אַ שטייגער ווי סענדער דער „אני־ואפסי־אָין־קייזער" פון מלכות רייסען מיינט אַז עס הערשט אין זיין מדינה די גרעסטע פינסטערנים, ווייל ער ליגט אין אַ נאָרע אין גאַטשינאַ, וואו עס שיינט קיינמאָל ניט אַריין די זון פון אויפקלעהרונג... האַלט! אפשר האָב איך דעם קראָט נאָך אמאָל בעליידיגט, מיט דעם, וואָס איך האָב איהם פערגליכען מיט...

וואָרום איז אייגענטליך דער פערד אַזאַ יחסן ביי זיך? עזלען זעהט מען אָפּט אויך, וואָס האַלטען זיך גרויס, אָבגלייך זיי געהען מיט אַראָבגעלאָזענע קעפּ. ביי זיי אָבער איז דאָס ניט אייגענע גאוה. אַזעלכע עזלען האַלטען זיך פאַר מיוחסים: איינער, ווייל שמשון האָט בענוצט זיינעם אַן אור־אור־אור־אור־אור־אור־אור

וואו איז דער דאָקטאָר, וועלכער היילט אייך, ווען איהר זיינט קראנק? וואו איז דער שטאַלקנעכט, וואָס פּוצט אייך? געעהרטע פערד און קליאַטשעס — איך זאָג אייך, איהר זייט שקלאַפען! יא, שקלאַפען! צי איהר דיענט אלס יאַגד־פערד אָדער אלס וועגען־פערד; צי איהר זייט רייט־פערד אָדער לאַסט־פערד, שקלאַפען זייט איהר אימער, איהר, אייערע קליאַטשעס און אייערע זשערעבעצעס! און ווער האַלט אייך אין יאָך? ניט דער מענש: איהר זייט שטאַרקער פאַר איהם — אייערע ווירקליכע אונטערדריקער זיינען אייערע אייגענע אַריסטאָקראַטישע ברידער, די זעלביגע בעריהמטע רייט־פעהר און שלאַכט־פערד, מיט וועלכע איהר נעהמט זיך איבער. זיי פערבלענדען אייך די אויגען מיט זייער רוהם און איהר זעהט ניט אייער שלעכטע לאַגע און דאדורך העלפען זיי דעם שוואַכען מענשען אייך האַלטען אין יאָך. ביי די מענשען איז אויך דאָס געמליכע, אָבער זייערע לאַסט־טרעגער הויבען אָן זיך צו פעראייניגען, זיי קומען צום שכל. זייט זשע איהר אויך קיין פערד ניט. אמן.“

מען מיט זייערע ברידער'ס זיעגע אין דער מלחמה. ווען איך זעה די פערד, וואָס זיינען משא־פיהרער (ליעבער זעצער, מאַכט ניט קיין טעות־הדפוס אין דעם וואָרט; דרוקט משא־פיהרער און ניט מאַסען־פיהרער, ווייל דיעזע זיינען ניט קיין פערד, זיי זיינען געוועהנליך פוקסען; איהר האָט מעהר ווי איין וואָרט מיינעם פערדרעהט און איך האָב געשוויגען, דאָס אָבער מוזט איהר דרוקען ריכטיג)... אַלזאָ, נאָך אמאָל, ווען איך זעה פערד, וואָס זיינען משא־פיהרער,וועלכע ווערען — ווי די ענגלענדער דריקען זיך אויס — איבערגעארבייט און אונטערגעפיטערט, וואונדער איך מיך: וואָרום זיי טהוען ניט נאָך די מענשען אין דעם פּרט פון סטרייקס, ווי זיי טהוען זיי נאָך אין נאַציאָנאַלען שטאָלץ. אָה, ווי אינטערעסאַנט עס וואָלט געווען צו זעהן אַזאַ סטרייק! איך וואָלט זיי גערן געהאַלטען אַזאַ דרשה, ווי די פאָלגענדע, גלייך ביין ערשטען מיטינג. איך וואָלט געזאָגט:

„געעהרטע פערד און קליאַטשעס!

„ענטשולדיגט מיר, וואָס איך אונטערשטעה זיך צו קומען אייך האַלטען אַ רעדע, זייענדיג אַ פרעמדער. איך ווייס אַז ביי מענשען, למשל, איז אַ פרעמדער לעסטיג, אפילו ווען ער איז פריינד־ליך, און אַזוי ווי איך בין ניט פון אייער נאַציאָנאַליטעט (ווער הירזשעט דאָרטען?) קען זיין, אַז איהר וועט אויף מיר קוקען קרום. איך זאָג אייך, איך מיין אייער טובה. בעטראַכט, וואָס דאָ טהוט זיך. איהר, ענגלישע פערד, האַלט זיך פאַר אַ גרויסע נאַציאָן. איהר האָט אַרויסגעגעבען אַזעלכע בעריהמטהייטען, ווי דאָנאָוואַן, דעם צעסאַ־רעוויטש, יושאַנט און הונדערט אַנדערע, וועלכע האָבען זיך ערוואָר־בען אונשטערבליכען רוהם אויף די רייסעס. פון אייער ראַסע ווייעדער שטאַמען די גרעסטע קריעגסהעלדען און איהר זייט שטאָלץ דערמיט. איך פרעג אייך אָבער: איז דאָס רעכט, אַז צוליעב דעם וואָס איין דאָנאָוואַן זאָל זיך מאַכען אַ נאָמען און שטעהן אין די צייטונגען און לעבען אַ גוטען טאָג, דאַרף צוליעב אַן אַנדערען, וואָס ער ווערט בעריהמט אין דער וועלט־געשיכטע, אַלס גרויסער שלאַכט־פערד — אַז צוליעם דעם, זאָג איך, זאָלט איהר, איהר, דער גרעסטער טהייל פון דער נאַציאָן, לעבען איינגעשפּאַנט אין יאָך אונטער אַ בייטש, אין שמוציגע שטאַלען,אויף קנאַפּע האָבער און פערפוילטע היי?

שונאים'ס צופלאצענעס) וואר איך, בין איך און בלייב איך. און ווען איך וואלט געהאט א פרייען ווילען וואלט איך, מיין פעדער, די בלייענע אותיות און די אונגעדולדיגע לעזער שוין לאנג פטור געווארען פון מיינע אייביגע משלים און איך וואלט זיך איצט ניט נעדארפט פערענטפערן, ווען דער עולם שטעהט און ווארט אויף דאס, וואס איך וויל אויספיהרען וועגען דעם בייזען נאמען.

איצט, אזוי ווי איך האב מיך שוין סאי ווי סאי דערוויי־טערט פון מיין ענין, לאמיך אייך זאגען א פאאר קלוגע ווערטער טאקע מכח דעם פרייען ווילען, וועלכער איז ניט פריי, צי ער וויל צי ניט.

* * *

דער מענש איז ניט נור ניט קיין בעל־בחירה, ער איז אייגענט־ליך א פערקויפטער ביי זיך אליין. דאס וואס מען הערט איהם זאגענדיג: „איך וויל", איז ניט מעהר ווי געזאגט. דא אין ענגלאנד, ווען עס ווערט געמאכט א געזעץ און ווען אלץ איז פערטיג, ווערט אויסגערופען אין די האוז־אוו־לארדס אויף אלט־פרענקיש: „די קעניגין וויל עס!" דערביי ווייס אבער יעדער איינציגער, אז בעצם האט די אלטע גאר קיין שום דעה ניט, און די ווערטער: „די קעניגין וויל עס", האבען צו בעדייטען (ווען מען זאל עס איבערזעצען אויף אמת־לשון) „די קעניגין מוז עס". דאס נעמליכע איז מיט דעם ווילען פון אלע מענשען. זיי ווילען אפילו, אבער זיי מוזען ווילען, וואס דער פועל יוצא דערפון איז, אז זייער ווילען איז ניט פריי. וואס? פערקארצעט ניט דעם נאז, איך בעט אייך, און זאגט מיר ניט מיט אזא אפיקורסישע מיענע — „עה"! ווילט איהר א בעוויז? נאט אייך!

היינטיגע צייטען, ווען די גאנצע וועלט איז ווי איין שטאדט; היינט, ווען מען קען גיכער קומען פון ניו יארק נאך לאנדאן, ווי איך צו מיין געזונד; היינט, ווען אלץ וואס א מענש בעדארף איז דא צו פיעל און ניט צו ווייניג; היינט, ווען אלע קענען גענוג רעכענען אום צו פערשטעהן, אז פופציג איז מעהר ווי איינס און אז פופציג קענען זיך ספראווענען מיט איינעם, — ווי, פרעג איך אייך, וואלט

א גרינער איד פון מינסקער גובערניע

א שם־רע איז ערגער ווי אלץ אין דער וועלט, אָבער אַן אומ־זיסטער, אויסגעטראַכטער שם־רע איז ערגער ווי אלץ אין אלע פיער וועלטען: די און יענע וועלט, די אלטע און די נייע וועלט. א בייזער נאָמען קלעבט צו אייך ווי א שמאָלער רינג צו א גראָבען פינגער, ווי א מיניסטער צו זיין שטעלע, ווי דער ליגען צו א מדרש, ווי אַן אָרעם־בחור צו א טאָג, ווי אלטע אייל צו געפרייטע פיש, ווי בייזע צינגער צו גוטע שכנים, ווי אלכסנדר פון רייסען צום הייליגען קנוט, ווי די ניעדערטרעכטיגקייט צו א שפּיאָן, ווי די פערצווייפעלטע אָהנמאכט צום פּאַלעסטיניזמוס, ווי א משולח צו דער מטבע, ווי דער שלים־מזל צו די רוסישע אידען, ווי א שבועה צו א ליגנער, ווי א שמעק טאבאק צו א מלמד׳ס באָרד, ווי א בייכעל צום סוועטער, ווי א לאנגע צונג צו א פּוסטען מוח, ווי דער דלות צום עהרליכען ארביי־טער, ווי... ווי... ווי מיינע אויסגעראַט־ווערען־זאָלענדיגע משלים צו אלץ וואָס איך זאָג.

ניין, די געלעהרטע, וועלכע ווילען האָבען אז דער מענש — ניט דוקא א רוסישער אונטערטהאַן — האָט קיין פרייען ווילען ניט, זיינען גערעכט. ווי פיעל מאָל האָב איך זיך א נדר געטהאָן צו שרייבען ניט־ווי׳ענדיג, און איך קען דאָס פּונקט אזוי אויספיהרען ווי א איד וועז ער נעהמט זיך אונטער צו רעדען ניט מאַכענדיג מיט די הענד; ווי א קרעמער, ווען ער וויל ניט מעהר נאַרען; ווי א קאָרטעוואָניק, ווען ער וויל אָנהייבען צו טראַכטען ארום ווייב און קינדער; ווי... האַלט! אָט האָט איהר דאָס ווידער... אָה, ניין! דער מענש איז ניט קיין בעל־בחירה און די היינטיגע זיינען גערעכט מכח דעם פרייען ווילען. דאָס געהט — איך ווייס גאַנץ גוט — אביסעלע געגען די אמונה, אָבער... ליעבע, טהייערע אלטע אמונה־לעבען, איך קען דיר אסור ניט העלפען: דער מענש האָט פּאָרט ניט קיין פרייען ווילען, דען א מענש (אויף אלע מיינע מינסקער

האָליאָבליעטשקעס. טאָמער מאכט זיך אייך צו זעהן צווישען בריק־ליין און דיוקס־פּליים א אידען, נעבעך אַן איינגעבויגענעם, מיט א בעראָזעווען ווייסליכען שטעקען אין האַנד, וואָס זיין גאַנג איז, ווי דער פּאָרטשריט פון דעם ענגלישען ארבייטער, א לאַנגזאַמער, א שטייגער, מען שטופּט איהם כאָטש ער וויל ניט; א מאַן מיט לאַנגע, קאָלטעוואַטליכע, געל־געוועזענע האָאר, אין א צילינדער־הוט, וואָס טראָגט אויף זיך סמנים פון א לאַנגען קאמפּף מיט אַלע בייזע וועטערען (ווי דער איד, לערך, אליין), — טאָמער זעהט איהר, זאָג איך, אזא גרינעם, זאָלט איהר וויסען, אז דאָס איז דער בעל־דבר.

נו, מיט איהם האָב איך עהערנעכטען גערעדט טאַקע אַרום דעם פרייען ווילען. ער איז ניט קיין פריץ אין נייע אידעען, ער האָט זאָגאַר א ידיעה פון סאָציאַליזמוס און א זוהן אין סיביר, הגם ער גלויבט אין די אַלע מעשיות ניט. ער האַלט, משמעות, קריעת־ים־סוף, דניאל׳ס לייבען־גרוב, אברהם אבינו אין קאַלך־אויווען, בלעם׳ס אייזעל און רבה בר־בר חנה׳ס העלדישע ציגען פאַר נאַטירליכערע זאַכען, ווי סאָציאַליזמוס. ווען איך האָב איהם עהער־נעכטען געזאָגט דאָס, וואָס איהר האָט מיט א פּאָאר מינוטען צוריק געלייענט, האָט ער אָפּט געקוועטשט מיט די פּלייצעס, אָדער אונטערגעשמייכעלט, אָדער א בורבעל געטהאָן אונטער׳ן נאָז: „זאָל דאָס טאַקע אמת זיין?“ מיר האָט עס ניט געאַרט.

„נאָך אייערע רייד נאָך“ — האָט ער זיך אָבגערופען, ווען איך האָב געקאָנטשעט רעדען — „קומט דאָך טאַקע אויס, אז איך בין גערעכט. וואָרום, הייסט עס, אז דער מענש איז טאַקע, הייסט עס, א... א... איך זאָל זאָגען ניט קיין בן־בחירה, אז ער האָט ניט, ווי איהר רופט דאָס, קיין פרייען ווילען, טאָ ווי שיקט זיך, אז ער, דער מענש, הייסט עס, זאָל ווען־עס־איז זיך בעפרייען, הייסט עס, פון זיין היינטיגע לאַגע?“

— אייער קשיא, — האָב איך איהם געענטפערט — איז ניט אזוי הארב ווי איהר מיינט. בערעכענט ווי אזוי איהר אַליין זייט היינטיגען טאָג דאָ אין לאָנדאָן: איהר זייט געוועזען א איד א בעל־הבית אין באַברויסק אָדער אין סלוצק — ווייס איך דער גוטער יאהר וואו, איהר האָט געהאַט א געשעפט, א ווייב מיט

דאָס מעגליך געווען, אז נעבען די קליידער־קראָמען זאָלן ארומגעהן האלב־נאקעטע, נעבען די שיך־קראָמען האלב־באָרוועסע, נעבען די שפּייז־קראָמען האלב־פּערהונגערטע, נעבען די וויין־טראַקטירען האלב־פּערטריקענטע, נעבען די הויף־שולען האלב־פּערווילדעטע, נעבען די טהעאטערע האלב־פּערקומערטע, נעבען די קאָנצערט־זאאלען האלב־פּעריאָמערטע, נעבען די באנק־הייזער פּעראָרעמטע, אויסגע„פּעטער"טע אביונים ? ווי וואָלט דאָס מעגליך געווען אזוי צו זעהן זיי אלעמען, — זיי וואָס האָבען ענטוועדער אליין, אָדער דורך זייערע טאַטעס, אָדער דורך זייערע קינדער מיט שוויים און מיט מיה ארייַנגעבראַכט די געלד אין די באנקען, אין די קאָנצערט־זאאלען די מוזיק, אין די טהעאטערע דעם שוישפּיעל, אין די שולען די ביכער, אין די טראַקטירען די משקה, אין די שפּייז־אנשטאלטען די עסענוואַרג, אין די שוכהאנדלונגען די שיך און די קליידער אין די מאגאזינען ? ווי וואָלט דאָס מעגליך געווען, ווען זיי וואָלטען געהאט אַ פרייען ווילען ? ווען דער מענש וואָלט געזאָגט : איך וויל ! איך וויל לעבען ! ! אמת, ער זאָגט היינט אויך אמאָל ער וויל, ער וויל — זאָגט ער — לעבען, אָבער ווען מען לאָזט איהם ניט, לעבט ער ניט ; ווען מען שניידט איהם אָב זיינע יאָהרען, געהט ער אין דר'עהד פאַר דער צייט, און וואָס די ווערים אין מענשענגעשטאלט האָבען אויף זיין גוף איבערגעלאָזען, דאָס דער־עסען די געוועהנליכע ווערים אין קבר. זיין „איך וויל לעבען" האָט צו בעדייטען : איך קען ניט שטאַרבען, דער גאַנצער „איך וויל" זיינער איז אַ פערשטעלטער, צבוע'קישער, איבערגעניצעוועטער „איך מוז". דאָס איז וואָס ער איז — אַ חורבן אויף איהם !

* * *

אָט דיעזע ווערטער, כמעט וואָרט פאַר וואָרט, האָב איך עהער־נעכטען געזאָגט מיינעם אַ לאנדסמאַן (ער איז אַ גרינער פון מינסקער גובערניע, אַ באָברויסקער, אָדער אפשר נאָך ערגער, אַ סלוצקער) וועלכער טראָגט אַ סך וואונדען אין הארצען (ער קומט פון רוסלאנד) און אַ פּאָאר ספּאקולען ווי מיינע, מעהר ניט מיט זילבערנע

— ניין. איך וואָלט אייך עפּעס פרעגען.

— פרעגט, פרעגט.

— ווער האָט דאָס אויף אייך אויסגעטראַכט... ווייל, הייסט עס, — נעהמט ניט פאַר אומגוט — איך האָב געהערט, אַז איהר, הייסט עס, זייט ניט ביין קלאָרען זינען... ווער האָט...?"

—אויסגעטראַכט אַז איך בין מטורף? ווער ווייס! משמעות א ליידאַק, אָדער אַ שונא.

איצט זעהט איהר, קינדער, וואָס פאַר אַ קלעפּעדיגע זאַך אַ שם רע איז? אַ בייזער נאָמען איז ערגער ווי אַלצדינג אין דער וועלט — איבערהויפּט אַן אומזיסטער.

קינדער. אַט האָט איהר אויסגעגעבען די טעכטער און אַלעס איז געגאַנגען כשורה. מיט אַמאָל האָט מען פערשיקט אייער בן־יחיד, אייער ווייב האָט זיך די מעשה גענומען נעבעך שטאַרק צום הארצען. איהר זייט געבליעבען אַן אַלמן, דער מסחר איז געגאַנגען שלעכט, איהר האָט פערלאָרען דעם מוטה, דאָ האָט זיך דערוויילע דער קייזער מורא'דיג פאַנאַנדערגערואַזושעט, איהר האָט זיך מעהר, ווי מען זאָגט, ניט געפונען קיין אָרט אין דער היים. האָט איהר עפּעס געהאַט אייער פרייען ווילען אין די אַלע מעשיות? דאַכט זיך אַז ניט. האָט איהר ווידער מיט א פרייען ווילען זיך א הויב געטהאָן, צוזאַמענגעהמענדיג די לעצטע כחות, אום צו פאָהרען קיין לאָנדאָן? דאַכט זיך אויך ניט. טויזענדע פערשיעדענע פערהעלטניסע האָבען זיך פעראייניגט אייך צו צווינגען אַז איהר זאָלט זיך א הויב טהון און ארויסגעהן פון דעם אָרט וואו איהר האָט אַזוי פיעל געליטען. דאָס זעלבע, מיין פריינד, וועט קומען ווען די ארבייטער וועלען אויפמאַכען די אויגען, זיך א שטעל געבען אויף די פיס, א הויב טהון די הענד און, נאָך אַלע טויזענדע ליידען, דער־לאַנגען א קלאַפּ און בעפרייען זיך, בעפרייען די מענשהייט! ווארום האָבען זיי ביז איצט דאָס ניט געטהאָן? קענט איהר פרעגען. אויס דעמזעלבען גרונד, ר' קרוב, ווארום איהר זייט ניט שוין פאַר צוויי־יאָהרען אוועקגעפאָהרען פון דער היים. ווען איהר האָט געמוזט... נו, איהר פערשטעהט וואָס איך מיין.

ביז די לעצטע ווערטער האָב איך געמערקט אַז ער האַלט אין מיר אריינגעלאָזען די אויגען און אַז ער בעטראַכט מיך אַזוי ווי ער וואָלט מיך געדאַרפט קויפען. מיר זיינען איינגעפאַלען די ווערטער, וועלכע ער האָט געבורבעלט פריהער אונטער'ן נאָז.

„זאָגט מיר, מיין פריינד, — האָב איך איהם געפרעגט — וואָס האָט איהר געמיינט מיט די ווערטער: „זאָל דאָס טאַקע אמת זיין?"

— שטות! גאָר נישט, גאָר נישט!

— דאָך אַזוי...

— וועט איהר, הייסט עס, קיין פאַראיבעל ניט האָבען, וועל איך...

— איהר ווילט מיר וואָס זאָגען?

פסיק. נור אַזוי ווי איך בין דאָ געבליעבען אין מיטען פון דאָס וואָס איך האָב געוואָלט זאָגען און אַזוי ווי איך בין היינט ניט מעהר קיין מלמד, מוז איך אָנהייבען פון דאָס ניי, אזוי צו זאָגען:

איך האָב שוין אין מיין לעבען געהאַט אַלערליי צייטען, אָבער ניט אַ צייט ווי די היינטיגע. איצט טראָג איך זיך נעמליך ארום מיט אַזאַ מין טירוף אין קאָפּ, אַז איך וואָלט לייכט געקענט קריעגען הסכמה אויף אַ משוגענעם אין אַ קליין שטעדטעל, אָדער אַ דיפּלאָם (אויב איהר ווייסט וואָס דאָס איז) אויף אַ טהעאָזאָפיע־דאָקטאָראַט (אויב איהר ווייסט וואָס דאָס איז) פון מיסים בעזענט אַליין (אויב איהר ווייסט ווער זי איז) און פון די הייליגע מאהאַטמאַס, וועלכע וואוינען ערגעץ־וואו אויף די הימאַלאַיאישע בערג, וואו זיי האָבען פרישע לופט, צאָהלען ניט קיין רענט און שיקען בריעף אָהן פּאָסט־מאַרקען ווי די ענגלישע טשינאָווניקעס.

וואָס איז דאָס פאַר אַזאַ מין טירוף? הערט וועל איך אייך זאָגען. איך קלער נאָכאַנאַנד, ווי אַזוי צו לעבען געשטאָרבענערהייט. מיר ווילט זיך נעמליך וויסען וואָס די וועלט וועט זאָגען, ווען זי וועט ערפאַהרען (ניט אומזיסט איז דאָך דאָ היינט אַ טעלעגראַף צווישען אַלע מדינות) אַז איך בין טויט, מיר וואָלט זיך וועלען זעהן דעם גערודער וואָס וועט ווערען אין אַלע ארבע כנפות הארץ, ווען דער ערשטער קלאַנג וועט אַרויסגעהן, אַז איך בין אויס פילאָזאָף און אַז די ווערים זעצען זיך אַקאָרשט האַלטען מאָהלצייט איבער די האַלב פונט פלייש און די עטליכע פוד ביינער (אַ פּראָ־פּאָרציע פון אַ געוועהנליכען ליטווישען קצב אין די אָרעמע קוואַר־טאַלען) וואָס זיי, די ווערים געפינען אין מיין שפּאָגעל־נייעם קבר. לאָמיך אייך אַגב אורחא זאָגען, אַז הגם איך בין די ווערים ניט מקנא זייער מאָהלצייט, פערגין איז זיי ניט אפילו דאָס ביסעלע הנאה וואָס זיי וועלען פון מיין פלייש יאַ האָבען. אָה, ניין! איך פערגין זיי דאָס אפילו ניט און האָב דערביי אפילו ניט דעם טרייסט, וועלכען איך האָב אַמאָל געגעבען אַ אידישען ליבעראַל, ווען איך האָב איהם געזאָגט, אַז ער דאַרף פאַר ווערים ניט מורא האָבען, מחמת עס שטעהט ערגעץ־וואו געשריעבען (און וואָס שטעהט דען ניט ערגעץ־וואו געשריעבען?) אַז זיי, די ווערים, עסען ניט קיין

נאך מיין טויט

איך האָב שוין אין מיין לעבען געהאַט אַלערליי צייטען, דאַרונטער מעהר ווי איין מאָהל־צייט, א יאָהר־צייט, א האַק־צייט און אזוי גלאַט צייט, איבערהויפּט ווען איך בין מיט יאָהרען צוריק עטליכע זמנים אַרומגעגאַנגען אָהן א קנעלונג, וואָס דערפון איז געדרונגען, אַז איך האָב טועם געוועזן אין מיין לעבען דעם ביטערען טעם פון מלמדות, וואָס דערפאַר האָף איך צו קריעגען מיט א קלאַפּ וועניגער ווען עס וועט קומען צו חיבוט הקבר, וואָס אַרום דעם וועל איך רעדען מיט אייך א וויילינקע שפּעטער, ווייל אַלץ אויף איינ־מאָל קען מען ניט טהון, ווי דער אַלטער גלעדסטאָן זאָגט, ווען ער גיט דעם פאָלק שטימען צום פּאַרלאַמענט און הייסט זיי וואַרטען אויף ברויט ביז די בעקערס פון אלף החמישי וועלען אויפשטעהן תחית המתים, וואָס דאָס קען ניט לאַנג דויערן: העכסטענס א יאָהר... פינף—זעקס הונדערט. וואָס דאָס איז א קלייניגקייט, ווען א מענש האָט נור א ביסעלע געדולד און ליעגט ניט אין תאות עולם־הזה, וואָס דאָס וואָלט איך אייך געקענט נאָך דייטליכער ערקלערען, ווען איך וואָלט ניט געמוזט אָבכאַפּען דעם אָטהעם, וואָס דערפאַר מוז איך אוועקשטעלען א פּונקט, וואָס דאָס רופט מען ביי אונז אין דקדוק א פסיק, וועלכעס איהר אַלע ווייסט און א היגער בעל־קורא מעג פון איצט ערפאַהרען אָהן עקסטרא־געצאָהלט.

בקיצור, איך האָב שוין געהאַט אַלערליי צייטען, אָבער קיינ־מאָל אין מיין גאַנצען לעבען (66 יאהר, 3 חדשים, 25 טעג און 3 שטונדען מיט א האַלבע איז א לאַנגע צייט פאַר א פילאָזאָף, וואָס ראַנגעלט זיך שוין אזוי לאַנג מיט'ן לאָנדאָנער פּאָג עטליכע חדשים אין יאָהר און מיט'ן רעליגיעזען און פּאָליטישען פּאָג די איבריגע צייט פון יעדען יאָהר, וואָס דאָס איז דער גרונד דערפון וואָס מיין אָטהעם איז אזוי קורץ, וואָס דערפאַר מוז איך צוערשט אוועק־שטעלען די האַלבע לבנה, אָט אזוי:) און דאַן נאָך אמאָל זאָגען:

בעקלעך, רויט פון וויינען און געוואשען מיט טרערען. עס האט געדויערט זעהר לאנג ביז ער האט געקענט אויסרעדען וואס ער האט נעבעך געהאט אויפ'ן הערצעל. ענדליך האט ער זיך פאנאנדער־געדערט:

— זיידע, — זאגט ער — מען זידעלט דיך.

— עס מאכט ניט אויס, מיין קינד. — ענטפער איך איהם.

— עס מאכט ניט אויס? וואס הייסט, עס מאכט ניט אויס?

— פרעגט ער — דו ווייסט מסתמא ניט ווער די זידלער זיינען!

— לאזען זיי זיין ווער זיי זיינען, דאס מאכט גאר ניט אויס. אויב דער בעס קומט פון געקרענקטע ליעבע, איז די זידלעריי פאר מיר א כבוד; אויב די זידלעריי קומט פון קליינליכע קנאה, בין איך פילאזאף גענוג איהר צו פעראכטען; אויב זי, די זידלעריי, קומט פון אונפערשטאנד, בין איך מענש גענוג איהר צו בעדויערען, און אויב זי קומט פון פייגהייט (פייגהייט, פילייכט, אין א רעוואלו־ציאנערע העמדעלע) דאן מאכט זי, די זידלעריי, זיך אליין נור לעכערליך.

„און דאן, מיין קינד, דארפסטו וויסען, אז דער וואס וויל דיענען זיינע מיטמענשען, מוז קענען פיעל פערטראגען. ער מוז ניט נור מורא האבען פאר די בעליידיגונגען פון זיינע געגנער, וואס דאס איז פאר איהם א כבוד, ער מוז אויך קענען אריבערטראגען בעשימפפונגען פון זיינע גוטע פריינד. ער מוז ניט נור זיין צופריעדען צו אפפערן זיינע בעסטע יאהרען, זיין פערגניגען און זיין וואוילטאג, ער מוז אויך זיין ענטשלאסען צו זעהן ווי זיין עהרע ווערט אנגעגריפען, ווי זיין אונשולד ווערט בעשמוצט און ווי זיין נאמען ווערט בעליידיגט.

„יא, מיין קינד, מען ליידט ניט נור פון פרויענליעבע אליין, — מען ליידט פון יעדען מין ליעבע, אפילו פון מענשענליעבע. ווער עס האט ניט קיין כח צו ליידען, יענער האט ניט קיין רעכט צו ליעבען און ווער עס וויל ליעבען און ניט ליידען, יענער איז א נארר.

„און מיין ניט, אז דאס טהוט מיר ניט לייד, אה, יא! אבער גלויב מיר, ווען איך זעה, ווי מיינע געגנער בויגען זיך איין, ווי זיי ערניעדריגען זיך ביז'ן בלאטע, ווי זיי שטעקען דאן אריין א ריינע

רינד־פלייש; איצט לאָמיך איך וויעדער אגב אורחא בעמערקען, גלויב איך ניט מעהר אין דעם, ווייל איך זעה פון טאָג צו טאָג אלץ מעהר און מעהר אָקסען, וועלכע רייסען זיך קיין ארץ ישראל, וואָס דאָס איז פאר מיר א בעווייז, אז די ווערים עסען יעדען מין פלייש וואהרשיינליך אפילו דבר־אחר, וואָס דערפון קענט איהר פערשטעהן אז קלוגע פּראָצענטניקעס און סוועטערס דאַרפען זעהן צו שטאַרבען ניט ווייט פון מערת־המכפּלה, אויב זיי ווילען קומען מיט א גאַנצען גוף, מיט די בייכלעך מיט אלעם מיט אנאַנדער פאר׳ן בית־דין של מעלה אויף יענער וועלט. אי, וועט איהר זאָגען: אין ארץ ישראל עסען ניט די ווערים, אָבער די ערד אליין עסט אויף די מענשען, וואָס דערפון איז געדרונגען, אז מען קומט אפילו דאָרטען ניט אין גאַנצען אויף די בעסערע וועלט, — וועל איך אייך ענטפערן, אז איך בין גאָר ניט מחויב צו זאָגען דורכאויס גלייכע זאכען און אז איך האָב זאָגאר א רעכט צו רעדען נאַרישקייטען, כל זמן די נאַריש־קייטען טראָגען ניט אויף זיך דעם טרייד־מארק פון א בעקאַנטען פּראָפעסיאָנעלען נאר און כל־זמן איך דאַרף ניט מורא האָבען, אז א מגיד זאָל מיך קענען פערקלאָגען דערפאר פאר׳ן געריכט.

קומענדיג צוריק צו מיין ענין, זאָג איך נאָך אמאָל, אז מיר וואָלט זיך שטארק וועלען זעהן, וואָס פאר א גערודער עס וועט ווערען אין די גאַנצע ציוויליזירטע וועלט (די ווילדע פעלקער לעזען וואהרשיינליך מיינע שריפטען ווייניג־וואָס) ווען די בשורה פון מיין טויט וועט זיך פערשפרייטען ווייט און ברייט. אום אָבער, אז איך זאָל דאָס קענען זעהען און הערען — איז נויטיג, אז איך זאָל שטאַרבען ווי אַן אָרעמאַן לעבט, דאָס הייסט, האלב־און־האלב, אז איך זאָל לעבען געשטאָרבענערהייט, ווי איך האָב פריהער געזאָגט.

איהר ווילט געוויס וויסען ווי אזוי אזא משוגענער רעיון האָט מיר געקענט אַרויפקומען אויפ׳ן מוח? הערט:

מיט עטליכע טעג צוריק איז מיין אייניקעל געקומען פון גאַס א פערכליפּעטער, מיט רויטע געשוואָלענע אויגען און מיט א פּאָאר

וועט בעווייזען, אז ווען ער האָט געזאָגט דאָס, האָט ער געמיינט אנדערש.

„איך וויים ניט וואָס זיי זאָגען היינט, וואָס זיי קענען זאָגען, אָבער איך שטעל מיר די מעשה פאָר אזוי:

היינט זאָגט מען: —

ער שרייבט מיט הארץ, ווייל ער קען שרייבען.

דאן וועט מען זאָגען: —

ער קען שרייבען, ווייל ער שרייבט מיט הארץ.

היינט זאָגט מען: —

ער רעדט ארום הונגעריגע און דאָך ער אליין הונגערט ניט.

דאן וועט מען זאָגען: —

ער אליין הונגערט ניט און דאָך רעדט ער ארום הונגעריגע.

היינט זאָגט מען: —

ער שרייבט פאר אידישע ארבייטער, ווייל ער קען ניט שרייבען פאר גוי'שע גבירים.

דאן וועט מען זאָגען: —

ער קען ניט שרייבען פאר גוישקע גבירים, ווייל ער שרייבט פאר אידישע ארבייטער.

היינט זאָגט מען: —

ער האָט אויך גוטע מעלות, אָבער א סך פעהלערען.

דאן וועט מען זאָגען: —

ער האָט אויך פעהלערען, אָבער א סך גוטע מעלות.

היינט זאָגט מען: —

ער האָט געוויס עטוואָס אויפגעטהאָן, אָבער ער שטאָלצירט דערמיט.

דאן וועט מען זאָגען: —

ער שטאָלצירט דערמיט, אָבער ער האָט געוויס עטוואָס אויפגעטהאָן.

האַנד אין שמוץ אום מיך צו בעשמירען, דאַן פערדריסט מיך אַם מייסטען דאָס וואָס זיי ווערען צעהן מאָל אַזוי שמוציג ווי איך. רען דו דאַרפסט פערשטעהן, מיין קינד, אַז זיי זיינען שלעכטע וואַרפער, זעהר ניט געשיקטע, און ווען זיי דערלאַנגען אַ וואָרף דעם הויפען שמוץ צו מיר צו, קריעגען זיי ניין חלקים דערפון אין זייער אייגענע צורה. דאָס קרענקט מיך, ווייל אין גרונד האַרצען האָב איך זיי ליעב.

„דו שמייכעלסט? דו בעגרייפסט ניט ווי איך קען ליעבען די וואָס בעפאַלען מיך? קינד! ווייסטו רען ניט אַז אַלט ווי מיין בויגען איז, שוואַך ווי די שטריקעל איז, און טעמפּ ווי מיינע פיילען זיינען, וואָלט איך נאָך געקענט זיך פערטהיידיגען אפילו געגען גרעסערע שיסערס ווי זיי זיינען, און וואָלט געקענט ענטפערן מיט אַ גיפטיגען שטאָך אויף אַ שמוציגען וואָרף. איך טהו דאָס ניט ווייל איך ליעב זיי, און איך ליעב זיי ווייל זיי זיינען מענשען, הגם זיי טהוען אַלץ וואָס זיי קענען אום צו בעווייזען דאָס געגענטהייל.

„און איצט נאָך אַ זאַך. הער מיך אויס, מיין קינד, אין גאַנצען: איך וועל אַזוי גיך אַרום דעם נאָך אַמאָל ניט רעדען.

„מיינע געגנער! ווייסטו ווער זיי זיינען? זיי זיינען מעהר־סטענס פערבלאַנדזעטע שעפּסעלעך, וועלכע האָבען מיך אין גרונד האַרצען ניט ווייניגער ליעב ווי איך זיי. אַט לאָמיך היינט שטאַרבען...״

— אַה! זיידע!

„שרעק זיך ניט, מיין קינד, דאָס רעדט זיך נור אַזוי, לאָמיך היינט, זאָג איך, שטאַרבען...״

— זאָג: אוועקפאָהרען, זיידע!

„שטער מיך ניט. לאָמיך היינט שטאַרבען, וועסטו זעהן ווי די זידלער וועלען זיין די ערשטע צו דערצעהלען מיינע שבחים, די ערשטע אָבצוואַשען יעדען פלעקעלע פון זייער טויטען פריינד אויפ׳ן טהרה־ברעט. דו וועסט זעהן, ווי זיי וועלען נעהמען די זעלביגע ווערטער, וועלכע זיי געברויכען היינט, אום מיך צו זידלען און וועלען מיך מיט זיי ריהמען. דער ביטרעסטער צווישען זיי

מ. זייפערט

היינט זאָגט מען : —

ער איז געווען א פילאָזאָף, אָבער א משוגענער.

דאן וועט מען זאָגן : —

ער איז געווען א משוגענער, אָבער א פילאָזאָף.

„אָט אזוי, מיין קינד, קענען די זעלביגע ווערטער פון זלזולים ווערען שבחים. ווען אַלזאָ, דו הערסט נאָך אמאָל אימיצען מיך זידלענדיג, הער איהם אוים רוהיג און געלאסען און פערכליפּע זיך נים.

„דיין אַלטער זיידע וועט זיך געהן זיין אַלטען וועג און ווי איהם האָבען ביז איצט ניט געצעפּעט זיינע שונאים, אזוי וועלען איהם ניט צעפּענען זיינע גוטע פריינד.

„ער וועט געהן זיין וועג ; ווער עס גלויבט אין איהם ניט, יענער זאָל נאָך איהם ניט נאָכגעהן ; ווער עס האָט קיין וויכטיגערע זאַך ניט צו טהון, מעג איהם זידלען און ווער עס איז א נארר, מעג דאָס ארויסווייזען : ענגלאַנד איז א פרייע מדינה.

טאַגעבוך פון א גרינעם

אַ גענויע בעשרייבונג פון דעם ערשטען טאָג אָן, וואָס ער איז געקומען
אין ניו יאָרק. — די פערשיעדענע גלגולים, נסיונות און צרות,
ליידען און פריידען, וואָס ער האָט דורכגעמאַכט ביז ער איז געוואָ־
רען „אָלל־רייט“ אין אמעריקא.

איך אַמעריקאַניזיר זיך.

יולי דעם 25טען, 1908, בין איך בשלום אָנגעקומען אין ק"ק ניו יאָרק. אז פאר דעם איינגעוואנדערטען אידען איז „זיך אויסגריי־נען“ דער עיקר, האָב איך באלד פערשטאַנען. אויף דער פראַגע ביי מיינע לאַנדסלייט: וואו גרינט מען זיך אוים? האָבען זיי מיר אָנגעוויזען דעם „עדיוקיישאָנאַל עלייענס“. איך מארש אהין און האָב מיך פאָרגעשטעלט פאר׳ן סופּעראינטענדענט.

נאָך מיין גרינעם שכל איז אויסגעקומען, אז א טשינאָווניק פון אַן אַנשטאַלט, וואָס האָט צו טהאָן נאָר מיט גרינע, מוז גוט קענען די אידישע שפּראַך, כדי די גרינע זאָלען איהם קענען פערשטעהן; אָבער דער סופּעראינטענדענט, אויסהערענדיג מיין בקשה, האָט מיר געענטפערט בזה הלשון:

— דהי פוירסט טהינג, ר׳ קרוב, איז גוט קענען די עמעריקען קאַנטרי, פערלאַסען די אייראָפּעאישע זיטען ענד אייגענטהימליכ־קייטען ענד אַסימילירען אין זיך דעם אמעריקאַנישען גייסט. זי מיססען לערנען טו לאָוו עמעריקע, טו בי ען עמעריקען פּאַטריאָט!

איך האָב איהם אפילו זעהר וועניג פערשטאַנען; אָבער ווייל „זיך אויסגרינען“ איז ביי מיר געוועזן די הויפּטזאַך, האָב איך מיך איבערגעגעבען אין זיינע הענד.

און ער האָט זיך באַלד גענומען צו דער ארבייט מיך צו „אמע־ריקאַניזירען“. מען האָט מיך אַריינגעפיהרט אין אַ גימנאַסטיק־זאַאַל, מען האָט מיר אָנגעטהאָן אַ פּאָר קורצע תחתונים מיט אַ קורצען העמדעל, אַ פּאָר געזונדע יונגען האָבען מיר געצויגען די הענד

פון א כאָלעריע־ציגאַר. איך הויב אָן צו ניסען און פון דעם ערשטען נאָס פליהט אוועק מיין סטייק און מאַכט א רייזע נאָך יאַנקערס.

מיין רייזע נאָך אַלאַסקאַ.

עס איז קיין תכלית ניט ארומצוגעהן פוסט־און־פּאַס. מיינע „היימישע מיליאָנען“ געהען אוים. מען דאַרף עפּעס טהאָן, עפּעס פערדיענען. און אין ניו יאָרק איז ניטאָ וואו צו פערדיענען. אָבער דערפאַר האָבען די אידישע „רחמנים בני רחמנים“ אויך געזאָרגט. זיי האָבען מיט זייער גרוים גענאַד אויפגעעפענט א „רעמואַוועל אָפּיס“ און פערזאָרגען אָרעמע מענשען מיט אַרבייט און מיט שטעלען אין אַנדערע שטאַאַטען.

צו וואָס דאַרף איך ניו יאָרק? אחוץ וואָס מען קען דאָ ניט געפינען קיין חיונה איז דאָ די לופט פערפעסטעט פון שרייבער, פון פּאָעטען, פון אַקטיאָרען, פון פּאָליטיקער און פון אַנדערע פורעניות׳ן. אין דער „קאָנטרי“ (אויסער ניו יאָרק) האָט מען געוויס ריינע לופט און מעהר פּרנסה. איך געה אין „רעמואַוועל אָפּיס“.

— גוט וואָס איהר זייט געקומען! — זאָגט צו מיר דער בעאַמטער. — אויב איהר ווילט קענען מיר אייך גלייך געבען א שטעלע. אין אַלאַסקאַ דאַרף איינער האָבען א פעל־שינדער. דאָס איז ניט קיין שווערע אַרבייט. איהר וועט נור האָבען אָבצושינדען די פעלען פון בערען, פון וועלף, פון פיקס און פון ים־הינד. דער מאַן וויל צאָהלען פינף דאָלאַר א וואָך און פריי עסען. מיר וועלען אייך צו איהם געבען א בריעף און מיר וועלען אייך אַוועקשיקען אויף אונזערע קאָסטען ביז פילאַדעלפיא. פון דאָרט ביז אַלאַסקאַ קענט איהר געהן צו־פוס; ס׳איז ניט זעהר ווייט.

איך בעשליס צו ווערען אַ פּראָפעסאָר.

נאָך פיעל ישוב הדעת האָב איך די שטעלע אין אַלאַסקאַ ניט אָנגענומען. שינדען פעלען פון חיות, איז עפּעס א מלאכה בזויה. פון מענשען שינדען די פעל איז שוין א סך שעהנער; אָבער דערצו

און די פיס, מען האָט מיר געהייסען הויבען צוויי שווערע אייזערנע קוילען, איך האָב געמוזט שפּרינגען איבער אַ שטריק, זיך ראַנגלען מיט אַ ריעז, און נאָכדעם ווי איך האָב בעקומען תרי"ג בוכצעס, רמ"ח שטורכעס און שס"ה קולאַקעס אין די האַרטע און ווייכע טהיילען פון מיין קערפּער, אַ צושפּאָלטענע ליפּ און צוויי „בלויע אויגען", האָט מיר דער סופּעראינטענדענט ערקלעהרט, אַז איך וועל מיך גיך „אַמעריקאַניזירען"

מיין סטייק פּליהט אין יאַנקערס.

עס איז ממילא מובן, אַז איך בין אהער גֶיִשט געקומען אָבקוי־פען אַלע אַמעריקאַנישע אייזענבאַהנען. דערצו האָט מיר געפעהלט אביסעל געלד, און מיט דעם ביסעל, וואָס איך האָב מיטגעבראַכט, האָב איך געמוזט קאַרגען. צאָהלען 25 אָדער 30 סענט פּאַר אַ מאָהל־צייט, איז געווען איבער מיינע פינאַנציעלע כחות. ואפן כה וכה און האָב דערזעהן אַ "כשר'ע קיך", וועלכע אידישע פילאַנטראָפּען האָבען געגרינדעט פּאַר זייערע אָרימע אידישע ברידער און וואו מען קריגט „מעדני מלכים" נאָר פּאַר 7 סענט. „פרעהט זיך, מיינע קישקעס!" — האָב איך אויסגערופען און בין געגאַנגען אין דער „כשר'ע קיך".

איך זיץ ביי אַ טיש און שטודיר דעם טישטוך. דער טישטוך זעהט אויס ווי אַ לאַנדקאַרטע פון דעם ערד־קוגעל. רויטע, גרינע, געלע, בלויע און שוואַרצע פּלעקען. דאָס מוזען זיין די פערשיעדענע מדינות און ימים. איך זוך יאַקאַהאַמאַ און קען עס ניט געפינען. אַ פּאָר רויטע פּאַסען צווישען צוויי גרינע פלעקען, ווייזען מיר אויס ווי דער סועץ־קאַנאַל, אָבער אָט איז שוין דער „ווייטער" מיט'ן עסען!

אַ גרויסער טעלער מיט צוועלף טראָפּענס זופּ. איידער איך נעהם דעם פעררָאָסטעטען אייזערנעם לעפעל אין האַנד, פאַלט אַ הייסער שטראַהל פון דער זון אויפ'ן טעלער. נישטאָ וואָס אָנצו־שעפּען. די זון האָט די צוועלף טראָפּענס אויסגעטריקענט. מילא, זאָל זיין אָהן זופּ! אַ טיש־גענאָסע בלאָזט מיר אין פּנים דעם רויך

אהא, אָט איז א „גמילות חסדים“! מיין הארץ האָט מיר טאקע שוין פריהער געזאָגט, אז די ניו יאָרקער אידען האָבען נאָר איין עובדה: צו העלפען די אָרימע און די געדריקטע אויף אַלערליי אופנים. מיט זיכערע טריט קום איך אריין אין אָפּיס. דאָ וועל איך קריגען וואָס איך דארף, און היינט נאָך ווער איך א סוחר פון סעמיטשקעס. איך געה צום סופּעראינטענדענט און בעט א גמילות חסד פון פינף דאָלאר.

— האָט איהר ווער עס זאָל פאר אייך ערוב זיין? — פרעגט ער מיך.

— ניין, איך האָב דאָ נישט קיינע בעקאנטע! — ענטפער איך.

— האָט איהר אפשר א משכון? — פרעגט ער מיך ווייטער.

— יא, איך קען אייך געבען פאר א משכון דעם מאנוסקריפּט פון מיינע לירישע געדיכטע — ענטפער איך אביסעל שטאָלץ ווי אַלע פּאָעטען.

— אזעלע משכנות האָבען ביי אונז קיין שום ווערטה ניט; אבער איך וועל אייך געבען א גוטע עצה. איהר קענט מר. יאָזעף פּוליטצער, דעם אייגענטהימער פון דער צייטונג „וואָירלד“? בעט איהם ער זאָל פאר אייך ערוב זיין. פאר א ליטעראַט וועט ער עס געוויס טהאָן בלי שום ספק.

סטרייק־ברעכעריי, תורה און ברויט מיט הערינג.

הידד, ניו יאָרק האָט טויזענדער קוואַלען פון פרנסה!! מען דארף נור דעם מוטה ניט פערלירען און ניט אויפהערען צו זוכען. און איך האָב דעם מוטה נישט פערלאָרען, האָב ניט אויפגעהערט צו זוכען און האָב טאקע געפונען.

א ניו יאָרקער „תלמוד תורה“, אין וועלכער די תלמידים זיינען ארויס אין א סטרייק, זוכט סטרייק־ברעכער. די מנהיגים ערקלעהרען, אז זיי וועלען געבען צו יעדען איינעם, וואָס וועט זיך מעלדען, תורה מיט ברויט מיט הערינג בחנם. אמת, עס איז זעהר ניט אָרענטליך צו געהן סקעבען; אָבער איז דאָס א תירוץ פאר א

דאַרף מען קיין גרינגער ניט זיין... איך וועל מיך בעסער נעהמען צו בילדונג. פאַר דעם געבילדעטען מענשען זיינען אין אמעריקא געווים אָפען אַלע טהירען. און קיין געלד קאָסט עס אויך ניט. אידישע פּאַטריאָטען און בעלי צדקה האָבען דאָ אויפגעעפענט אַן „עדיוקיי־שאָנאַל ליעג". אומר ועושה. איך געה אהין.

— וואָס קען איך ביי אייך לערנען ? — פרעג איך.

— אַלץ וואָס איהר ווילט — ענטפערט מען מיר, — אסטראָ־נאָמיע, פיזיאָלאָגיע, פּאָליטישע עקאָנאָמיע, מאַטהעמאַטיק, כעמיע, געאָגראַפיע, טעכניק, סטראַטעגיק און דער גלייכען. די סטודענטען וואָס האַלטען ביי אונז אויס עקזאַמען און בעקומען אונזערע דיפּלאָ־מען, קריגען פּראָפעסאָר־שטעלען מיט גרויסע געהאַלטען אין אַלע אַמעריקאַנישע און אויסלענדישע אוניווערזיטעטען.

איך האָב זיך אויסגעוועהלט די פּאָליטישע עקאָנאָמיע און בין געקומען הערען די ערשטע לעקטשור.

און פּראָפעסאָר יאָקטאָן האָט זיך אַוועקגעשטעלט אויף דער קאַטהעדער און האָט מיר און אַנדערע „סטודענטען" געלעקטשורט איבער דער מיסטיק און דעם סימבאָליזם וואָס געפינען זיך אין די דראַמעס : „מחמד", „אויף די בערג", „גלות גאַליציען" און „האַמלעט". איך האָב געפיהלט ווי מיין לעבער ווערט געשוואָלען פון דער לעקטשור און בין אוועק אַהיים.

איך וויל עפּענען אַ געשעפט פון סעמיטשקעס.

שלעבט ! ניטאָ פון וואָס צו לעבען, נישטאָ וואָס צו קייען. קען דאָס מעגליך זיין, אַז אין אַ שטאָדט, וואו עס לעבען אַ מיליאָן אידען, האָט מען ניט געזאָרגט פאַר אַן אָרימען גרינעם ? אָט זעה איך ווי אַנדערע גרינע און געלע זיינען מאַסף ממון פון פערקויפען סעמיטשקעס. עס איז געוואָרען אַ מאָדע אויף סעמיטשקעס קנאַקען. מען קנאַקט אויף וואָס די וועלט שטעהט און מען פלאַסטערט אויס די גאַסען מיט זייער שאָלעכץ. ווען איך זאָל קריגען צו לייהען אַ פּאָר דאָלאַר, עפען איך אויף אַ געשעפט פון סעמיטשקעס. אָבער ביי וועמען לייהט מען ?

איך רויכער זיינע סיגאַרעטלעך. ער האָט מיך זעהר ליעב און פאַר ליעבשאַפט האָט ער מיך אויסגעלערענט שפּיעלען אין קאָרטען.

היינט האָט ער מיך מיטגענומען אין טהעאַטער און האָט מיך אריינגע׳גנב׳עט דורך אַ הינטערשטע טהיר. אַ פּלאַץ האָט ער מיר געגעבען דוקא אויבענאָן.

איך זיץ אויף מיין פּלאַץ און קוועל אָן פּאַר נחת. גאָר ניט ווי ביי אונז אין איירָאָפּאַ. פרייהייט אומעטום, אפילו אין טהעאַטער. דער עולם זיצט אויף די שטוהלען, עסט ברויט מיט געריכערטע פיש, טרינקט סאָדאַ־וואַסער, קנאַקט ניסלעך, דרעהט זיך די וואָנצעס און דערצעהלט זיך מעשיות פון די פאַבריקען. איינער אַ יונגער מאַן, וואָס זיצט נעבען מיר, נעהט זיך איין אַ קנעפּעל, וואָס האָט זיך אויסגעריסען, מחילה, פון זיינע תחתונים. פרייהייט! ווען איך וואָלט מיך ניט געשעהמט, וואָלט איך אויסגעשריען: „הוררויי פאָר דהי אמעריקען קאָנטרי!“

אָבער אָט געהט שוין אויף דער פאָרהאַנג! איך זעה אַ פעלד מיט אַ וואַלד. אַ פאַסטוך פיהרט אַ טשערעדע לעבעדיגע שעפּסען און זינגט עפּעס. עס קומט אַ מיידעל, אָדער אַ ווייבעל און זינגט אויך.ביידע גלאָצען מיט די אויגען, צאַפּלען זיך ווי אין קאָנוואולסיעס, קושען זיך און זינגען ווידער. נאָך דעם געזאַנג צוואווינען זיי זיך און גלייך נאָך דעם געוויין טאַנצען זיי די רוסישע „קאַמאַרינסקאַיאַ“. אזוי געהט עס אקט פאַר אקט. מען זינגט, מען שפּרינגט, מען גלאָצט מיט די אויגען, מען צאַפּעלט זיך, מען קושט זיך, מען וויינט און מען טאַנצט ווידער.

איך רוף צו מיין בעקאַנטען און פרעג איהם: „ווען וועט מען שפּיעלען די פּיעסע?“

ער מעסט מיך אָב פון אויבען ביז אראָב מיט אַ גיפטיגען בליק און ענטפערט:

— אַ גרינהאָרן בלייבט אַ גרינהאָרן! דאָס, וואָס דו האָסט געזעהן, איז דיר נאָך ווייניג? אַזעלכע שעהנע דעקאָראַציעס, אַזעלכע טהייערע קליידער, אזוי פיעל ליעדער און קופּלעטען, אזוי פיעל טענץ — און ער פערלאַנגט נאָך אַ פּיעסע!

הונגעריגען מאָגען? איך גורט אָן מיינע לענדען און געה אין דער „תלמוד תורה".

אָבער עס איז הפנים אויף מיר נגזר געוואָרען מן השמים, אז איך זאָל ניט האָבען ניט קיין תורה און ניט קיין ברויט, איך בין צו שפּעט געקומען. די תורה מיט'ן ברויט מיט הערינג האָבען שוין אַנדערע פערכאַפּט. שוין צוגעהענדיג צו דער תלמוד תורה, האָב איך געזעהן, אז איך וועל דאָ זיין אַן איבעריגער. עס זיינען אָנגעקומען סקעבבס פון ארבע פינות העולם. אונטער זיי זיינען געווען עטליכע גאַסען־קעהרער אין זייערע ווייסע היטלען, א טוץ מאַטראָזען פון אַמעריקאַנישע און אויסלענדישע שיפען, עטליכע אויסגעדיענטע סאָלדאַטען פון דער אַמעריקאַנישער אַרמעע, פינף־זעקס בינעזער, דריי־פיער אַקטיאָרען פון א געשלאָסענעם מוזיק־האָל און א פּאָר צעהנדליג איטאַליענער. אַלע האָבען געוואָלט אומזיסטע תורה און אומזיסטע ברויט מיט הערינג.

דער ראש הישיבה איז ארויסגעקומען און האָט געהאַלטען א קורצע רעדע:

— רבותי! מיין הארץ איז פול מיט שמחה, וואָס די תורה איז ביי אייך אזוי חביב; אָבער מיר קענען נישט אריינגעהמען אזוי פיעל תלמידים. וואו וועלען דאָס אַלע קריגען שטעלען, ווען מיר וועלען אַלעמען מאַכען פאַר רבנים? נור דאָס מוז איך אייך זאָגען, רבותי, אז באַם עס וועט ביי אונז ווייעדער אויסברעכען א סטרייק, נעהמען מיר די תורה און מיר פיהרען זי אוועק צוריק צו דעם באַרג סיני!

מיין בעזוך אין אידישען טהעאַטער.

מיט מיר אין איין צימער געפינט זיך אַן אָשער (דיענער) פון א אידישען טהעאַטער. מיר האָבען ביידע איין צימער און מיר שלאָפען ביידע אין איין בעט. אזוי איז ער זיך א גאַנץ אַנשטענדי־גער מענש, נאָר ער עסט צופיעל קנאָבעל און די גאַנצע נאַכט האַלט ער מיך אין איין פּערפומירען... ער דאַוועט אין מיינע תפילין און

געהייסען זיך ארויסקלייבען פון דער וואוינונג. עס איז נאך א גליק וואס איך האב דערצו נימ געדארפט קיין וואגען די זאכען אוועקצו־פיהרען. איך האב גענומען מיין תפילין־זעקעל און האב זיך אריינ־געקליבען אין ניו יארק. א גאנצען טאג בין איך ארומגעגאנגען ווי א שררה און קיינער האט ביי מיר קיין רענט ניט געבעטען. פאר־נאכט, ווען איך בין מיעד געווארען, האב איך מיך אוועקגעזעצט אויף א באנק אין העסטער־פארק. א מתנה פון גאט דער העסטער־פארק! מען קוויקט זיך מיט די בשמים פון פערשוויצטע פיס און מיט דעם פארפום, וואס שלאגט פון די טעגליכע צייטונגען, פון איבער'ן וועג. און בעלי־עגלות זיינען אויך דא, אהן עין הרע, א סך. מען רעדט פון נאראוויסטע פערד און פון לייט־ארטיקלען אין די צייטונגען. אבער פאר דעם נחת האב איך טהייער בעצאהלט. אימי־צער, געוויס א פרומאק, האט ארויסגעשלעפט מיינע תפילין פון מיין קעשענע. וואס וועל איך דאס טהאן אהן תפילין? דערצו האב איך אן עצה. ביי דער נעקסטער „אספת הרבנים" וועל איך מיך צו זיי ווענדען און בעטען, זיי זאלען מיר מתיר זיין דאוונען אהן תפילין. דערווייל איז שוין שפעט געווארען, עס ווילט זיך שלאפען און איך האב ניט וואו. שלאפען אין העסטער־פארק האב איך מורא. מען קען נאך אראב'גנב'ענען מיינע צוריסענע שיך פון מיינע פיס. אבער גאט איז א גוטער! עס קומט מיר אנטקעגען מיינער א לאנדסמאן, און ווי ער האט אויסגעהערט מיינע צרות, לאדעט ער מיך איין צו זיך אויף דער נאכט. איך האב איהם שיער ניט אויסגעקושט אלע זיינע רמ"ח אברים און שס"ה גידים פאר שמחה. ער האט מיר געגע־בען א בעט מיט קישענס און מיט א קאלדרע, און אויף מארגען אין דער פריה, אז איך האב מיך אויפגעכאפט פון שלאף, האב איך געזעהן, אז איך ליג א צוביסענער, א צעוואונדעטער פון ששים רבוא וואנצען אין גאווערניער האספיטאל און צוויי דאקטוירים לעגען מיר צו זאלבען.

א שטראהל פון גליק.

די וואנצען פון גאווערניער האספיטאל זיינען אויך ניט קיין חזירים! זיי האבען אויך חשק צוצוקומען צו מיין זינדיגען קערפער

רייז אַ רפואה צו אַ געשוואָלענער באַק.

דער גאָט פון אַלע גרינע האָט זיך אויף מיר מרחם געווען און האָט מיר געשענקט אַ געשוואָלענע באַק. עפּעס איבער נאַכט איז מיין באַק גרויס און קיילעכדיג געוואָרען ווי וויליאַם טאַפט'ס בויך. די מיסעס, ביי וועלכע איך שטעה, האָט מיר גלייך אָבגעשפּראָכען אַן עין הרע — עס העלפט נישט! זי האָט מיר צו דער באַק צוגעלעגט געריבענעם כריין — עס העלפט אַלץ ניט! זאָגט זי צו מיר: „דאָ ניט ווייט איז אַ אידישער האָספּיטאָל. די גרעסטע דאָקטוירים אין דער וועלט. זיי זיינען פּשוט מחיה מתים. קאָסט ניט קיין סענט געלד. געהט גלייך אהין!"

איך געה. דער דיענער הייסט זיך מיר ווענדען צום דאָקטאָר קאַראַפּוזיק. איך געה צו איהם. עפּעס אַ בריאה מיט אַ לאַנגער נאָז. הפּנים די גאַנצע דאָקטאָריע האָט ער אין נאָז. ער הייסט זיך מיר אויסטהאָן מוטער־נאַקעט. איך פאָלג. ער לעגט צו זיין אויער צו מיין ברוסט און הייסט מיר הוסטען. איך דערלאַנג איהם אַ תקיעה־גדולה־הוסט. ער קלאַפּט מיר מיט אַ האַמער אין מיין בויך. ער צעהלט איבער די פינגער פון מיינעביידע פיס. ער נעהמט אַראָב אַ מאָס פון מיין קאָפּ. קוקט אריין מיט אַ ספּאַקטיוו אין מיינע ביידע נאָז־לעכער. עלעקטריזירט מיר דעם גראָבען פינגער פון מיין לינקען פוס און זאָגט צו מיר: „איהר מוזט פאָהרען אויף צוויי יאָהר נאָך דענווער, קאָלאָראַדאָ!" איך ערקלעהר איהם, אַז איך בין שטאַרק בע'קבצנ'ט און האָב ניט מיט וואָס צו פאָהרען. ער קנייטשט דעם שטערען, טראַכט אַ לאַנגע צייט און ענטפערט מיר: „קויפט אייך דריי קוואָרט רייז און נעהמט אַלע טאָג אויפ'ן ניכטערען האַרצען צוויי רייז־קערנער. ווען איהר וועט האָבען דאָס גאַנצע רייז אויס־געגומען, וועט די געשווילעכץ פון אייער באַק אַוועקגעהן."

מען שלעפּט ביי מיר אַוועק מיינע תפילין.

מזל־טוב מיר! די לעצטע צעהן סענט פון די תרפ"ט אלפים דאָלאַר, וועלכע איך האָב מיטגעבראַכט פון דער היים, זיינען מיר אויסגעגאַנגען, און היינט אין דער פריה האָט מיר מיין „מיסעס"

מיט שטאָלץ — איך האָב די סיגאַרען פון דעם „שטערן“ פון אידי־שען טהעאַטער!

— פאַר וואָס שענקט ער אייך דאָס אַזעלכע „טהייערע“ סיגאַרען?

— ווייל איך בין זיינער אַ „פּאַטריאָט“. יעדעס מאָל, ווען ער שפּיעלט אַפּלאָדיר איך איהם און רוף איהם אַרויס פאַר'ן פאָר־האַנג. דערפאַר בעקום איך פון איהם יעדען אָבענד 25 סענט מיט דריי סיגאַרען.

די „כאָלערא־סיגאַרען“ וואָלט איך איהם מוחל געווען; אָבער די פּאָר סענט האָבען שטאַרק געקיצעלט מיין אויסגעהונגערטע איינ־געווייד.

—קען איך אפשר אויך ווערען אַ פּאַטריאָט? — האָב איך איהם געפרעגט.

— איהר ווילט? קומט נאָר מיט מיר! עס וועט שוין רעכט ווערען!

ער האָט מיר געגעבען איינינגע לעקציאָנען ווי איך זאָל מיך נוהג זיין. דער עיקר איז נאָר דעם „סטאַר“ צו אַפּלאָדירען, ער מעג שפּיעלען גוט אָדער שלעכט.

איך בין געוואָרען אַ פייערדיגער פּאַטריאָט. דער „סטאַר“ האָט פון מיר פּשוט אָנגעקוואָלען. איך האָב רעגעלמעסיג בעקומען מיינע פּאָר סענט און דעם „סטאַר'ס“ אַ פּאָר אַלטע שיך.

אָבער דער שטראַהל פון גליק האָט מיר נור אַ קורצע צייט געשיינט. עס האָט זיך אַריינגעמישט דער שטן און האָט מיך געלאָזט מאַכען אַ גראָבען פעהלער. איינמאָל, ווען דער „סטאַר“ האָט געשפּיעלט „האַמלעט“, האָב איך איהם ניט דערקענט; איך האָב געמיינט, אַז דאָס איז אַן אַנדערער און האָב איהם פון דער גאַלערי מכבד געווען מיט אַ פויל איי, וואָס האָט געהאַט דעם זעלבען גערוך ווי זיינע סיגאַרען. עס איז געוואָרען אַ מהומה, מען האָט באַלד אויסגעפונען אַז איך האָב דאָס געטהאָן, מען האָט מיך מכבד געווען מיט אַ פּאָר „בלויע אויגען“ און אַ רויטען קאַרק און אַ צודראָ־פּעט פנים און געשוואָלענע זייטען און אַרויסגעוואָרפען פון טהעאַטער.

און האָבען זיך אין גאַנצע מחנות א לאָז געטהאָן; אבער אַ קדחת אין הארצען! מיין לאַנדסמאַנ׳ס וואַנצען האָבען פאַר זיי אפילו קיין כזית ניט איבערגעלאָזען און עס איז מיר פערשפּאָרט געווען זיך צו קראַצען. פאַר כעס האָבען זיי זיך אן מיר נוקם געווען. יעדעס מאָל ווען דער דיענער פון האָספּיטאַל פלעגט מיר ברענגען מיין פּאָרציאָן ברויט, זופּ און פלייש, פלעגען זיי דאָס אויפעסען. דאָך בין איך אין צוויי וואָכען צייט געזונד געוואָרען און בין ארויס פון האָספּיטאַל. ביז היינטיגען טאָג ווייס איך נאָך ניט, וועמען איך האָב דאָס צו פערדאַנקען: די דאָקטוירים פון האָספּיטאַל, אָדער דעם פערצעהן־טעגיגען תענית.

נו, קענט איהר שוין פערשטעהן, ווי איך בין הונגעריג געווען! און ווייל קיין אונגליק קומט ניט אויף דער וועלט אליין, האָט זיך מיר געטראָפען נאָך אַ צווייטע סיבה: ארויסגעהענדיג פון האָספּי־טאַל, האָב איך אין איסט בראָדוויי פערלאָרען אַ שוך פון מיין רעכ־טען פוס. איך בין אריינגעגאַנגען אין דער רעדאַקציע אריינשטעלען אין דער צייטונג אַן אויפרוף צום פאָלק מיט דער בקשה: ווער עס האָט געפונען מיין שוך זאָל מקיים זיין די מצוה פון „השבת אבדה“, האָט דער מענעדזשער (אַדמיניסטראַטאָר) פערלאַנגט צעהן דאָלאַר פאַר דרוקען דעם אויפרוף. נו? איז ער ניט אַ „חאַמער“? פאַר צעהן דאָלאַר קען איך דאָך קויפען אַ גאַנצע קראָם מיט אַזעלכע שיך ווי מיינע! אָבער ווי קומט אַ מענעדזשער פון אַ אידישער צייטונג צו שכל!...

פאַר גרויס שברת הלב האָב איך מיך אוועקגעזעצט אין עסטער פּאַרק, דאָרט, וואו מיך האָט שוין אייניגע גליקען געטראָ־פען. עפּעס אַ רוח נבואה האָט מיר געזאָגט, אז דאָ וועל איך געפי־נען מיין גליק. אויף דער זעלביגער באַנק זיצט אַ יונגער מאַן און רויכערט אַ סיגאַר. דער אַראָמאַט פון סיגאַר דערמאָנט מיר דעם גערוך פון אַ גע׳פּגר׳טער קאַץ.

— איהר רויכערט זעהר גוטע סיגאַרען, מיסטער! — זאָג איך צו איהם.

— אָה, זיי שטאַמען פון אַ הויכען אָרט! — ענטפערט ער מיר

ער האָט א ווײלע בעטראַכט מײנע פינגער און האָט בעגייס־טערט אויסגערופען:

— מענש! איהר זייט דאָך געבאָרען געוואָרען אין א זיידען העמדעל! די נאַטור אַליין האָט אייך בעשטימט צו דער איידעלער פּראָפעסיאָן! ווען איך האָב אייערע פינגער, ווער איך אין עטליכע יאהר צייט א צווייטער ראָקעפעלער, א צווייטער ראָטשילד.

— ווילט איהר אפשר מיט מיר מאַכען דעם עסק אויף שותפות?

— אויב איך וויל? וואָס פרעגט איהר קשיות? קומט נאָר!

און ווי איהר קוקט מיך איצט אָן, בין איך ברוך השם, לייטען גלייך. מיינע קליידער קויף איך מיר ביי ראָדזשערס ענד פּיט, מיינע שיך לאָז איך מיר ברענגען פון באָסטאָן און מיינע שפּאַציער־שטעקלעך קויף איך מיר ביי וואַנאַמייקער. איך לאָזשיר מיר אין האָפמאַן־האוז און עסס ביי דעלמאַניקאָ. אָפטמאָל כאַפּ איך מיר א פאָהר אין אַן אויטאָמאָביל דורך דעם ריווער־סייד־דרייוו און די עלעגאַנטע ליידים קוקען מיר נאָך מיט ליעבעס־פלאַמענדע אויגען. איך בין זיכער, אַז איך וועל נאָך א גוטען שידוך אויך טהון. בכלל, ברידער, א גוטער מלאך האָט מיך געפיהרט אין אמעריקא! חוץ מיין שאדען אויף אייך געזאָגט געוואָרען...

ענדליך געפונען מיין גליק.

אבער הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל! א איד ווערט ניט פערפאלען, בפרט נאָך א ליטוואק, ובפרט נאָך א סמארגאָנער נכתב!

איך האָב ענדליך דאָך געפונען מיין גליק, וועלכע די השגחה־פרטית האָט פאר מיר אָנגעגרייט אין אמעריקא!

איך זיץ מיר אזוי פארנאכט אין העסטער פארק און די דאגות החיונה קריכען מיר ארום אין קאָפּ ווי שווארצע שלאנגען. פון דעם לעצטען טהעאטער־קוואָדער האָב איך נור צוויי סענט אין קעשענע. געננוג אויף דיינטיגער וועטשערע! אבער מאָרגען? וואָס וועל איך טהון מאָרגען?... אזוי טראכטענדיג פיהל איך ווי א האנד רוקט זיך אין מיין קעשענע. ווי ניט גוט עס איז מיר געווען אויפ'ן הארצען, האָב איך מיך געמוזט צולאכען... יענער, וואָס האָט די האנד גערוקט אין מיין קעשענע האָט זיין האנד האסטיג צוריק־געצויגען און האָט מיך כמעט מיט כעס געפרעגט: „וואָס לאכט איהר, פעטער?“...

— איהר האָט אודאי געמיינט, אז איהר וועט אין מיין קעשענע געפינען א פאָר הונדערט אקציעס פון דער פענסילווייניא אייזענ־באהן, ניט אזוי? — האָב איך איהם צוריק געפרעגט.

— זייט ניט קיין יאָלד! — האָט ער מיר געענטפערט — אויף אייער פנים שטעהט אָנגעשריבען מיט קלאפטער־לאנגע אותיות, אז איהר זיינט דער מלך מלכי המלכים פון אלע דלפנים. איך האָב נאָר מיט מיינע פינגער געמאכט א רעפּעטיציע, ווייל איך דארף היינט מאכען א שווער שטיקעל ארבייט.

— א רעפּעטיציע? — האָב איך מיך גע'חידוש'ט — דארפען די גנבים אויך איינשטודירען זייער ראָלע איידער זיי געהען אוים־ליידיגען א קעשענע?

— וואָס דען האָט איהר געמיינט? גנב'ענען איז א וויסענ־שאפט און א מלאכה ווי אלע וויסענשאפטען און אלע מלאכות. איבערהויפּט דארף מען דערצו האָבען פ י י נ ע פ י נ ג ע ר.

— איך וואָלט אויך וועלען לערנען די דאָזיגע מלאכה. פינגער האָב איך זעהר פיינע. נאט זעהט!

ג. זייקין

לעבען אדער שטארבען?

(אַ סצענקע)

פערזאָנען:

אידישער טהעאַטער־מענעדזשער (דירעקטאָר); אויטאָר; אַקטריסע; ראָלען־שרייבער.

אָרט: ניו יאָרק. מענעדזשער'ס פּריוואַט־צימער אין טהעאַטער.
צייט: צוויי וואָכען פאַר פּורים.

מענעדזשער: יא, אַזוי מוז עס זיין — לעבען!

אויטאָר: און דער פּרינצעסינ'ס לאַנגער מאָנאָלאָג פאַר'ן טויט? און די גאַנצע טויט־סצענע?

מענעדזשער: וועט מען אויסשניידען. אנשטאַט דעם וועט די פּרינצעסין זינגען אַ ליעד, דאַן וועט די קאָמישע פּאָר זינגען און טאַנצען אַ קופּלעט, דער כאָר וועט זינגען אַ מארש מיט עלעקטרישע עפעקטען, און מען וועט אַרונטערלאָזען דעם פאָרהאַנג.

אַקטריסע: וואָס הייסט איהר וועט מיר אויסשניידען גאַנצע אַכט זייטען? וואָס הייסט איהר וועט אַרויסוואַרפען אַזאַ שטאַרקע דראַמאַטישע סצענע?

מענעדזשער: מען קען ניט העלפען. אַ יום־טוב־פּיעסע מוז זיך ענדיגען פרעהליך.

אויטאָר: די האַנדלונג פאָדערט אָבער, אַז די פּרינצעסין זאָל צום סוף שטאַרבען.

מענעדזשער: און די קאַסע פאָדערט, אַז זי זאָל בלייבען לעבען.

אויטאָר: שטאַרבען איז אָבער לאָגישער, רעאַליסטישער...

מענעדזשער: דרעהט מיר ניט אַ קאָפּ מיט אייער רעאַליז־מוס.

אַקטריסע: בראַוואָ, בראַוואָ! אַן אויסגעצייכענטע אידעע!

אויטאָר: גוט, גוט, מיין מאָנאָלאָג און די גאַנצע טוידט־סצענע וועט בלייבען אַזוי ווי איך האָב אָנגעשריבען — אַ גוטע אידעע.

מענעדזשער: זעהסט, דאַכט זיך אַ קרומער פּיסק און זאָגט אמאָל אַ גלייכע זאַך. נאַ, רויכער אַ גוטען צעהן־סענטיגען סיגאַר — און כאַפּט דיך דער רוח!

אַקטריסע: און איך זאָג, אַז אויב איהר וועט אויסשניידען די לעצטע סצענע, וועל איך די ראָלע ניט שפּיעלען.

מענעדזשער: דאַרף מען ניט, וועט מיסים גראָגער שפּיעלען. זי איז ניט אַזאַ מיוחסת ווי איהר, אַז מען וועט איהר זאָגען ל ע ב ע ן — וועט זי בלייבען לעבען.

אויטאָר: ענטשולדיגט, אבער —

אַקטריסע (שפּרינגט אויף שטאַרק אין כעס): איהר האָט קיין רעכט ניט אוועקצוגעבען מיינע ראָלען אַן אנדערער!

מענעדזשער (אויך אין כעס): און איהר האָט קיין רעכט ניט צו ענטזאָגען זיך פון צו שפּיעלען אַזוי ווי איך וויל. אַז איך זאָג לעבען — דאַרפט איהר לעבען!

אויטאָר: אָבער שטאַרבען איז אַרטיסטישער, נאַטירליכער, נעהענטער צו דער וואַרהייט...

אַקטריסע: אין דער לעצטער סצענע איז דאָ אַ געלעגענהייט צו שפּיעלען, מען קען ציינען קונסט.

מענעדזשער: וואָס מיר שפּיעלען, וואָס מיר קונסט! ס'איז אַ יום־טוב־פּיעסע און די פּרינצעסין מוז לעבען.

אַקטריסע (שרייט, שטאַרק אויפגערעגט): ניין, איך דאַרף שטאַרבען, איך מוז שטאַרבען!

מענעדזשער (שרייט נאָך העכער): ניין, איהר מוזט — איהר מוזט לעבען! איך צאָהל געהאַלט, איהר מוזט פאָלגען מיינע בעפעהלע!

ראָלען־שרייבער (אין אַ רוהיגען געלאַסענעם טאָן): איך האָב אַ גוטע אידעע. עס קען זיין אי לעבען, אי שטאַרבען.

אַלע דריי (נייגיעריג): ווי אַזוי?

ראָלען־שרייבער: גאַנץ איינפאַך. די פּרינצעסין זאָגט טאַקע אב איהר מאָנאָלאָג, טרינקט אויס גיפט און פאַלט אַזוי ווי טויט. קומט שנעל אַ דאָקטאָר, גיט איהר געגענגיפט, און זי ווערט לעבעדיג. דאַן זינגט זי אַ ליעדעל, דאָס קאָמישע פּאָאר זינגט און טאַנצט דעם קופּלעט פאַר גרויס פרייד, וואָס זייער פּרינצעסין איז פון טויט לעבעדיג געוואָרען, דער כאָר ענדיגט מיט אַ מאַרש און מיט עלעקטרישע עפעקטען, די „משה'ס" געהען אהיים צופריעדען.

ג. זעליקאָוויטש

די לעצטע מעשים טובים פון א יונגער טאמייטא

(אַ נייע מעשה׳לע פון צמח בעל משלים)

אין קאַפע־הויז האָט געקאָכט ווי אַ קעסעל. ביי אַ גרויסען טיש האָבען „פּראָמינענטע אידען" פון דער איסט סייד דעבאַטירט וועגען די לעצטע ענטדעקונג פון פּראָפעסאָר האַראָלד דארווין און דר. ווײַדזשער אז אויך פלאַנצונגען, גרינס, וועדזשעטייבעלס פיהלען זייער „איך", פערשטעהען, געדענקען און זעהען פונקט ווי חיות און עופות אויב ניט ווי מיר מענשען. יעדער פון די פּראָמינענטע אידען האָט וועגען דעם געמאַכט אַן אנדער בעמערקונג אָדער געזאָגט אַ וויץ. צמח בעל־משלים, וועלכער איז געזעסען די גאַנצע צייט און האָט קיין וואָרט ניט געזאָגט, האָט ענדליך זיך אריינגעמישט מיט דיעזער בעמערקונג:

— זיי קענען אויך רעדען, די פלאַנצונגען און גרינס, און זיי האָבען אַן אייגענע שפּראַך. איך אליין האָב היינט גערעדט ניט אַ רעטיך!

אַלע אין קאַפע־הויז האָבען זיך צולאַכט און זיי האָבען פערשטאַנען אַז צמח דער בעל־משלים קומט דאָ מסתמא ארויס באַלד מיט אַ משל אָדער ווי ער רופט עס — אַ מעשה׳לע.

— דערצעהלט אונז, ר׳ צמח, וואָס איהר האָט גערעדט מיט׳ן רעטיך. — האָבען אויסגעשריען אייניגע פּראָמינענטע מיט אַמאָל.

צמח בעל־משלים האָט געגעבען אַ שמייכעל.

—וואָס איך האָב גערעדט מיט׳ן רעטיך איז מיין עסק, ניט אייערער, און איך וועל עס אפשר איבערגעבען אַן אנדערס מאָל. היינט קען איך אייך דערצעהלען מיין געשפּרעך מיט אנדערע וועדזשעטייבעלס. היינט וועט איהר פון מיר הערען די לעבענס־געשיכטע פון אַ טאָמייטע, לויט ווי די טאָמייטע אליין האָט עס דערצעהלט, וואָרט פאַר וואָרט און פּינטעלע פאַר פּינטעלע. איך

פיינט צו וויינען און איך האָב טאַקע פּראָפּיטירט, דען די וויינענ־דיגע טאָמייטעס האָט מען דארום אָבגעקליבען פאר די קען, צו מאכען פון זיי געקענטע טאָמייטעס. איך בין געדעטעט געוואָרען פון אזא סוף, און פאר גרויס שמחה פאַנג איך אָן זינגען א טאָמייטע־סאַלאָ, וואָס דער צושפּיעל האָט זיך געענדיגט:

„גליקליכע טאָמייטע,
האָסט געמאַכט פּליטה!“

„איך בין געלעגען אין פענסטער פון א שעהנע גראָסערי אין הארלעם, אַלע האָבען מיך בעוואונדערט ווי שעהן איך בין, נו־נו, האָב איך געהאַט כבוד! אָט אזוי. דאָס איז דאָך וואָס איך האָב אימער געגארט.

„א פרוי פון הארלעם האָט מיך אָבגעקויפט. אזא גוטהערציגע פרוי האָב איך צום ערשטען מאָל געזעהן: זי האָט מיר באַלד אויסגעזעהן א מוטער אָהן א גאַל, א דאמע מיט אַן איידעלער נשמה. ווען זי האָט מיך געבראַכט אהיים, האָט זי ערקלערט איהרער א שכנה אז זי אליין איז מיך געגאַנגען קויפען צוזאמען מיט נאָך זאכען, אנשטאט צו שיקען די דיענסט, ווייל זי וויל אליין האָבען די שמחה איינצוקויפען אַלעס פאר'ן מאָהלצייט פון איהר ערשטע טאָכטער'ס תנאים. זי האָט אזש געוויינט פאר שמחה. און איך האָב שיער מיטגעוויינט. טאַקע א גאָלדענע מאַמע.

„איך ליעג שוין אויף א רייך־געדעקטען טיש. איך בין גראדע ניט צושניטען ווי די אנדערע און אַלע האָבען מיך בעוואונדערט. איך האָב געזעהן די כלה, דעם חתן, די עלטערן, א האַלב טוץ שעהנע שוועסטער פון דער כלה. איך האָב געהערט א האַלב טוץ שעהנע רעדעס ביים טיש, שעהנע און וויציגע רעדעס פון מענשען מיט שכל. איך האָב זיך דערפרעהט וואָס איך האָב דערלעבט אזא כבוד. איך וויים אז מיינע מינוטען זיינען געצעהלט, נור אבי איך ענדיג מיין קאריערע ווי א לייט צווישען לייט. ניט אין א טאָמייטע־קען אָדער אין א ביליגע באָרדינג־הויז.

„אוי וועה! וואָס זעה איך? אין דער צייט ווען דער עולם האָט זיך פערקוקט, האָט א מאַן גאַנץ גיך מיך אראָבגעכאפּט פון

האָב עס אויפגעשריבען, איך זאָל קיין וואָרט ניט פערגעסען, און איך געה עס איך פאָרלעזען.

ארום די טישלעך פון קאפע איז געוואָרען שטיל, וועהרענד צמח האָט ארויסגענומען א שטיק פאפיער און אָנגעפאנגען לעזען די אויטאָביאָגראפיע פון דער טאָמיטע אזוי:

„ווי גוט עס איז צו לעבען אויף דער וועלט. איך בין א שעהנע יונגע טאָמייטע און איך וואוין אין א גערטיל וואָס איז דער שטאָלץ פון מיין גאס. איך גלויב ניט אז אין גאנץ בראָנקס געפינט זיך נאָך אזא שעהנע טאָמייטע ווי איך בין.

„איך בין שוין פינף טעג אלט, און פול מיט אמביציאָן. וואָס וועט זיין פון מיר דער תכלית ווען איך וועל אויסוואקסען? אָט האָב איך געהאט א חבר וואָס האָט פיעל געהאלטען פון זיך פונקט ווי איך, און פון איהם האָט זיך אויסגעלאָזען א שרעקליכער סוף: מען האָט איהם פערשפארט אין א טאָמייטע־קען! עס קען גאָר ניט זיין קיין גרעסערע טראגעדיע פאר א טאָמייטע ווי צו ווערען אריינגעשפארט און צוזאמענגעקוועטשט מיט אלערליי קראנקע און העסליכע טאָמייטעס אין א פערשלאָסענע קען וואו די טאָמייטע פערליערט אין גאנצען איהר אייגענעם „איך". אָה, ניין, איך וויל ניט אזא סוף, איך וויל בלייבען טאָמייטע ביז די לעצטע מינוט, איך וויל פאָפולער זיין אויפ'ן טיש. איך וויל נאָך מעהר: איך וויל עפּעס טהון גוטעס פאר דער וועלט. נור שא! איך הער ווי מען קומט צו מיר.

„אוי!!! א האנד פון א פרוי האָט מיך ערשט אויסגעריסען פון פלאץ וואו איך האָב מיין יוגענד פערבראכט. ניין, עס איז קיין מאכל צו ווערען אזוי אויסגעריסען; עס איז נאָך ערגער ווי א צאָהן אויסרייסען. איך זאָג ניט, אז מען האָט מיר אמאָל אויסגעריסען א צאָהן, אָדער אז איך האָב געזעהן ווי מען רייסט אויס א צאָהן, דאָס וואָלט געווען א צו גרויסער ליגען פאר א טאָמייטע, נור עס רעדט זיך אזוי, דען מיר טאָמייטעס כאפּען אָפט ווערטלעך פון די מענשען ארום אונז.

„איך בין שוין אין א גרויסען באסקעט מיט נאָך טאָמייטעס, און פיעל פון זיי וויינען מיט בלוטיגע טרערען. איך האָב אָבער

ווען צמח בעל־משלים האָט געענדיגט זיין ביאָגראַפיע פון דער טאָמייטע, האָבען אַלע פּראָמינענטע איהם אַפּלאָדירט, און צמח האָט געמאַכט די פאָלגענדע בעמערקונג:

— איך האָף אז די מעשים טובים פון יענע טאָמייטע וואָס איז געשטאָרבען לטובת הכלל, וועלען ליעפערן אַ ווידער־קול אויך ביי אַנדערע טאָמייטעס, וועלכע וועלען אויך שטאַרבען פאַר'ן כלל יעדעס מאָל, ווען עס וועט ערשיינען אַ רעדנער צווישען די אַקטען אין אידישען טהאַעטער צו לאַנגווײַלען דאָס פּובליקום...

טעלער און אַריינגעלעגט אין טאַשע פון זיין ראָק. דאָס האָט מיך שטאַרק פערדראָסען, דען איך בין פּלוצלינג געבליבען אין דער פינסטער. צום גליק האָט מיין תפיסה לאַנג ניט געדויערט, דען דער מאַן וואָס האָט מיך גענומען אין פּאַקעט, האָט זיך ענטשולדיגט אַז ער קען לענגער ניט בלייבען. ער זאָגט אַז ער מוז געהן הערען עפּעס א פּאָרלעזונג פון א בעוואוסטען אידישען רעדנער.

איך ליעג נאָך ביי דעם מאַן אין פּאַקעט און איך פיהל אַז איך בין דאָ אין א האַל פול מיט מענשען. איך הער ווי איינער האַלט א רעדע און שרייט ווערטער וואָס קלעפּען זיך ניט. איך דענק אַז דער רעדנער אַליין פערשטעהט אויך ניט וואָס ער פּלוידערט. הערט וואָס ער האָט געזאָגט:

„דאַרווין האָט אין זיינע סינטהעטישע טהעאָריען איבער עוואָלוציאָן דורכגעפיהרט מיט פּסיכישע דעדוקציאָנען אלעס וואָס קען דעמאָנסטרירען די סאָלידאריטעט פון עפעקטען און לכל הפּחות די אָרגאַנישע סובסטאַנצען פון באטאנישען אוניווערזום וואָס ווערען אַמאַלגאַמירט מיט...“

„מעהר האָב איך ניט געהערט. ווייל דער מאַן ביי וועמען אין פּאַקעט איך בין געלעגען, האָט אַריינגעשטעקט זיין האַנד דירעקט צו מיר, האָט מיך שטיל אַרויסגענומען — און טררראַך!!! ער האָט מיך געוואָרפען אהין צום רעדנער אין נאָז! ווען איך בין געפלויגען אין דער לופט צום רעדנער, האָב איך געוואוסט אַז דאָס איז מיין ענדע. אבער איך האָב אמת פערגניגען געהאט וואָס פון מיין ענדע וועט אַרויסקומען א טובה פאַר די הונדערטע מענשען אין האַלל, וועלכע האָבען געמוזט הערען די עזעלשע פּלוידעריי פון אזא אידיאָט.

„פון רעדנער'ס נאָז בין איך אַראָבגעפאַלען אויף דער ערד, און מיין רויטער מאַנטעל איז שוין געווען צושפּאָלטען. ווען איך האָב זיך בעקענט מיט'ן רעדנער'ס נאָז האָבען אַלע זיך צולאַכט, און דער רעדנער האָט זיך אַרויסגערוקט גאָר אָהן כבוד. איך האָב שעהן געלעבט און בין נאָך שעהנער געשטאָרבען, ווען איך האָב אַראָבגעטריעבען א חצוף פון דער פּלאַטפאָרמע.“

ליוואַי: פריינדשאַפט איז דאָך אַלעס, און אָהן פריינדשאַפט איז דער מענש א האַלבער מענש. אייך קומט טאַקע א גרויסען דאַנק פאַר אייער קלוגען פּלאַן, אז איך זאָל וואָהנען מיט אייך צוזאַמען. איהר האָט אייך צוויי צימערען, איך האָב צוויי צימערען, און מיר האָבען איין פאַרלאָר פאַר ביידען, טאַקע ווי אמת'ע גוטע פריינד. דער חילוק צווישען אונז איז נור, וואָס איהר האָט א ווייב, זאָל זי אייך געזונד און שטאַרק זיין, און איך בין אַן אַלטער בחור. נו, איז וואָס? אַבי איך האָב אייער פריינדשאַפט.

קאָהען (שטעלט זיך): בראַוואָ, מיין טהייערער פריינד, איך בין מיט אייך איינפערשטאַנען. יעצט מוז איך אַריבערלויפען צו מיין שניידער אין 125טע סטריט (ער נעהמט ארויס זיין זייגער), עס איז 5 אוהר 20 מינוטען. איך האָב נאָך צייט 15 מינוטען.

ליוואַי (נעהמט ארויס זיין זייגער): ניין, עס איז 5 אוהר 25 מינוטען.

קאָהען: 5.20, זאָג איך אייך.

ליוואַי: ענטשולדיגט, עס איז ניט 5.20 נור 5.25! אָט נאַט אייך, קוקט אייך איין.

ליוואַי: אייער זייגער פערשפּעטיגט זיך אין 5 מינוטען.

קאָהען: ניין, אייער זייגער לויפט אין 5 מינוטען.

ליוואַי: ווי קען מיין זייגער לויפען אז איך האָב איהם אַליין געשטעלט היינט נאָכ'ן זייגער פון סאָבוויי ביי גרענד סענטראַל דיפּאָ?

קאָהען: און ווי קען מיין זייגער קריכען, ווען איך האָב איהם געשטעלט היינט אויפ'ן זייגער פון העראַלד סקווער? אָה, ניין, איך האָב קיין טעות.

ליוואַי: דער זייגער אויפ'ן העראַלד סקוועער איז אַן אַלט־מאָדישע מאַשינע אויף וועלכע מען קען זיך מעהר ניט פערלאָזען. וואָס קען מען ערוואַרטען פון א זייגער צו וועלכען די זון קומט צומאָל ניט צו ווי געהעריג, ווייל עס איז פערשטעלט פון עלע־וויטער?

צוויי געגזענע גבורים

א קאָמעדיעלע אין 1 אקט און 3 סצענעס *)

פערזאָנען:

קאָהען, 65 יאהר אַלט, לענדלאָרד. לעבט פון זיינע רענט.
ליוואַי, 60 יאהר אַלט, לענדלאָרד, לעבט פון זיינע רענט.
מיסיס קאָהען, 55 יאָהר אַלט.

(די סצענע קומט פאָר אין אַ פאַמיליען האָטעל, לענאָקס עוו., ניו יאָרק)

ערשטע סצענע.

ליוואַי: יא, פריינד קאָהען, ווי איך האָב אייך געזאָגט, איז דאָס לעבען פון אַ לענדלאָרד צוריקגעצויגען פון ביזנעס אַ ביסעל לאַנגווייליג. עס ווערט איינפאַך נמאס און מאוס צו זיצען און עסען פון פאַרטיגען.

קאָהען: יא, פריינד ליוואַי, עס איז געוויס קיין מאכל צו עסען לעבעדיגע געלד. איך בין פון אייער מיינונג.

ליוואַי: בראַוואָ, מיסטער קאָהען, עס פרעהט מיך וואָס איהר שטימט איין אין אַלעם וואָס איך זאָג, טאַקע ווי אמת'ע פריינדע.

קאָהען: אַ שעהן פּנים וואָלט געהאַט אונזער וועלט, ווען זאָלכע צוויי גוטע פריינדע ווי מיר ביידע זאָלען חלילה ניט שטימען. עס איז פינף־און־צוואַנציג יאָהר זייט מיר זיינען פריינדע. געדענקט איהר, ווען מיר האָבען געפּעדעלט אויף די זעלבע עוועניו מיט בלעך? אונזער פריינדשאַפט דויערט שוין זייט דאַן, נו, וואָס איז דער וואונדער וואָס מיר שטימען איין אין אַלעם?

*) אַלע רעכטע פון דיעזע קאָמעדיע רעזערווירט פון פערפאַסער.

פינאַקעל... עס איז אסור ניטאָ וואָס מקנא צו זיין אייער ווייב. זי האָט פון אייך געגוג.

קאָהען: יא, ווי איהר קוקט איהר אָן האָט זי אויף זיך 260 פונט צרות.

ליזואַי: זי איז נעבעך טאַקע ניט קיין פארשווין, אָבער א מענש איז זי דאָך וועניגסטענס.

קאָהען: און איהר זיינט ניט קיין מענש און גאָר ניט, אוים מחותן מיט אייך, איך געה אייך צוריק אָבגעבען דעם קריסטממעס־פרעזענט וואָס איהר האָט מיר געגעבען, אָדער גיכער — וואָס איהר האָט מיין ווייב געגעבען, און איך וויל פון אייך ניט וויסען! (קאָהען געהט ארוים).

צווייטע סצענע.

מרס. קאָהען: וואָס איז, האָסט זיך געקריגט?

קאָהען: אזא חזיר, אזא באָדיונג ווי דער ליוואַי איז.

מרס. קאָהען: ווי אזוי איז געוואָרען אזוי גיך דיין בעסטער פריינד א באָדיונג? דאָס האָט זיך אויסגעלאָזען פון 25 יאָהר פריינדשאפט?

קאָהען: ער האָט אונז ביידע געמאַכט ווי די בלאָטע.

מרס. קאָהען: עס קען ניט זיין. אזא געלאַסענער מענש ווי ליוואַי איז זאָל פּלוצלינג...

קאָהען: מילא, וואָס ער האָט פון מיר געמאַכט בין איך איהם מוחל, אָבער ער האָט אָבגעלאַכט פון דיר, אז דו ביזט א שטיק פלייש פון 260 פונט און העסליך ווי די נאַכט.

מרס. קאָהען: רעכט אויף דיר. מען האנדעלט ניט מיט לומפּען, מען וואוינט ניט אין שכנות מיט לומפּען און מען שפּיעלט ניט מיט א לומפּ פינאָקל. מיין אונגליק איז וואָס דו ביזט קיין מענש ניט!

קאָהען: מיינסט אז איך האָב איהם געשוויגען? איך האָב איהם אויסגערעכענט אזא יחוס־צעטעל אז עס איז איהם פינסטער געוואָרען אין די אויגען.

קאָהען: וואָס טויג מיר „זון“, „עלעווייטעד“? מיין זייגער איז דער ריכטיגער און אייערער איז היינט „צודרומשקעט“.

ליוואַי: אייער זייגער איז צודרומשקעט!

קאָהען: אָה, זיינט איהר אַן עקשן!

ליוואַי: אָה, זיינט איהר אַן איינגעשפּאַרטער! מיין זייגער איז גאַראַנטירט פון די „האַף־פּאַסט סיקס קאָמפּאַני“, אַז ער וועט געהן ריכטיג צוואַנציג יאהר מיט עלף טעג.

קאָהען: מען לאַכט פון אייך, מען קען קיין זאַך ניט גאַראַנ־טירען פאַר צוואַנציג יאהר, און מען האָט אייך געפיהרט אין באָד. צוואַנציג יאהר מיט עלף טעג! כאַ־כאַ־כאַ!

ליוואַי: מען האָט אייך געפיהרט אין באָד, ווען מען האָט אייך איינגערעדט אויף אַ ציבעלע אַז דאָס איז אַ זייגער, כאַ־כאַ־כאַ־כאַ!

קאָהען: עס איז כלעבען נאַריש צו הערען, ווי איהר שטעהט מיט אייער חזיר׳שע „פּאָטייטאָ“ אין האַנד און רעדט פון מיין „ציבעלע“...

ליוואַי: וואָס האָט איהר געזאָגט? „חזיר׳שע פּאָטייטאָ“? זייט מוחל, מיסטער קאָהען, און בעהאַלט אייערע „כבודים“ פאַר אַנדערע פון אייער משפּחה.

קאָהען: דאָס איז אַ ביסעל אַ חוצפּה צו זידלען מיין פאַמיליע. איך האָב עפּעס מיט אייך צוזאַמען חזירים געפּיטערט? איהר זיינט אַן אונפערשעהמטער מענש!

ליוואַי: איהר זיינט אַן אַלטער אידיאָט!

קאָהען: איך בין ניט מעהר אייער פריינד.

ליוואַי: איך בין קיינמאָל ניט געווען אייער פריינד.

קאָהען: איך אויך ניט. מיינע פריינדע זיינען אַלע שעהנע מענשען, פערהייראַטהע מענער ווי איך, ניט קיין אַלטע בחורים וואָס זיינען ניט מאָראַליש און קיין גוטע סיטיזענס, ווי רוזוועלט זאָגט.

ליוואַי: און איהר זיינט מאָראַליש און עהרליך, האַ? איך קען אייער מאָראַל ווען איהר לויפט נאָך די קעכין אין קיך, און איך קען אייער עהרליכקייט ווען איך שפּיעל מיט אייך אַלע אבענד אין

פערפאלען, ווען מען איז פריינדע 25 יאהר קען מען ניט ווערען קיינע שונאים אין א מינוט צוליעב א זייגער וואָס שטעהט.

ליוואַי: לאָזען אונזערע זייגערס שטעהען, אבער אונזער פריינדשאפט שטעהט העכער פאר אונזער ביידענ'ס זייגערס, ניט אמת?

קאָהען: א מענש אָהן פריינדשאפט איז בלויז א האלבער מענש.

מרס. קאָהען (צולאכט זיך): איך האָב מורא אז איהר זיינט ביידע עובר בטל. נו, זייערע זייגערס שטעהען — געזונטע גבורים!

(פאָרהאנג.)

מרס. קאָהען: קוק איהם נאָר אָן! ער האָט איהם „געגעבען". אזא פּרא אדם ווי ליוואי'קע דאַרף זיצען אין קייטען, אום ער זאָל וויסען אז מען דאַרף האַלטען מויל.

(ליוואי קומט אָן מיט א פּעקעלע אין האנד).

דריטע סצענע.

קאָהען: ער איז דאָ דער מטורף.

מרס. קאָהען: זיינע אויגען זיינען רויט. ער האָט געוויס געוויינט.

ליוואי: איך ברענג אייך צוערשט אָב אייער פּרעזענט, און איהר גיט מיר אָב צוריק מיין פּרעזענט. פון א שונא וויל איך קיינע מתנות. אנשטאט צו זיצען צווישען שונאים, געה איך בעסער פערוויילען א פּאָאר שטונדען אין אידישען טהעאטער, זעהן דעם „אידישען אָדער". עס איז שוין געוויס באַלד האַלב נאָך 7 אוהר. (ער ציהט ארויס זיין זייגער) אָה, וואָס זעה איך? ! מיין זייגער שטעהט, עס איז נאָך 5.20 ווי פריהער. (ער לעגט צו דעם זייגער צום אויער). יא, ער שטעהט!

קאָהען: און איהר האָט מיר געוואָלט איינרעדען אז מיין זייגער איז א פּאַטייטע. (ער ציהט ארויס זיין זייגער). וואָס זעה איך? ! ביי מיר איז נאָך אַלץ 5.25, ניט מעהר. (ער לעגט איהם צו צום אויער) כלעבען, אויך מיין זייגער שטעהט!

ליוואי: אויב אזוי, בין איך דאָך טאקע געווען אונגערעכט.

קאָהען: אויב אזוי, בין איך דאָך אויך געווען אונגערעכט. ענטשולדיגט מיר, מיסטער ליוואי.

ליוואי: ענטשולדיגט מיר, מיסטער קאָהען.

מרס. קאָהען: קוקט זיי נור אָן די צוויי געגזענע גבורים ווי זיי שטעהען מיט די זייגערס אין האנד און ווילען וויינען! וואָס איז אייך ביידען? קראַנק?

קאָהען: עס איז געווען א טעות, מיין ווייב. ליוואי געהט שוין ניט אין טהעאטער, מיר געהען אַלע דריי מאכען א פּינאָקל.

לויט די מאָדע וואָס די שניידערס לאָזען ארויס. יעצט פרעג איך אייך, פריינד סקינער, פארוואָס זאָלען מיר ניט נאָכטהון די גרויסע שניידערס? פאַר אונז טויג ניט ווען אַ קליענט קומט צו אונז און זאָגט אַז זיין נאָז איז צו קורץ אָדער צו לאַנג, אָדער זיין מאָרדע צו שפּיציג, און מיר זאָלען עס מאַכען ווי ער וויל. ניין, דאָקטאָר, מיר אַליין דארפען בעשליסען צווישען זיך אַז איין סיזאָן זאָל זיין די מאָדע צו טראָגען לאַנגע נעזער, אַן אנדער סיזאָן וועלען מיר ארויסברענגען קורצע נעזער, נאָך אַן אנדער סיזאָן פלאַטציגע נעזער און אַזוי כסדר, ווי די שניידערס טהוען, און אויף אַזאַ ארט וועלען מיר זיך אָנשיטען מיט מיליאָנען. ניט אמת?

— טאַקע אַן אויסגעצייכענטער פּלאַן! — האָט אויסגעשריען דר. סקינער דע־לינץ — אָבער מיר מוזען צוערשט זיך פערשאַפען אַ געוויסען מאָדעל פון אַ פּנים וואָס זאָל געפעלען אַלעמען. און דיזען שעהנעם פּנים וועלען מיר „קאָפּיראַיטען“ אין וואַשינגטאָן. צו־ערשט לאָמיר אויפזוכען אַ שעהנעם מאָדעל פון אַ מענערשע געזיכט, און ווען דאָס וועט זיין אַן ערפאָלג, וועלען מיר זיך אויך נעהמען צו די פרויען, ווייל מיט דאַמען מוזען מיר זיין מעהר פאָרזיכטיג. אַלזאָ, צוערשט אַ שעהנעם מאָדעל פון אַ פּנים פיר מענער.

דר. סקימער איז ארויסגעגאַנגען אויף בראָדוויי און 42טע סטריט, און אויף פינפטע עוועניו פון יענער געגענד, אום צו געפינען עפּעס אַ אידעע, אַ מאָדעל פון אַ ריכטיג שעהן פּנים וואָס זאָל אונגעפעהר געפעלען ווערען אַלעמען, און וואָס זאָל דיענען אַלס אַ מוסטער־מאָדעל פאַר'ן „פּנים־רעפאָרם אינסטיטוט“. נאָכדעם ווי דאָקטאָר סקימער האָט אַזוי ארומשפּאַציערט איינינע שטונדען האָט ער בעמערקט אין אַ פאָטאָגראַפישע גאַלערי אַ בילד מיט אַ מערק־ווירדיג שעהנעם פּנים פון אַ מאַן, אַ פּנים וואָס איז ניט נור שעהן, נור אויך נאָבעל, אַנגענעהם, פריינדליך און מאַגנעטיש. דאָקטאָר סקימער האָט ניט לאַנג געטראַכט, ער האָט געקויפט דאָס בילד אום עס איבערצוגעבען צו אַ גוטען סקולפּטאָר, און ער איז געוועזען זיכער אַז מיט נאָך קלענערע אויסבעסערונגען פון סקולפּטאָר, וועט דער קאָפּ אין גיפּס זיין דער שעהנסטער מאָדעל וואָס וועט מוזען געפעלען אַלעמען! אין איינינע טעג ארום, ווען דער סקולפּטאָר האָט

פּנים־רעפֿאָרם־אינסטיטוט

(אַ פֿאַנטאַסטישע מעשה'לע)

לאַנגע נעזער, געזיכטען פערדרעהטע,
קורצע שטערענס, ליפּען צושפּרייטע,
איהר אַלע געהט צו דר. סקינער דע־לינץ,
ער וועט אייך מאַכען שעהן, ווי אַ פּרינץ.

דאָס איז געווען די מליצה מיט גרויסע ווערטער און אַ שעהן בילד וואָס איז געהאַנגען פאַר'ן טהיר פון דר. סקינער דע־לינץ, דער דירעקטאָר פון „פּנים־רעפֿאָרם אינסטיטוט" ווי ער האָט אליין בעטיטעלט זיך און זיין מעדיציינישען אַנשטאַלט.

נור, לאָמיר לאָזען געהן ווי עס האָט אויסגעזעהן דרויסען פאַר'ן טהיר פון דיזען מערקווירדיגען אינסטיטוט, און לאָמיר בעסער אריינפיהרען דעם לעזער אינוועניג. דר. סקינער דע־לינץ איז געזעסען מיט אַ ציגאַר אין מויל און האָט גאַנץ ערנסט ערקלערט זיין אַסיסטענט דר. סקימער, אַז זייער „פּנים־רעפֿאָרם אינסטיטוט" האָט שוין דערגרייכט די העכסטע קונסט צו ענדערן אַבי וועלכען פּנים, פּונקט ווי אַ גוטער שניידער קען מאַכען פון אַ בגד וואָס ער וויל, און בכן איז שוין פאַר זיי צייט עפּעס ארויסצוקומען מיט אַ שפּאָגעל נייע סענסיישען אין זייער פּראָפעסיאָן, און מאַכען נאָך מעהר געלד.

— איך וועל אייך זאָגען, דר. סקינער — האָט דר. סקימער אָנגעפאַנגען — ווי באַלד אַז איהר פערגלייכט אונז שוין יא צו שניידערס, איז מיר איינגעפאַלען צו פרעגען: ווער זיינען די בעסטע שניידערס פון דער וועלט? געוויס ניט די יעניגע וואָס מאַכען קליידער לויט די מאָדע, נור די וועלכע ברענגען אַליין ארויס אַ נייע מאָדע ווען זיי ווילען און צווינגען דעם עולם זיך צו קליידען

טהייל ארבייט. אין הויט פון שטערן האָבען זיי אריינגעגאָסען פעטענט וואקס אז דער שטערן זאָל זיין איבעראל גלייך אָהן הויקערס, ווי אויף דעם נאָבעלען פּנים פון זייער אדווערטייזמענט. מיט אנדערע מיטלען האָבען זיי בעהאנדעלט דעם פלאָמבער'ס נאָז, מאָרדע און ליפּען, ביז זיין גאנצער פּנים איז פערוואנדעלט געוואָרען אין א זעהר סימפּאטישעס געזיכט. ווען דער פּאציענט האָט ערוואכט פון זיין שלאָף־טרונק און מען האָט איהם געצייגט א שפּיגעל, איז ער געוואָרען אויסער זיך פון פרייד און האָט בעצאָהלט מיט פערגניגען די 50 דאָלאר וואָס די ארבייט האָט געקאָסט.

דער נעכסטער פּאציענט איז געווען א באר־טענדער, אויך מיט א ווילד־שרעקליכער צורה. ער האָט דערצעהלט, אז ער וויל חתונה האָבען מיט א מיידעל וואָס ער ליעבט מיט'ן גאנצען הארצען, אָבער זי האָט קיין צוטרויען צו זיין משונה'דיגען ווילדען אויסזעהן. אויך דיזער באר־טענדער איז מרוצה געוואָרען צו האָבען אזא שעהן פּנים ווי דער אויף דעם דאָקטאָר'ס אדווערטייזמענט... דערזעלבער שלאָף־טרונק און דיזעלבע אָפּעראַציאָן ווי ביים פלאָמבער און דער באר־טענדער האָט פערלאָזען דעם דאָקטאָר'ס אינסטיטוט מיט א פּנים ווי אן איידעלער פילאנטראָפּ. דער דריטער פּאציענט איז געווען א פּאָליטישען, וועלכער איז געווען קאנדידאט פיר גאָווערנאָר, און איז געווען כמעט זיכער מיט זיין זיעג, נור זיין פּנים איז איהם געשטאנען אין וועג.

באלד דעם ערשטען טאָג זיינען אין ניו יאָרק ארומגעגאנגען צוועלף מענשען, און יעדער פון זיי האָט געהאט דעם זעלבען פּנים פון דעם מאָדעל וואָס דער דאָקטאָר האָט געהאט אין אָפיס, אָהן צו רעכענען דעם דרייצעהנטען מאָן, פון וועמען דער מאָדעל איז אראָבגענומען געוואָרען! דר. סקינער און דר. סקימער זיינען געווען ביזי טאָג און נאכט, און ביז ענדע דער וואָך האָבען זיך ארומגעדרעהט אין ניו יאָרק 116 מענשען וועמעס געזיכטער עס האָבען אויסגעזעהן ווי אויסגעקנאָטען פון זעלבען פורעם!

אָבער דעם נעכסטען זאָנטאג האָט פּאסירט אין ניו יאָרק עפּעס וואָס האָט אויפגערודערט די גאנצע שטאדט. ווען דער בעריהמטער רעווערענד דר. פלים־פלאם האָט געענדיגט פּרעדיגען אין זיין טעמפּעל

געבראכט דעם וואונדערשעהנעם קאָפּ, זיינען ביידע דאָקטוירים געווען העכסט צופריעדען מיט זייער מאָדעל און זיי האָבען אָנגעפאנגען שטארק אדווערטייזען אין אלע צייטונגען וועגען זייער נייעם פלאן. דער אדווערטייזמענט, וואָס איז געווען אין גראמען, האָט געלויטעט אונגעפעהר אזוי:

וװילט איהר האָבען א פּנים פּאָל חן
און אויך זיין ווי א מלאך שעהן?
וװילט איהר זיין ערנסט ווי אַ ריכטער,
אָדער ווי אַ מוזיקער און אַ דיכטער?
וװילט איהר אויסזעהן ווי אַן אַריסטאָקראַט,
אַ חכם, אַ גבור, אָדער אַ דיפּלאָמאַט,
אַ טראָסט-מאַגנאַט אָדער אַ פּרינץ? —
דאַן געהט צו דר. סקינער דע-לינץ.

ביי דער זייט פון דיזע „פּאָעזיע“ איז געווען דאָס בילד פון דעם נאָבעלען שעהנעם פּנים, און אונטען איז געווען די אדרעסע פון דעם „פּנים-רעפאָרם אינסטיטוט“ אויף בראָדוויי. דער רעזולטאט איז געווען ווי ערוואַרטעט. דען באלד אויף מאָרגען האָבען זיך בעוויזען איינינע פּערזאָנען מען זאָל „רעפאָרמירען“ זייערע פּנים'ער לויט דעם פּנים וואָס זיי האָבען געזעהן אויפ'ן אדווערטייזמענט. דער ערשטער פּאציענט וועלכען דער דאָקטאָר האָט אריינגענומען אין אָפּעריישאן-צימער האָט געהאט אַ שרעקליך געזיכט. ער האָט אויסגעזעהן עפּעס ווי אַ גזלן. „ער מוז זיין אַ באָירגלער“ — האָט דער דאָקטאָר געטראַכט — אָבער ווען דער פּאציענט האָט איהם געזאָגט אז ער איז אַ פּלאָמבער, האָט דער דאָקטאָר געזאָגט צו זיך אליין מיט אַ שמייכעל, אַז ער האָט שיער געטראָפען... דער פּלאָמבער האָט ערקלערט, אַז ער האָט אַ פּלאָמבינג סטאָר און מאכט גוטע געשעפטען. אבער ער וואָלט געמאכט צעהן מאָל אזוי פיעלע בעסערע געשעפטען, ווען ער וואָלט ניט געהאט אזא שרעקליכען פּנים וואָס פערטרייבט מענשען.

אין וועניגער ווי אַ שטונדע, ווען דער פּלאָמבער איז געלעגען „פערשלעפערט“, האָבען ביידע דאָקטוירים אָבגעטהאָן דעם גרעסטען

טויזענד און איין סעקונדע

(קאָמישע צופעלע)

זיי זיינען געווען פיער פריינדע און זיינען געפאָהרען פון קוני־איילענד: א אידישער אַקטיאָר, א אידישער רעפּאָרטער, א אידישער ריעל־עסטייט בראָקער און א צאָהן־דאָקטאָר. ווען דער דאמפּפער איז געווען אין מיטען וועג, איז אַרויס א רעגען, און זיי האָבען זיך אַלע אזוי געלאַנגווייל̈ט, אז איינער פון זיי האָט געמאַכט א פאָר־שלאַג אַז יעדער פון זיי פיער זאָל דערצעהלען זיין גרעסטע קאָמישע ערפאהרונג אין לעבען, וואָס ער קען זיך דערמאָהנען, אבער יעדע מעשה׳לע דאַרף ניט דויערן לענגער ווי פיער מינוטען, און ניט וועניגער ווי צוויי מינוטען. מיר דארפען ניט דערצעהלען לאַנגע מעשיות ווי פון 1000 אין 1 נאַכט, מיר ווע̈לען יוצא זיין מיט 1000 און 1 סעקונדען.

דער פאָרשלאַג איז אָנגענומען געוואָרען, און יעדער פון זיי האָט אָנגעפאַנגען קראַצען אין שטערן און זוכען עפּעס אין גאַלערי פון זיין זכרון.

— צוערשט קומט דער אַקטיאָר — האָט דער דאָקטאָר געזאָגט און אַלע האָבען געשריען: „אונטערשטיצט!“.

וואָס דער אַקטיאָר דערצעהלט.

— ווי איהר ווייסט, מיינע העררען, — האָט דער אַקטיאָר אָנ־געפאַנגען — זיינען אונזערע אידישע אַקטיאָרען קיינע גרויסע שיסערם. דאָס הייסט אז יעדעס מאָל ווען אַן אַקטיאָר פון אחינו בני ישראל דאַרף אויסשיסען אין זיין דראַמאַ אויף דער ביהנע, ווערט דער רעוואָלווער אָן עקשן און וויל ניט שיסען, כאָטש צוריים זיך. ביי איינע פון דיעזע דראַמאַס, וואו איך האָב אויך געהאַט א ראָלע, האָט דער העלד מיך בעדאַרפט דערשיסען פאַר מיינע

אויף דער וועסט סייד, זיינען צוגעגאַנגען צוויי דעטעקטיוום און האָבן איהם אַרעסטירט אַז ער איז דער מאַן וועלכער האָט געגעבען אַ פאַלשען טשעק צו אַ פאַרמער. דר. פלים־פלאַם האָט זיי אָנגעקוקט אַז ער ווייסט ניט פון וואָס צו זאָגען, אָבער זיינע טענות האָבען איהם ניט געהאָלפען: די דעטעקטיווס האָבען געהאַט אַ פּאָלשטענ־דיגע בעשרייבונג פון פערברעכער׳ס פּנים, לויט דעם פאַרמער׳ס שילדערונג, אַ פּנים וואָס שטימט אין יעדען האָאר מיט דעם דאָקטאָר פלים־פלאַם. נו, דאַרף מען נאָך האָבען בעסערע בעווייזע? אויף בראָדוויי איז אויך באַלד בעקאַנט געוואָרען אַז אין די זעלבע צייט ווען מען האָט אַרעטירט דר. פלים־פלאַם, האָבען אַנדערע צוויי דעטעקטיווס אַרעטירט אַ בעריהמטען טענאָר פון מעטראָפּאָליטאַן אָפּערא הויז פאַר דעם זעלבען פערברעכען פון פאַלשען טשעק צום זעלבען פאַרמער. און מען האָט אויך זאָגאַר געמורמעלט, אַז אַ מיליאָנער פון וואָלל סטריט איז אַרעטירט געוואָרען אויך פיר דעם זעלבען פאַלשען טשעק צום זעלבען פאַרמער.

אָבער די גרויסע סענסיישאַן איז געווען אויף מאָרגען, מאָנטאַג פריה, ווען צעהנדליגע דעטעקטיווס האָבען געבראַכט אין קאָורט צוזאמען מיט דר. פלים־פלאַם ניט וועניגער ווי נאָך זעכציג פער־ברעכער, אַלע זעכציג מיט דעם זעלבען פּנים, און יעדער פון זיי איז בעשולדיגט פאַר דעם זעלבען פערברעכען פון פאַלשען טשעק! דער געלעכטער אין קאָורט איז געווען אונבעשרייבליך. און זאָגאַר די פּאָליסלייט מיט די דעטעקטיווס האָבען זיך געקייקעלט פון געלעכטער. וואָס איז דאָס פאַר אַ כשוף?! איז דאָס אַ חלום? אָבער ווי קענען אַ הונדערט מענשען אין קאָורט האָבען דעם זעלבען חלום? דער ריכטער האָט נור געהאָט כח צו זאָגען „פריי“, און ער האָט באַלד גע׳חלש׳ט.

ווען דר. סקינער דע־לינץ האָט געלעזען אויף מאָרגען אין צייטונג וועגען דיזע קאָמעדיע אין קאָורט, האָט ער געשריעבען אַ בריעף און געבעטען אום ענטשולדיגונג דר. פלים־פלאַם, און אין די זעלבע צייט האָט ער בעשלאָסען מיט זיין פריינד סקימער אויפצו־געבען פּאָרלויפיג ביז אַ געוויסע צייט דעם פּלאַן אַז „אַלע יעוואַנים זאָלען האָבען איין פּנים“.

ווער האָט דאַן געסטרייקט, אבער אויך איך האָב זיך אַן עצה געגעבען — איך האָב דערוואָרגען מיין שוויגער מיט א האַנדטוך.

דער רעפּאָרטער דערצעהלט.

ווי איהר ווייסט איז מיין ביזנעס צו געהן צו מיטינגס און בעריכטען דערנאָך אַלעס אין א אידישע בלאַט פאַר וועלכע איך ארבייט. נו, עס טרעפט מיר זעהר אָפט אז איך טרעף זיך צוזאמען ביי זאָלכע אידישע מיטינגס מיט איינינע ענגלישע רעפּאָרטערס וועלכע מען האָט איינגעלאַדען כדי זיי זאָלען אַלעס בעשרייבען אין די פּייפּערס. עס איז געווען א גרויסער מיטינג בערופען אין די בראָנקס וועגען א וויכטיגע זאַך. דער עולם איז צוזאמענגעקומען פונקט 8 אוהר אבענדס און דער ערשטער רעדנער האָט אָנגעפאנגען זיין דרשה. די ענגלישע רעפּאָרטערס האָבען זיך געזעצט אויפ־שרייבען וואָס זיי הערען. פּלוצלינג האָט דער רעדנער זיך צוהיצט און אויסגעשריען:

„נו, זאָגט אַליין, פארוואָס האָט מען בעדאַרפט מאַכען אזא יאַריד אין הימעל?"

דער אמעריקאנער רעפּאָרטער האָט זיך באַלד געווענדעט צום שוחט וואָס איז דערביי געזעסען, און איהם געפרעגט וואָס דער רעדנער האָט יעצט געזאָגט.

„הי סייד דזשאָסט נאָו — האָט ער ערקלערט אין זיין ביסעל געבראָכענע ענגליש — הי סייד: וואַי דו יו מייק סאָטש א מאַרקעט אין העווען?"

— איך פערשטעה אייך ניט, — האָט דער ענגלישער רעפּאָר־טער געמורמעלט — האָט אפשר דער רעדנער געמיינט אז די מלאכים מאַכען א מאַרק אין הימעל? ער רעדט געוויס פון א קאָנ־ווענשאַן פון מלאכים. אבער וואָס מיינט עס?

איידער דער שוחט האָט צייט געהאַט צו ערקלערען די מיינונג פון „מאַכען א יאַריד אין הימעל", האָט דער רעדנער אויף דער פּלאַטפאָרמע זיך ווייטער צוהיצט און אויסגעשריען:

„איך זאָג אייך, מיינע פריינדע, אז פון די גאַנצע זאַך וועט זיך אויסלאָזען א בוידים מיט א פּאָליצע".

„מעשים טובים“, ווייל איך בין לאַ עליכם געווען דער אינטריגאַנט. דער אַקטיאָר האָט געדריקט איינציגע מאָל זיין רעוואָלווער, אבער אומזיסט די ארבייט, עס געהט ניט! נור, הערט בעסער כסדר ווי עס איז צוגעגאַנגען די שיסעריי:

— וואַרט, דו באַנדיט! — האָט דער שיסער פּלוצלונג אויס־געשריען דראַמאַטיש צו מיר — דיין ענדע איז שוין געקומען, זאָג אָב „שמע ישראל“ און מיט דיעזען רעוואָלווער וועל איך דיינע געהירן פּערברענען, אַך טייפעל און העלע!

— אבער זעהט, האָט רחמנות, — האָב איך זיך געבעטען — איך וועל שוין מעהר ניט זיין קיין שלעכטער מענש. לאָזט מיך לעבען נאָך כאָטש איין שטונדע, האָט רחמנות און שיסט מיך ניט.

— ניין, ניין, דו טייפעל! — האָט געדונערט דער ליעבהאַבער, ציעלענדיג אויף מיר זיין רעוואָלווער — האָסט נור צייט ביז איך וועל אָבצעהלען 3, און דאַן שיס איך. נו, איך צעהל שוין: איינס— צוויי— דדדדריי— פּאַף! פּיף!

אָבער אַ נעכטיגער טאָג! דער רעוואָלווער האָט ניט געוואָלט שיסען און האָט אויך צום מאָל קיין קלאַפּ ארויסגעגעבען. ווי דער שיסער האָט דערזעהן אז ער איז אין ראָסעל, האָט געגעבען אַ שליידער דעם רעוואָלווער און אויסגעשריען מיט אַ העכסט דראַמאַ־טישען טאָן דיעזע ווערטער וואָס זיינען גאָר ניטאָ אין זיין ראָלע:

— אָה, ניין, — האָט ער געברומט — איך וועל דיך ניט שיסען, ווייל דאָס איז אַ צופיעל איידעלער טויט פאַר דיר; איך וועל דיינע געהירן ליעבערסט ארויסשמייסען אויף אַן אנדער ארט מיט אַ בריק אין הינטען!

און ביי דיעזע ווערטער האָט ער מיר געגעבען אַ לעדערנעם שלום עליכם, דאָס הייסט אַ בריק אין באַלף מחילות. איך בין געפאַלען „טויט“ און דער פאָרהאַנג איז געפאַלען. דאָס פּובליקום האָט אפשר ניט פערשטאַנען ווי אזוי מען קען פערליערען די געהירן דורך אַ בריק אין הינטען, אָבער מען האָט דאָך אַפּלאָדירט דעם העלד פאַר זיין לעדערנעם שלום עליכם אויף מיין ריינעם אָרט. ביי אַן אנדער געלעגענהייט האָב איך אַליין בעדאַרפט דערשיסען מיין שוויגער אויפ'ן בית עולם אין דריטען אַקט, און אויך מיין רעוואָל־

א מיטוואָך, מיט א פּעקעל טאַבאַק צוגאָב, דעם צוגאָב האָט מען געמוזט געבען, ווייל וועהרענד מיטוואָך האָט דריי מאָהלצייטען, האָט פרייטאג בלויז צוויי מאָהלצייטען, דען דער דריטער מאָהלצייט געהערט דאָך שוין צו דעם ביי וועמען מען עסט שבת. ווי איהר הערט, פריינדע, איז דאָס געווען מיין ערשטער טריט אין ספּעקולייי־שען, און דאַרום בין איך פערבליבען אַזאַ ספּעקולאַנט. מיין ערשטע ספּעקולאַציאָן אין אַלזאָ געווען מיט „טעג“.

— שאַדע וואָס איהר האָט ניט שפּעקולירט מיט נעכט אויך.

— האָט דער אַקטיאָר בעמערקט לאַכענדיג.

וואָס דער דאָקטאָר דערצעהלט.

— ווי איהר ווייסט, — האָט אָנגעפאַנגען דער דאָקטאָר — בין איך געווען מיט איינינגע יאָהר צוריק דער צאהן־דאָקטאָר אין א קליינע שטאדט פון דער וועסט. א פעראיין פון יונגע לייט האָט דאָרט געפּלעט (געראַפּעלט) אַן אינדיק און אַ חזיר׳ל, ווייל דיעזער פעראיין בעשטעהט איבערהויפּט פון קריסטליכע יונגע לייט, כאָטש דאָרט געפינען זיך אויך איינינגע אידען פון ביזנעס וועגען. אָבער, ווי אויף להכעיס איז דער גורל פון פּלעט געפאַלען אַזוי אַז דעם אינדיק האָט געוואונען אַן איירישער קאָנדוקטאָר, און אַ אידישער סטאָרקיפּער האָט געוואונען דאָס חזיר׳ל. אלע האָבען זיך צולאַכט ווען מען האָט אָבגעגעבען דאָס חזיר׳ל צום אידען וועלכער טראָגט א באָרד, פיהרט א שטאַטיק און איז אויך פּרעזידענט פון עפּעס א קאָנגרעגיישאָן.

אָבער, וואָס טהוט ער מיט׳ן חזיר׳ל? דער איד איז געפאַלען אויף א פּלאַן: עס אויסבייטען אויף אַן אינדיק אין מאַרקעט. בקיצור, אונזער פּרעזידענט האָט איינגעוויקעלט דעם חנ׳עוודיגען חזיר אין זיין ראָק און האָט איהם געטראָגען איבער דער גאַס. אבער ער האָט אָנגעפאַנגען שרעקליך קוויטשען (דער חזיר, ניט דער פּרעזידענט) און נאַטירליך האָט ער (דער פּרעזידענט, ניט דער חזיר) זיך געבעטען מיט גוטען און בייזען ער זאָל ניט מאַכען זיינע פּאָעטישע קולות. אבער דער חזיר האָט נאָך שטאַרקער געקוויטשעט און זיי ביידע, דער חזיר מיט׳ן פּרעזידענט, זיינען ענדליך געקומען

דער יענקישער רעפּאָרטער האָט ווידער געפרעגט דעם שוחט וואָס ער האָט געזאָגט, און ער האָט געקראָגן דיעזע דייטליכע ערקלערונג:

— הי סייד: לעט מי טעל יו מאַי פרענדס, אָוו דהי האָל טינג וויל קאַם אוט אַ גערעט ענד אַ שעלף.

דער רעפּאָרטער האָט אַ ווײַלע געשריבען, אבער ער האָט באַלד פערלאָזען די האָל האַלב צומישט, און אויף מאָרגען איז געווען געדרוקט אין אַ גרויסע ניו יאָרקער צייטונג, אַז אַ מערקווירדיגער אידישער רעדנער האָט געהאַלטען אַ מערקווירדיגע רעדע אין וועלכע ער האָט ערקלערט די שווארצע קונסט, ווי אַזוי מען קען פערבלענדען די אויגען פון פובליקום און זיי ווייזען אַ קאָנווענשאַן פון מלאכים אין הימעל, אָדער צו פערוואַנדלען אַ בוידעם אין אַ פאַלדינג בעד, אַ קעלער אין אַ פּאָליצע און אַ פּיאַנאָ אין אַ וואַלגערהאָלץ. ער האָט אָבער ניט געהאַט איין וואָרט וועגען עיקר פון דער מיטינג — צו מאַכען אַ מקוה אין די בראָנקס. מען זאָגט, אַז דער רעפּאָרטער איז נעביך משוגע געוואָרען, און זיין משוגעת בעשטעהט אין דעם וואָס ער האַלט אין איין שרייען אויף ענגליש:

— אַוועק פון מיר, נעהמט אַוועק דעם יאַריד פון מיין הימעל, וועז ניט וואַרף איך איך אַ בוידים אין אייער פּאָליצע.

דער ריעל־עסטייט בראָקער דערצעהלט.

— איך האָב אָנגעפאַנגען מיין פּראָפעסיאָן צו שפּעקולירען — האָט דערצעהלט דער ריעל־עסטייט בראָקער — ווען איך בין אַלט געוועזן בלויז 5 יאָהר, און דאָס האָט פּאַסירט אין טעלז — די אונגליקליכע אָבגעברענטע טעלז — וואו איך בין געווען אַ ישיבה־בחור און געגעסען טעג. איך האָב דאַן געהאַט צוויי מיטוואָכס, אָבער עס האָבען מיר געפעהלט צוויי אנדערע טעג — מאָנטאַג און פרייטאַג. אין די זעלבע ישיבה איז געווען אַ ווידוקלער ישיבה־בחור, טאָדרעסקע מתמיד, וועלכער האָט בלויז געהאַט דריי פרייטאַגס און צוויי מאָנטאַגס. מיר זיינען ביידע צוזאַמענגעקומען אין די ווייבערשע שוהל, וואָס מיר האָבען פערוואַנדעלט אין אַ בערזע, און מיר האָבען זיך געביטען „טעג" — צוויי פרייטאַגס פאַר

חבצלת

צו א קריסטליכען בוטשער וועלכער האָט אויסגעביטען דעם חזיר אויף א גאנז. אָבער ווען ער איז געקומען אהיים האָט דער רב פון זיין קאָנגעריישאן איהם דערצעהלט, אז אויך די גאנז איז טרפה ווי חזיר, ווייל מען טאָר קיין הנאה ניט האָבען פון א חזיר אפילו ווען מען בייט עס אוים אויף א כשרה זאך! דער פרעזידענט האָט א ווײַלע געטראַכט, האָט פערקויפט די גאנז פאר צוויי דאָלאר און איז געקומען צו מיר איך זאָל פאר דיעזע צוויי דאָלאר איהם ארויס־געהמען צוויי שלעכטע ציינער.

און ווי איהר פערשטעהט, האָט ער פאר זיינע צוויי דאָלאר קיין הנאה געהאַט. אבער אויך איך האָב קיין הנאה געהאַט פון דיעזע צוויי דאָלאר, ווייל איך האָב דערפאר געקויפט צוויי טיקעטס צו זעהר א רעאַליסטישע דראַמא, וואָס איך האָב אויסגעקרענקט.

וואס דער גרויסער מאַן האָט געטראכט

דער ריעזיגער לאָקאָמאָטיוו צוגעשפּאנט צו זעקס פּרעכטיגע וואַגאָנעס פון דעם „טווענטיעטה סענטשורי לימיטעד", האָט ארויס־געלאָזען זיינע ערשטע שווערע טאָך־טאָך׳ס, און דער צוג האָט זיך ארויסגעריהרט פון „סענטראַל דיפּאָ", אויף זיין רייזע נאָך שיקאגאָ.

דער בעריהמטער אידישער דראמאטורג, הערר ו פּ ס י, האָט צום ערשטען מאָל ארויסגעשטעקט זיין קאָפּ דורך א פּענסטער פון דעם שלאָף־וואַגאָן, וואו ער איז געזעסען, האָט נאָך אמאָל א מאך געטהאָן מיט דער האנד א שטומען „זייט געזונד" צו דעם געזעמעל, וואָס איז געשטאַנען אויף דער פּלאַטפּאָרמע פון וואקזאַל און איהם צוגעוואונשען א גליקליכע נסיעה. דאן האָט ער זיך צוריקגעלעהנט אויף דער ווייכער פּלושענער באַנק און אַרויסגעלאָזט א שטאַרקען זיפץ.

און צוגלייך מיט דעם זיפץ האָבען פון הערר ופּסי׳ס מטושטש׳ע געדאַנקען גענומען אַרויסטאַנצען בוכשטאַבען און ווערטער, וועלכע האָבען זיך בּיסלעכווייז צוזאַמענגעשטעלט אין דעם קלאָרען זאַץ:

ב—ר—ו—ך ש—פּ—ט—ר—נ—י.

און הערר ופּסי, מיט יענעם דראַמאַטישען כח הדמיון, וואָס האָט איהם בעריהמט געמאַכט פון וואַרשאָ ביז ניו יאָרק, און פון ניו יאָרק ביז סאן פראַנציסקאָ, און ערוואָרבען פאַר איהם דעם נאָמען פון דעם אידישען זודערמאַן — האָט גענומען ווידער איבערגעהן אין געדאַנקען די ערפאַהרונג און די אויפרעגונגען פון די לעצטע פיער וואָכען.

דער טעם פון די צעהן באַנקעטען, פון וועלכע איינער בלויז איז גענוג געוועזען צו געבען א דריי־יאָהריגען מאָגען־קאַטאַר, איז איהם שווער און זויער געלעגען אויפ׳ן גומען, און די בלומען, און די הונדערטער רעדעס, וואו מען האָט איהם פערגליכען צו משה רבינו,

ופסי׳ס מוח און די פרייד האָט אָנגענומען די געשטאַלט פון דעם פאָלגענדען געדאַנקען:

— ווארום קען עס ניט פאַסירען טאקע היינט, אז מיר זאָלען זיך פערשפעטיגען? לאָז זיין כאָטש איין שעה — איז אויך א דאָלאר. און דעם דאָזיגען דאָלאר וועט מען נעהמען און מען וועט קויפען פאַפּיראָסען.

— און רויכערן וועל איך דוקא 3 אויף איין מאָל, און רויכערנ־דיג וועל איך אויסלאָזען די גאַנצע תוכחה אויף דער קאָמיטע און זיי אויסרופען (נאַטירליך אין געדאַנקען בלויז) וואָס אין קאָרט שטעהט.

דער צוג איז אונטערדעסען האסטיג געפלויגען, און עס איז געוואָרען נאכט. הערר ופסי איז געלעגען אויף זיין ווייכען פולמאַנ־בעט, אָבער שלאָפען האָט ער ניט געקענט. ער האָט געווארט אויף טאָג. דאַן וועט ער אויסגעפינען אויב דער צוג האָט זיך פערשפע־טיגט אָדער ניט. און אַזוי ווי מען גלויבט געוועהנליך אין וואָס מען וויל, האָט ער גענומען גלויבען באמונה שלמה, אַז דער צוג מוז זיך פערשפעטיגען. זאָל זיין כאָטש אויף איין שטונדע. א דאָלאר געהט אויך ניט צו־פוס... און אַז צוויי, איז נאָך בעסער.

אויפגעשטאַנען איז ופסי פריה, און אויף איהם האָט געווארט א גרויסע שמחה. פרעגענדיג דעם קאָנדוקטאָר, האָט ער אויס־געפונען, אַז דער צוג האָט זיך אין דער נאכט פערשפעטיגט אויף 1¼ שטונדע.

— א דאָלאר איז שוין דאָ — האָט דער אידישער זודערמאַן געטראַכט — און אַז די געטער (ופסי פלעגט טראַכטען מיטהאָלאָ־גיש) ווילען וועט זיין נאָך איינער און אפשר נאָך צוויי, און די קאָמיטעס קענען געהן לעזזאל.

ארום 12 א זייגער איז אריין דער קאָנדוקטאָר און ופסי האָט זיך א קעהר געטהאָן צו איהם:

— אויף וויפיעל זיינען מיר פערשפעטיגט?

— מיר זיינען געוועזן פערשפעטיגט — האָט דער קאָנדוק־טאָר איהם בערוהיגט — אבער איהר דארפט זיך ניט ערגערן. מיר האָבען אין פערלויף פון די לעצטע פאָר שטונדען אריינגעכאַפּט אַן

צו נאַפּאָלעאָן, צו שעקספּיער און צו ניטשע, זיינען געלעגען אויף זיין נאָך קליינשטעדטעלדיגען געוויסען.

אָט איז שוין אַ קימאַ־לן פון פיער וואָכען, ווי מען האלט איהם אין איין איינלאַדען פון איין שטאָדט אין די צווייטע, און אומעטום דיזעלבע חתונה, מיט באַנקעטען, מיט בלומען און מיט טאָאסטען.

און ווידער געשמועסט, בעקלאָגען איז זיך אייגענטליך ניטאָ אויף וואָס. פאָהרען פאָהרט ער ווי אַ גראַף, שטעהט איין אין די בעסטע האָטעלען, און פון בעצאָהלען וויים ער ניט. די קאָמיטע זאָרגט פאַר אַלץ... ער קריגט אין האַנד אַ פּאַרטיגען באַהן־בילעט, אַ קאָמיטע בעגלייט איהם אַרויס, און דאָרט אויפ׳ן צווייטען וואקזאַל וואַרט שוין אַן אַנדער קאָמיטע.

און דאָ האָט זיך דער גרויסער ופּסי דערמאָנט אָן עפּעס וואָס האָט איהם אַזוי ווי אַ שלאַנג אַ ביס געטהאָן.

ער האָט זיך דערמאָנט, אַז ער האָט ניט אין דער קעשענע אַ צובראָכענעם פּיאַטאַק.

אָט האָסטו דיר! — האָט דער שטערען פון צוויי וועלט־טהיילען געטראַכט — מען גיט דיר בלומען וואָס קאָסטען אַ שלל מיט געלד, מען טראָגט דיך אויף די הענד, און מען פיהרט דיך אום ווי אַן אבן־טוב, און אַ סענט ביי דער נשמה האָסטו ניט.

און דאַן האָט ער זיך דערמאָנט ווי ער האָט אויפ׳ן וואקזאַל געוואָלט קויפען אַ פּעקעל פּאַפּיראָסען, און האָט פּשוט ניט געהאַט קיין צעהן סענט... און אַ געפיהל פון ביטערקייט האָט זיך צוגאָסען אין קנייטשען אויף זיין געזיכט.

און ופּסי האָט בעשלאָסען מעהר וועגען דעם אונאַנגענעהמען ענין ניט צו טראַכטען, האָט אויפגעהויבען די „טאַים־טייבעל״ און האָט גענומען לייענען מיט התמדה די מעלות און די גאָלדענע גליקען פון דעם „טווענטיעטה סענטשורי לימיטעד״.

„מיר גאַראַנטירען — איז דאָרט געשטאַנען — אין 18 שטונ־דען צו קומען אין שיקאַגאָ. פאַר יעדע שטונדע וואָס מיר וועלען זיך פערשפּעטיגען, קריעגט דער פּאַסאַזשיר צוריקגעצאָהלט, ביים אָנקומען אין שיקאַגאָ, אַ דאָלאַר.״

אַן עלעקטרישער בליץ פון פרייד איז דורכגעפלויגען דורך

בעשערט און אומגליק

חיים שלימאַק איז געוועזן א יונגערמאַן פון א גאַנץ יאהר, אָבער איין גרויסע מעלה האָט ער געהאַט, א מעלה מיט וועלכער ער האָט שטאַרק שטאָלצירט און צוליעב וועלכע ער האָט געקראָגען א שם צווישען אַלע זיינע בעקאַנטע. ער האָט נעמליך קיינמאָל קיין ליגען ניט געזאָגט.

אז חיים שלימאַק האָט געזאָגט א וואָרט אָדער דערצעהלט א מעשה, האָט איהר געמעגט ארויפלעגען די האַנד אויף אייער דיך און שווערען אז עס איז אזוי.

ווען חיים שלימאַק, כדומה, וואָלט געקומען און דערצעהלט אז ער האָט געזעהן ווי א קוה איז געפלויגען איבער'ן דאַך, וואָלט מען איהם געגלויבט און זיך אפילו ניט פערקרימט.

חיים שלימאַק זאָגט און פערטיג.

מאַכט זיך אזא געשיכטע.

חיים שלימאַק פאָהרט אוועק אין שיקאַגאָ און קומט צוריק.

„נו — פרעגט איהר — איז בכן ?...“

בכן איז —

נאָר לאָמיר דערצעהלען כסדר.

דעמזעלביגען טאָג וואָס חיים שלימאַק איז צוריקגעקומען פון שיקאַגאָ, איז ער געגאַנגען בעזוכען זיינעם א קאָזין. דאָרט האָט ער געטראָפען א גאַנצע קאָמפּאַניע, וועלכע האָט איהם בעגריסט מיט דעם געוועהנליכען „אָט קומט דער אמת־זאָגער.“

אַלצדינג איז געגאַנגען כשורה ביז איינער פון די אנוועזענדע האָט צופעליג א פרעג געגעבען :

— ווען ביזטו אָנגעקומען פון שיקאַגאָ ?

— האַלב נאָך אכט. — האָט שלימאַק געענטפערט, און תיכף חרטה געהאַט. ער האָט אייגענטליך געוואָלט זאָגען האַלב נאָך עלף, נאָר די צונג האָט זיך עפּעס ביי איהם פערטשעפּעט.

דער פרעגער, וועלכער איז געוועזן א טרעוולינג־סיילסמען און א בקי אין דער צייט ווען די טריינס קומען פון שיקאַגאָ, האָט זיך

עקסטראַ זעכציג מײַלען, און איהר וועט קומען אין שיקאַגאָ צו דער מינוט.

— „אַ פּיפּעץ דיר אויף דער צונג“ — האָט ופּסי געקלערט. געענטפערט אָבער האָט ער העפליך: „איך דאַנק אייך פאַר די גוטע נייעס.“

נאָכמיטאָג האָט דער קאָנדוקטאָר ווידער אָנאָנסירט מיט אַ ביסעל אַ זויערע מינע, אַז דער צוג האָט צוליעב אַ געוויסע סיבה געמוזט געהן אַביסעל לאַנגזאַמער און האָט דאדורך פערלאָרען אַ גאַנצע שעה.

און דער קעניג פון דער דראַמאַ האָט אָבגעלעבט...

עס זיינען געבליבען בלויז אַ 4—5 שעה ביז שיקאַגאָ, און די שטונדען האָט ופּסי פערבראַכט, זיך פאָרשטעלענדיג די בלויע רינגען פון רויך, וועלכע ער וועט אַרויסבלאָזען פון די פּאַפּיראָסען, וועלכע ער וועט קויפען פאַר דער אייזענבאַהן קאָמפּאַניע׳ס דאָלאַר.

קעגען אָבענד איז דער צוג אָנגעקומען אין שיקאַגאָ. אויפ׳ן וואָקזאַל האָט געוואַרט אַ קאָמיטע פון פופציג צו בעגריסען דעם אונפערגלייכליכען. פּרויען מיט בוקעטען אין די הענד האָבען אַזש געציטערט פון אונגעדולד צו זעהן דעם ליטעראַרישען גאון.

אָבער דער גאון איז געווען בעטריבט. מרה־שחורה׳דיג איז געווען זיין פּנים און אין זיינע אויערען האָט געקלונגען די בשורה וואָס דער קאָנדוקטאָר האָט איהם נאָר וואָס געגעבען:

— איהר זייט אין שיקאַגאָ אָנגעקומען אויף דער מינוט, אַזוי ווי איך האָב געזאָגט... אונזער צוג ענטשוּלדיגט ניט זיינע פּאַסאַזשירען...

און אויף דעם פּאַסאַזשיר׳ס צונג איז געבליבען דער ניט־אַרויסגערעדטער ענטפער:

— געה אין דר׳ערד אַריין מיט ד י י ן צוג און מיט מ י י נ ע קאָמיטעס אַלס צוגאָב.

דאַן איז ופּסי אַרויסגעשטיגען אויפ׳ן וואָקזאַל און גענומען שמייכלען רעכטס און לינקס.

גערעדט, אזוי ווי ער וואָלט זיך געאיילט וואָס מעהר ארייןצוכאפּען. ער האָט געשילדערט די שרעקליכע סצענע, ווי די פערוואונדעטע, צוברעגטע פון דעם לאָקאָמאָטיוו־פייער, צודריקטע פון די רעדער, זיינען געלעגען צושפּרייט פון אלע זייטען און ווי פון זייערע קולות האָט געקענט א טיגער׳ס הארץ פּלאַצען.

און אין מיטען פון דעם סאַמע פּפּור האָט שלימאַק געטהאָן א שפּרונג, געכאַפּט זיין אויבערראָק, געזאָגט שנעל „א גוטע נאכט“, און זיין מוח האָט איהם געברענט ווי אָנגעגאָסען מיט הייסען בליי, און ער האָט געשפּירט אז א גרויסע קאַטאַסטראָפע האָט מיט איהם פּאַסירט.

„ליגנער! כזבן! לומפּ!“ — האָט ער געשריען צו זיך אליין — „ניעדערטרעכטיגער מנובל! פאַר וואָס האָסטו זיי גלייך ניט געזאָגט, אז דו האָסט געמיינט האַלב נאָך עלף?...“

דער פּרעגער, וועלכער איז געווען אַ טרעוולינג־סיילסמען און אַ בקי אין דער צייט ווען די טריינס קומען פון שיקאַגאָ, האָט זיך געוואונדערט אויף אַזאַ מין תשובה און איהם גלייך ווידער געפרעגט:

— דו האָסט ענטוועדער געזאָלט אָנקומען פיער פאַרטאָג אָדער האַלב נאָך עלף. וואָס פאַר אַ טריין קומט דאָס אָן האַלב נאָך אַכט?

חיים שלימאַק איז רויט געוואָרען, אָבער איידער נאָך ער האָט געהאַט צייט נאָכצודענקען, איז איהם פון מויל אַרויס:

— אונזער טריין האָט זיך פערשפּעטיגט צוליעב אַן עקסידענט.

— אַן עקסידענט? — דער עולם איז געוואָרען נייגעריג, און שלימאַק האָט געשפּירט ווי קאַלטע טראָפּענס שווייס געהען איהם אַרויס אויפ'ן שטערען, און די פּאָדלאָגע לאָזט זיך אַרונטער פון אונטער זיינע פיס ערגעץ אין תהום אַריין.

אָבער איצט איז שוין געגאַנגען אין נצחון.

— עס איז געווען אַ צוזאַמענשטויס פון טריינס, — האָט ער כמעט ווי אויסגעשריען, און האָט בעת מעשה געשפּירט אַזוי ווי אַ פיש־ביין וואָלט זיך איהם געשטעלט אין גרגרת.

— זיינען מענשען גע'הרג'עט געוואָרען? — האָט די בעל־הבית'טע פון הויז צושראָקען געפרעגט.

— דריי זיינען טויט און צוועלף פערוואונדעט. — האָט שלימאַק געענטפערט און געפיהלט ווי איהם ווערט אַזוי ווי צו חלש'ן.

— שטאַרק פערוואונדעט מסתמא? — האָט אימיצער ווייטער געפרעגט.

— ביי איינעם האָט עס אָבגעריסען ביידע פיס מיט ביידע הענד, און איהר האָט געדאַרפט זעהן ווי דער אונגליקליכער האָט זיך נעביך געבעטען, אימיצער זאָל איהם דערשיסען אויף טויט. — האָט שלימאַק האַסטיג אַרויסגערעדט און געפיהלט אַז אָט־אָט וועט ער דאָ פאַלען אַ בר־מנן.

איצט איז די גאַנצע קאָמפּאַניע צוגעשטאַנען, אַז ניט אַנדערש ער מוז דערצעהלען אומשטענדליך, ווי אַזוי עס איז צוגעגאַנגען. און חיים שלימאַק האָט אָן אויפגערעגטער, אַ בלייכער, האַסטיג

און די קללה האָט איינגעשטימט. און נח האָטביידען אריינ־גענומען.

און ווען זיי זיינען ארויס פון דער תבה האָט דער ליגען אוצרות געזאַמעלט, רייכטהימער אָנגעשאַפט, אָבער זיין זווג האָט אַלצדינג צוגענומען, אזוי איז דער אָבמאַך געווען...

און דער ליגען איז תמיד געבליבען אָרעם...

דאס פּאָר

(אַ מדרש־לעגענדע)

פאַראַוויַיז זייַנען אַלע בעשעפעניסען פון דער וועלט געקומען צו נח׳ס תבה ער זאָל זיי אַריַינגעהמען... קיינע אָהן אַ זווג איז ניט אַריַינגענומען געוואָרען. דען דער בעפעהל פון גאָט איז געוועזען: „נעהם אַריַין צו פּאָאַר פון יעדער מין וואָס לעבט אויף דער ערד“.

און ווען די טהויערען פון דער תבה האָבען שוין געזאָלט צוגעריגעלט ווערען, איז הינקענדיג געקומען צולויפען דער ליגען.

— נעהם מיך אַריַין אין דייַין תבה! — האָט ער זיך בייַ נח׳ן געקליאַנעט.

— וואו איז דייַין פּאָאַר? — איז געוועזען דער ענטפער.

— איך האָב ניט קיין פּאָאַר. אַלע פלעגען מיך פערשטויסען וויַיל איך בין מאוס, — האָט זיך דער ליגען געבעטען — נעהם מיך אַריַין אַליין.

— ברענג אַ פּאָאַר אָדער ווער אין מבול דערטרונקען!

און שנעל געלאָפען איז דער ליגען, געזוכט, געפרעגט, ביז ער האָט די קללה בעגעגענט.

— ווילסטו מייַן זווג זייַן? — האָט דער ליגען געפרעגט.

— וואָס וועסטו מיר אַלס נדן געבען? — האָט איהם די קללה צוריקגעפרעגט.

— איך האָב גאָר נישט. אָבער פאַר מיר איז די וועלט אָפען. מען לאָזט מיך אין דער תבה ניט אַריַין, מיט דיר וועט מען מיך אַריַינלאָזען. און דאַן ווען דער מבול וועט זייַן אַריבער און איך וועל ווידער אויף דער פרייַער וועלט אַרויס, דאַן וועט אַלץ וואָס איך וועל פערדיענען אין דייַין האַנד זייַן.

יוסף טונקעל

אין א שניט קראָם

פּערזאָנען:

אב. ראָזענשטיין — קרעמער.
יונגערמאַן — קונה.

אָרט: א שניט־קראָם אויף קאַנעל סטריט, ניו יאָרק.

קונה: ציינט מיר טונקעל גרינעם סאַמעט. האָט איהר עס?

אב. ראָזענשטיין (שמייכעלט גדלות'דיג): וואָס הייסט, ביי אונז וועט ניט זיין קיין טונקעל־גרינער סאַמעט? ! אין אזא פירמע ווי אב. ראָזענשטיין'ס זאָל ניט זיין, וויים איך וואָס דאָרטען, א שטיקעל סאַמעט? דאָס איז דאָך פּשוט א געלעכטער.

קונה: טאָ זייט־זשע אזוי גוט און ציינט מיר.

אב. ראָזענשטיין: וואָס ציינען?

קונה: דעם סאַמעט ציינט מיר.

אב. ראָזענשטיין: אָ, דעם סאַמעט... שוין, שוין, שוין. איין רגע'לע... אָט ווי איהר זעהט, צייג איך אייך אזא סאַמעט, אַז איהר וועט פּשוט געהן טאַנצען פאַר שמחה. (ער שלעפּט ארוים א שטי־קעל וואארע פון פּאָליצע, וויקעלט עס פונאַנדער און גלעט מיט דער האַנד.) נאַט, איהר ווילט זעהן א שטיקעל וואארע?

קונה: ענטשולדיגט, איהר האָט מיך, וואהרשיינליך, פערהערט. איך האָב אייך געבעטען איהר זאָלט מיר געבען טונקעל־גרינעם סאַמעט און איהר גיט מיר גאָר זייד.

אב. ראָזענשטיין: אָבער וואָס פאַר א זייד! אַי, אַי, אַי!

קונה: אָבער איך ברויך סאַמעט.

אב. ראָזענשטיין: אָ, סאַמעט! טאָ וואָס־זשע שווייגט איהר? זאָגט־שע אזוי. טונקעל־גרינעם?

קונה: טונקעל־גרינעם.

גנב'עט אייער געלד? געווים פערהאָרעוועטע... אין אַמעריקא דארף מען האָרעוועןן אויפ'ן דאָלאר... גוט גוט, איך וועל אייך באלד טאקע צייגען א שטיקעל וואארע, וואָס איהר וועט א געשריי טהון: מיסטער ראָזענשטיין! שניידט מיר אָב דערפון הונדערט יארד!... אהא, אָט דאָס איז עס... די רעכטע שטיקעל וואארעלע... אנו, וואָס וועט איהר, א שטייגער, זאָגען אויף אזא שעוויאטעל?... הא? איך זעה שוין אייערע אויגעלעך בלישצען!... עס געפעלט אייך! א־יאָ, עס געפעלט אייך?!

קונה: צום טייוועל מיט אייער שעוויאט! איך בין אזוי פערנומען און איהר נעהמט ביי מיר צו די גאנצע צייט!

אב. ראָזענשטיין: איהר דארפט ניט קיין שעוויאט? נו, גיב איך אייך, וואָס איהר דארפט. איהר דארפט סאמעט, זאָגט איהר? — ווייס איך... דער מיסטער דארף סאמעט... גוט! וואָס בין איך עפּעס, א גזלן, וואָס איך זאָל צונעהמען ביי אייך אייער צייט?... צייט איז זעהר א טהייערע זאַך. זעהר א טהייערע זאַך! צייט האָט אזא טבע, אז עס געהט אוועק איין מינוט, א מינוטקעלע — קעהרט זיך דאָס שוין קיינמאָל ניט אום צוריק... ניטאָ, אוועקגעגאנגען און גאָר... יא, מיסטער לעבען, פון מינוטען ווערען שטונדען, פון שטונדען, טעג, פון טעג מאָנאטען, פון מאָנאַטען יאהרען און פון יאהרען — — — —

קונה: צום טייוועל! (אונגעדולדיג) איהר גיט מיר טונקעל־גרינעם סאמעט צי ניט?! איך בעט אייך סאמעט! איהר פערשטעהט?! (שרייט) און דער סאמעט זאָל זיין טונקעל־גרין!... איהר הערט, וואָס מען רעדט צו אייך?! ניט שווארץ, ניט בלוי, ניט געל!... ניט שעוויאט, ניט לינען, ניט געוואנד, ניט זייד, ניט סאטין, נור סאמעט! סאמעט! טונקעל־גרינעם סאמעט!!...

אב. ראָזענשטיין: גאָט איז מיט אייך, מיסטער, צו וואָס בעדארפט איהר נאָך שרייען? א מעהר, איהר ווילט סאמעט — וועט איהר גלייך קריגען סאמעט. אין איין רגע, אין איין אויגענ־בליק... וויפיעל יארד ווילט איהר?

קונה: פיער מיט א האלב.

אב. ראָזענשטיין: פאר וואָס ניט זיעבען?

אב. ראָזענשטיין (ארויפקריכענדיג אויפ'ן לייטער און ארויס־שלעפענדיג א היבשען קנויל שטאָף) : הממממ... איהר, מיסטער, גיט נאָר א פרעג דעם קלענסטען אינגעל אין שטאָדט : מיט וואָס צייכענט זיך אויס אב. ראָזענשטיין'ס פירמע ? וועט ער אייך גלייך ענטפערן : מיט זיין טונקעל־גרינעם סאַמעט !... וועלל, אַט האָט איהר עס... זיינט איהר א מבין אויף דעם שטיקעל סאַמעט ?

קונה : יא, אבער ער איז דאָך גאָר שווארץ.

אב. ראָזענשטיין : און וועלכען סאַמעט ווילט איהר ?

קונה : צום טייוועל, איך האָב דאָך אייך שוין טויזענד מאָל געזאָגט : טונקעל־גרינעם, טונקעל־גרינעם.

אב. ראָזענשטיין : טאָ וואָס־זשע איז דער חלוק ? כלעבען, מיסטער, נעהמט אָט דעם, דאָס איז דאָך אויך כמעט גאָר טונקעל־גרין. דאכט זיך, אז נאָך טונקעלער קען גאָר ניט זיין !

קונה : איך דארף ניט קיין שווארצען סאַמעט.

אב. ראָזענשטיין : אַלע טראָגען יעצט שווארצען סאַמעט. ס'איז יעצט די רעכטע מאָדע !

קונה : עס קען זיין. אבער איך דארף טונקעל־גרינעם סאַמעט.

אב. ראָזענשטיין : סאַמעט ?

קונה : נו, געוויס, סאַמעט !

אב. ראָזענשטיין : ווייסט איהר וואָס ? נעהמט גאָר א שטיקעל סאַטין. אזוי גריין, א געוואַלד !

קונה : הערט, דרעהט מיר ניט קיין קאָפּ ! איהר האָט טונקעל־גרינעם סאַמעט — איז גוט, אַניט — געה איך אין אן אנדער קראָם.

אב. ראָזענשטיין : הי, הי, הי, און נאָך מסתמא צו סעמקע קוטין וועט איהר געהן, וועלכער האָט ערשט יענע וואָך ארויסגעטריבען זיין טאָכטער, ווייל זי האָט, איהר זאָלט מיר מוחל זיין, עפּעס... אין פּארק... אָדער איהר וועט געהן צו דזש. זיסמאַן, דעם שווינדלער מיט די פרישצעס אויף דער נאָז, וואָס וועט אייך אראָבשינדען די הויט און וועט ביי אייך צונעהמען די עטליכע דאָלאר, וואָס איהר האָט פערהאָרעוועט מיט בלוט און שוויים... וואָס דען ? איהר

לא מיט אַ ספּאָדיק

קונה: דערפאר ווייל איך דארף פיער מיט א האלב.

אב. ראָזענשטיין: שוין, שוין צייג איך אייך... איין מינוט... אזוי שנעל, אז א שנעל־צוג וועט אונז ניט קענען אָנ־יאָגען... אָט, איהר זעהט? איהר זעהט א ביסעל א סאמעט? ער איז אפילו טונקעל־ברוין, אָבער איך צייג אייך איהם ניט. טונקעל־גרין — איז טונקעל־גרין. נור גלאַט אזוי זיך...

קונה (ארויסגעהענדיג פון געדולד): צום טייפעל! איהר גיט מיר, צי ניט? ! וואָס מאַטערט איהר מיך א גאַנצען טאָג? !

אב. ראָזענשטיין: טונקעל־גרין?

קונה: טונקעל־גרין.

אב. ראָזענשטיין: און טאַקע נור סאמעט?

קונה: סאמעט, סאמעט, סאמעט!

אב. ראָזענשטיין: טונקעל־גרינעם סאמעט האָבען מיר יעצט ניט. פאַראַן אפילו סאמעט — איז ער ניט טונקעל־גרין. פאַראַן טונקעל־גרין — איז עס ניט קיין סאַמעט... אפשר דארפט איהר עפּעס אזוי זאַכען: זאָקען, שלייקעס, האַלז־טיכער? א גרויסער אויסוואהל... ניי־מאָדנע וואַארע, פרישע וואַארע...

קונה (העכסט אויפגערעגט. אנטלויפט).

אב. ראָזענשטיין (אונצופריעדען): המם... א חוצפה׳ניק קען! די גאַנצע קראָם צוואָרפען. זאָל ער דאָס געבען צו לעזען באָטש איין סענט!

(פאָרהאַנג)

אין דער פינסטער

הונגעריג און מיעד זיינען שמעריל און בעריל אָנגעקומען אין שטעדטעל אריין. זיי האָבען זיך דערפרעגט צום רב, צו וועמען זיי זיינען געקומען אין שליחות פון זייער ישיבה, און אזוי ווי עס איז געווען פרייטאג פארנאכט, זיינען זיי טאקע דאָרט פערבליבען אויף שבת.

דער רב, דער אמת'ער עהרליכער איד און ענו, האָט זיי אפילו פערטרויט א סוד, אז כהיות אזוי ווי געריכט אויף זיי האָט מען זיך דאָך ניט, וועט זיין אביסעל קנאפּלעך צו עסען — „נור", האָט ער זיי געטרייסט, „דערפאר וועט איהר אָבער קענען מיטזינגען מיט מיר אלע זמירות".

ס'איז געקומען צום עסען און מען האָט דערלאַנגט צום טיש א גרויסען קוכען, האָט זיך דער רב, זאָל לעבען, אָנגעשפּארט מיט'ן עלענבויגען אויף איהם, אויפ'ן קוכען הייסט עס, און א בעפעהל געטהאָן צו די צוויי בחורים:

— זינגט כל מקדש!...

די שבת־סעודה האָט זיך געענדיגט. די רבי'צען, א זשוואַווע אידענע, מיט א כמעט מיידעלשען פנים, האָט צונויפגעקאַשערט דאָס ווייסע טישטוך, צוגעטראָגען עס צו א ווינקעל פון חדר און דאָרטען אויסגעשאָטען אלע ברעקלעך.

דער רב מיט זיינע אורחים האָבען געבענשט מזומן און, זעהענ־דיג אז די שבת־ליכט האַלטען שוין ביים אויסגעהן, איז מען אוועק שלאָפען יעדער אויף זיין אָרט.

— בעריל! — וועקט איין בחור דעם אנדערען אין מיטען דער נאכט — דו שלאָפסט?

— יא, איך שלאָף! — ענטפערט איהם בעריל איראָניש.

— געוואַלד, ברודער, איך גיה אויס פון הונגער!

האָבענדיג אָבער אָבגעלאָזען דעם עק גאַרטעל האָט ער זיך נעביך שעהן פערבלאָנדזשעט אזש ביז צום רבין'ס טאָכטער.

— דו ביזט עס? — פרעגט ער זי, מיינענדיג אז ער שטעהט דאָס נעבען זיין חבר שמעריל.

— איך, איך! — ענטפערט איהם דאָס מיידעל א פער־שלאָפענע, און דעקט זיך ניט־ווילענדיג אָב.

שמערלען איז דערווייל די צייט געוואָרען צו לאַנג און ער איז אראָב פון געלעגער זוכען זיין חבר. און זוכענדיג אין דער פינסטע־רער וועלט ברויט און א פריינד, האָט איהם דאָס בלינדע מזל אָבגענארט, איהם געיאָגט פון איין אָרט צום אנדערען, פון דער האַלץ־קאמער צו דער היהנער־שטייג, פון דער היהנער־שטייג צום פיעקעליק, ביז וואנעט דער שטן, ימח שמו, האָט איהם ענדליך פער־טריבען צו דער רבי'צין הינטער דער וואַרימער קאַלדרע.

די רבי'צין האָט געמיינט, אַז ס'איז דער רב, און שמעריל וויעדער האָט געמיינט אז דאָס ליעגט ער נעבען זיין חבר בעריל. און ער האָט „איהם" אַ פרעג געטהאָן:

— האָסט עפּעס געגעסען?

די רבי'צין האָבענדיג איצט די געלעגענהייט זיך אביסעל צו פיעסטשען פאַר איהר מאַן, האָט ארויסגעבורטשעט מיט א נעבעך־קול:

— יאָ, געגעסען... מען קען טאקע עסען, אז מען קאָרמעט פרעמדע בחורים!...

— וואָס קען מען זיך העלפען? — ענטפערט בעריל — מען וועט שוין מוזען ווי־עס־איז דורכקומען די נאַכט!

— ניט לענגער זאָל ס'אידישע גלות „געדאָווערען"! — פּאָ־טאַקעוועט די רבי'צין און טוליעט זיך צו איהם.

— נאָכ'ן ערשטען שלאָף האָט זיך דער רב אויסגעטשוכעט און זיך דערמאָנט, אז ס'איז פרייטאג־צונאכט.

געהט ער גלייך צום ווייב'ס בעט צו. ער טרעפט שוין דעם וועג אפילו אין דער פינסטער. דערטאַפּט ער אָבער צוויי קעפּ און ער רוקט זיך אָב.

— און מיך נאָגט ביים הארץ... ניט צום אויסהאַלטען...

— וואָס טהוט מען?

— שלעכט!

— ביטער!...

עטליכע מינוט שפּעטער:

— שמעריל!

— וואָס?

— ווי געפעלט דיר דעם רבין'ס בתולה?

— בע... מע... הע... הייסט דאָס, גאָרנישט...

— ביזט א יאָלד! א מויד ווי א צימעס!

— הם... ווייס איך?... אפשר ביזטו גערעכט. שא, ווייסטו וואָס, — רופט זיך אָב בעריל — טאָמער וואָלט געווען א פּלאַן מען זאָל אראָבקריכען פון געלעגער און זעהן צי מען קען ניט עפּעס געפינען צו קייען?

— איך האָב שוין אויך געקלערט דאריבער.

— נו?

— איז אָבער די צרה וואָס ס'איז פינסטער!

— ווייסטו־זשע וואָס? דו נעהם דעם גאַרטעל, איך'ל האַל־טען איין ברעג און דו דעם אנדערען... און אז דו וועסט וועלען צוריקקומען, וועסטו נאָכגעהן נאָכ'ן גאַרטעל.

— ס'א פּלאַן! ווי איך בין א איד!

און געטריבען פון דער נויט האָט זיך אונזער בעריל אוועק־געלאָזען אין דער פינסטער זוכען ברויט...

אז בעריל איז שוין געווען באַלד ביי דער טהיר פון דער קיך, האָט זיך פּלוצלינג דערהערט א שאָרך. בעריל האָט זיך שטארק דערשראָקען און... אָבגעלאָזען דעם גאַרטעל.

די סיבה פון דעם שאָרך איז געווען די הייז־גויה, וועלכע איז איצט געקומען מאַכען דעם אויווען און ווייל עס איז נאָך געווען צו פריה, האָט זי זיך דערווייל צוגעלעגט אין קיך־בעטעל.

פון ווייטער זוכען ברויט איז שוין ביי בערלען קיין קלער ניט געווען. ער האָט זיך נור געוואונשען צו קומען וואָס שנעלער צוריק אויפ'ן ארט.

י. מאַרינאָוו

— פערבלאָנדזשעט זיך! — מורמעלט ער אונצופריעדען — אודאי די צוויי בחורים.

געהט ער ווייטער. טאפּט, טאפּט ביז וואנעט ער דערטאפּט זיך צו נאָך א בעט.

— רחמנא לצלן! — בורטשעט ער אין זיך אריין — ווידער פערקראָכען צו די בחורים! מעשה שטן!...

און ער טאפּט, טאפּט, ביז וואנעט ער דערטאפּט זיך ענדליך צו א בעט מיט איין קאָפּ — צו דער הייז־גויה.

אין א שעה ארום האָט זיך די הייז־גויה געכאפּט, אז ס'איז געווען דער רב, און זי האָט אויפגעהויבען א גרויס געוואלד און געסטראשעט אז אויב דער „ראבין" וועט ניט געהן וואוינען מיט איהר, וועט זי מעהר ניט קומען הייצען דעם אויווען.

צו זכור ברית

(כמעט אַ הומאָרעסקע)

צו „זכור ברית“, ערב ראש השנה פאַרטאָג איז ביי אונז, קליינע קונדסים, געווען ליהודים. מיר פלעגען דאַן געהן „נעהמען מעשר“ פון די גערטנער און סעדער. חברה פלעגט זיך צוזאַמענ־קומען אויפ׳ן שולהויף און פון דאָרטען זיך אַוועקלאָזען גנב׳ענען אוגערקעס, טערקישע ווייץ, אָדער זיך אַריינכאַפּען אין כוועדאַר׳ס סאָד, אַרויפקלעטערן אויף די בוימער און אָנפילען די בוזימער מיט אויבסט.

איך בין דאַן אַלט געווען צוועלף יאהר און מען האָט מיך ערשט אַריינגענומען אין חברה. ביי מיר איז דאָס געווען אַ גרויסע עהרע וואָס איך בין אויך איינער פון די „כוואַטעס“, פאַר וועלכע דאָס שטעדטעל האָט ממש געציטערט. און איך האָב באמת געהאַט מיט וואָס צו שטאָלצירען. אונזער חברה איז ניט בעשטאַנען פון אבי־וועמען: דאָס זיינען געווען אַ מחנה „מאַלאָדיעצעס“ איינס אין איינס. ביי אונז האָבען זיך געפונען אַזעלכע העלדען ווי מאָטעלע זשוקליאַן, קלמנ׳קע מזיק, בערעלע מאַדים, איציקעל קונדס, וועלוועלע זשוליק און אנדערע מזיקים, מאַדימס און קונדסים. אַריבערצושווימען די „בוכטע“, דערצו נאָך אום תשעה באב, אָדער אַרויסשלאָגען דעם רבי׳ן אַ פּאָאַר ציין בריקענדיג מיט די פיס, ווען ער האָט אונז אַריבערגעוואָרפען איבער׳ן קניע און געשמיסען, איז ביי אונז געווען אַזאַ בעטרעף, ווי אַ שטייגער צו גנב׳ענען אַ בייגעל פון שרה מלכה׳ן דער בלינדער.

נעהמען מעשר פון די גערטנער צו „זכור ברית“, איז ביי אונז געווען די הויפּט־פּאַסירונג פון יאהר. עפּעס גאָר ווי די סליחה האָט אונז דאַן געצויגען אין די גערטנער. אונזערע אויגלעך האָבען זיך אָנגעצונדען, די הערצלעך האָבען געקלאַפּט האסטיג, ווען דער שמש האָט אָנגעהויבען וועקען דעם עולם צו סליחות.

איהם אַריינגעלעגט אין קבר'ל. דאָס כראָפּען און חאָרכלען פון מיין עלטערן ברודער, וואָס איז געלעגן נעבען מיר, און דער ווינד וואָס האָט אַלע ווײלע אַ ריס געטהאָן די לאָדען, האָט נאָך מיין שרעק פערגרעסערט, מיר האָט זיך נאָר אויסגעדאכט אז משה'לע הייבט זיך פון מולטער און מיט פערגלאָצטע אויגעלעך און אויסגעשטרעקטע הענטלעך לאָזט ער זיך אַרונטער פון אויווען, גלייך צו מיר אין בעט. איך האָב זיך איינגעגראָבען אין קישען, האָב זיך צוגעטוליעט צו מיין ברודער און האָב זיך איבערגעדעקט איבער'ן קאָפּ. אָבער משה'לען האָב איך געזעהען. איך האָב געהערט ווי ער קריכט פון אויווען. ער געהט, ער געהט צו מיר!

„אוי, אוי, מאַמע!“ האָב איך אויסגעשריען ניט מיט מיין קול. דער שמש האָט אין דעם זעלבען מאָמענט אָנגעקלאַפּט אין לאָדען און האָט אויסגערופען: „שטעהט אויף, שטעהט אויף צו „זכור ברית!“

מיין ברודער האָט זיך אויפגעכאַפּט מיט אַ ברום. ער איז אַרונטערגעקראָכען פון בעט און אויפגעדרעהט דאָס פּייערל פון לעמפּעל. איך בין געבליבען ליעגען, בעגאָסען מיט אַ קאַלטען שוויים און האָב געסאָפּעט שווער, ווי איך וואָלט געלאָפען אַ מייל, נאָכגעיאָגט פון שקצים מיט אָנגערייצטע הינד.

נאָר מיין שרעק איז אָבער באַלד פערשוואונדען געוואָרען. און ווען מיין מוטער איז אַריינגעקומען פון אַ זייטיגען צימער און האָט, אָבגיסענדיג זיך נעגעל־וואסער, אַרונטערגענומען די מולטער מיט ראָשטשינע פון אויווען, האָב איך זיך פערשעמט פאר זיך אַליין וואָס איך בין אזא שרעקעדיגער.

מיין ברודער האָט זיך אָנגעהויבען אָנטהון זיצענדיג אויפ'ן בעט, גענעצענדיג געשמאַק. איך בין אַריינגעשפּרונגען אין די הויזלעך, האָב אַרויפגעוואָרפען אויף זיך דאָס לייבצערדאַקעל און בין שוין געווען פאַרטיג. קיין רעקעל האָב איך ניט בעדאַרפט אָנטהון, ווייל איך האָב עס ניט געהאַט.

„געהט, קינדערלעך, אין שול און בעט אויס אַ בעסער יאָהר ווי דאָס, וואָס מיר האָבען געהאַט,“ האָט אונז די מאַמע געבעטען, קנעטענדיג די חלה, „זאָגט קדיש נאָכ'ן טאַטען, זאָל ער זיין אַ גוטער

אַלס אַ נייעם מיטגליעד, האָט מען מיך לכתחילה ניט געוואָלט מיטנעהמען אויף דיעזער „עקספּעדיציע“. ווען מיין טאַטע איז געשטאָרבען (דעם זעלבען יאהר איז דאָס געווען) האָב איך ניט געהאַט אזוי פיעל עגמת נפש ווי פון דעם, וואָס חברה האָט מיך אויסגעבראַקעוועט. איך האָב זיך אָבער פאַרט איינגעבעטען. אמת, איך האָב דערפאַר טהייער בעצאָהלט. איך האָב זיך געמוזט שיידען מיט מיין „קוליטשיקעל“, (אַזאַ מעסעריל) און אַ גאַנצען טוץ יונ׳ישע קנעפּ, וועלכע איך האָב אוועקגעגעבען קלמנ׳קע מזיק, אונזער „עלטסטען“.

* * *

די נאַכט פאַר ראש השנה האָב איך ניט פערזוכט שלאָפען. ביי יעדען שאָרך, וואָס איך האָב געהערט אין דרויסען, האָט זיך מיר אויסגעדוכט אז דאָס קומט שוין דער שמש וועקען צו זכור ברית. אבער דער שמש האָט זיך געזאַמט. די נאַכט האָט מיר אויסגעוויזען אַ יאהר. וואָס איך האָב ניט איבערגעטראַכט, ווארפענדיג זיך פון איין זייט אויף דער אנדערער! ביי מיר איז ניט געווען קיין ספק, אז מיט׳ן שמש האָט געוויס אַ סבה געטראָפען און אז חברה זיינען שוין לאַנג צווישען די בייטען, אויף די עפּעל־ביימער, אָדער זיי געהען שוין צוריק מיט פולע קעשענעס און בוזעמער, טראָגענדיג קירבעסען אויף די אַקסלען. מיט גאוה, ווי סאָלדאַטען פון מושטיר געהען זיי און לאַכען אַלע פון מיר, דעם פערשלאָפענעם טרוס. און בין איך דען ניט קיין טרוס? כאָטש איך האָב געלייענט קריאת שמע און דער ארבע כנפות העננגט צו־קאָפּענס, דאָך ליעג איך און ציטער פאַר שרעק. און פאַר וועמען? פאַר אַ מולטער ראַשטשינע וואָס שטעהט אויפ׳ן אויווען איבער־געדעקט מיט אַ ווייסען טישטוך! ביי אונזערען אַ שכן איז מיט אַ חודש צוריק געשטאָרבען אַ אינגעלע, משה׳לע האָט ער געהייסען. איך האָב איהם געזעהען ליעגענדיג איינגעוויקעלט אין תכריכים און ביי דעם שיין פון איינגעדרעהטען לעמפּעל האָט די איבער־געדעקטע מולטער אויסגעזעהן פּונקט ווי משה׳לע איידער מען האָט

ווען אַ נייער בעל הבית האָט אָן עפען געטהאָן די טהיר אריינצוגעהן אין שוהל, האָט זיך פון דאָרט אַרויסגעריסען אַ כוואַליע פון מרה־שחורה'דיגע טענער, וועלכע האָבען אויפגעטרייסעלט די פייכטע אָסיען־לופט. ווען די טהיר האָט זיך צוגעמאַכט, האָט זיך נאָר געהערט פון שוהל ווי דאָס רוישען פון אַ וואַלד, ווען אַ שטאַרקער שטורם רייסט די צווייגען מיט רוגזה. לייזער גד דעם חזן'ס שטימע האָט געקלונגען מורא'דיג, ווי דאָס ברומען פון אַ פער־וואונדעטען ליב ערגעץ ווייט, ווייט אין טיעפען וואַלד... אונטער'ן לייבצערדאַקעל האָב איך געפיהלט אַ מאָדנעם וועהטאָג. אַ חוץ דאָס רוישען און ברומען, וואָס האָט זיך געהערט פון שוהל, האָבען אין מיינע אויערן געקלונגען דער מאַמע'ס ווערטער וואָס זי האָט מיר געזאָגט פאַר'ן אַרויסגעהן פון הויז... אין מח האָבען זיך געפּלאָנטערט פערשיעדענע רעיונות, מעשיות וועגען שדים, מתים, וועגען טאַטעס וואָס קומען שטיקען זייערע קינדער ווען זיי זיינען ניט פרום... מיר האָט זיך ווייטער פערוואָלט אריינצוגעהן אין שוהל און זיך זעצען נעבען מיין ברודער און זאָגען סליחות.

אבער ווי לאָזט מען איבער חברה? זיי ווילען דאָך מאַכען פון מיר אַ פענזיע! אַ חוץ דעם, אָט איז דאָך איציקעל אויך דאָ. זיין טאַטע איז אויך ערשטע געשטאָרבען דעם יאָהר. בכן וועט ער אָבשטעהן פון קאָמפּאַניע, וואָס?

פון דער ווייטענס, דורך דער פינסטערניס, האָט פּלוצלונג אויסגעבראָכען אַ רויטער פונק. ווי אַן אָבגעשייערט יונ'יש קנעפּעל האָט עס לכתחלה אויסגעזעהען. דאַן איז עס געוואָרען אַלץ גרעסער און איז צוגעקומען אַלץ נעהנטער.

„העי, קינדער,“ האָט קלמנ'קע אויסגערופען, „איהר זעהט דאָרטען די לאַנטערנע? דער שמש קומט שוין אין שוהל. עס איז שוין באַלד טאָג. קומט, מיר קענען מעהר ניט וואַרטען, היידאַ!“

איך בין געשטאַנען נעבען קלמנ'קען און ער האָט מיך אָנגעכאַפּט פאַר'ן האַנד און איז אוועקגעלאָפען מיט מיר פאָראויס און די גאַנצע „מחנה“ איז אונז נאָכגעלאָפען.

אין איינינע מינוטען האָבען מיר זיך אריבערגעוואָרפען איבער'ן פּלאַנקען פון כוועדאָר'ס סאָד, וועלכער איז אויך געווען

מליץ פאַר אונז אויף דעם נייעם יאהר. אזא יאָהר ווי מיר האָבען געהאַט זאָל זיך שוין ניט אומקעהרען, רבונו של עולם!"

מיין מוטער האָט געענדיגט איהר בקשה מיט אַן „אוי!" וואָס האָט דורכגענומען אַלע מיינע גליעדער, און אויסווישענדיג די אויגען מיט איהר ווייסען פאַרטוך, האָט זי זיך אָבגערופען צו מיר בעזונדער:

„אזוי, אזוי, מיין קינד, געה אויך אין שוהל, זיי אַ פרומער איד. דעם טאַטען, וועה מיינע יאָהרען, האָסטו פערזינדיגט. געה איצט אין שוהל מיט מענדלען."

די רייד פון מיין מוטער האָבען געמאַכט אַ געוואַלדיגען איינדרוק אויף מיר. מיין ברענענדיגער חשק צו לויפען צו חברה איז אין גאַנצען פערשוואונדען. אויפ'ן הארצען האָט געדריקט אַ שווערער אומעט...

* * *

געהענדיג מיט מיין ברודער אין שוהל, האָב איך זיך דעם גאַנצען וועג געשלאָגען מיט דער דעה צי איך זאָל געהען צו סליחות, אָדער געהען גנב'ענען קירבעסען? מיין ישוב הדעת האָט אָבער לאַנג ניט געדויערט. אזוי ווי איך בין נאָר צוגעקומען צום שוהל-הויף און האָב דערהערט די שטימען פון מיינע גוטע ברידער, בין איך געווען דער זעלבער קונדס גלייך מיט אַלע. איך האָב געלאָזט מיין ברודער אַריינגעהן אין שוהל אַליין און איך בין צוגעלאָפען צו חברה.

חברה האָט מיך בעגעגענט מיט אַ „ברוך הבא!" און מיר האָבען זיך שוין געלאָזט געהען, ווען מיר האָבען זיך אַרומגעקוקט אַז בערעלע מאַדים איז נאָך ניט געקומען. געהן אָהן בערעלע'ן האָט זיך אונז ניט געוואָלט, האָבען מיר געוואַרט אויף איהם.

אין שוהל האָט שוין גערוישט און געשטורעמט. דער עולם האָט שוין געזאָגט סליחות געשמאַק. אַלע ענגלייכטער זיינען שוין געווען אָנגעצונדען און האָבען בעגאָסען די פענסטער מיט גאָלד. אינ דרויסען איז געוואָרען דורך דעם נאָך פינסטערער. יעדעם מאָל

אויף מאָרגען האָט זיך כוועדאָר בעריהמט אין שענק ווי ער האָט אָנגעלערנט די „זשידאָקעס“, פערשטעלענדיג זיך פאַר א מת. איציקלען האָט ער איינגעשפּאַרט אין א שייער און האָט איהם דאָרט געהאַלטען ביז זיין מאמע האָט איהם אויסגעוויינט פון זיינע הענד.

דעם קומענדען יאהר זיינען מיר שוין ניט געגאַנגען גנב'ענען אין כוועדאָר'ס סאָד. מיר האָבען „גענומען מעשר“ פון אנדערע סעדער.

אַרומגערינגעלט מיט אַ גאָרטען. ווי די היישעריקען זיינען מיר אַרויפגעפאַלען אויף די בייטען. קלמנ׳קע מיט איציקלען האָבען זיך ווי די קעץ אַרויפגעדראַפּעט אויף אַן עפּעלבוים.

נאָר מיר האָבען נאָך ניט פּאָססייעט אָנצוהייבען נעהמען „מעשר", ווען פון אַ ווינקעל האָט זיך אַרויסגערוקט אַ מת! איינ־געהילט אין ווייסען האָט ער לאַנגזאַם זיך גערוקט צום בוים אויף וועלכען קלמנ׳קע מיט איציקלען זיינען געווען.

ווי אַזוי איך האָב איבערגעלעבט דאַן דעם שרעק, וואונדערט מיך עד היום. ווי צושראָקענע האָזען האָבען די חברה גענומען לויפען איבער די בייטען, פאַלענדיג איינער איבער׳ן אַנדערען. איך האָב זיך ניט געקענט ריהרען פון אָרט. מיינע פיס זיינען ווי אָבגענומען געוואָרען. איך בין געלעגען בעהאַלטען צווישען צוויי בייטען, מעהר טויט ווי לעבעדיג פון שרעק און האָב ערוואַרטעט דעם טויט יעדע רגע. ווי לאַנג איך בין אַזוי געלעגען ווייס איך ניט. איך בין ערשט געקומען עטוואָס צו זיך, ווען איך האָב דער־הערט איציקעל׳ס בענומענע קולות און תחנונים, אַז דער מת, וועל־כער האָט איהם געשלאָגען מכת רצח, זאָל איהם אָבלאָזען. דער מת האָט איהם אָבער ניט אָבגעלאָזט. ער האָט איהם אַוועק־געשלעפּט און איז פערשוואונדען געוואָרען מיט איהם צווישען די בוימער, אין דער פינסטער. איך האָב אַביסעל אויפגעאָטהעמט.

„ס׳איז ענטוועדער טאַקע געווען מיין טאַטע," האָב איך געדענקט, „נאָר ער האָט געהאַט אַ טעות, און האָט אָנשטאָט מיך געכאַפּט איציקלען, אָדער עס איז געווען גאָר איציקעל׳ס טאַטע."

ביסלעכווייז האָב איך אויפגעהויבען דעם קאָפּ און בין פּויזענ־דיג אויף אַלע פיער אַרויסגעקראָכען פון גאָרטען, און האָב גענומען לויפען ווי אַ פייל פון בויגען, ניט אומקוקענדיג זיך אויף הינטער. איך בין קוים אַ לעבעדיגער אַריינגעפאַלען אין שוהל, בין צוגעלאָפען צו מיין ברודער אַ פערסאָפּעטער, אַ פערשוויצטער, ציטערנדיג ווי אַ בלאַט. איך וואָלט געשוואוירען, אַז דער מת איז מיר נאָכגעלאָפען דעם גאַנצען וועג. איך האָב זיך צוגעטוליעט צום ברודער און האָב אָנגעהויבען זאָגען סליחות, וויינענדיג מיט ביטערע טרערען...

* * *

— דער אמת גילט ניט היינטיגע צייטען. דער אמת וועט מיך פאַר דער צייט טרייבען אין קבר! — האָט דער דאָקטאָר מיט ביטערניש גערעדט צו זיך אַליין — איך מוז זיך נעהמען צום שקר, קיין אַנדער ברירה !...

דער דאָקטאָר האָט געהאַלטען וואָרט. ער האָט ארויסגעלאָזען א קלאַנג איבער דער גאַנצער סביבה, אַז ניט נור קען ער היילען קראַנקע — דאָס איז ביי איהם אַ קינדער־שפּיעל — ער איז אַ מחיה מתים! ער קען אויפהויבען טוידטע פון די קברים!...

דיעזען גרויסען וואונדער האָט ער פערשפּראָכען צו ווייזען אין מיטען העלען טאָג, בפני כל עם ועדה.

דער עולם האָט אפילו פון אָנפאַנג ניט געהאַט קיין גרויסע אמונה אין די רייד פון דאָקטאָר, דאָך האָבען אפילו די גרעסטע אפּיקורסים געזאָגט: „מילא, וואָס קענען מיר דאָ אָנווערען? דעם טעם פון צימעס געפינט מען אויס, ווען מען עסט איהם. ער ליעגט דאָך עפּעס פאָרט אימער איבער ביכער. היינטיגע צייטען ווערען געמאַכט די וואונדערבאַרסטע ענטדעקונגען. אַ קשיה אויף אַ מעשה, אפשר האָט ער טאַקע אויסגעפונען דעם סוד פון מחיה מתים זיין?“

און עס איז געבליבען ביי קהל, אַז דעם קומענדען תשעה באב (וואָס איז אויסגעפאַלען אין אַ וואָך ארום), זאָל זיך דער גאַנצער עולם צונויפקלייבען אויפ׳ן בית־עלמין, און זעהן וואָס דער דאָקטאָר קען אויפטהאָן. (אַלטע ווייבער האָבען זיך גע׳סוד׳עט, אַז דער דאָקטאָר וועט לעבעדיג מאַכען דעם גאַנצען בית־עולם, און זיי זיינען געווען שטאַרק בעזאָרגט וועגען דער פראַגע וואו וועלען זיך אַלע מתים אהינטהאָן, ווען זיי וועלען לעבעדיג ווערען?...)

תשעה באב זיינען „קינד און קייט“ געווען אויפ׳ן בית־עולם. בלויז אויף אַ פּאָר פרישע קברים זיינען געלעגען אייניגע פרויען און האָבען עכט תשעה־באב׳דיג געוויינט. דער גאַנצער עולם אָבער האָט גאָר פערגעסען, אַז עס איז תשעה־באב און האָט מיט דער גרעסטער אונגעדולד געוואַרט אויפ׳ן דאָקטאָר.

צו דער בעשטימטער מינוט איז דער דאָקטאָר געקומען. ער האָט זיך דורכגעשטופּט דורך דעם געדיכטען עולם און זיך שטעלענ־

דער מחיה מתים דאָקטאָר

(אַן אמת'ע מעשה, וואָס איז זיך פּערלאָפען אויף אַ קליין־שטעדטעלדיגען בית־עולם אום תשעה־באב)

אין אַ קליין שטעדטעל איז אַמאָל געווען אַ גרויסער דאָקטאָר. חוץ דאָקטאָריע, האָט ער אויך זעהר ליעב געהאַט אַנדערע וויסענשאַפטען און פלעגט פערברענגען טאָג און נאַכט אין לערנען און אין שטודירען. אָבער אין שטעדטעל האָט קיינער ניט געהאַלטען פון איהם. זעהענדיג דעם דאָקטאָר אימער מיט אַ בוך אין האַנד, פלעגען זיינע קליינשטעדטעלדיגע שכנים דרינגען אַזאַ פשט:

— עט, דער דאָקטאָר ווייס ניט פון זיין חיות. אַ סימן, אַז ער האַלט תמיד אין איין שטודירען. און אַז ער שטודירט נאָך, האָט ער דאָך נאָך ניט „געענדיגט". און אַז ער האָט נאָך ניט „געענדיגט", איז צו וואָס־זשע טויג ער?...

אַ דאָקטאָר אָהן אַ פּראַקטיקע, איז, להבדיל, ווי אַ לאָמפּ אָהן קעראָסין אָדער ווי אַ לאָמפּ מיט קעראָסין, נור אָהן אַ קנויט! — מען זאָל גאָר ניט געפּרופט ווערען דערצו! גאַנצע טעג פלעגט נעבעך דער אָרימער דאָקטאָר אַרומגעהן אונגעגעסען. דאָס ניט עסען האָט איהם אייגענטליך ניט געאַרט. — אַבי איך האָב נאָר מיינע ביכער — פלעגט דער דאָקטאָר זיך טרייסטען — לאָך איך זיך אויס פון עסען. און ער פלעגט זיך אַריינוואַרפען אין לערנען נאָך מיט מעהר התמדה...

אָבער עס איז פערפאַלען! — „אם אין קמח, אין תורה" — אַז מען עסט ניט, קען מען אפילו ניט לערנען... בקצור, איך וויל אייך לאַנג ניט ברייען, אין אַ שעהנעם פריהמאָרגען האָט זיך דער דאָקטאָר אַרומגעזעהן, אַז ער קען שוין מעהר ניט לערנען!...

זיצט ער נעבעך איבער אַ בוך, מיט פערטריקענטע ליפּען און טראַכט און טראַכט, ביז ער האָט זיך דערטראַכט צו אַ פּלאַן.

דער דאָקטאָר בעמערקט מיט אַ פילאָזאָפישען שמייכעל. אָבער באַלד האָט זיך פון עולם געהערט אַ שטימע:

— אָ, מיין טהייערער פאָטער! ער איז געווען אַ איד אַ למדן, אַ חסיד, אַ גרויסער ירא שמים; האָט זיך טאָג און נאַכט געווייקט אין ספרים. זאָל ער רוהען אין גן עדן, וואו ער געפינט זיך איצט אודאי. האָט רחמנות, גוטער דאָקטאָר, טשעפּעט איהם ניט! ער וועט זיך, שונאי ציון, אַ מיתה אָנטהאָן, ווען ער וועט דערזעהן ווי מיר, זיינע זעקס בנים, וועלכע ער האָט געגאַרט צו זעהן אין שטענדיגען שלום און אחדות, זיינען איצט צוריסען, צוקריעגט, האָבען צווישען זיך דין תורות יעדען טאָג... דאָס ביסעל אָרימקייט וואָס ער האָט אונז איבערגעלאָזט נאָך זיין טוידט, האָבען מיר צוברעקעלט אויף זעקס קליינע חלקים׳לעך און יעדער פון אונז איז אַ גרויסער אביון און אליין אַ טאַטע פון קליינע קינדער. ער וועט נעבעך ניט האָבען וואו זיין אַלטען קאָפּ אָנצושפּאַרען. האָט רחמנות, ליעבער דאָקטאָר, לאָזט אונזער טהייערען פאָטער רוהען אין גן עדן!

— גערעכט! — האָט דער דאָקטאָר צוגעגעבען מיט אַ סאַר־קאַסטישען טאָן — אודאי וועל איך אייער פאָטער ניט אַראָב־ברענגען פון יענער וועלט, צו ליידען חיבוט הקבר אויף דער וועלט. איך וועל זיך אַלזאָ נעהמען צו חנה ציפּע׳ן, און איך בעט אייך, רבותי, אַז קיינער פון אייך זאָל זיך ניט שטעלען אַנטקעגען.

דער גאַנצער עולם האָט ווידער אויסגעדרונערט זיין הסכמה, אָבער חנה ציפּע׳ס מאַן איז אויפגעשפּרונגען ווי אַן אונטער־געשאָסענער:

— זאָל דער אויבערשטער שומר ומציל זיין, איהר הערט?! ... חנה ציפּע איז געווען מיין ווייב. צעהן יאָהר האָב איך געליטען פון איהר חיבוט הקבר! איז דאָס געווען אַ שלאָק! איז דאָס געווען אַ קליפּה! — דאָקטאָר, הרג׳עט מיר פריהער, איידער איהר מאַכט איהר לעבעדיג!

— אָבער, ליעבער פריינד! — האָט דער דאָקטאָר געפּרופט עפּעס זאָגען.

— קיין אָבער! — איז דער מאַן אַריינגעפאַלען מיט רוגזה — עס איז שוין ממילא צו שפּעט. די ארורה האָט מיר איבערגעלאָזט

דיג אויף אַן איינגעפאַלענער מצבה, האָט ער אָנגעפאַנגען בזה הלשון:

— רבותי! איך האָב אייך געזאָגט, אַז איך קען מחיה מתים זיין. איהר מעגט זיין זיכער, אַז איך וועל האַלטען וואָרט. איך האָב אַזוי לאַנג געלערענט ביז איך האָב אויסגעפונען דעם סוד. איך מוז אָבער מיט אייך אויסנעהמען אַ תנאי, נעמליך, אַז ווען איך וועל זיך נעהמען אַרויסרופען פון קבר אַ געוויסען מת, מוזט איהר אַלע מסכים זיין. ק י י נ ע ר ט אָ ר ז י ך נ י ט ש ט ע ל ע ן ד אַ ג ע ג ע ן. זייט איהר אַלע צופריעדען אויף דעם תנאי?

דער גאַנצער עולם האָט ווי איין מאַן אויסגערופען:

— מיר זיינען מסכים! מיר זיינען מסכים!

— אַלזאָ, גוט! — האָט דער דאָקטאָר פאָרטגעזעצט — איך נעהם זיך באַלד צו דער אַרבייט. איך זעה פאַר זיך דאָ די קברים פון ר׳ חיים זרח, ר׳ משה געציל׳ס, פון האשה חנה ציפּע און פון האשה יענטע לאה. מיר וועלען געהן כסדר: איך וויל דעם ערשטען אַרויסרופען פון קבר ר׳ חיים זרח. זיינט איהר אַלע צופריעדען? איז קיינער ניט דאַגעגען?

— מיר זיינען אַלע מסכים! — האָט דער גאַנצער עולם געענטפערט. נור חנה ביילע, די אלמנה פון ר׳ חיים זרח, האָט אַרויס־געבליפּעט מיט אַ שוואַכע, פערציטערטע שטימע:

— ניין, טהוט עס ניט, גוטער דאָקטאָר! — מיין חיים זרח׳קע איז געווען אַ גוטער מאַן. איך האָב פאַר איהם געלעבט ווי אַ קייסערינע. אַזוי לאַנג ווי מיינע אויגען וועלען האָבען טרעהרען, וועל איך וויינען נאָך איהם. נור... אוי... דערבאַרימט אייך, גוטער דאָקטאָר! לאָזט מיין זרח׳קען ליגען רוהיג דאָ אויפ׳ן הייליגען אָרט, ווייל.... פערשטעהט איהר מיך, דעם שבת נחמו וועל איך אין אַ מזל׳דיגער שעה חתונה האָבען מיט פייוועל דעם קרעמער... די מחותנים זיינען שוין איינגעלאַדען. איך האָב שוין פייוועלען געשיקט אַ נייעם טלית און ער מיר — אַ האַלז פעריל. און... לאָזט מיין זרח׳קען צורוה, גוטינקער דאָקטאָר!

— גוט, בלעבען, וואָס איהר האָט מיך אויפמערקזאַם געמאַכט אויף דעם. איך וועל זיך אַלזאָ נעהמען צו ר׳ משה געציל׳ס — האָט

— האָט דער דאָקטאָר געפרעגט מיט פרעטענזיעס. א סוף, איך וועל איצט אויפהויבען פון קבר אזעלכען וואָס האָט ניט איבערגעלאָזט קיין טאַטען, קיין מאַמען, קיין ברודער, קיין שוועסטער, קיין פרוי און קיין קרוב וואָס זאָלען זיין דאגעגען... אלעס, וואָס ער האָט איבערגעלאָזען, איז א גוטען נאָמען און א גוטען ביישפּיעל פון מידות טובות, איך מיין אייער אלטען, גוטען רב, דעם וואָס איהר האָט אזוי ליעב געהאַט און פערשאַפט אזוי פיעל כבוד ביים לעבען און אזוי בעוויינט, ווען ער איז נפטר געוואָרען. זאָל איך אין דיעזען צדיק אריינבלאָזען א נשמת חיים און איהם אומקעהרען צוריק צו אייך?...

א מורא׳דיגער שטורם האָט אויסגעבראָכען. דער עולם האָט זיך באלד צושפּאָלטען אין צוויי פּאַרטייען. איין פּאַרטיי האָט געשריען: „יא!“ און די צווייטע: „ניין!“ די קולות מיט די גוואַלדען האָבען שיער ניט אויפגעוועקט די טוידטע אָהן דעם דאָקטאָר׳ס הילף... ענדליך האָבען די „ניין“ שרייערס געזיעגט.

—ווי איך זעה, מיינע פריינדע — האָט דער דאָקטאָר אָנגע־פאַנגען מיט א ביטערען פאָרוואורף — וועלען מיר היינט ניט קומען צו קיין טאָלק. וואו איז דאָס געהערט געוואָרען, אז א גאַנצע קהלה זאָל ניט ערלויבען, אז מען זאָל איינעם פון זייערע טוידטע לעבעדיג מאַכען!... נאָך איין פּראָבע וועל איך מאַכען, און אז דיעזע וועט ניט געלינגען, דאַן וועל איך מוזען אויפגעבען מיין פּלאַן.

דער גאַנצער עולם איז געשטאַנען מיט די קעפּ ארונטערגעלאָזען פאַר בושה און דער דאָקטאָר האָט ווייטער גערעדט:

— איך זעה דאָרט א קליין קבר׳ל בעוואַקסען מיט גראָז און מיט ווילדע בלומען. עס איז זיכער א גרויסער צער צו ברענגען אן אונשולדיגע נשמה׳לע אויף אונזער זינדיגער ערד, דערפאַר אָבער האָף איך, אז וועניגסטענס אין ד י ע ז ע ן פ א ל וועט מיר קיינער ניט שטערען אין די דורכפיהרונג פון מיין פּלאַן און לאָמיך אייך שוין ענדליך בעווייזען מיין וואונדערבאַרע געטליכע קראַפט.

— מיר וועלען אייך ניט שטערען! מיר זיינען אלע מסכים! — האָט דער גאַנצער עולם אויסגערופען מיט מיטגעפיהל.

אָבער ווען דער עולם איז אנטשוויגען געוואָרען, האָט זיך

זעקס קינדער, אַלע געראָטען אין זייער מאַמען. איך האָב מיט זיי גאָר ניט געקענט טהאָן. האָב איך צו זיי גענומען אַ שטיעפמאַמע. אַ נייער בעזים קעהרט גוט. איך האָב ממש די אויגען געעפענט. לאָזט דער ארורה פוילען אין דער ערד!...

— נו, קיין גזלן בין איך ניט — האָט דער דאָקטאָר בעמערקט מיט אַ ביטערען שמייכעל — צוויי ווייבער אין איין הויז, מען זאָל עס שוין אפילו מעגען, וואָלט באמת געווען דאָס שרעקליכסטע וואָס מען קען זיך פאָרשטעלען. אבער, רבותי, איך מוז דאָך אימיצען געפינען, וועמען איך זאָל מחיה מתים זיין. איהר זייט דאָך ניט געקומען אהער צו מאַכען פון מיר שפּאַס. אלזאָ, זאָגט שוין איהר וועלכען פון אייערע מתים זאָל איך לעבעדיג מאַכען?

— גיטעלען! — גיט מיר צוריק מיין גיטעלען, טהייערער דאָקטאָר, קרוין! גיט מיר צוריק מיין בת־יחידה! — האָט אַ מוטער אויסגעשריען, זיך אויפהויבענדיג פון אַ פרישען קבר.

— אָרימע, אונגליקליכע מוטער! — האָט דער דאָקטאָר אויס־גערופען טיעף גערירט — איך האָף, רבותי, אז קיינער פון אייך וועט זיך אין דיעזען פאַל ניט שטעלען דאַגעגען!

— חס ושלום! טהוט עס ניט, דאָקטאָר!... — האָט אַ מיידעל זיך אָבגערופען, און צוגעהענדיג נאָהענט צום דאָקטאָר, האָט זי מיט אראָבגעלאָזטע אויגען דערצעהלט אין דער שטיל אזוי, אז בלויז דער דאָקטאָר האָט געקענט הערען:

— ס'איז בעסער פאַר איהר וואָס זי איז געשטאָרבען. פאַר'ן טוידט האָט זי מיר אַלעס דערצעהלט... נאָך דעם ווי דער לעהרער האָט איהר פעראונגליקט, איז ער אנטלאָפען פון איהר, דער הולטאַי! זי איז געווען אַ טהייערע נשמה. פאַר'ן טוידט האָט זי אונז, איהרע חבר'טעס, געבעטען, אז מען זאָל איהר אויספּוצען אין אַ ווייסען שלייער, איידער מען וועט איהר אריינלעגען אין קבר. זי האָט אויס־געזעהן ווי אַ כלה... טעשפעט איהר ניט, גוטינקער דאָקטאָר; שטערט ניט איהר הייליגע רוה, דאָ, אויפ'ן גוטען אָרט!...

— אונגליקליכע מיידעל! — האָט דער דאָקטאָר אויסגערופען, אָבווישענדיג אַ פּאָר טרעהרען פון די אויגען — אָ, וואָס פאַר אַ טרויעריגער צושטאַנד! וואָס זאָל איך דאָ טהאָן מיט אייך, רבותי?

מ. מלמד

דערהערט אַ שוואַכע, וויינענדיגע שטימע פון אַן אַלטינקער, איינגע־הויקערטער אידענע.

— גוטינקער דאָקטאָר! דאָס עופה׳לע איז מיין אייניקעל, אַ וועהטאָג דער באָבען. מיין טאָכטער האָט עס נאָך ניט געהאַט אַנט־וויינט ווען גאָט האָט עס צוגענומען פון איהר. נור איהר ווייסט דאָך, דער אויבערשטער איז אַ בעל רחמים: מיט איין האַנד שטראָפט ער און מיט דער אַנדערער איז ער זיך מרחם. מיין טאָכטער, זאָל געזונד זיין, האָט שוין אַן אַנדער קינד. צו זויגען צוויי קינדער האָט זי קיין כח ניט. זי איז נעבעך אַ שוואַכינקע, וועה דער מאַמען! אָבגע־בען איין קינד צו אַן אַם, איז זי צו אָרים. טו לאָזט דער אונשולדיגער נשמה׳לע שלאָפען דאָ אונטער׳ן גרינעם גראָז. וועקט עס ניט, טהייערער דאָקטאָר!

דאָ איז שוין דער דאָקטאָר ארויס פון געדולד.

—געווג פאַר היינט! — האָט ער אויסגערופען שטאַרק אין כעס און אויפגערעגט. מיר מוזען עס אָבלעגען אויף אַן אַנדער צייט. נור וויסען זאָלט איהר, אַז אַזוי גיך ווי איהר וועט איינשטימען ווענען פון אייערע טוידטע איך זאָל לעבעדיג מאַכען, בין איך מוכן ומזומן אייך צו ווייזען מיין וואונדערבארע געטליכע קראַפט.

* * *

פון יענעם טאָג אָן האָט דער דאָקטאָר ווירקליך אויפגעטהאָן וואונדער. זיינע קליינשטעדטעלדיגע שכנים האָבען אָנגעהויבען גלויבען אין איהם ווי אין אַ גוטען אידען. מען איז געקומען צו איהם פון נאָהענט און וויט און ער האָט געהיילט קראַנקע. אמת, מחיה מתים זיין איז איהם ניט אויסגעקומען, אָבער דאָס איז ניט געוועזן זיין שולד, אין דעם איז געוועזן שולדיג די קהלה....

איבער'ן וועג

איהר'ט לאכען, א יא? נור זאגען זאג איך אייך, אז ניט געדאכט זאל ער ווערען דער דאזיגער וואס האט בעשאפען א פריה־לינג אויף דער וועלט, מיט א גאלדענע זון, מיט גרינע בוימער און געדיכטע צווייגען! מילא די זון איז נאך צו דערליידען, נור די בוימער מיט די גרינע צווייגען זאל קיין גוטער איד ניט קענען...

איהר לאכט, א יא? איהר'ט נאך אפשר אויס'בטל'ן אלע בייזע חלומות צו מיין קאפ... איהר זאלט אבער וויסען פאר וואס איך טראג אזא בייז הארץ אויף דעם פריהלינג אייערען, וואס די פאעטען אייערע ווערען שיער צוריסען בעזינגענדיג איהם, וואלט איהר שוין ניט געלאכט פון מיר... איהר מעגט עס הערען. ס'איז, זאג איך אייך, א שעהנע מעשה.

געווען איז דאס אין מיטען ווינטער. איך האב דעמאלט געזוכט א לאזשי, און איך בין ערגעץ פערקראכען אין אן אפטאונער גאס, א רייכע גאס, א ברייטע און א שטילע מיט שעהנע, הויכע הייזער און צוויי שורות הויכע בוימער פון ביידע זייטען גאס, נור מיט טרוקענע צווייגען, געוועהנליך, ווייל ס'איז דאך, ווי איך האב אייך געזאגט, געווען אין מיטען ווינטער...

טראכט איך מיר: אט איז עס וואס איז זוך: ווייל איך האב, קען איך אייך זאגען, פיינד דעם דאון־טאון, ווי חזיר!...

הקיצור, כ'האב געקראגען דארט א רום, שייך צו זאגען א רום — א פאלאץ! הויך, מיט'ן האנד ניט צו דערגרייכען! ברייט — כאטש צושטרעק ביידע הענד אזוי ווייט ווי דו ווילסט, וועסטו אלץ די וואנד ניט דערגרייכען!... היינט צוויי ליכטיגע פענסטער צום גאס צו — א מחיה, זאג איך אייך, א גן־עדן!

שטעה איך אזוי איין מאל און קוק מיר ארוים דורכ'ן פענסטער אין גאס; אנטקעגען איז אויף א שורה הייזער, שטילע, פער־חלום'טע, שטעהען זיך אזוי ווי בכבוד'ע בעלי־בתים. פלוצים דער־

וועלט !... אי איז דאָך די קשיא, ווי אזוי ווייס איך דאָס ? — — —
נו, זעהט איהר דאָך !...

הקיצור, וואָס טויג אייך מעשיות, איך בין שיער משוגע געוואָרען פון בײנקעניש ; נור וואָס־זשע האָב איך מיר, מיינט איהר, געטראַכט ? אָט וואָס : ס'איז דאָך נאָהענט צו פסח. דער ליעבער, דער טהייערער, דער גאָלדענער פריהלינג וועט דאָך סוף כל סוף קומען און אַלע פערמאַכטע פענסטער וועלען זיך דאָך עפענען, כדי אריינצולאָזען דעם ליעבען גאַסט, די גאָלדענע זון, דעמאָלט, אָה, דעמאָלט — — און מיין הארץ האָט אָנגעהויבען מורא'דיג צו קלאַפּען, דעמאָלט וועט אויך מיין ליעבסטע איהר פענסטער אויפעפענען, און איהר ליכטיג געשטאַלט וועט זיך בעווייזען צו מיר אין דער גאַנצער פּראַכט, און — — — —

נור דער פריהלינג, קיין גוטער איד זאָל איהם ניט קענען ; דער ערגסטער שונא האָט מיר ניט געקענט אזוינס אָבטהאָן, ווי דער דאָזיגער גאָלדענער פריהלינג אייערער !...

מילא, כ'דאַרף דאָך אייך ניט דערצעהלען, אז כ'האָב קוים מיט די ציין דערצויגען דעם פאַר־פּסח, כ'האָב דערשמעקט דאָס ערשטע וואַרעמע ווינטעל, האָט מיין הארץ אָנגעהויבען וואַקסען אין דער ברייט ! מאַכט זיך אָבער, אז פּונקט ערב פּסח דאַרף איך צוליעב ביזנעס אוועקפאָהרען אויף גאַנצע דריי וואָכען אין א ווייטען וועג. נור וואָס דען, איך טראַכט זיך אַלץ, אז כ'וועל צוריקקומען פּונקט אין צייט, פּונקט ווען די בוימעלעך גרינען, און די פויגעלעך זינגען, און די לבנה שיינט, און די שטערנדלעך בלישטשען, און דאָס הערצעלע קלאַפּט, און דאָס בעקעלע ווערט רויט... און מיין מלאכ'ל דאָרט... נישקשה, זי וועט נאָך בעסער ווערען...

וואָס טויג אייך לאַנגע מעשיות, איך בין צוריקגעקומען אויף מיין לאָזשי פּונקט א וואָך צוויי נאָך פּסח, שפּעט ביינאַכט בין איך געקומען, און בעת איך האָב זיך געלעגט שלאָפען, האָב איך א צייט לאַנג געטראַכט פון דעם מאָרגענדיגען פריהמאָרגען : כ'וועל עפענען מיין פענסטער, און די גאָלדענע זון וועט מיר אנטקעגען שיינען. ז י וועט שוין שטעהן ביי איהר פענסטער, אין א מאָרגען־ראָק געוועהנ־ליך, אין א דינעם, א דורכזיכטיגען... מיט ברייטע אַרבעל און

זעה איך ווי ביי איין פענסטער, אויפ׳ן צווייטען שטאָק, פונקט אנטקעגען מיר, בעוועגט זיך דער פאָרהאַנג, ווער איך דאָך מסתמא פעראינטערעסירט און נעהם שוין פון דאָרט די אויגען ניט אַוועק. און איך זעה טאַקע — — אַזא גרויס שטיק גאָלד זאָל איך האָבען, וואָס פאַר אַ שעהן, ליכטיג פּנים כ׳האָב דאָרט דערזעהן...

וואָס טויג אייך מעשיות, ס׳איז דאָרטען, אין פענסטער הייסט עס, געשטאַנען אַ מיידעל — זאָל איך שוין האָבען אַזאַ יאהר! אַ פּנים׳ל — בלוט און מילך! אויגעלעך — בלוי ווי דער הימעל, און לאָקען לאַנגע, שווארצע, ווי די נאַכט אין סוף חודש... הקיצור — אַ מלאכ׳ל!... און קוקען קוקט זי גלייך צו מיר! איך זאָג אייך ס׳הארץ איז מיר געוואָרען ברייטער ווי לענגער, און קיין יאָלד, דארפט איהר וויסען, בין איך ניט. נעהם איך פּאַוואָלינקע און גיב צו איהר אַ שאָקעל מיט׳ן קאָפּ... נו, נו!...

כ׳האָב זיך פערשאָלטען, זאָג איך אייך, דאָס געביין... צו וואָס האָט עס מיר געטויגט, צו וואָס? ווייל ניט נור איז זי באַלד פונ׳ם פענסטער אַוועק, נור איך האָב זי שוין מעהר טאַקע אין די אויגען ניט געזעהן... ס׳פערשטעהט זיך, אַז איך בין קיין פוילער ניט געווען, איך בין טאָג ווי נאַכט געשטאַנען מיט׳ן פּנים איינגעגראָבען אין פענסטער און אַלץ געקוקט אריבער אַהין, צו יענעם פאָרהענגעל, אונטער וועלכען ס׳האָט זיך בעהאַלטען דאָס מלאכ׳דיגע פּנים׳ל, וואָס האָט אין הארצען ביי מיר אָנגעצונדען אַ מורא׳דיג פייער אין מיטען ווינטער!... כ׳האָב געקוקט, און דאָס הארץ מיינס האָט געגאָגט, געלעכצט, געבענקט, געברענט, גע׳שרפה׳ט...

און טהיילמאָל איז מיין קוקען טאַקע ניט געווען אומזיסט אויך!... ס׳איז אמת, איהר פּנים האָב איך אפילו מעהר שוין ניט געזעהן, אפילו איין מאָל אויך ניט, עד היום ניט, איך זאָג אייך אסור קיין ליגען ניט... נור וואָס־זשע דען, איין מאָל, ביינאַכט, ווען דאָרט, אין יענעם חדר, האָט געברענט אַ ליכט, האָב איך דערזעהן איהר שאָטען אויפ׳ן פאָרהענגעל... ס׳איז געווען זי, איך זאָל אַזוי זעהן אַל־דאָס־גוטס פאַר מיר... און אז איהר ווילט נאָך מעהר, וועל איך אייך שווערען, אַז זי איז געגאַנגען דעמאָלט אין הוילען נאַכט־העמד. ווי איהר זעהט מיך אַ מענשען אויף דער

ב. צביון

איהרע ווייסע נאַקעטע הענד וועלען זיך ארויסזעהן ביז נאָך די עלענבויגען... און אַ גאָלדענער שטראהל וועט זיך שפּיעלען אויף איהרע לאָקען... און אַ זיסער שמייכעל אויף איהרע שעהנע ליפּען... און איך וועל צו איהר אַ זאָג טהון אַזוי — — —

נור אין מיטען־דרינען האָב איך אָנגעהויבען צו כראָפּען.

אויפגעכאַפּט האָב איך זיך שפּעטליך, כ'האָב נור אויסגעריבען די אויגען, בין איך שוין אַראָב פון'ם בעט, און צו צום פענסטער, אין די אונטערשטע בגדים, מחילה, און... כ'האָב דערזעהן... אוי, דער פריהלינג אייערער... אַז פער'שרפה'ט זאָל ער ווערען...

ער האָט זיך צוואוואַקסען, האָט ער זיך: דער דאָזיגער פריהלינג!... צושפּרייט זיך, און צולעגט זיך, אַזוי ווי ביים טאַטען אין ווײַן־שענק! די בוימער זיינען געוואָרען גרין, די צווייגען בעדעקט מיט גרויסע, גרינע בלעטער, און די דאָזיגע גרויסע צווייגען, מיט די געדיכטע, גרינע בלעטער, האָבען פערדעקט די גאַנצע גאַס מיט די הייזער, און ניט נור דאָס פענסטער פון מיין געליעבטער האָב איך ניט מעהר געזעהן, נור דאָס אפילו האָט ער אויך פערשלונגען, דער דאָזיגער גאָלדענער, טהייערער פריהלינג אייערער!...

מעטשעם

(אַ מאָנאָלאָג)

האָט איהר אפשר אַ מעטש (שוועבעלע)? — אַ שעהנעם דאנק אייך. — מסתמא האָט איהר דאָך שוין אַ סיגארעטעל אויך?
— אָ, אַ גרויסען דאנק.

איהר זאָגט דאָך, אַז אַ מעטש איז גאָרנישט, ניט מעהר ווערטה ווי אַ טוט־פּיק (צייהן־שטעכער), זאָג איך אייך, איהר האָט אַ טעות במחילה. איהר מעגט זאָגען צעהן מאָל להבדיל. אַ טוט־פּיק איז טאקע ניט מעהר ווי אַ טוט־פּיק אָהן אַ שום ממשות און אַ מעטש איז שוין עפּעס גאָר אַן אנדער זאַך.

קענט איהר מיר, למשל, זאָגען וואָס פאר אַ פילאָזאָפיע ליגט אין אַ טוט־פּיק? גאָרנישט מיט גאָרנישט. אין אַ מעטש איז אָבער פאראַן אַ טיעפער געדאנק, אמת'ע פילאָזאָפיע. אויב איהר ווילט, זיינען מיר אַלע ניט מעהר ווי מעטשעם, דאָס גאנצע לעבען איז ניט מעהר ווי מעטשעם.

איהר פערשטעהט?

און אפשר טאקע צוריקריידענדיג איז דאָס זעלביגע מיט אַ טוט־פּיק, דער זעלביגער משל מיט דעם זעלביגען נמשל: אלא נישט מעהר, די מעשה, וואָס איך וויל אייך דערצעהלען, איז דוקא מיט מעטשעם, און הערט, וואָס עס קען פּאסירען.

וועט איהר מיך דאָך פרעגען, וואָס עפּעס דוקא מעטשעם? איז, ערשטענס, ווייל עס איז געקומען צו־רייד; צווייטענס, האָט די מעשה טאקע פּאסירט מיט מעטשעם.

האָט איהר אפשר נאָך אַ מעטש? — אַ שעהנעם דאנק. אייערע ציגארעטלעך זיינען גאָר אַ מחיה, וואָוילע סיגארעטלעך.
מילא, הערט אַ מעשה.

רוסלאַנד אַן אַקציז אויף מעטשעס. ווי איך האָב נאָר דערוואוסט זיך, אַז מען געהט מאַכען דעם אַקציז, איז מיר גלייך איינגעפאַלען אַ פּלאַן אין קאָפּ, אַז דאָ קען איך ווערען אַ נגיד. היינו, איך וועל זיך אַביסעל אונטעראַיילען און איינקויפען מעטשעס ווי לאַנג עס איז נאָך קיין אַקציז ניטאָ און נאָכדעם — פערשטעהט איהר דאָך...

איז דאָך די קשיה, וואו נעהמט מען געלד? גיט זיך אַ איד אַן עצה, אַ גמילת חסד, אַ משכון, אַ קניפּעלע, און ס'וועט רעכט.

געזאָגט און געטהאָן. איך האָב צונויפגעשקראַבעט עטליכע קערבלעך, קיינעם קיין מעשיות ניט דערצעהלט און אַוועקגעגאַנגען און געקויפט מעטשעס.

איז מיין ווייב ציפּע אָבער אויך קיין נאַר ניט, דערצו נאָך אַ אידענע אַ סוחר'טע, פּאַלט זי מסתמא אויך אויף דעמזעלביגען פּלאַן, אַז מען דאַרף קויפען מעטשעס. און ווי אַ אידענע אַ סוחר'טע, האָט זי אָנגעשווינדעלט עטליכע קערבלעך און האָט טאַקע געקויפט פאַר'ן גאַנצען געלד מעטשעס.

מיין טאָכטער, רייזעל, זאָל לעבען, אַ מיידעל ניט קיין נאַר, איז אויך געפאַלען אויף דעמזעלביגען פּלאַן. זי האָט אויך פאַר די עטליכע גראָשען, וואָס זי האָט געהאַט אָבגעשפּאָרט פון דער נאָדעל, וואָס זי האָט עס געהאַלטען אין אַ קניפּעלע אויף אַ קלייד צו פּסח, געקויפט מעטשעס.

איהר זעהט אליין, אַז דאָס איז געווען אַ גאָט־זאַך. מיר האָבען זיך ניט צונויפגערעדט, גאָט אליין האָט עס ביי אונז אלעמען אריינגעשיקט אַזאַ מחשבה.

האָט איהר נאָך אַ מעטש? — אַ שעהנעם דאַנק אייך.

יאַ, וואו האַלט איך? הייסט עס, אַז מיר אַלע האָבען געקויפט מעטשעס. איך דאַרף אייך אָבער זאָגען דעם אמת, אַז גאָר קיין גראַמע דירה האָב איך ניט געהאַט. פאַר פּסח איז דאָס געווען, אַ פּאָר היהנער אין שטוב און אַ קאַטשקע, אויב ניט צוויי, האָט מען געקאָרמעט אויף יום טוב, בוריקלעך אין אַ פעסעל אויף יום טוב מוז מען שטעלען, מעד דאַרף מען אויך ברייען, און אַז מען האָט נאָך געבראַכט די קאַסטענס מעטשעס, וואָס איך האָב געקויפט, וואָס מיין ווייב האָט געקויפט און וואָס מיין טאָכטער רייזעל, זאָל לעבען,

עס איז געווען אַנומעלט, איך בין נאָך געווען אין רוסלאַנד. למשל, מיט וויפיעל יאָהר צוריק מיינט איהר איז דאָס געווען? איהר געדענקט ניט? דאָס מוז זיין א חשבון, לאָמיר זיך דערמאָנען — מילא איך געדענק ניט. — צו דער עיקר המעשה האָט עס אָבער ניט. איך בין, לא עליכם, די לעצטע צייט זעהר שוואך אויפ'ן זכרון. אמאָל, זאָג איך אייך, האָב איך געהאַט אַן אייזערנעם זכרון, אָבער די לעצטע צייט לא עליכם, דאָס איז מיר טאַקע געקומען פון די מעטשעס.

האָט איהר אפשר נאָך א מעטש? — א שעהנעם דאנק אייך. אייערע סיגאַרעטלעך זיינען גאָר מהודרים.

יא, וועגען די מעטשעס. עס איז געווען ווען מען האָט אין רוסלאַנד איינגעפיהרט אַקציז אויף מעטשעס. געדענקט איהר אפשר אין וועלכען יאָהר דאָס איז געווען? איך בין לא עליכם די לעצטע צייט זעהר שוואך אויפ'ן זכרון. וואַרט א ווײַלע! דאָס האָט געמוזט זיין — מילא, איך קען זיך ניט דערמאָנען, איך בין טאַקע לא עליכם זעהר שוואך אויפ'ן זכרון. נאָר צו דער מעשה האָט עס ניט. איהר וועט מיר שוין אזוי גוט זיין געבען נאָך א מעטש. — אָט אזוי, א שעהנעם דאנק אייך.

הייסט עס, ווען מען האָט איינגעפיהרט אין רוסלאַנד אַקציז אויף מעטשעס. איך בין דאַן געווען לא עליכם א מלמד, א מקרא דרדקי, הייסט עס, אָדער, ווי מיין ציפּע פלעגט עס רופען — א מקרא גע'הרג'עטער. מיין ווייב ציפּע האָט געהאַנדעלט אויפ'ן מאַרק, מיין עלטער מיידעל איז געגאַנגען נעהען און די איבעריגע זיינען געווען קליינוואַרג... איהר קענט זיך פאָרשטעלען, אז קיין גבירים זיינען מיר ניט געווען. פון אַלעמענס פרנסות און מלאכות איז געווען אין שטוב קדחת.

האָט איהר אפשר שוין נאָך א מעטש? — גיט מיר שוין א סיגאַרעטעל אויך, וואָרילע סיגאַרעטלעך אייערע. אָט אזוי, א שעהנעם דאנק אייך.

מילא, וואו האַלט איך? יא, ניט געווען קיין גבירים און א איד וויל דוקא זיין א גביר. ווי ווערט מען אָבער אזוי פור־פּלאַט, דיר נישט, מיר נישט, א גביר? טהוט גאָט א נס און מען מאַכט אין

געהאט פון די מעטשעס, איך וועל עס מאכען בקיצור. ערשטענס האט זיך דערוואוסט פון מיינע מעטשעס דער בעל הבית פון דער דירה מיינער, דער לענדלארד, הייסט עס. ער איז געקומען צו מיר מיט א טענה, אז אזוי ווי איך האב פון זיין דירה געמאכט א קראם, ממילא פערלאנגט ער א רובעל א מאנאט טהייערער דירה־געלד. און דאס איז נאך מיט א טובה, אן אנדערען וואלט ער גערעכענט א סך טהייערער, א קראם האט גאר אן אנדער מקח.

איז אייך דאס אוועק. האבען דאך אבער אידעלעך א גוטע מידה ניט צו פערגינען דעם צווייטען דעם ביסען אין מויל, געהט אוועק א שכן, וואס האט זיך צוקריגט מיט מיין ציפען, און גיט אן א מסירה דעם אקציזניק, אז ביי מיר געפינט זיך א גאנצער סקלאד מיט מעטשעס אהן באנדעראלען. פערשטעהט איהר דאך שוין אליין, אז דער אקציזניק קומט און געפינט טאקע די מעטשעס און עס העלפט קיין טענות ומענות, מען האט זיך געמוזט פער'משכון'ען, פערקויפען די היהנער מיט די קאטשקעס און בעצאהלען אקציז. אויס גבירות הייסט עס. מיין ציפע ברעכט די הענד, מיין רייזעל, זאל לעבען, וויינט אויס די אויגען, זיך געבלוטיגט, ניט געמאכט זיך קיין קלייד אויף פסח, אבי עטליכע קערבלעך צו פערדיינען, און דא נא דיר פאר'ן טייוועל.

מיינט איהר דאך, אז דאס איז אלץ, האט איהר, זייט מוחל, א טעות. דער אקציזניק, לא די, וואס ער האט אונז בערויבט און אונגליקליך געמאכט, האט נאך געשיקט די פאליציי מיט א טענה, אז אין אזא ענגע דירה ווי מיינע טאר מען פון זיכערקייט וועגען אזוי פיעל מעטשעס ניט האלטען, היות עס קען זיין א שרפה. וואלט מען שוין אפשר מיט דער פאליציי ווי עס איז דורכגעקומען, מיין ווייב ציפע איז א אידענע א בריה מיט א צונג, האט זיך אבער ארייננגעמישט די סטראכאוועקע, די פייער־אינשורענס, הייסט עס, און דא העלפט אייך קיין טאטע ניט.

וואו לעגט מען אבער די מעטשעס? מיט גרויסע צרות און פיין האבען מיר געקראגען פאר א רובעל א מאנאט א שטיקעל ארט ביים בעל הבית אין קעלער. גאט צו דאנקען, ליכטיג געווארען אין די אויגען. מיר האבען נאך קיינמאל ניט געפיהלט דעם טעם פון א

האָט געקויפט, איז טאַקע געוואָרען, ווי זאָל איך אייך זאָגען, אַזוי ענגלעך, אַז מען האָט זיך ניט געהאַט וואו אומצודרעהען. דערצו האָט די שוויגער מיינע מיט מיין ווייב׳ס שוועסטער, אַ מיידעל, אַ בגרות אין די יאָהרען, וואָס קלייבט שוין עטליכע יאָהר אַ קניפּעלע אויף נדן, וועלכע וואוינען ביי מיר אין דירה, אויך געקויפט מעטשעס; מיין אַלטע מאַמע, וואָס האָט געהאַט אַ בעטעל ביי אַ קרוב נעבען טהיר, האָט פאַר איהרע עטליכע גראָשען געקויפט מעטשעס און האָט עס ביי מיר אַוועקגעשטעלט. בקיצור, וואָס זאָל איך אייך לאַנגברייען, עס איז געוועזן ליהודים, וואו איהר האָט זיך געקעהרט, זיינען געוועזן קאַסטענס מיט מעטשעס. פאַר די היהנער מיט די קאַטשקעס און מיינע קונדסים זיינען אפילו די קאַסטענס געוועזן גאָר שעהנע מחותנים אין הויז. פאַר זיי איז דאָס געוועזן אַ מתנה מן השמים. דער עולם האָט זיך שטאַרק משמח געוועזן מיט זיי און האָט בעוויזען אַלערליי מיני קונצשטיק, שפּרינגענדיג אַרויף און אַראָב פון איין קאַסטען צום צווייטען. נאָר איך מיט מיין ווייב ציפּע וועלען האָבען די קאַסטענס אויף אייביג צו געדענקען. מיין ווייב ציפּע, יאָגענדיג זיך איינמאָל נאָך אַ הוהן, האָט זיך, לא עליכם, אַזוי צוקלאַפּט די נאָז אָן אַ קאַסטען, אַז זי איז עד היום געבליבען אַ פּאָנפּאַטע, און איך, וועלענדיג אַריינקאַטשוועען ווי געהעריג איז איינעם פון מיינע קונדסים, איז מיר געפאַלען אַ קאַסטען מיט מעטשעס אין קאָפּ און בין, ווי איהר זעהט מיך, ביז היינט געבליבען מיט אַ שוואַכען זכרון, לא עליכם.

איך וועל טאַקע נעהמען ביי אייך נאָך אַ מעטש מיט אַ סיגאַ־רעטעל. אָט אַזוי, אַ שעהנעם דאַנק אייך.

יאַ, וואו האַלט איך? — מילא, דאָס וואָלט אַלץ געוועזן גאָר־נישט. איהר דאַרפט ניט פערגעסען, אַז לויט דעם חשבון, וואָס איך האָב געמאַכט אויפ׳ן פּאַפּיר, און מיין ווייב ציפּע אויפ׳ן קאָפּ, איז אונז געשטאַנען צו פערדינען פון די מעטשעס לכל הפּחות נו״ן קערבּ־לעך, אויב ניט מעהר. איהר פערשטעהט, 50 קערבלעך!

האָט אָבער גאָט אויך אַ דעה און זאָגט לאָ מיט אַ ספּאָדעק. ער זאָגט: בלייב אַ קבצן, אַז ניט פאָהר קיין אַמעריקאַ.

איך וועל אייך ניט אויסדערצעהלען אַלע צרות, וואָס מיר האָבען

מ. ציפּין

גראַמע דירה, ווי יעמאָלט, ווען מען האָט אַרויסגעטראָגען די קאַס־טענס מעטשעס פון שטוב.

מיינט איהר, אז דאָס איז שוין אַלץ — הויבט זיך גאָר ניט אָן. וואו צו פערקויפען די מעטשעס איז ניט געווען. אַלע זיינען געווען אַזעלכע חכמים ווי מיר, און ווער עס האָט נור געקענט מאַכען א קערבעל, האָט אָנגעקויפט מעטשעס. די קאַסטענס האָבען געמוזט בלייבען שטעהן אין קעלער און וואַרטען. איז אָבער דאָך גאָט א גוטער, שיקט ער ווי אַלע מאָל אויף פּסח, גרויסע געוויסערען, דער טייך האָט זיך צושפּיעלט און האָט פערטרונקען דעם קעלער מיט מיינע מעטשעס.

אָט אזוי האָט זיך אויסגעלאָזען א טייך פון מיינע נגידות. — האָט איהר א מעטש? — א שעהנעם דאַנק אייך. איך וועל שוין נעהמען ביי אייך נאָך א סיגאַרעטעל, וואוילע סיגאַרעטלעך רויכערט איהר, גאָר וואוילע!...

עס סווישטשעט

אונזער „קאָמוניסטישע קאָלאָניע“, ווי מיר פּלעגען רופען אונזער קרוזשאָק, האָט געהאַט דעם טאָג אַ גרויסען יום־טוב. ווי אונזער ווירקונג איז ניט געווען שטאַרק אויף די אַרומיגע, וואָס דאָס איז בעוויזען געוואָרען מיט אַזעלכע דייטליכע בעווייזע, ווי דאָס, וואָס די לעצטע צייט קומען אַריין אַלע שבת אין דער זעמסקער ביבליאָטהעק אַ צעהן־פופצעהן פערפוצטע קאַוואַליערען און פריילינס, טאַפּען איבער אַלע צייטונגען, איבערהויפּט די הומאָרי־סטישע און גַעהען אַוועק; ווי גרויס מיר זיינען זאָגאַר ניט געווען אין צאָהל, צעהלענדיג: דריי אויפ’ן בית־עולם נעבען פאַרקען; פיער אויף דער קלאַדבישטשע אונטער שוואַרצע איינגעבויגענע צלמים; צוויי אין סיביר; זעקס אין אַסטראָג „ביז עפּעס“; איינעם אַ פערפאַלענעם און אַכט אין „לעבען און געזונד“ — מיט איין וואָרט גרויס, שטאַרק און טהעטיג ווי מיר זיינען ניט געווען, פלעגען אין פּראַקטישען לעבען ביי אונז טרעפען גאַנץ וועניג יום טובים, און אַזעלכע אודאי.

צוויי פאַסירונגען האָבען זיך געטראָפען דעם טאָג. סאַשאַ טורין האָט בעקומען דורך פּאָסט 25 רובעל, און דאָס איז געווען אַזוינס, וואָס טרעפט זיך „איין מאָל אין צעהן יאָהר“, ווי ער אַליין האָט געזאָגט. עפּעס אַ קליינינגקייט — 25 רובעל! מיט אַזאַ אוצר מיט גאָלד האָבען מיר געקענט ביי אַלעמען אַרויסטרייבען דעם דלות און איבערלאָזען נאָך עטליכע רובעל אויף אַ פּאָר גוטע ביכער. און צווייטענס, וואָס איז פיעללייכט נאָך וויכטיגער, מישאַ ברעגין’ס אַרטיקעל: „מאַטעריאַלען צום לערנען דאָס לעבען פון די בויערן“ איז אָנגעקומען אַ געדרוקטער אין „וויעסטניק יעווראָפּי“, און כאָטש ער איז אַרויס אַ צוקיילטער און צובייזטער, אָדער ווי מישאַ ברעגין האָט געזאָגט, אָהן הענד און אָהן פיס, איז ער דאָך געווען געדרוקט אין דעם בעסטען זשורנאַל, און דאָס האָט פיעל בעדייטעט פאַר

דרויסען האָט גערעגענט מיט א שניידענדען רעגען און פאַר די אויגען איז געווען דאָס געוועהנליכע הערבסט־בילד: א גרויסע אונ־ענדליכע לוזשע מיט שפּרינגענדע קייקעלעך אין איהר און אזא גרויע פינסטערניס, וועלכע איז דער מיטעלפּונקט צווישען טאָג און נאכט.

פלוצים איז ארויס א פּראָטעסט געגען דעם פאָרשלאָג. דער פּראָטעסט איז ארויס פון ליב חן, א לעהרער מיט א גאנצען פּאַק צוגעזאָגטע תלמידים „אויף שפּעטער" און פון יאָשקע באַבראָוו, א פעלדשער, וועלכען „עס איז עפּעס ניט געגאנגען אין פּראַקטיקע". זיי האָבען ביידע בעהויפּטעט, אז ערשטענס איז מילל איצט גאָר ניט אינטערעסאנט, ווייל פון דער קריטיק ווייס מען דאָך שוין אונגעפעהר וואָס ער האָט געשריעבען, און צווייטענס דאַרפען זיי ביידע האָבען טאבאק און זיי האָבען עס אבזיכטליך פריהער פער־שוויגען, ווייל זיי האָבען געדענקט אז עס וועט ניט סטאַיען קיין געלד.

עס האָט זיך אויפגעהויבען א פייערדיגע דעבאַטע וועגען דעם. ברעגין האָט געהוסט, געטרונקען וואסער, וויעדער געהוסט און איז אַליץ בעשטאנען אויף דאָס זייניגע, אז מיר מוזען אמאָל צוזאמען דורכלעזען מילל'ן, אז מיר וואַרפען זיך אייגענטליך ארום מיט איינ־צעלנע פליהענדע פראזען פון איהם, אז מיר שרייבען איהם אָפּטמאָל צו דאָס, וואָס ער האָט גאָר קיינמאָל ניט געזאָגט און אז ניט נור מען קען אויסקומען אָהן רויכערן, זאָנדערן עס איז זאָגאַר שעדליך פאַר'ן געזונד און ניט עקאָנאָמיש; און די וויעדער האָבען דייטליך בעוויזען, אז איצט ווען מילל מיט זיין גאנצער שולע זיינען אזוי געשלאָגען געוואָרען פון אַלעמען, דאַרפען מיר ניט אויסגעבען אזוי פיעל געלד אויף א בוך, וועלכעס האָט מעהר ניט ווי א היסטאָרישען ווערטה און אז רויכערן מוזען זיי; בפרט איצט, ווען עס איז אזוי ניט גוט אויפ'ן הארצען און עס פערדיענט זיך ניט קיין צובראָכענער צווייער.

עס איז שווער צו זאָגען ווי דאָס וואָלט זיך געענדיגט, רען פון די פּרינציפּיעלע שטרייטיגקייטען איז מען אריבער אויף פּערזענ־ליכע: ברעגין האָט זיי אויפגעוואָרפען, אז צוליעב זייער פערגניגען,

אונזער קאָלאָניע. מיר וועלען זיך שוין מעהר ניט דארפען שטיקען מיט אונזערע מיינונגען דאָ אין אונזער ענגען קרייז, מיר וועלען זיי ארויסצייגען פאר דער גאַנצער לעזענדער וועלט.

און נאָכדעם, אז מיר האָבען זיך גוט אָנגעריסען די העלזער אויף דער טהעמא „די ראָליע פון דעם בויער אין דער ארבייטער־בעוועגונג“ און עס איז געבליבען ווי מישא ברעגין האָט געזאָגט, אז מיר קענען פון דעם בויער אין דער צוקונפט ערווארטען פילייכט מעהר פּראָגרעס פאר דער סאָציאַלער רעוואָלוציאָן, ווי פון דעם פער־הייליגטען שטאָדט־פּראָלעטאריער, ווען עס איז געבליבען אז די פּראָפּאַגאַנדע אין דאָרף איז נאָך נעטהיגער ווי אין שטאדט און מיט דעם דערלאַנגט א טויט־קלאַפּ די סאָציאַלדעמאָקראַטען, האָבען מיר זיך גענומען פאר דער פראגע, ווי איינצוטהיילען דאָס געלד.

סאשא טורין האָט קיין אנטהייל ניט גענומען אין דער לעצטער דעבאַטע, אזוי ווי דאָ וואָלט זיך גאָר ניט געהאנדעלט וועגען זיינע 25 רובעל. ער האָט נאָר געצייגט א ביל אויף 5 רובעל 80 קאָפּ., און נאָכדעם, ווי עס איז פון דאָרט אויסגעמעקט געוואָרען 65 קאָפּ. אלס „ניט נעטהיג“, אויף וואָס סאשא האָט מיט א שמייכעל גענענטפערט „חזירים“, איז דאָס איבעריגע איינשטימיג איהם בעוויליגט געוואָרען. דאן האָט יעדער געצייגט זיינע רעכנונגען, נאטירליך די „גאַנץ נויטיגע“, אויסער מישא ברעגין, וועלכער האָט „אבסאָלוט אין גאָר ניט גענויטיגט זיך“, און עס איז איבערגעבליבען צוויי רובעל 30 קאָפּיקעס. 30 קאָפּ. האָט מען באלד פערשוועגדעט אויף נאשעריי און מען האָט אוועקגעשיקט נאָך פיער פלעשלעך קוואס, בייגעל און איין פּיראָזשנע פיר פריילין אנעטא דינערשטיין און די איבריגע צוויי רובעל זיינען געבליבען הענגען אין דער לופטען. מישא האָט געמאכט א פּאָרשלאַג, אז מען זאָל זיי פער־שווענדען אויף מילל'ס פּאָליטישע עקאָנאָמיע.

— מיר האָבען שוין לאַנג געוואָלט קויפען דעם בוך, און מיר דארפען איהם האָבען, — האָט ער געזאָגט, און ביי יעדען וואָרט האָט ער זיך פערהוסט — און דארום דארפען מיר ניט דורכלאָזען אזא גלענצענדע געלעגענהייט.

עס איז געווען אָסיען־צייט, א זייגער צוויי נאָכמיטאג. אין

בערוהיגט און פערנומען אונזערע פלעצער — וואס וואלט איהר געוואלט בעסער: שיף אדער שטיוועל? נאך דער צייט נאך וואלט אפילו בעסער געפאסט שטיוועל, נאר מיר טארען ניט פערגעסען אז פאר דעם קאפיטאל, וועלכען מיר האבען אין אונזערע הענד, קענען מיר קיין רעכטע שטיוועל ניט בעקומען.

מישא ברעגין האט א שמייכעל געטהאן, האט זיך צוהוסט, וואס עס האט ביי איהם פערנומען א היבשע צייט, און האט געזאגט:

— זאל זיין בעסער מילל'ס עקאנאמיע... איך וועל נאך אויס־קומען אזוי.

— וואס אזוי, וואס אזוי! — האט זיך ליב חן צושריען, אזוי ווי אימיצער וואלט איהם אונטערגיסען הייסע וואסער — ס'געהערט א ביסעל! הוסט ווי פון א פאס, באלד וועט ער אויסהוסטען די נשמה און... וועט אויסקומען אזוי! נאך ווענִיג פערקיהלט זיך!

— יא, דו הוסט זעהר שלעכט! — האט אונזער פעלדשער יאשקע באבראוו בעמערקט. ער, אלס קענער אין מעדיצין, האט שוין געקענט אונטערשיידען צווישען גלאט הוסטען און הוסטען שלעכט.

— אין דער אמת'ן, וואס מאכסטו זיך נאריש? — איז סאשא טורין אריבער אין אן ערנסטען טאן, — דו הערסט דאך, ווי אלע זאגען, אז דו הוסטסט שלעכט, אז דו הוסטסט טאקע... אט...

ער איז אנשוויגען געווארען, דען מישא ברעגין האט זיך ווידער צוהוסט און דעם מאל אזוי לאנג, אז ער האט אויסגעטרונ־קען דריי גלאז וואסער מיט דריי שטיקלעך צוקער, וועלכע פריילין דינערשטיין האט ארויסגענומען פון א קעסטעל (די פערזאמלונגען פלעגען פארקומען ביי איהר אויף דער קווארטיר) און האט א לאנגע צייט אראבגעבלאזען פון זיי די קערענדילך טהעע וועלכע עס האבען זיך אנגעקלאפט אויף זיי.

— יא, — האט ער זיך אנגעהויבען אונטערגעבען — א ביסעל איז עס ריכטיג, איך הוסט טאקע, נאר דאס וואלט נאך אלץ ניט אויסגעמאכט, איין זאך איז פאסקודנע וואס עס סווישטשעט א ביסעל, דאס הייסט, אז איך געה ארויס פון א בלאטע אויף א טרוקענעם ארט, גיט עס א סווישטש אינוועניג אין די שיך, און דאס איז זעהר ניט אנגענעהם. איהר הערט דאך! אט נעכטען בין איך

וואָס איז אייגנענטליך פאַר זיי אַליין שעדליך, וועלען מיר דערווייל ניט האָבען מילל׳ס בוך, און זיי ווידער האָבען איהם אויפגעוואָר־פען, אַז צוליעב דעם וואָס איהם ווילט זיך ציטירען פון מילל׳ן א פּאָר פראזען פאַר זיין ארטיקעל, דארפען זיי דערווייל אויסגעהן אָהן א פּאַפּיראָס טאַבאַק. נאָר סאַשאַ טורין האָט געמאַכט אַן ענד צו דעם.

ער האָט א טרייסעל געטהאָן מיט זיינע גרויסע שווארצע האָאר, האָט אויסגעווישט זיינע ברילען, האָט א הוסט געטהאָן אין פויסט, וואָס דאָס האָט בעדייטעט אַז ער רופט צו אָרדער און האָט געזאָגט:

— פריינדע! איינער א מיטגליעד פון אונזער קאָמוניסטישער קאָלאָניע, דער געאַכטעטער שרייבער אונזערער, מישאַ ברעגין, וועמעס אַרטיקעל איהר האָט היינט געהאַט דאָס פערגניגען צו לעזען אין „וויעסטניק יעוראָפּי“, נויטיגט זיך אין שיך. נעהמענדיג אין אנבעטראַכט, אַז איצט זיינען די וועטערן קאַלט און נאַס און דאָס ער קען נאָך אַוועקגעהן צו אונזער ברענטש אויף יענער וועלט און דערמיט מאַכען אַז די מאַיאָריטעט זאָל זיין אויף זייער זייט, מאַך איך צום פאָרשלאַג, אַז די צוויי רובעל זאָלען געהן אויף א פּאָר שיך פאַר איהם.

— בראַוואָ! בראַוואָ! — האָט א רעווע געטהאָן די גאַנצע קאָלאָניע און ליב חן מיט יאַשקע באַבראָוו, די זעלבע וועלכע האָבען ערשט אַזוי שטאַרק בעשיצט זייער רעכט אויף רויכערען, האָבען שטאַרקט געקלאַפּט, דער ערשטער מיט זיין סוקעוואַטען שטעקען, מיט וועלכען ער פּלעגט זיך קיינמאָל ניט צושיידען, און דער צווייטער מיט א ביינקעל.

מיר האָבען זיך אַלע א וואָרף געטהאָן צו ברעגינ׳ען און מיר האָבען ערשט איצט אויסגעפונען, אַז דאָס וואָס ער טראָגט אויף זיינע פיס איז גאָר קיין שיך ניט, און עס איז א צווייפעל אויב זיי זיינען עס אַמאָל ווען געווען. יעדער פון אונז האָט זיך געקאָכט, האָט איהם געהויבען די פיס און געמאַכט איהם פאָרווירפע וואָס ער האָט „ביז איצט געשוויגען“, אַזוי ווי נאָר אָן דעם האָט זיך געווענדט.

— קענט איהר אונז ניט ערקלערען, געעהרטער מיטגליעד — האָט סאַשאַ ווידער געזאָגט, נאָכדעם ווי מיר אַלע האָבען זיך שוין

איז ביי איהר אַ אידעאַל... אין דעם ציינגט זיך אַרויס איהר פּראָטעסט געגען די רייכע, איהר שטרעבען צו שטעהן גלייך מיט זיי, מעהר ניט, זי ווייס ניט פון ראַציאָנאַלע מיטלען צו פּראָטעסטירען.

איצט איז פערבליבען די פראגע, ווער עס זאָל געהן מיט ברעגינען קויפען די שיף. לאָזען איהם אַליין האָט מען ניט געקענט, ווייל ער וואָלט גענומען וואָס מען וואָלט איהם געגעבען. יאָשקע באַבראָוו האָט זיך ארויסגעצייגט צו זיין אַ גרויסער מבין אין שיף, דען ער האָט געוואוינט אין ראָסטאָוו פיער יאהר ביי אַ שוך־קרעמער און „קען שוין גוט די גנבים" און ער איז אַוועק מיט איהם.

עס איז געווען אַרום פינף אוהר ווען זיי זיינען אַרויס. אין דרויסען איז געווען פינסטער און מיר האָבען אָנגעצונדען דעם לאָמפּ און געוואַרט. יעדער האָט געגלויבט, אַז ווען מישא ברעגין וועט אָנטהון אַ פּאָר נייע שיך, וועט ער אויפהערען הוסטען, און דאָס האָט זיך אַזוי געוואָלט... זיין הוסט איז שוין געוואָרען אַזוי טרוקען, אַז מיר פלעגען יעדעס מאָל אַ ציטער טהון.

ענדליך זיינען זיי געקומען. יאָשקע באַבראָוו איז אַריין — שנעל, אַריינגעגנב'עט זיך, שטיל, איינגעבויגען, מיט אַראָבגעלאָזענע אויגען און ברעגין איז אַריינגעלאָפען האַסטיג מיט אַ פרעהליכען אימפּעט, האָט אַ וואָרף געטהאָן אויפ'ן טיש מילל'ס עקאָנאָמיע, האָט זיך אַוועקגעזעצט און האָט אונז אַלעמען בעגאָסען מיט אַ גליקליכען בליק.

מיר זיינען געווען איבערראַשט און איבערגעקוקט זיך, ניט וויסענדיג ווי אַזוי אַ פּאָר שיך, אויף וועלכע מיר האָבען אַזוי געוואַרט, האָבען זיך פלוצים איבערגעביטען אין מילל'ס עקאָנאָמיע.

— מיר זיינען אַריין אין צוויי קראָמען. — האָט יאָשקע אָנגעהויבען מיט אַ ניעדריגען קול, זעהענדיג אַז ער וועט סאַי ווי סאַי ניט אויסדרעהען זיך אָהן אַן ענטפער — אין איינער איז געווען אַ גאַנץ גוטע פּאָר שיך, פּונקט צום מאָס, מען האָט געבעטען צוויי מיט אַ האַלב, מען וואָלט אָבגעגעבען פאַר צוויי, זאָגט ער, אַז זיי געפעלען איהם ניט. וואָס ניט געפעלען, ווען ניט געפעלען — איז רעד צו דער וואַנד. וויפיעל איך האָב ניט צו'טענה'ט, וויפיעל דער קרעמער מיט זיין ווייב האָבען אין איהם ניט אַריינגערעדט, און ער

אזוי געגאַנגען מיט מיינע מוזיקאַלישע שיך אויפ'ן טראָטואַר און בין פאַרבייגעגאַנגען עפּעס אַ רייך־געקליידעטע דאַמע, האָט ביי מיר אַ סווישטש געטהאָן און עס האָט איהר בעשפּריצט דאָס קלייד מיט בלאָטע...

ער האָט זיך צולאַכט און האַלב־לאַכענדיג, האַלב־הוסטענדיג האָט ער געענדיגט:

— האָט זי זיך אומגעקעהרט צו מיר און אָנגערופען מיך „חזיר".

מיר האָבען זיך אַלע צולאַכט, אויסער ליב חן, וועלכער האָט זיך שטאַרק צובייזערט.

— בורזשויען! מען האָט זיי בעשפּריצט מיט אַ ביסעל בלאָטע, קעהרט זיך מיט זיי אַ וועלט! ציטערן פאַר זייערע קליידער... חזירים! ווילען גאָר ניט בערעכענען, אז יענער טהוט עס ניט אומיסטען! אָט איז ביי מיר אויך אין גאַנצען פערשפּריצט די הויזען און איך האָב דאָך צו קיינעם קיין טענות דערפאַר.

אויף צו זיין „פערשפּריצט" איז ער טאַקע געווען דער גרעסטער בריה. סאַי ווינטער סאַי זומער זיינען זיינע הויזען געווען אין דיקע בלאָטע ביז די קניע און וואו ער האָט עס אָנגענומען און ווי אזוי — דאָס איז אַ זאַך, וואָס ער אַליין האָט ניט געוואוסט. ווען ער פלעגט אַמאָל (און דאָס האָט זיך געטראָפען זעהר זעלטען) מאַכען אַ „גענעראַלנע אָטשיסטקע" אויף זיינע הויזען און פלעגט זיך נעהמען מיט אַלע קרעפטען רייבען זיי אין זיינע הענד, שפּייען און שעלטען גלאַט אין דער וועלט אריין, פלעגט ער אָנמאַכען אזא שטויב אז מיר פלעגען זיך אַלע צולויפען און ער פלעגט עס „לאָזען אויף שפּעטער".

עס האָט שוין גאָר געהאַלטען אז ער זאָל די בורזשואזנע דאַמע צורייסען ווי אַ הערינג, נאָר מישא ברעגין האָט זי בעשיצט, ער האָט בעמערקט, אַז עס קען זיין, אַז דאָס איז גאָר געווען ניט קיין בורזשואַ, נאָר אַן ארבייטערין אָדער אַ דיענסט, וועלכע איז געוויס געגוג פערשוואַרצט געוואָרען ביז זי האָט צוזאַמענגעקליבען אויף אַ רעכט קלייד. און כאָטש עס איז דאָ געגען דעם פיעלעס וואָס אויסצוזעצען, דאָך איז זי ניט שולדיג אין דעם וואָס אַ שעהן קלייד

— וואָס זאָגסטו, איך האָב זיי אָבגעגנאַרט! איך בין זעהר צופריעדען, וואָס מיר האָבען געקויפט מילל׳ס עקאָנאָמיע... אזא נאַכט ווי היינטיגע אליין איז ווערטה הונדערט טויזענד רובעל... דו מיינסט אין דער אמת׳ן, אז איך הוסט, ווייל איך געה אין צוריסענע שיך? עס איז גאָרנישט! איך האָב זיך נור צוגעקיהלט, און אגב הוסט איך שוין פון לאַנג... איין זאַך, זעהסטו, איז פּאַסקודנע, וואָס עס סווישטשעט...

זאָגט אַלץ, אַז איהם געפעלט ניט. אַז מיר זיינען אַרויס פון דאָרט איז ער אַריינגעלאָפען אין בוך־געשעפט, האָט געבעטען מילל'ס פּאָליטישע עקאָנאָמיע, די נייע אויסגאַבע, און איידער איך האָב נאָך צייט געהאַט אויסצורעדען אַ וואָרט, האָט ער שוין בעצאָהלט און איז אַנטלאָפען.

מישא האָט זיך צולאַכט.

— גיט אַ שפּיי אויף דעם! — האָט ער זאָג געטהאָן מיט אַ פעסטער און ריינער שטימע — וואָס האָט איהר זיך אַריינגעקלאַפּט אין קאָפּ: שיך און שיך! איך האָב אייך דאָך געזאָגט שוין אַז איך וועל אויסקומען אַזוי. לאָמיר זיך זעצען לעזען. מיר וועלען אָנהויבען פון „רענטא“, דאָס איז ביי איהם דאָס שטאַרקסטע.

ער האָט זיך צוגערוקט צום טיש, האָט אויפגעעפענט דעם קאַפּיטעל „רענטא“, און מיר האָבען זיך אַלע פערגעסען אָן די שיך, אָן זיין הוסטען און אָן אַלעם. ער האָט פאָרגעלעזען און מיר האָבען דיספּוטירט איבער יעדען זאַץ, איבער יעדען וואָרט. איין ליב חן איז נאָך, ווי עס ווייזט אויס, געבליבען אונטער דעם פריהעריגען איינדרוק, דען ער איז אַרומגעגאַנגען מיט שווערע טריט איבער'ן צימער, האָט איטליכע ווײַלע געשפּיגען און האָט אַלץ געמורמעלט:

— כאַפּען אַריין אַלעם אין זייערע הענד, און מאַכען דערנאָך גאַנצע נאַטור־געזעצע אויף דעם, גאַנצע לעהרעס, און דו ברעך זיך דעם קאָפּ איבער דעם! עס איז מיין באָבעס דאגה אויב רענטא איז קאַפּיטאַל אָדער ניט און ווי אַזוי זי וואַקסט. זי איז ביי זיי אין די הענד, וואַקסט די דערפאַר... אליין ווערסטו פערפאַלען ווי אַ הונד, האָסט ניט אַ נאַכט וואו איבערצונעכטיגען, און מען דערצעהלט דיר געשיכטעס ווי אַזוי אַ שטיקעל ערד הויבט זיך אין פרייז... חזירים! בורזשויען!...

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

אַז מיר זיינען געגאַנגען אַ זייגער צוויי ביינאַכט אַהיים, אָנגעהיצט און איינגעשוויצט פון דער רענטא, אונטער דעם קאַלטען רעגען, און אונזערע פיס האָבען איטליכע ווײַלע געזונקען אין די טיעפע בלאָטעס, האָט ברעגין צו מיר געזאָגט:

י. ל. ק.

מיין ווייב׳ס גליקען

1.

זכות אבות פון צווילינג.

פון גראָסערי איז מיין ווייב אריינגעקומען מיט א פולען פארטוך און דער פנים איהרער האָט געלויכטען פון גרויס גליק. וואָס איז? אן עקספרעס איז ארויפגעפאָהרען אויף א פושקארט, די עפעל, מיט די פיטשעס, מיט די באנאנעס האָבען זיך צוקייקעלט איבער׳ן סטריט, אין רינשטאָק אריין; לויפערס האָבען זיי צוטרעטען מיט די פיס — און דערוויילי איז געווען א גליק פאר מיין ווייב. דער פעדלער האָט צוזאמענגעקליבען וואָס ער האָט געקענט און פערקויפט די צו־הרג׳עטע, פערבלאָטיגטע סחורה בחצי חנם. פאר פיער פענעס האָט מיין ווייב איינגעהאנדעלט א פולען פארטוך מיט גוטע זאכען. זי האָט עס אויסגעשאָטען אויפ׳ן טיש און געזאָגט: עסט, קינדערלעך, וויפיעל איהר ווילט.

די קינדערלעך זיינען בעפאלען דעם טיש ווי די היישעריקען און געשלונגען וויפיעל עס איז אין זיי אריין.

— אזוי פיהרט זיך שוין די וועלט — זאָגט מיין ווייב פילאָזאָפיש, — איינעמ׳ס אונגליק איז דעם צווייטענ׳ס גליק. ווער זאָל זיך דאָס ריכטען, אז מיר וועט היינט בעשערט זיין אזא גליק? און חברה האָט געשלונגען.

* * *

פארנאכט אז איך בין געקומען פון דער ארבייט, איז מיר מיין ווייב געלאָפען אנטקעגען מיט נאָך א גליק:

— א גוטער גליק האָט אונז היינט געטראָפען! זעה ווי די קינדער זעהען אויס! ביי טאָג האָבען אלע אין איין קול גענומען שרייען: די בייכער! וואָס זאָל איך טהאָן, דאָ בין איך איינע אליין

פארנאכט, אז איך מען פון דער ארבייט, איז מיין ווייב מיר געקומען אנטק ., מיט א פערבונדענע באק און מיר דערצעהלט פון א נייעם גליק:

— גאָט צו דאנקען, געלויבט דער אויבערשטער, ארויסגענומען! פּטור געוואָרען!

— וואָס איז?

— ווייסט דאָך וואָס כ'האָב זיך אָנגעליטען פון מיין צרה'דיגען באקצאָהן און אלץ מורא געהאַט ארויסצוציהען. היינט נאָך דינער האָט מיר דער צאָהן גענומען דרעהען די אויגען פון קאָפּ, אז כ'האָב געמיינט כ'גע' אויס. דאָס האָב איך זיך צוגעקיהלט היינט בעגינען ארויסקריכענדיג פון בעט א באָרוועסע, ווען איך האָב דיר צוגע־טראָגען די בייבי. היינט, האָב איך זיך געקלעהרט, מוז שוין דאָס נעהמען א סוף. איך זאָג דיר א גליק האָט מיך געטראָפען; א יאָך איז מיר אראָפּ פון קאָפּ! א גליק! א גליק!

3.

די קינדער ווילען זיין גאַנץ.

— בענע — זאָגט מיין ווייב צו מיר, ארויפקומענדיג פון סטריט, — טאַקע א גליק וואָס איך בין ערשט גראָד אראָבגעגאַנגען אין סטריט. גראָד דאַרף איך דערזעהן ווי מען מופט. וואָס איז דאָס פּאַר רומס? ערשט איך נעהם נאָכפרעגען: ווער מופט, פון וואַנען מופט מען, וואָס איז דאָס פּאַר רומס? ערשט איך געפין אויס, אז מען מופט דאָס פון די פיער רומס פון די בעק, פון טאָפּ פלאָר. מיט דער הויזקיפּערקע בין איך גוט אויפגעטראָגען, רוימט זי מיר איין איך זאָל נעהמען די רומס. און דער חשבון איז טאַקע ריכטיג: דאָ צאָהלען מיר פּאַר דריי רומס דרייצעהן טאָלער, דאָרטען קאָסטען די פיער רומס זעכצעהן טאָלער, ווילען מיר פערדינגען א רום פאַר זעקס טאָלער, ווענט אונז קאָסטען די דריי רומס אַזוי גרויס ווי וויפיעל? — יע, צעהן טאָלער. א גליק וואָס איך האָב גראָד דערזעהן, די הויז־קיפּערקע זאָגט, עס זיינען דאָ בעלנים ווי הינד. איין טאָלער וועל

אין הויז, און איך זעה, אז די קינדער געהען מיר אוים. אז עס איז אָבער בעשערט אַ גליק, דאַרף גראָד זיין דער דאָקטאָר נעקסט דאָר ביי דעם ווייבעל וואָס האָט געהאט דעם צווילינג, רוף איך איהם אריין. ער האָט זיי ארומגעקוקט און מיר באַלד געהייסען לויפען נאָך קאַסטאָר־אויל. און פון וואָס מיינסטו איז דאָס געווען? פון די טהייערע פרוכט היינט! גאָט צו דאַנקען, אבי ס'איז אויסגעגאַנגען צו אַ טאָלער מיט אַ קוואָדער. וואָס טהו איך, אז דער דאָקטאָר איז גראָד ניטאָ נעקסט דאָר ביי דעם ווייבעל מיט'ן צווילינג? אַ גליק, זאָג איך דיר, אַן אמת'ער גליק האָט מיך געטראָפען!

2.

אַרויסגעקומען און אַרויסגענומען.

אַ זייגער פינף פאַרטאָג איז מיין ווייב צוגעלאָפען צום פייער־עסקייפ און מיך גענומען וועקען:

— זעה נאָר, בענע, זעה נאָר, טאַפּ אָן!

איך האָב געעפענט די אויגען — זי שטעהט נעבען מיר מיט דער בייבי אויפ'ן האַנד.

— אַ צייהנדעלע, געלויבט דער אויבערשטער, דער ערשטער צייהנדעלע, — זאָגט מיין ווייב מיט גרויס שמחה. איך זויג אַזוי ס'קינד, מיט אמאָל איך דערפיהל אַזוי ווי אַ שטאָך מיט אַ נאָדעל, כ'טהו אַ טאַפּ מיט'ן פינגער אין מיילעכעל, כ'זעה אַ צייהנדעלע איז אַרויסגעקומען. נאַ, זעה אַליין, טאַפּ אָן.

כ'האָב איהר צוליעב געטהאָן אַ טאַפּ געטהאָן.

— טאַקע, אַ געזונד אין איהם, — זאָג איך גלאַט אַזוי. צו וואָס איהר פערשטערען איהר גליק?

— אז איך וואָלט ניט געווען אַזאַ בעל־חוב, — זאָגט זי, — וואָלט איך געמאַכט אַ „פּאַדע".

— ס'וואָלט אויף נאמנות געווען אַ יושר, — זאָג איך, און פערמאַך די אויגען.

זי איז אַוועק אין בער־רום, טאַנצענדיג פון גרויס גליק.

* * *

זי האָט זיך פון גרויס שמחה צעוויינט און געכאַפּט קושען די קינדערלעך.

4.

„שולמית“ קומט מיר צו הילף

קומענדיג אהיים פון דער ארבייט, האָב איך באַלד דערקענט אָן מיין אידענע, אַז עפּעס וויכטיגעס, גרויסעס, קאָלאָסאַלעס האָט היינט פּאַסירט. און איך האָב געטראָפען. וואָס איז? די מיסעס פון נעקסט דאָר האָט צוויי טיקעטס אויף היינט ביי־נאַכט, און שפּיעלען שפּיעלט מען „שולמית“, און פאַר „שולמית“ געהט מיין ווייב פּראָסט אויס, דאָס לעצטע העמד וואָלט זי אַוועקגעגעבען פאַר „שולמית“. מיידעלווייז האָט זי געזעהן „שולמית“ אפשר הונדערט מאָל. איז אָבער דאָ אַ גוטער גאָט, און ביי דער מיסעס פון נעקסט דאָר האָט זיך היינט צושפּיעלט די „ראָמאַטעס“ און זי קען פון בעט ניט אראָב, וועט זי שוין היינט אין טהעאַטער ניט געהן, און דער מאַן איהרער וועט די גאַנצע נאַכט מוזען קאָכען הייסע טיכער פאַר איהר — בלייבען ליגען די צוויי טיקעטס פאַר „שולמית“, און זי בעט זיך מען זאָל זיי ביי איהר צונעהמען כאָטש אומזיסט. זי וועט נאָך צוצאָהלען, — ערקלעהרט מיר מיין ווייב, — מיר וועלען עס האָבען פאַר אַ ליטעל נאַטינג, ווייס איך דאָרטען, פאַר אַ קליינִיג־קייט, פאַר אַ גאָרנישט.

אויף גיך איינגעשלונגען דעם סאַפּער, פערשלעפּערט די קינדער, ווּעמען מיט גוטען, וועמען מיט בייזען, איינע האָבען מיר געלאָזט וויינענדיג, און אנטלאָפען צו „שולמית“.

מיר האָבען נאָך געפונען דעם טהעאַטער פערשלאָסען און מיר האָבען זיך ארומגעדרעהט אויף דער בויערי. און, איך שווער אייך, קיין גליקליכערער מענש פון מיין ווייב דיעזען אבענד האָט קיינמאָל ניט בעטרעטען דעם שוועל פון דיעזען טעמפּעל פון קונסט.

* * *

גאַנץ שפּעט, אַז מיר זיינען געקומען פון טהעאַטער און איך האָב גענומען מיט'ן פּעטענט־שליסעל טאַפּען די טהיר — ס'איז

איך לייהען אין גראָסערי, גיב מיר נאָך אַ טאָלער, וועל איך געבען צוויי טאָלער דעפּאָזיט.

איך האָב אויסגעזוכט אַ פּענסעל און אויסגערעכענט, אַז דער חשבון איז ריכטיג, מיר וועלען האָבען דריי רומס פאַר צעהן דאָלאַר. איך האָב אויסגעקראַצט די לעצטע עטליכע סענט, אויף סיגאַרעטס זיך ניט געלאָזען, און איהר אַוועקגעגעבען.

זי איז אַראָבגעלאָפען און באַלד אַרויפגעקומען אַ גליקליכע.

— וואָס האָב איך דיר געזאָגט! צוכאַפּען האָט מען געוואָלט די רומס! די הויזקיפּערקע איז אָבער געשטאַנען און געוואַרט אויף מיר. נאָך אַ גליק, וואָס איך בין גראַד גוט אויפגעטראָגען מיט דער הויזקיפּערקע.

* * *

אַ זייגער זיעבען, אַז איך בין געקומען פון דער אַרבייט, האָב איך זיך דערוואוסט, אַז מיין ווייב האָט היינט געטראָפען נאָך אַ גרויס גליק.

— אַ גליק כאָטש, וואָס ס'איז אויסגעגאַנגען צו די צוויי טאָלער — דערצעהלט מיר מיין ווייב מיט גרויס בעגייסטערונג. — אפשר איז, די שעה זאָל ניט זיין, מיין הויז בעשערט געווען אַן אונגליק, איז אויסגעגאַנגען צו דעם, און צו דער הויזקיפּערקע'ס קאָפּ מעג עס אויסגעהן! איך געה אַרויף אַ קוק טהאָן אין די רומס, דערצעהלט מיר די מיסים פון נעקסט דאָר, אַז די רומס זיינען אַ פּענע ניט ווערטה. אין קיטשען איז פינסטער, חשך, טאָג און נאַכט מוז מען פלאַקערען די געז. די מיסעס וואָס האָט אַרויסגעמופט האָט צוויי קינדער — ניט דאָ געדאַכט — אָבגעבריהט איבער די חשך'-נעש. אין בעד־רום וואָס איז צו פערדינגען, וויל אַ הונד ניט אַריינ-שמעקען, וואָרים וואָסער משוגע'נער וועט דאָס אַריינמופען אין אַ לעכעל גרויס ווי אַ פּייג אָהן אַ ברעקעל ווינדע? קומט עס אויס ליגען אין זעכצעהן טאָלערדיגע רומס און נאָך דערצו פינסטער, חשך און אָבבריהען די קינדער. אַ גליק וואָס עס איז אויסגעגאַנגען צו די צוויי טאָלער דעפּאָזיט, דאָס ווייס איך כאָטש, אַז די קינדער מיינע וועלען מיר גאַנץ זיין.

מ. קאַפּלאַן

עפּעם מאָדנע ווייך, כ'טרעף ניט דאָס לעכעל, ניטאָ קיין טהיר. אָנגע־ריבען א מעטש — די טהיר איז אָפען. כ'צינד אויף גיך אָן די געז — די שופלאָדען פון ביוראָ שטעהען אויף דר'ערד און די חפצים פון אינוויינינג צודרעהט אין א קאַשע און צושפּרייט איבער'ן פּלאָר. הכלל — גנבים. ווי עס האָט אויסגעוויזען זיינען די גנבים געווען מלא רציחה, און זיי האָבען אויסגעלאָזען זייער כעס צו א פּאָר אונטערהויזען, מיט רעספּעקט צו זאָגען — דיעזער בגד איז געווען צופּאַלמעסט אויף עטליכע טהייל און צוטראָטען מיט די פיס און צוביסען מיט די צייהן.

— ניט מעהר זאָלען זיי לעבען, וואָס זיי האָבען דאָ געפונען צו גנב'ענען — זאָגט מיין ווייב — און דער גליק איז, זאָג איך דיר, וואָס מיין וואַטשקע און דער אַלבום זיינען אין פּאָן שאַפּ; איך ווייס גאָר ניט ווי גאָט צו דאנקען, נאָך שולדיג דעם פעדלער אויף דעם מעהר ווי העלפט. וואָס וואָלט איך פּאָרט אָנגעהויבען צו טהאָן? א גליק, זאָג איך דיר, א גליק!

א צעטעל

(אַ מאָנאָלאָג געהאַלטען אין קאַנצעלאַריע פון וולעדניקער ראַבינער)

וואָהנט דאָ א שטייגער דער הערר ראַבינער? דאָ? זיינט איהר דער הערר ראַבינער? ניין? דער שרייבער? הייסט דאָס ניטאָ דער הערר ראַבינער אליין? ניטאָ איהם? אוועקגעגאַנגען מסתמא בעשווערען סאָלדאַטען, אידישע סאָלדאַטען... גיט־זשע מיר, זייט מוחל א צעטעל, מחמת מיין טאָכטער איז געלעגען געוואָרען, געהאַט א אינגעל מיט א מיידעל, צוויי צעטלעך, הייסט דאָס, גיט מיר. ווילט איהר מסתם וויסען די נעמען, וואַרט־זשע אויס א ווייליגקע, מיר וועלען זיך באַלד דערמאָנען. מכח דעם דאָזיגען ענין האַמפּערען מיר זיך שוין פון א פּאָר טעג. זאָל שוין זיין ווי זי וויל: דעם אינגעל פערשרייבט משה־למך און דאָס מיידעל — טעמע־גיטעל. מאַכט נאָר ניט, איך בעט אייך, קיין טעות און פערצייכענט ניט דאָס מיידעל משה־למך מחמת מען קען זי נאָך אָבגעבען אין סאָל פּטען אויך...

אַי איז דאָ ביי אייך ווארים! גוט ווי אין גן־עדן. הפּנים מען הייצט ביי אייך, און אז מען הייצט איז ווארים, און אַז ס׳איז ווארים איז מחיה נפשות. איך האַלט דוקא ניט זעהר שטאַרק דערפון. ביי מיר אין שטוב איז אַזוי: אמאָל הייצט מען און אמאָל ניט, מעהר ניט איידער יא. ווארום ניט? האָב איך אייך שוין געזאָגט, אַז איך האַלט ניט דערפון. און אגב... בתולות גרויסע אין שטוב, דרייצעהן קיין עין הרע, אלע אין די יאָהרען, אלע שעהן, מאַסיוו, אויסגעבאַקען, קיין בייז אויג זאָל זיי ניט שאַדען, וואַרימפּען זיי שוין... פערשטעהט איהר מיך.

אר־וואַ וויפיעל „קניהעם" זיינען דאָ צושטעלט ביי אייך! אַז איך וואָלט האָבען אזוי פיעל קערבלעך וואָלט איך שוין חתונה געמאַכט מיין עלטסטע בתולה... אין די דאָזיגע „קניהעם" שטעהט

א שטייגער וואָהנט דער ראַבינער? די גאַנצע הויז מסתמא בעוואָהנט ער. ווייסט איהר וואָס איך וועל אייך זאָגען: ס'איז גאָר ניט שלעכט צו זיין א ראַבינער. אין א סך פּרטים איז דאָס נאָך בעסער ווי א דאָקטאָר. ווייל א דאָקטאָר נעהמט א האַלב קערבעל און מוז דערפאַר זעהן דעם צונג, קנעטען דעם בויך און מאוס אַריינקריכען ווייס איך וואו... פּע! א ראַבינער אָבער נעהמט זיך א קערבעל און פערשרייבט, נאָך א קערבעל און פערמעקט...

א שטייגער, כדומה למשל, ווען איך וואָלט געווענדיגט ראַבינער, כע־כע, ראַבינער, מיינט איהר וואָס וואָלט איך געטהאָן? ראשית חכמה וואָלט איך גאָר קיין געלד ניט נעהמען פאַר די דאָזיגע צעטלעך פון די נולדים. איהר זאָלט נאָר ניט מיינען אז איך בין דערמיט אויסען מיין צעטעל, חס ושלום! איך וועל סיי ווי ניט בעצאָהלען, ווייל אז איך זאָל וועלען צאָהלען פאַר אַזוינע שמאָכטעס, וואָלט מיר ניט געסטייעט קורח'ס אוצרות, מחמת מיינע פיער שניר און דריי טעכטער (די אויסגעגעבענע) האָבען צווישען זיך געמאַכט יד אחת אַלע ניין חדשים געלעגען צו ווערען, כע־כע־כע.

והשנית, אז איך וואָלט געווענדיגט ראַבינער, וואָלט איך דאָ אויפ'ן טיש אוועקגעשטעלט א פלעשעלע מיט א גלעזעלע, און אָנגעפילט וואָלט איך דאָס מיט שרף טוב, און איטליכער וואָס קומט נעהמען א צעטעל פאַר א נולד זאָל זיך אָנגיסען פון פלעשעלע אין גלעזעלע און מאַכען א ברכה, און דער שרייבער זאָל איהם צו־ווינשעווען לחיים. פערשטעהט זיך, אז איינער קומט נעהמען צוויי צעטלעך זאָל ער צוויי מאָל טרינקען לחיים...

וואָס נאָך וואָלט איך אויפגעטהאָן, ווען איך וואָלט ענדיגען אויף ראַבינער? איך וואָלט תיכף ומיד חתונה געמאַכט אַלע מיינע דריי טעכטער בתולות אין איין קלאַפּ. ווייסט איהר, ר' קרוב, וואָס בעדייט א בתולה חתונה צו מאַכען? נאָר ווי קומט איהר וויסען וואָס דאָס בעדייט? איהר זיינט דאָך נאָך א בחור, מסתמא... דאָס איז, פערשטעהט איהר מיך, א געוואַלדיגע און קונציגע שטיק אַרבייט. דאָס קומט אָן בקריעת ים־סוף. ווייסט איהר דעם טייטש דערפון? דאָס הייסט רייסען א ים. דאָס האָט געקענט בעווייזען א משה רבינו.

בעשריבען מסתמא גאַנץ וולעדניק, האַ, ניט אַזוי? כ׳וואָלט וועלען זעהן די „קניהע“ וואו איך מיט מיין גענזינדעל, קיין עין הרע, שטעהען. זאָגט מיר, איך בעט אייך, איז דאָרט אויסגעמעקט דאָס קליינס, יענער חברה־מאַן וואָס האָט זיך אָבגעטראָגען מיט אַ 12—15 יאהר צוריק פון שקאָרלאַטין? ער שטעהט נאָך מסתמא ביי אייך דאָרט אַ לעבעדיגער, און פּאָניע וועט איהם מאָהנען צום פּריזיוו, און מען וועט מיך פער׳משפּט׳ן צו 300 קערבלעך שטראָף, וועל איך זיי געבען 300 קדחת און דעם ראַבינער 300 מאָל אין טאַטען אריין. געהערט אַ רציחה? אויף וואָס דאַרף דיך דאָ וולעדניק גאָר אין גאַנצען? ווערט אימיצער געבוירען — פּער־שרייב. שטאַרבט אימיצער — פּערמעק.

און אַז איהר וועט שוין האַלטען ביי יענער „קניהע“ וועט איהר שוין אויף טשיקאַוועס זיך איינקוקען וויפיעל יאָהרען שטעהט זי דאָרטען פערשריבען די עלטערע בתולה מיינע... דער אַלטער ראַבינער, שלוקערצען זאָל זיך איהם דאָרטען אין קבר, האָט ניט געוואוסט פון זיין חיות, און האָט דאָרט מסתם איהר צוגעלעגט עטליכע יאָהר, גאָר ניט געזשאַלעוועט; מאָהלט אייך דאָס איז ניט קיין גרויסע מעלה צו אַ שידוך. קען מען דאָס ניט, איך בעט אייך, מתקן זיין, אַ מעק טהון, אַ שרייב טהון? איך וואָלט אייך בעפּריעדיגען דערפאַר.

וואָס איז דאָ ביי אייך פאַר אַ פּאָרטרעטעל אויפ׳ן וואַנד? אוי־וואַ, וויפיעל מענשען אויסגעשטעלט! דאָס זיינען די סאָציאַ־ניסטען, מסתמא. איך דערקען שוין די חברה אין זייערע נעזער. זאָגט מיר אקאָרשט, וואָס הערט זיך יעצט ביי זיי, ביי די סאָציאַ־ניסטען? מען הערט שוין פון זיי גאָר ניט! אבי צוגענומען די עטליכע קערבלעך און שאַ, שטיל. איך פלעג אָבער שטענדיג טענה׳ן: חמורים, גיט ניט קיין געלד, גיט ניט! האָט מען מיך ניט געפאָלגט און דוקא יאַ געגעבען. ס׳טהוט מיר באַנג וואָס איך האָב זיך אויך ניט צוגעשאַרט צו דער שיסעל. איך וואָלט זיך שוין ניט געלאָזען נאַרען און וואָלט אויך אָבגעלעקט אַ ביינדעל, כע־כע.

דאָ איז ביי אייך די קאַנצעלאַריע. זאָגט־זשע מיר, וואָס איז דאָרטען? דאָרט וואָהנט דער ראַבינער? אין וויפיעל חדרים

א לעבעדיגען אָקס און אין איין רגע קומט ארויס פון דער צווייטער זייט א געבראָטענס שוין פּאַרפּראַוועט מיט ציבעלקעס, מיט שמאַלץ, מיט אַלע גוטע זאַכען. רופט איך זיך אָב: פּש!! ס'א וואַזשנע חכמה דאָס איז! אַט זאָל מען מיר אויסקלערען א מאַשינע, אַז פון איין זייט זאָל אַריינגעוואָרפען ווערען א געבראָטע־נער שטיקעל פלייש, און פון דער אנדערער זייט זאָל ארויס א לעבעדיגער אָקס! דאָס וואָלט זיין א קונץ! אָדער זאָל מען דער־קלערען אזא מאַשין וואָס זאָל אליין חתונה מאַכען א טאָכטער, א בתולה, דאָס וואָלט זיין אַן אויפטהו! א דרעה דעם ראַד: זש־זש־זש! — און שוין חתונה געהאַט. אָבער אזא ניצליכע זאַך, א תוך־זאַך וועט מען קיין מאָל ניט בעקלערען. הייַנט צו וואָס טויגען די אַלע שמאָכטעס, מיט די קונצען, מיט די ספּרוזשינקעס?

איהר שמייכעלט, יונגערמאַן; איהר בעטראַכט מיך און איהר לאַכט מיך אוים מסתמא שטילערהייט; אַרט דאָס מיך אויך ניט. נאָר דוכטען דוכט זיך מיר אַז איהר זיינט ניט קיין היגער, א ליטוואַך זיינט איהר, מחמת א ליטוואַק האָט א טבע איינהערען זיך, גוט איינהערען זיך און שטיל שווייגען... איך מיין ניט צו זאָגען שלעכטס אויף אייך. חס ושלום! פערקעהרט, איך קען שווערען אַז איהר טהוט קיין מאָל ניט אוים דעם טלית קטן. וואָרום? ווייל איהר טהוט איהם קיין מאָל ניט אָן, כע־כע־כע! אָבער איאָ כ'האָב געטראָפען? ווי איהר קוקט מיך אָן בין איך גאָר א גוטער טרעפער. בלויז צוויי זאַכען איז מיר שווער צו טרעפען: ווי מען פיהרט אריין דעם שבת אין שטוב אריין, און ווי מען מאַכט חתונה א טאָכטער א בתולה...

פון דעסטוועגען האָב איך דוקא האָלד א ליטוואַק, און טאַקע מחמת ער הערט זיך צו וואָס מען רעדט. איהר מעגט וויסען אַז איהר האָט ביי מיר זעהר אויסגענומען. אבער זעהר און זעהר אויסגענומען. טשיקאַווע בין איך נאָר צו וויסען, וויפיעל א שטיי־גער פערדיענט איהר דאָ א חודש? אודאי א פופציגער, און אפשר אַלע זעכציג; הייַנט וויפיעל פאַלט אייך שוין אריין פון דער זייט?... איהר האָט א וואוילע פּרנסה. איהר קענט זיך אַזוי ענדיגען אויך — אויף ראַבינער מיין איך, און דאַן איז דאָך אייך

אַז איך וואָלט יעצט בעגעגנט אונזער אַלטען משה רבינו, וואָלט איך צו איהם אַזוי געזאָגט: ר׳ משה, ר׳ משה! וואָס טויג דיר מאוס מאַכען זיך מיט דם, צפרדע, שפּאַלטען ים׳ען, ציהען שלאַנ־גען? ווילסטו צייגען אַ נס, אַ גרויסען נס, מאַך מיר חתונה דריי טעכטער בתולות אין איין טאָג, דאַן, ערשט דאַן וועט די גאַנצע וועלט מודה זיין אַז דו ביזט אַ געטליכער מענש.

וואָס קוקט איהר מיך אָן, יונגער מאַן? וואָרום מאַכט איהר מיר ניט צורעכט מיין צעטעל, מיינע צעטלעך, הייסט דאָס? איהר דאַרפט וויסען אַז איך האָב קיין צייט ניט, זעהר קיין צייט ניט. גוט איז אייך, אַז אייער צייט קאָסט ניט קיין געלד, מיין צייט איז אָבער געלד, מזומן געלד. איך בין אַ איד אַ טרוד, פערשטעהט איהר מיך, אמת, קיין גרויסער פערדיענער בין איך ניט, אָבער קיין קליינער אויך ניט. ניט מעהר, אַמאָל פערדיענט זיך עפּעס, און אַמאָל ניט. יעצט דוקא פערדיענט זיך גאָר ניט, אָבער ווייסט איהר ווי אַזוי גאָר ניט? לחלוטין גאָר ניט! נאָר גאָט איז אַ פאָטער: פון הונגער שטאַרבט מען ניט. און טאָמער פעהלט מיר יעצט אויס אַ ציגאַר טיטון וועל איך דאָס מקבל זיין פון אייך... איהר רויכערט דאָך מסתמא, ניט אמת, האַ?... אַזאַ יונגערמאַן ווי איהר, רויכערט אַ גוטען ציגאַר, ניט אמת, האַ? האָט איהר אויך אַ שוועבעלע?..

ס׳איז גאָר ניט קיין שלעכטער פּאַפּיראָס, אָבער טאַקע גאָר ניט קיין שלעכטער. ניט מעהר, ס׳איז אַביסעל צו גרינג. איך האָב ליעב „קרעפּקע“, נאָר ס׳איז גוט אַמאָל איבערבייטען. איך דערקען אָן דעם פּאַפּיראָס אַז דאָס איז אייגענע געמאַכטע... איהר קויפט אַליין מסתמא די גילזען און איהר שטאָפּט זיי אָן מיט טאַבאַק. דאָס איז דוקא אַ שכל. איך האָב ניט לאַנג געזעהן די מאַשינע אויף וועלכע מען מאַכט די גילזען. אוי־ווא, איהר זאָלט אָנקוקען אַ גרויס פון אַ מאַשינע! ס׳איז ביי מיר אַ גרויסער ספק צי זי וואָלט זיך אַריינגעשטעלט אין דעם ווייבערשען שיהלכען. עס האָט אפשר תרי״ג רעדלעך, מיט שרייפלעך, מיט ספּרוזשינקעלעך, מיט פּאַסיקלעך... אַ מאָדנע וועלט געוואָרען, אויף אַלעם דערקלערט מען דיר אַ מאַשינע! כ׳האָב ניט לאַנג געהערט אַז מען האָט שוין אויסגעקלערט אַזאַ דרייעלקע, אַז פון איין זייט וואַרפט מען אַריין

א. רייזען

נאָך בעסער פון אַ דאָקטאָר. איך האַלט פון אייך, יונגערמאַן, זעהר שטאַרק, אָבער גאָר שטאַרק. ביטע, קאָמען זי אַריין צו מיר אַמאָל... איך וועל שטעלען דעם סאַמאָוואַר און מיר וועלען זיך דורכשמועסען ווי אייגענע מענשען. גראָדע יעצט האָב איך קיין צייט ניט פיעל צו פערברענגען מיט אייך. געשעפט, פערשטעהט איהר מיך... זעהט־זשע קומט צו געהן צו מיר. איהר וועט זיך ביי מיר אין שטוב פיהלען ווי אין דער היים. אַ וואַרימע שטוב, אַ בעל־הבתישע שטוב. און קינדער שעהנע, לייטישע קינדער... קומט צוגעהן, למען השם!

אַצינד גיט מיר, זייט מוחל, מיינע צעטלעך, און זאָל דער אויבערשטער העלפען איך זאָל שוין זוכה זיין קומען אַהער נאָך אַנדערע סאָרטען צעטלעך... חתונה צעטלעך... ביי מיינע טעכטער, הייסט דאָס... און מאַקע ביי אייך אויך... און זייט מיר געזונד, און האָט אייך אַ גוטען תמיד, און אַדיע!...

דער באַהן־בילעט

(אַ שמועס אין וואַגאָן)

...איהר פאָהרט מיט אַ בילעט? — אַ נאַרישקייט, אַ גרויסע נאַרישקייט: הלמאי זאָל מען פאָניען אָנשטאָפּען מיט געלד? מען זאָגט אפילו, אַז פּאָליאַקאָוו האָט אויך אַ חלק אין באַהן, נאָר וואָס מיינט איהר איז פּאָליאַקאָוו! ער האָט שוין אפילו לאַנג פערגעסען, אַז ער איז אַ איד... נאָר מיר דאַכט, אַז מיט דער ליניע איז ער ניט קיין שותף... און אפשר יא — נאָר אַזוי צי אַזוי, אַ בילעט נעהמען איז אַ נאַרישקייט... ס'איז אַרויסגעוואָרפען געלד! איהר וועט זאָגען יושר! וועל איך אייך פרעגען צוריק, וואו איז ביי זיי יושר? אָט פאָהרען מיר שוין די דריטע סטאַנציע און מיר האָבען נאָך אַלץ ניט וואו צו זיצען! צונויפגעשטיקט ווי גענז... קראַנק זיינען זיי געוועזן צוטשעפּען נאָך אַ וואַגאָן, צי טאַקע נאָך צוויי... און גלאַט וועמעס כחות איז צו בעצאָהלען פאַר אַ גאַנצען בילעט? מילא איהר פאָהרט איין מאָל אין אַ שמיטה, קענט איהר זיך פער־גינען צו קויפען אַ בילעט, אבער איך, פערשטעהט איהר מיך, בין אַ איד אַ קרעמער, פאָהר אכט מאָל אַ יאָהר נאָך סחורה, און מיר וואָלט מיין גאַנצע קראָם ניט אויסגעטראָגען, איך זאָל קויפען יעדעס מאָל אַ בילעט. אַז איך פאָהר מיט'ן „קאָנדוקטאָר“, מאַך איך אויך ניט קיין גרויסע גליקען. אַמאָל טרעפט זיך, פאָהר איך נאָך אַ פעסעל הערינג, למשל, און איך זאָל נעהמען אַ בילעט, וועל איך שוין מוזען אַרויפציהען אויף יעדען הערינג אַ גראָשען און אַז איהר וואָלט געקענט אונזערע קונדען, וואָלט איהר פערשטאַנען, ווי אַזוי דאָס איז גוט: אונזערע קונדען וועלען אייך אַ יאָהר ניט פערזוכען קיין שטיקעל הערינג און וועלען אָבקומען מיט אַ ציבעלע, אַבי דער קרעמער זאָל ניט אויספיהרען. אַזוינע מינים קונדען זיינען דאָ אין שטעדטעל!

איז אַן אײדעלקייט פון אַ גוי... מיט מיר איז אײנער פון זײ אַ גוטער ברודער און גראָד קומט מיר דאָס רוב אויס מיט איהם צו פאָהרען — ער ווייסט, ווי מען רופט מיך, קלאַפּט מיר שטענדיג איבער'ן פּלייצע און רופט מיך: מאָלאָדיעץ לייבעל! ער האָט טאַקע פון מיר איבערגענומען אַ היבשע מטבע — שוין פופצעהן יאהר אַז מען פאָהרט אין שטאָדט אריין נאָך סחורה אכט מאָל אַ יאהר! אַמאָל גיב איך איהם אויסער די צוויי גילדען אַ מתנה: אַ הערינגגעל, אַ פּאָר זויערע אוגערקעס — מען קען ניט זיין קיין חזיר... און ער איז טאַקע ווערטה... נאָך אַלע זאכען טהוט ער אידען טובות, עס קאָסט פאָרט ביליגער, ס'איז דאָך נאריש!... איין מאָל נאָר איז ער אויף מיר שיער ניט אין כעס געוואָרען... און ער איז געווען גערעכט. איך האָב מיך אָבער פערכאַפּט: ס'האָט מיך אפילו געקאָסט יענע נסיעה אַ שעהנע פּאָר גראָשען און ווער איז אַלץ שולדיג — עפּעס אַ נארישער איד איינער! אויפ'ן וואקזאַל האָט ער צווישען אונז געמאַכט אַ מהומה: באשר עס פאָהרט זעהר אַ בייזער „קאָנטראָליאָר" און מען מוז נעהמען בילעטען! איך האָב אפילו לכתחלה געלאַכט: וואָס הייסט אַ קאָנטראָליאָר? דער קאָנדוקטאָר וואָלט אודאי גלייך צו וויסען געגעבען, האָב איך איהם אָבער בשום אופן ניט געפונען... מילא פערפאַלען — מען מוז נעהמען אַ בילעט — אכט בלוטיגע גילדען! הײנטיגע פּרנסות! פערפאַלען! גענומען אַ בילעט! איך געה אַריין אין וואגאָן — ס'איז אַ מהומה. עס פאָהרט, זאָגט מען, זיכער אַ קאָנטראָליאָר און יעדער וואָרענט דעם אַנדערען: אַ בילעט, למען השם, אידען, האָט בילעטען! נו, טראַכט איך מיר, אבי איך האָב! און מיין קאָנדוקטאָר זעה איך ניט! דער צוג נעהמט זיך ריהרען, איך שטעה מיר אָנגעשפּאַרט אַן פענסטער און טראַכט פון די איבריגע עטליכע גילדען און עס רייסט מיר אויס אַ שטיק הארץ; הײנטיגע פּרנסות! און גלאַט מוז איך אייך זאָגען, בין איך ניט געוועהנט געווען צו פאָהרען מיט אַ בילעט — געה היט זיך מיט איהם! אַלע ווײלע טאַפּ איך איהם אין קעשענע צי ליעגט ער, דער קאָפּ איז פערדרעהט, און צו אַ בילעט בין איך ניט געוועהנט — איך קען איהם נאָך פערליערען

פאָהר איך מיר שטענדיג אָהן אַ בילעט. און הלואי וויטער! אמת, די ערשטע צייט פלעגט מיר דאָס הארץ קלאַפּען ווי ביי אַ גזלן, ווען איך פלעג אַריינגעהן אין וואַגאָן אָהן אַ בילעט. אַ קליינינקייט, מען שפּיעלט זיך דאָ מיט פּאָניע'ן! צוריק גערעדט קומט על פּי זאַקאָן דערפאַר ניט קיין גרויסער פּסק. על פּי זאַקאָן דאַרפען „זיי" נאָר אַראָבוואַרפען ביי אַ סטאַנציע, און דאָרטען פרעגט דער נאַטשאַלניק־סטאַנציע אַ פּאַס, דעם נאָמען און מאַכט אַ פּראָטאָקאָל, אמאָל אַז דו פערגעסט דעם פּאַס אין דער היים, צי די האָסט גאָר קיין פּאַס ניט, שיקט מען דיך אָב מיט'ן עטאַפּ, ס'איז אויך ניט קיין גרוים אונגליק... כאָטש ס'ווענדט זיך פאַר וועמען... פאַר מיר, למשל, וואָלט דאָס געווען אַ הריגה — מיין קראָם וואָלט אין גאַנצען חרוב געוואָרען. נאָר הלואי ווייטער. מיך האָט מען נאָך קיינמאָל ניט אַראָבגעפיהרט, ווייל נאָך אַלע זאַכען בין איך פאָרזיכטיג. אמאָל, למשל, האָט זיך געטראָפען אַז איך האָב ניט געהאַט קיין בילעט און ס'איז גראָד געגאַנגען אַ „קאָנטראָליאָר", בין איך געפאַלען אויף אַ שכל און בין אַרונטערגעקראָכען אונטער אַ באַנק און גלויבט מיר, אַז דאָרטען איז גאָר ניט אַזוי שלעכט — גערוימער ווי אין וואַגאָן. די גאַנצע זאַך איז, וואָס אויך אונטער'ן באַנק ביזטו ניט זיכער. וואָרום אַנאַנדער קאָנטראָליאָר, אַ שונא ישראל, למשל, הייסט זוכען אונטער'ן באַנק. דעמאָלט האָט מען גראָד ניט געזוכט, איך האָב געהאַט מזל. מען דאַרף צו אַלץ האָבען מזל... נאָר דאָס האָט מיר נאָר איינמאָל געטראָפען און יענע נסיעה האַלט איך פאַר דער בעסטער: עס האָט טאַקע ניט געקאָסט קיין גראָשען. דעם קאָנדוקטאָר גאָרנישט געגעבען... אַזוי אָבער קאָסט דער קאָנדוקטאָר, קיין סך גיב איך איהם ניט — אַ צוויי גילדען! ס'איז געננוג פאַר איהם, מאָלט אייך, אַז ער האָט אַזוינע ווי איך אין די צעהנדליגער... דאָס רוב זיינען די קאָנדוקטאָרען ניט קיין שלעכטע: גיסט אוועק איהם די צוויי גילדען — זעהסטו, אַז ער איז דיינער אַ פריינד, כאָטש אַ איד — זיי האָבען יושר... מיינע קאָנדוקטאָרען — אַלץ בעקאַנטע — זיינען שוין גאָר פיינע גוים! אין גרונד גענומען, קומט דאָך דעם קאָנדוקטאָר די צוויי גילדען! פונדעסטוועגען בעדאַנקט ער. זאָגט אייך, וואָס איהר ווילט, דאָס

דער הייליגער

א שווערע צייט איז דעמאָלט אין דער אָרגאַניזאַציע געווען. מען האָט געדאַרפט איבערפיהרען „ליטעראַטור“ אין די אַרומיגע שטעדטלעך און מען האָט איינעם נאָכ׳ן אַנדערען אַרעסטירט אויף די וואָקזאַלען. עס האָט ניט געהאָלפען קיין שום קאָנספּיראַציע, פּונקט ווי די מאוס׳ע זשאַנדאַרען וואָלטען אין הימעל א שר געהאַט און יענער וואָלט אַלץ אויסגעזאָגט.

נאָכדעם ווי מען האָט פינף חברים אַרעסטירט האָט די אָרטיגע אָרגאַניזאַציע געמאַכט א פערזאַמלונג צו בעטראַכטען אַן עצה.

עס האָט זיך אַרויסגעשטעלט, אַז דאָס גאַנצע אונגליק בעשטעהט אין דעם, וואָס יעדער חבר גיט זיך אַליין אַרוים מיט זיין אויסזעהען און מיט זיין הילוך און מען האָט אַריינגעטראָגען א פאָרשלאָג, אַז בשעת מען פיהרט „ליטעראַטור“ מוז מען מתיר מאַכען אַנשטאַט א בלוזקע טראָגען א ווייסע מאַנישקע, מיט א קראַגען.

מען האָט גלייך איינעם פון די גענאָסען געשיקט אין א גאַלאַנ־טעריע־געשעפט צו קויפען א פּאַפּיערענע מאַנישקע מיט א פּאַפּיערע־נעם קראַגען און מען האָט געוואָרפען גורל ווער עס זאָל עס אָנטהון לשם קאָנספּיראַציע.

דער גורל איז אויסגעפאַלען אויף חיים „דעם אינטעליגענט“.

— אוי ווענה! — האָט ער אויסגעשריען, דערהערענדיג דעם פינסטערן גורל, און מיט א מינע פון א פער׳משפּט׳ן האָט ער זיך גענומען אָנטהון די מאַנישקע מיט׳ן קראַגען.

נאַטירליך איז עס ביי איהם ניט אַזוי גוט געגאַנגען, און דריי חברים זיינען איהם געקומען צו הילף.

נאָכדעם, ווי ער איז שוין געשטאַנען אָנגעטהאָן און האָט אויס־געזעהען ווי א חתן, האָט דער עולם איהם בעטראַכט.

— אַצינד וועט מען איהם ניט אַרעסטירען! — האָט איינער געזאָגט — ער זעהט אויס ווי א בעל־הבתיש בחור׳ל.

אין א פערטעל שעה ארום, מיר זיינען שוין אָבגעפאָהרען א האלבע סטאַנציע, קומט צו דער קאָנדוקטאָר מיינער! וואו קאָנ־טראָליאָר, ווער קאָנטראָליאָר — אַן אויסגעטראַכטע מעשה! איך בין אזוי צוטומעלט געוואָרען, אַז איך האָב ניט געוואוסט, וואָס צו טהון. דאָ הער איך, ווי דער קאָנדוקטאָר רופט זיך אָן: נו, ליבעל, וואָס שווייגסטו? היינט וואָס טהוט מען דאָ? — זאָל איך איהם געבען דעם בילעט, היינט וואָס ועט ער האָבען? ער קען נאָך פאראיבעל האָבען... מילא, איהר וועט פון מיר לאַכען — איך האָב ארויסגענומען צוויי גילדען און האָב איהם געגעבען. איך האָב מיך, גלויבט מיר, געשעמט צו געבען איהם דעם בילעט... עס האָט פשוט ניט געפאסט!... שטענדיג פאָהרסטו אָהן א בילעט, מיט א מאָל ווערסטו פריש און געזונד און משוגע און גיסט איהם א בילעט... עס פערשטעהט זיך, עס האָט מיך געקאָסט די מעשה גענוג געזונד. איך בין פון דער דאָזיגער נסיעה בדלות געוואָרען. ארום און ארום האָט זי מיך געקאָסט 12 גילדען, נאָר טהו, מאַך, איך האָב ניט געקענט מיט'ן קאָנדוקטאָר איינרייסען... עס האָט ניט געפאסט... און דער עיקר — איהר וועט מיר גלויבען — איך האָב מיך פשוט געשעמט צו געבען איהם דעם בילעט...

ניט טראַנספּאָרטירען קיין ליטעראַטור. די פראַגע איז אָבער, ווי אַזוי ערציהט מען אַזאַ נפש? אום אויסצוזעהן ווי אַ קאָמי־וואָיאַזשאָר דאַרף מען האָבען אַן אָנגעגעסענעם פּנים, דערצו פּאָדערט זיך עסען אַלע טאָג אַ גוטען מיטאָג. היינט פרעגט זיך, צי וועט זיך געפינען צווישען אונז אַזאַ מיאוסע בריה וואָס וועט זיך ערלויבען, אין דער צייט ווען אַרבייטער הונגערען אָדער לעבען אין דחקות, זיך אָנטהון וואוילטאָג, כדי צו בעקומען אַ פּאָר שעהנע באַקען?

— געוויס ניט!... — האָבען אַלע ווי איינער אויסגעשאָסען.

— און דערצו האָט דער פּאָרזיצענדער פּאָרטגעזעצט — פּאָדערט זיך צו רויכערען אַ גוטען סיגאַר, שטעהען אין אַ ליכטיגען רייכען צימער אין אַ האָטעל, געפינענדיג זיך אויפ׳ן וואקזאַל מוז מען שטענדיג זיצען אין ערשטען קלאַס צווישען גראָבע, אָבגעגעסענע בורזשויען...

— אוי, ווי עקעלהאַפט! — האָבען אַלע חברים אויסגעשאָסען.

— אויסער דעם — האָט דער פּאָרזיצענדער ווייטער געדראָהט — מוז מען אויף יעדען אָרים־געקליידעטען, אויף יעדען הונגעריגען קוקען פון אויבען אַראָב, מיט פעראַכטונג.

— ניין, פּאַר קיין פאַל ניט! — האָבען אַלע בייז אויסגעשריען.

— אַלזאָ געפינט זיך צווישען אייך קיינער ניט, וואָס וויל זיך אונטערנעהמען שפּיעלען די דאָזיגע ראָלע?

— קיינער ניט! — האָבען אַלע ווי איינער געענטפערט...

נור פּלוצים האָט זיך איינער אָבגערופען, און מיט פרום־פערגלאָצטע אויגען האָט ער געזאָגט:

— איך טהו עס פון דער פּאַרטיי וועגען... איך נעהם אָן דעם פּאָרשלאָג צו לעבען אַ גוטען טאָג...

די מיטגליעדער האָבען זיך איבערגעקוקט און איינער דעם אַנדערן האָט אויסגעדריקט זיינע התפּעלות פון אַזאַ חבר, וואָס וויל זיך אַזוי ווייט אויפאָפּפערן פאַר דער הייליגער אידעע, און ער איז געוואָרען פעררעכענט פאַר אַ הייליגען...

— צו מאָגער זעהט ער אויס, —האָט א צווייטער בעמערקט— דאָס איז זעהר פערדעכטיג.

— נו, דערצו איז שוין קיין מיטעל ניטאָ! — האָט א צווייטער געענטפערט.

דער פאָרזיצענדער האָט אָבער דערויף זיך אָבגערופען:

— מיר דאַכט, אז עס וואָלט געווען צוועקמעסיג צו האָבען אין דער אָרגאַניזאַציע א מיטגליעד, וואָס זאָל אין גאַנצען אויסזעהען ווי א בורזשוי. מיט אזא וואָלט שוין קיין דורכפאַל ביים איבער־פיהרען ליטעראַטור ניט געשעהען.

— וואו־זשע נעהמט מען א בורזשוי צווישען אונז? — האָט איינער טיעפזיניג געפרעגט.

און א צווייטער האָט איבערגעשלאָגען:

— וואָס הייסט, וואו נעהמט מען? און אז דו וועסט יא נעהמען, וואָס טויג אונז א בורזשוי? ווי קען מען א בורזשוי אַנטרויען קאָנספּיראַציע?

דאן האָט דער פאָרזיצענדער ערקלערט:

— מען מיינט ניט, נאַטירליך, א בורזשוי ממש. מען דארף נור האָבען אזא, וואָס זעהט אויס ווי א בורזשוי. אבער, נאַטירליך, דארף ער זיין אונזערער א טרייער פּאַרטיי־מאַן. אזוי ווי אָבער ביי אונז זיינען קיין בורזשויען ניטאָ, דארף מען אזא מין זעהן אויס־ארבייטען, פּראָדוצירען הייסט עס.

די איבריגע מיטגליעדער האָבען דעם פאָרזיצענדען ערשטוינט אָנגעקוקט.

— וואָס הייסט?

דער פאָרזיצענדער האָט ערקלערט:

— די זאך איז איינפאך. מיר מוזען האָבען אזא מיטגליעד אין אונזער אָרגאַניזאַציע, וואָס זאָל קענען פראַנק און פריי ארום־פאָהרען איבער די באַהנען, זיך געפינען אין פערשיעדענע וואקזאַלען און זאָל האָבען א מיאוס אויסזעהן, דאָס הייסט אן אויסזעהן פון א קאָמי־וואָיאַזשאָר...

— פוי! — האָבען די מיטגליעדער אויסגעשפּייט.

— פוי היינט, פוי מאָרגען! מען מוז! אנדערש קען מען

י. ריין

אַן אינטערוויו מיט מיין ווייב

א י ך: ביזטו דאָס די געוויסע מיסעס, וואָס האָט חתונה געהאַט פאַר אַ פּענסטער־פּוצער מוצאי „לייבאָר־דעי“ אין יאָהר 1903?

ז י: ס׳טהוט מיר לייד צו זאָגען, אַז יאַ.

א י ך: אויב אַזוי, וויל איך דיך אינטערוויוען.

ז י: אונטער — וואָס?

א י ך: אינטערוויוען! אינטערוויוען! אינטערוויוען!

ז י: זעה נאָר ווי ער האָט זיך דאָס אביסעל צושריען, דער משוגע׳נער קאָפּ! אונטערוואָיע, אונטערוואָיע, אבי שריי ניט!

א י ך: געהט עס!

ז י: געהט עס!

א י ך: קענסטו מיר ניט ערקלעהרען, מאַדאַם, ווארום ביי דיר איז פאַראַן אַזוי פיעל פליגען און פאַר וואָס טשעפּען זיי פרעמדע מענשען, און פאַר וואָס לאָזטו זיי אַרומגעהן הונגעריגע?

ז י: פון דיינע גרויסע פערדיענסטען קען מען אפילו א י י ן פליג אויך ניט אָנהאָדעווען.

א י ך: קיינע פערזענליכקייטען, מאַדאַם! ענטפער וואָס מען פרעגט דיך.

ז י: משה, וועסט מיר אויפוועקען די קינדער!

א י ך: און ווארום שטעהען ביי דיר די טעפּלעך ניט צוּוואַשען? און ווארום ליעגט דאָס בלעטעל לאָקשען אויף אַ קוויטיגען האַנדטוך? און ווארום הענגט ביי דיר דאָס יום טוב׳דיגע קליידעל אויף דער קליאַמקע פון טהיר?

ז י: משוגע׳נער, מיינע צרות אויף ד י י ן קאָפּ!..

(פּאָוזע.)

פרץ קען שרייבען אידיש? און ווי אזוי, רעכענסטו, וועלען זיך אויסלאָזען די האַ־יאָהריגע וואהלען? און וואָס דענקסטו פון ראש השנה און פון...

זי: כאַפּ ניט אזוי, משה.

איך: ס'איז אזא לשון ביי מיר... אלזאָ, וואָס דענקסטו וועגען דער כאָלעריע, וועגען אונזערע חזנים, וועגען רוזוועלט'ס טור, וועגען אימיגראציע, וועגען קאָרפוער אתרוגים, וועגען „אחד־העם", וועגען....

זי: כאַפּ ניט אזוי! אַט האָסטו מיר שוין אויפגעוועקט פישל'ען אויך.

איך: און וועגען איבסען'ס „בוי־מייסטער" און „העדא גאבלער" און „דאָן קיכאָט" און קאפּיטאַן דרייפוס און....

זי: אַט ליעגט שוין באשקע אונטער'ן ביינקעל.

איך: נעווער מיינד באשקע! און וואָס האלטסטו איבערהויפּט פון דיין משה'ן? דענקסטו אז ער איז פעהיג ארויסצוואַרפען דורכ'ן פענסטער א מיטארבייטער פון זיין צייטונג?

זי: 'סט סטאפּען צי ניין? — געוואלד וועל איך שרייען!

איך: נעווער מיינד סטאפּען! און וועגען...

זי: 'סט זיך אָבטשעפּען אמאָל, פרעג איך, צי ניין? אז ניט שיק איך נאָך אַן אמבולאַנס, וועסטו שלעכט פאַהרען, משה!

איך: אָבער איאַ איך קען אינטערוויוען? זעהסטו שוין!...

איך: האָסטו עפּעס קינדער? אויב יאָ — וויפיעל? און אויב ניט — ווארום ניט?

זי: כ'האָב זעכצעהן קינדער, זאָלען זיי מיר זיין געזונד!

איך: דאָס איזווירקליך זעהר שעהן פון דיין זייט!

זי: פון אונזער ביידענס זייט, משה!

(פּאַוזע.)

איך: קענסטו מיר פּילייכט זאָגען, אויב דיין מאַן איז צו אירגענד וועלכער צייט, זייט די לעצטע 84 יאָהר, געשטאַנען אין אירגענד וועלכער דירעקטער אָדער אינדירעקטער, אַקטיווער, פּאַסיווער אָדער נייטראַלער פערבינדונג מיט אירגענד וועלכען טראָסט, אינדוסטריעלע קאָמבינאַציע, קאָאָפּעראַציע, אָדער קענדי־סטאָר ביזנעס?

זי: אויף זיכער ווייס איך ניט, אָבער אויף דיר איז אַלעס צו גלויבען.

איך: דו גיסט אַלזאָ צו, אז דער מאָרד פון דער מיסעס קאַטשקע איז בעגאַנגען געוואָרען אויף דעם דירעקטען בעפעהל פון דיין מאַן?

זי: איך האָב דאָס ניט געזאָגט!

איך: דו האָסט דאָס יאָ געזאָגט.

(פּאַוזע.)

איך: פּרעגעלסטו אמאָל קארשען־איינגעמאַכטס?

זי: אמאָל.

איך: אויב אזוי, קענסטו מיר פּילייכט זאָגען וויפיעל צוקער עס געהט ביי דיר אוועק צו א סאָד מיט ווייסע קארשען?

זי: דו ביזט מיר היינט צו קלוג, משה!

איך: כ'זאָל עס דענקען.

זי: אָט האָסטו מיר שוין אויפגעוועקט אייזיק'ען!

איך: נעווער מיינד אייזיק! האַלט מיך ניט אָב, וואָרום די נעדאַנקען האָבען זיך ביי מיר צוהוליעט. אַלזאָ, צו דער זאַך, וואָס דענקסטו וועגען דער שמיטה־פּראַגע אין ארץ־ישראל? דענקסטו אז

מען האָט גענומען אונטערזוכען מיין האַלז. דערביי האָב איך אונ־טערגעהערט פאָלגענדען שמועס:

דער פּראָפעסאָר: ס'איז שטאַק פינסטער אינווייניג. דער טייוועל זאָל עס נעהמען! די צונג פערשטעלט די ליכט... מען דאַרף זי אַרויסרייסען.

ער האָט א כאַפּ געטהאָן א צווענגעל, זיך אָנגעשפּאַרט מיט א קניע אָן מיין בויך, דערלאַנגט א פעסטען שלעפּ — און די צונג איז געוועזען ביי איהם אין די הענד.

— פאַרטיג! — האָט ער געזאָגט, זיך אָבווישענדיג דעם שווייס.

ווידער אַמאָל האָט דער פּראָפעסאָר צוגעשטעלט זיין שפּאַק־טיוו און בעמערקט:

— נאָך אַלץ פינסטער! איך דענק, מען דאַרף מאַכען א לאָך אין דער פּאַטילניצע, עס זאָל אַריינשיינען די זון!

מיט א גרויסען עגבויער האָט מען מיר באַלד אויסגעדרילעוועט א לאָך אין דער פּאַטילניצע.

— אהא! איצט האָבען מיר עס! — האָט געזאָגט דער פּראָ־פעסאָר. — איצט ווייסען מיר וואָס דאָס איז — מאַנדלען.

און פון מויל צו מויל איז איבערגעגאַנגען די בשורה: מאַנדלען!

— דער פּאַציענט האָט מאַנדלען — מאַנדלען האָט דער פּאַציענט!

איך בין געלעגען ווי אין א טומאָן.

די ערגערניש, וואָס די חברה נעהמט די געשיכטע אַזוי ניט ערנסט, די פּאַסקודנע וויצען, מיט וועלכע זיי האָבען זיך דורכגע־וואָרפען, האָבען מיך געמאַכט נערוועז. נור אַזוי ווי ריידען האָב איך ניט געקענט, האָב איך גענומען צאַפּלען מיט א פוס אַלס פּראָטעסט.

— זעהט, זעהט, ער וואַרפט זיך ווי א לעבעדיגס! — האָט זיך געוויצעלט א דאָקטאָר מיט רויטע, גלאַנציגע בעקלעך.

— זעגט איהם דעם פוס אָב. — האָט געזאָגט אַן אַנדערער.

— פּאָמפּעט איהם אַריין נאָך גאַז!

— גיט איהם א קנאַק אין קאָפּ!

דאָס לעצטע איז אַלעמען געפעלען געוואָרען צוליעב דער

מאַנדלען

(אַ בריעף פון אַ טויטען)

דעם 3טען טאָג פון חודש אב, אין יאָהר תר"ע בין איך קראַנק געוואָרען אויף „מאַנדלען". איך בין אוועק אין שפּיטאָל, וואו מען האָט מיר ערקלעהרט, אַז איך מוז האָבען אַן אָפּעראַציע. פאַר דעם בענעפיט פון די, וועלכע רעכענען ווען עס איז צו האָבען צו טהאָן מיט דאָקטוירים, גיב איך דאָ איבער מיינע איינדריקע פון שפּיטאָל.

צוערשט האָט מען מיך אַריינגענומען אין אַ גרויסען זאַאַל פול מיט דאָקטוירים אין ווייסע קיטלען. עטליכע פאַר הענד האָבען מיך אַ כאַפּ געטהאָן הינטערוויילעכס און מיך אַרויפגעטאַסקעט אויף אַ גרויסען טיש וואָס איז געשטאַנען אין מיטען צימער. אַ פּראָפעסאָר מיט רויטע באַקען-בערד האָט אַ געשריי געטהאָן: „וואָס שטעהט איהר קאַניבאַלען? פּאָמפּעט!" באַלד זיינען אַרוים-געפלויגען עטליכע יונגען און אין פינף מינוט צייט זיינען זיי צוריק אַריין, זיך אויסגעשטעלט אין אַ שורה מיט אַ גרויסע פּייפּ אויף די אַקסלען.

— אנו! — האָט זיך ווידער געהערט אַ קאָמאַנדע פון דעם פּראָפעסאָר מיט די רויטע באַקען-בערד.

און גלייך דערויף האָט מען גענומען אין מיר אַריינפּומפּען געז.

אַביסעל צוליעב עקשנות און אַביסעל צוליעב דעם, וואָס איך בין בטבע אַ שטאַרקער מענש, האָט זיך זיי ניט איינגעגעבען מיך אין גאַנצען איינצושלעפערען. אַבוואָהל איך בין זיך מודה, אַז איך בין געוועזן אַביסעל צוטומעלט; דאָך געדענק איך אַלצדינג, וואָס מיט מיר איז פאָרגעקומען.

דאָס ערשטע האָט מען מיר פונאַנדערגעעפענט דאָס מויל, איןביידע ווינקלען האָבען זיי אַריינגעשטעקט אַזעלכע „קלינעם" און

— פאַרעט איהם אויס ס׳אויג מיט הייסע וואַסער! — בע־פעהלט דער פּראָפעסאָר.

חברה ברענגט אריין אַ טשייניקעל מיט הייסע וואַסער און כליאפּ! גלייך אין אויג אריין. מאַך איך זיך כלא ידע און נעהם פינטלען מיט דעם צווייטען אויג.

— פאַרעט איהם אויס דאָס צווייטע אויג אויך!

„אוי“, טראַכט איך, „ס׳א ביטערע מעשה. די חברה קענען מיך נאָך חלילה מאַכען פאַר אַ קאַליקע“.

אָבער צו מיין גליק האָט זיך פּלוצים דערהערט אַ פייף פון אַ פאַבריק, און איבערלאָזענדיג מיך אין מיטען דער ארבייט, האָבען זיך אַלע אַ שאָט געטהאָן עסען אָנבייסען.

איך האָב אויסגענוצט די געלעגענהייט און דערווייל אויסגע־הויכט מיין נשמה.

„פון דעמאָלט אָן (אזוי ענדיגט דער געעהרטער טויטער זיין בריעף), פיהל איך זיך פאָלשטענדיג קורירט אויף די מאַנדלען.“

איינפּאַכקייט פון דער זאַך, אַלעמען, חוץ דעם פּראָפעסאָר, וועלכער האָט בעהויפּטעט, אַז דאָס איז געגען די רולס פון האָספּיטאָל. שוין בעסער אָבזעגען דעם פוס.

מען האָט אריינגעבראַכט אַ גרויסע זעג. צוויי געזונדע חברה האָבען זיך אַוועקגעשטעלט איינער אין ד ע ר זייט און דער אַנדערער אין דער צ ו ו י י ט ע ר, זיך פערוויכערט די ליולקעס, אַנגעשפּיגען אין די הענד און גענומען זעגען.

איך בין געוואָרען נאָך מעהר נערוועז און גענומען צאַפּלען מיט דעם צווייטען פוס.

— זעגט איהם אַרונטער דעם צווייטען פוס אויך! — בע־פעהלט דער פּראָפעסאָר.

„עי", טראַכט איך זיך, „אַז סע געהט שוין יאַ אין עקשנות, וועט איהר שוין ביי מיר קייען די ערד!" און איך האָב אָנגעהויבען וואַרפען מיט דער רעכטער האַנד.

— זעגט זי איהם אַרונטער! — בעפעהלט ווייטער דער פּראָ־פעסאָר. — זאָל ער וויסען, אַז פון דאָקטוירים מאַכט מען ניט קיין חוזק!...

ווערט מיר די זאַך אַביסעל פערדראָסיג און איך נעהם אויף צו־להכעיס וואַרפען מיט דער לינקער האַנד.

— עפּעס אַ פריקרע איד, דער דאָזיגער! — ווערט שוין דער פּראָפעסאָר אין כעס, — נור ער וואַרפט זיך! כאַפּט איהם אַרונטער די צווייטע האַנד אויך!

דערווייל הויב איך זיך אָן פיהלען זעהר ניט בעקוועם.

„קאַניבאַלען!" טראַכט איך זיך, „איהר ווייסט ניט, מיט וועמען איהר האָט דאָ צו טהאָן! איהר שפּיעלט זיך מיט פייער!" און איך נעהם כאָרכלען מיט אַלע כחות.

— שניידט איהם איבער דעם גאָרגעל! — בעפעלט דער פּראָפעסאָר.

„עי", טראַכט איך זיך, „אַז סע געהט שוין יאַ אין עקשנות, וועסטו שוין, מאָהל זיך, ביי מיר נ י ט אויספיהרען", און איך נעהם פינטלען מיט אַן אויג.

— מיסטער מענעדזשער, דער דזשענטעלמען וויל דעפּאזיטען זיינע געלדער! — האָט דער „ספּעשעל“ איבערגעגעבען די ידיעה ווייטער.

דער מענעדזשער, א יונגער מענש, מיט גלאַנציג־שווארצע האָר און וואָנצעס, האָט זיך באַלד בעוויזען.

— וואו איז דער דזשענטעלמען וואָס וויל דעפּאזיטען זיינע געלדער? — האָט ער געפרעגט ארויסקומענדיג פון אונטער די גראַטקעס, מיט א בלייפעדער אונטער׳ן אויער.

— אָט בין איך! — האָט באַלאַמוט אויפגעהויבען די האנד.

— וויפיעל?

— פינף און זעכציג.

— הונדערט?

— וואָסערע הונדערט? ביי די לוזיגע שניידעריי קען מען מאכען מיט די זייטען, ניט קיין הונדערטער.

— טו וויפיעל?

— פינף און זעכציג קארבאַטשעס, ווי די רערער!

— סיי, מיסטער רודערמאַן! — האָט דער מענעדזשער א רוף געטהאָן דעם קלוירק — דער מאַן וויל דעפּאזיטען זיינע געלדער. און צו באַלאַמוט׳ען האָט ער געזאָגט: — געהט, זייט מוחל, צו צו יענעם פענסטערעל, וועט מען ביי אייך צונעהמען דאָס געלד.

— וויפיעל? — האָט געפרעגט דער קלוירק.

— פינף און זעכציג קארבאַטשעס, ווי די רערער!... ביי די לוזיגע שניידעריי קען מען מאכען מיט די זייטען, ניט קיין טויזענדער! — האָט ער אָבגעזאָגט אַלץ מיט אמאָל.

דער קלוירק האָט מיט א שמייכעל ארויסגענומען א קאַר־טעטשקע, אויפגעצייכענט אַלע נויטיגע זאכען און געבעטען באַלאַ־מוט׳ען אונטערצושרייבען.

— ניט געטראָפען דעם קאָסטאָמער! — האָט באַלאַמוט געזאָגט, צוריקוויזענדיג דאָס קאַרטעל — מיר פערשטעהען די טריקס...

— וואָס׳ערע טריקס?

— אָט די טריקס מיט דעם אונטערשרייבען.

גיט איהם פינפערלעך!

(אַ סצענע אין אַ איסט־סייד באַנק־געשעפט)

אויסגעפּוצט אין די שעהנסטע מלבושים, מיטביידע הענד אויף דער רעכטער קעשענע, איז מיסטער באַלאַמוט, דער קאָסטאָמער־שניידער, אוועק דעפּאָזיטען זיינע ערשטע 65 דאָלאַר.

— וואו איז דער פּרעזידענט? — האָט ער מיט אַ וואַזשנעם טאָן אַ פרעג געטהאָן ביים ספּעשעל פּאָליסמאַן וואָס איז געשטאַנען ביים טהיר — איך וויל דעפּאַזיטען מיינע געלדער.

דער ספּעשעל פּאָליסמאַן האָט איהם מיט גרויס כבוד ארויפגעפיהרט אויפ'ן ערשטען פלאָר צום פּרעזידענט.

— דיעזער דזשענטעלמען וויל דעפּאַזיטען זיינע געלדער אין אונזער באַנק — האָט דער ספּעשעל פּאָליסמאַן פאָרגעשטעלט באַלאַמוט'ען פאַר'ן פּרעזידענט פון דער באַנק.

— עס פרעהט מיר זעהר איך צו קענען — האָט איהם דער פּרעזידענט בעגריסט און האָט געפרעגט: — אַלזאָ, וויפיעל?

— 65! — האָט באַלאַמוט געענטפערט שטאָלץ.

— 65 טויזענד? — האָט דער פּרעזידענט איבערגעפרעגט.

— וואָסערע טויזענד! — האָט באַלאַמוט אויסגעשטעלט אַ פּאָר אויגען — ביי די לויזיגע שניידעריי האָט איהר געוואָלט איך זאָל מאַכען טויזענדער? מען מאַכט היינט מיט די זייטען, מיסטער!

— טו וויפיעל? — האָט שוין דער פּרעזידענט געפרעגט אונגעדולדיג.

— 65 קארבאַטשעס, ווי די רעדער.

— דזשים! — האָט דער פּרעזידענט אַ רוף געטהאָן אַן אָפיס באָי — פיהר אַרונטער דעם דזשענטעלמען אונטען. ער וויל מאַכען אַ דעפּאַזיט.

דזשים האָט אָנגענומען דעם קאָסטאָמער־שניידער פאַר אַן ארבעל און איהם איבערגעגעבען צוריק צום ספּעשעל פּאָליסמאַן.

— איהר ווילט טאקע, ע? קוק עם אָן! — איז באַלאמוט ארויס פון די כלים — גיב איהם געלד, דעם ראָצער! פאר וואָס קומט דיר געלד, פאר וואָס?

— מיסטער, געהט ארויס פון דאנען און בעליידיגט ניט קיין מענשען!

— שאַרראַפּ! רעד נאָך א וואָרט, קריגסטו א פּלעם איבער'ן פרעסער!...

און ביי די דאָזיגע ווערטער איז ער ארויס, בורטשענדיג:

— האָסטו געזעהן אזוינס! — גיב איהם פינפערלעך — גיב איהם!...

— אָבער איהר מוזט אונטערשרייבען. ס'איז אזא רול ביי אונז!

— נעווער מיין רולס! מיר האָבען שוין געזעהן גרעסערע רולס!

— אָבער, מיסטער, מיר האָבען ניט קיין צייט זיך צו באדערען. איהר ווילט אונטערשרייבען, צי ניין?

— איך'ל אונטערשרייבען, אָבער נור מיט איין האנד!

— אָל־רייט!

— ווי אזוי ספּעלט איהר מיין נאָמען?

— פון וואנען זאָל איך וויסען ווי אזוי איהר ספּעלט אייער נאָמען?

— אויב אזוי — מאכט באלאמוט, — זייט איהר דאָך טאקע א שווינדלער!

— מיסטער, „בעהייווט" זיך אביסעל!

— נעווער מיין בעהייווען! מיר האָבען שוין געזעהן גרעסערע קנאקערס!

— מיסטער, איהר ווילט דעפּאזיטען דאָס געלד, צי ניין?

— אָט וועל איך זיך טאקע כאַפּען און איך „אָנגעטראָווען" מיינע געלדער!

— טו געטרויט ניט! ווער הייסט איך?

— נעווער מיין, ווער הייסט איך! פאר מיינע געלדער בין איך גלייך מיט „עניבאָדי"!

— טו דעפּאזיט!

— וויפיעל?

— וויפיעל איהר ווילט!

— 60 וועט זיין גענוג?

— אפילו 40!

— אפשר 30?

— לאָז זיין 20!

— 10 וועט איהר ניט נעהמען?

— גיט אהער 10!

— נאָט אייך 5!

— לאָז זיין 5!

— איהר זעהט די דאָזיגע סאָפאַ? — האָט ער אַ קלאַפּ געטהאָן מיט אַ פויסט איבער דעם לעדערנעם איבערצוג — דאָס האָב איך געקויפט פאַר מיינע „געשענדעטע ווייבער“ אין צוויי פאַרטזעצונגען.

קוים זיינען די ווערטער ארויס פון זיינע ליפּען, האָט זיך די סאָפאַ אָנגעהויבען לאַנגזאַם בעוועגען, האָט זיך אַ דרעה געטהאָן ארום זיך אַליין און איז ארויס פון צימער.

— און דאָס איז נאָך גאָר ניט! — האָט לאַפּטאַש זיך אומ־געקעהרט מיט בעגייסטערונג צום ענין, ניט בעמערקענדיג וואָס דאָ האָט פּאַסירט מיט דער סאָפאַ, — איהר קוקט אָן דעם דאָזיגען טיש — אימפּאָרטירט פון אויסטראַליע! דאָס האָב איך געקויפט פאַר מיין אָריגינעלען אַרטיקעל „די היסטאָריע פון אונגאַרישע פלוימען“.

— פלוימען! — בין איך נתפעל געוואָרען, — ווי קומט איהר צו זיין בעקאַנט אין אַזעלכע זאַכען?

— „אין אַזעלכע זאַכען,“ — האָט מיך לאַפּטאַש איבערגע־קרימט מיט גרינגשעצונג. הלמאי איך שרייב איצט אַ בוך איבער „די פּסיכאָלאָגיע פון לעמבערגער קראָליקעס“.

— און וואו נעהמט איהר דעם מאַטעריאַל? — האָב איך געוואָלט וויסען.

— וואָס מיר מאַטעריאַל! ווער מיר מאַטעריאַל? — האָט ער געענטפערט, — ביי מיר איז אַלצדינג פון קאָפּ!...

ביי די דאָזיגע ווערטער האָבען זיך אַלע פעדערען וואָס זיינען געלעגען אויפ׳ן שרייבטיש אויפגעשטעלט דובאָם, מיט די שפּיצען ארויף, דאָס קליינע טישעל האָט געגעבען אַ טרעשטשע, דאַן אַ בריק מיט די הינטערשטע פיסלעך און גענומען זיך ארויסרוקען פון צימער. און נאָך איידער איך האָב געהאַט צייט צו קומען צו זיך פון שרעק, האָט מיך לאַפּטאַש אַ ציה געטהאָן צום אויבערשטען ווינקעל פון קאַבינעט, וואו עס זיינען געשטאַנען צוויי געגילדעטע שטוהלען און אָנווייזענדיג אויף זיי מיט׳ן פינגער, האָט ער בע־מערקט מיט גרויס בעגייסטערונג: דאָס האָב איך געקויפט פאַר מיין געלונגענעם אַרטיקעל איבער „יאַפּאַנישע שפּריץ־בעדער“.

לאַפּטאַש

— אויב איהר האָט צייט, קומט אַריבער מאָרגען ביינאַכט, וועלען מיר אַביסעל פערבּרענגען!

אַזוי האָט מיר געשריבען מיין קאָלעגע, דער בעקאַנטער שרייבער לאַפּטאַש, און בענוצענדיג זיך מיט זיין איינלאַדונג, בין איך אַרום אַכט אַ זייגער פאַרנאַכט אַוועק קיין בּראָנזוויל.

די געגענד, וואו מיין קאָלעגע לאַפּטאַש האָט זיין וואוינונג, איז זעהר אַ שעהנע.

אַ ברייטע גאַס מיט קליינע פּריוואַט־הייזלעך, שעהנע גאַניקעס און בּוימער אויף ביידע זייטען.

אַז איך בין אַריינגעקומען אין לאַפּטאַש׳עס דירה, בין איך געוואָרען איבּעראַשט פון דער רייכקייט, וואָס האָט געבּלישטשעט אין אַלע ווינקעלעך, פון די שעהנע מאַסיווע מעבעל, אַזוי גוט ווי פון די קליינע קונסט אַנטיקלעך וואָס זיינען געווען צושפּרייט איבּער זיין שרייבּטיש.

— אָבער איהר וואוינט דאָך גאָר ניט ווי קיין אידישער שרייבער! — האָב איך אויסגערופען ענטציקט, איהם דערלאַנגענדיג די האַנד.

— איך מיין עפּעס! — האָט ער געענטפערט, און גענומען זיך פּאָרען מיט זיינע כתבים וואָס זיינען געווען צושאָטען איבער אַ טישעל פון שוואַרצע עבענע־האָלץ.

—זעהט איהר — האָט מיר לאַפּטאַש געזאָגט, אָנווייזענדיג אויף די טהייערע מעבעל, — דאָס האָב איך אַלץ אָבגעשפּאָרט פון מיין ליטעראַרישער אַרבּייט!

— הייסט דאָס, אַז די אידישע ליטעראַטור האָט זיך אָנגע־הויבּען בעצאָהלען?

— אַלץ הייסט בעצאָהלען! — האָט ער אויסגערופען, און אָנ־נעהמענדיג מיך פאַר אַן אַרבעל, האָט ער מיך גענומען אַרומפיהרען איבער׳ן צימער, זיך אָבשטעלענדיג ביי יעדען שטיקעל מעבעל.

מיט די נעצען אויף די פּלייצעס האָבען זיי גראַציעז אַרויסגע־שוועבט פון צימער.

— איצט, — האָט לאַפּטאַש געזאָגט, — וואַרפט, זייט מוחל א בליק אויף דעם קאַרפּעט. זאָגט צי האָט איהר נאָך געזעהן עפּעס עהנליכעס ביי אירגענד וועלכען אידישען שרייבער! דאָס האָט מיר א פערליעבטע לעזערין געשיקט אלס א פּרעזענט פאַר מיינע „ליטעראַרישע האַרץ־פּלאַסטערס".

פּלוצים האָב איך דערפיהלט ווי עפּעס ריהרט זיך אונטער מיינע פיס, און נאָך איידער איך האָב געוואוסט וואָס עס איז געשעהן, זיינען מיר ביידע געלעגען אויף דעם בלויזען פּלאָאָר און זיך אַנגעקוקט ווי די העהנער.

— אן עק! א סוף! — האָב איך געזאָגט קומענדיג צו זיך,— אַט איז שוין אייער קאַרפּעט אויך אַוועק!

לאַפּטאַש'עס פּנים איז געוואָרען פערפינסטערט. זיינע הענד האָבען זיך נערוועז געפּאַרעט מיט דעם קראַגען פון העמד, ווי עפּעס וואָלט איהם געקוועטשט, און מיט א קול וואָס איז געווען אַנגעזאַפּט מיט טרעהרען האָט ער געזאָגט:

— איצט בין איך געבליבען עלענד ווי א שטיין!

— א מצוה אויף דיר, דו הונגר! — האָב איך געזאָגט, — זיי נים אזא „פּאַסקודנער בלאָפער"! — און א בריק טהאָנדיג איהם אין הינטען, בין איך אויף שנעל אַרויסגעלאָפען פון דעם פער־שאָלטענעם הויז...

אַרויסגעזאָגט די ווערטער, האָבען די שטוהלען גענומען נער־וועז שאַרען מיט די פיסלעך, האָבען עטליכע מאָל אַ שפּרונג געטהאָן אין דער לופטען, און געאַרעמט אַ פּיסעל אין אַ פּיסעל האָבען זיי דעמאָנסטראַטיוו פערלאָזען דעם צימער.

אָבער לאַפּטאַש איז געווען אַזוי בעגייסטערט פון זיינע „פאַר־ניטשור" און זיין ליטעראַטור, אַז ער האָט גאָר ניט בעמערקט וואָס עס קומט פאָר אַרום איהם.

— איצט וועל איך אייך ווייזען אַן אַנטיקעל, — האָט לאַפּ־טאַש מיט פרישער בעגייסטערונג מיך אַ ציה געטהאָן צום „מענטל־פיעס", וואו עס איז געשטאַנען אַ בראָנזענע פיגור פון משה מענדעלסאָן — אָט דאָס האָב איך געקראָגען אַ פּרעזענט פון דעם רעדאַקטאָר'ס ווייב פאַר מיין אָבהאַנדלונג איבער „קעץ מיט הער־נער", אַ וואויל ווייבעל, — האָט ער צוגעגעבען מיר אַ קלאַפּ טהאָנדיג איבער דער קניע — כע־כע!

נאָך איז זיין צינישער „כע־כע!" ניט פערקלונגען אין צימער, ווען די בראָנזענע פיגור האָט אַ ציטער געטהאָן, ווי איינער וואָס ערוואַכט פון אַ לאַנגען שלאָף, האָט אויפגעעפענט דאָס מויל און אַ שפּיי טהאָנדיג גלייך אויף לאַפּטאַש'עס פּליך, איז זי האַסטיג אַרוים פון צימער.

אין לאַפּטאַש'עס קאַבינעט איז דערוויילע געוואָרען געראַם. אַחוץ דעם קאַרפּעט אונטער די פיס און צוויי בילדער אויף די ווענד איז קיין זאַך ניט געבליבען.

— איצט וועל איך אייך ווייזען אַן אַנטיקעל שבאַנטיקלעך,— האָט ער מיר אָנגעצייגט אויף איינע פון איזראַעל'ס פישער־מיידלעך מיט צופלאַטערטע האָר און פערברענטע באַקען, — דאָס האָב איך געקויפט פאַר מיין „פראַנצויזישע פּאָליטיק אין טערקישע האַרעמס".

דערהערט זיין בעהויפּטונג, איז דאָס פישער־מיידעל געוואָרען בלאַס, איהר מילד, שמייכלענד געזיכט האָט אָנגענומען דעם אויסדרוק פון טיעפער בעליידיגונג, און אַ וואונק טהאָנדיג צו איהר שוועסטער אויף דער וואַנד געגענאיבער, זיינען זיי ביידע אַראָבגעשפּרונגען אויף דר'ערד, אָנגענומען זיך פאַר די הענד און

עוזיאל צו משה ליב'ן.

ניו יאָרק, דעם 17טען יאנואר, 1911.

ליעבער, טהייערער קאָלעגע משה ליב!

איך בעט אייך געפעליגסט מיר אָבצושיקען די 25 דאָלאר וועלכע איך האָב אייך געבאָרגט אויף אַן אויבעררשאָק און אַ סוט. דער מענש ביי וועמען איך האָב געכאַפּט דאָס גמילות חסד'ל נויטיגט זיך דערין זעהר שטארק...

אפּראָפּאָס! האָט איהר געלעזען דעהמיל'ס נייע ליעד? די דייטשען האָבען עס אַ כח — פּשא־קרעוו!

מיט קאָלעגיאַלען גרוס,

עוזיאל.

משה ליב צו לעאָן.

ניו יאָרק, דעם 18טען יאנואר, 1911.

דו, יונגע!

שיק אָב די 20 דאָלאר וועלכע איך האָב דיר געבאָרגט. איך קען ניט ווארטען לענגער. ווער מיינסטו בין איך דיר — ווער? איך בין דאָך ניט קיין „משה מחויב“ דיר נאָכצולויפען נאָך מ י י ן געלד! האָסטו געזעהן אזוינס!

משה ליב.

לעאָן צו משה יונה'ן.

ניו יאָרק, דעם 19טען אפּריל, 1911.

סעי, ים־קאַטער!

שיק מיר אָב די 15 דאָלאר — אַז ניט וועט דיך כאַפּען די כאָלעריע... מען טורקעט מיך פון אַלע זייטען...

אין „פאָוסט“ בין איך שוין ארייגגעקראָכען גאנץ טיעף!

לעאָן.

35 צו 1

(אַ היסטאָריש־געזעלשאַפטליכע דראמא אין פּאָסטאל־קארדס)

מיכל צו יאָסלען.

ברוקלין, 15טען יאנואר, 1911.

ליעבער חבר יאָסעל!

איך מוז אייך בעטען אַ גרויסע טובה מיר אָבצושיקען די 35 דאָלאר וועלכע איך האָב אייך אַנטליהען.

איך גרייט זיך יעצט צו די עקזאַמענס און איך דארף בעצאָהלען שכר לימוד אין קאללעדזש, בין איך זעהר פערראיינגט אין געלד. וואָס מאכט אייער פוס?

מיט גרוים ליעבשאַפט,

מיכל.

יאָסעל צו עוזיאל׳ן.

ברוקלין, דעם 16טען יאַנואר.

ליעבער פריינד עוזיאל!

עס טהוט מיר וועה אייך צו זאָגען, אז איך נויטיג זיך אין די 30 דאָלאר וועלכע איך האָב אייך אַנטליהען אויפ׳ן קענדי סטאָר. דער מענש ביי וועלכען איך האָב געבאָרגט דאָס געלד איז יעצט זעהר פערראיינגט און די 30 דאָלאר וואָלטען איהם שטארק צוניץ קומען. וואָס הערט זיך נייעס? שאפט איהר עפּעס די צייטען?

יאָסעל.

עוזיאל צו יאָסלען.

ניו יאָרק, דעם 23טען פעברואר, 1911.

ליעבער קאָלעגע יאָסעל!

כ׳האָב גרויסע יסורים דערפון, וואָס איך קען ניט בעצאָהלען דעם גאַנצען חוב. קוים מיט צרות צונויפגעסקראָבעט 4 דאָלאר. אזוי גיך ווי די ביזנעס וועלען זיך פערבעסערען וועל איך אָבשיקען דאָס איבריגע מיט א דאַנק.

עוזיאל.

יאָסעל צו מיכל׳ען.

ברוקלין, דעם 21טען פעברואר, 1911.

מיין טהייערער חבר מיכל!

איך שעהם זיך פשוט צו ווייזען דאָס פנים פאַר אייך. איך פערשטעה ווי שטארק איהר נויטיגט זיך אין דעם געלד, אָבער צו מיין גרוים עגמת־נפש האָב איך דאָס געלד אוועקגעליהען צו אַן אנדערען מענשען און יענער איז נעבעך יעצט אויף גרויסע צרות... איך שיק אייך דערווייל א דאָלאר.

האָט קיין פאַראיבעל ניט.

אייער פער׳צרה׳טער חבר,

יאָסעל.

משה יונה צו לעאָן.

ניו יאָרק, דעם 27טען יאַנואַר, 1911.

ליעבער לעאָן!

איך שיק דיר דאָ 12 דאָלאַר אויף דעם חוב. די 3 דאָלאַר וועל איך דיר אָבשיקען ווען־עס־איז שפּעטער. איך בין יעצט „מאַכולע־דיג". ענטשולדיג.

משה יונה.

לעאָן צו משה ליב'ן.

ניו יאָרק, דעם 17טען פעברואַר, 1911.

וואָס האָסטו זיך אַזוי צובייזערט, דו פּיפּערנאָטער מיט דער גלאַנציגער נאָז? איך האָב שוין איבערגעזעהן מעהר געלד ביי מיין טאַטען ווי דו האָסט צייהן אין מויל. איך שיק דיר דאָ 10 דאָלאַר. דאָס איבריגע וועל איך דיר צוּוואַרפען ביי דער ערשטער געלעגענ־הייט.

לעאָן.

משה ליב צו עוזיאל'ן.

ניו יאָרק, דעם 21טען פעברואַר, 1911.

דעם חוב אַלס אַזעלכען וואָלט איך אפילו ניט בעדאַרפט בעצאָהלען — שוין דערפאַר אַליין וואָס דו שרייבסט אין אַ מין גלאָקען־געלעכטערישען טאָן, צו וועלכען איך בין ניט געוואוינט. איך בין אַן אריסטאָקראַט, פערשטעהסטו מיך; און אַלס אַזעלכער שיק איך דיר דאָ 7 דאָלאַר. דאָס איבריגע וועל איך דיר אָבגעבען מיט דער צייט. די אייביגקייט איז נאָך ווייט און גאָט לעבט!

משה ליב.

רופען עס דאָ, זי וויל וואָוטען, האָט זי ניט קיין צייט זיך אָבצוגעבען מיט קינדערייען !...), עפענט זיך די טהיר, און עס קומט אריין א יונגערמאנטשיק און שטעלט זיך מיר פאָר אלס אן אגענט פון א „סעמעטערי ביזנעס“, און אזוי ווי, זאָגט ער, ער האָט געהערט, אז אונזער „ווערטהע זוקף כפופים לאָדזש, נומער 333, אינדעפּענדענט אָרדער פרי סאָנס אָף יקום פורקן“ שטעהט אין קויפען „סעמעטערי“, קרקע, הייסט דאָס, האָט ער פאר מיר — פאר אונז הייסט דאָס, א שטיקעל קרקע, וואָס עס איז, זאָגט ער, נור צום פערנוצען געזונטער־הייט. ערשטענס, דאָס אָרט אליין ! הויך אויף א בארג און טרוקען ווי פעך... און צווייטענס, זאָגט ער, — און דאָס איז דער עיקר, — ליעגט דאָרט אויף דעם שטיקעל פעלד א רב, גאָר־גאָר פון די גרויסע... אן אייניקעל פון „גערער“ און א לייבליכער פעטער פון דעם גאון ר׳ שמואל זייגערמאכער ע"ה. און ער האָט מורא, זאָגט ער, אויב ער איז ניט א גליעד־גליעד געשוועסטער־קינד פון דעם בעל שם טוב אליין...

דערהערט די מעשה מיט׳ן רב, איז מיר די זאך שטארק אין דער נאָז אריין.

גלייך צו־מאָרגענס, בין איך און נאָך צוויי „זוקף כפופים־ניקעס“ אוועק אויף דער סעמעטערי.

געקומען אהין און איבערגעלייענט דעם רב׳ס מצבה, בין איך געוואָרען א פערציטערטער. הערט וואָס דאָרטען טהוט זיך :

פ"נ

הרב החסיד, הגאון, המופלג בתורה, חד בדורו, מאור הגדול, פטיש החזק, העמוד הימיני, ר׳ פישעל בן עמרם, נכד הרב ר׳ מעשיל הקטן מסאדעגורע. תנצב"ה.

גע ה איך שוין ניט אהיים, נור איך לויף ! ביינאכט קלאפּ איך באלד צונויף א ספּעשעל מיטינג פון די בעאמטע פון די „זוקף כפופים לאָדזש נומער 333 אינדעפּענדענט אָרדער פרי סאָנס אָף יקום פורקן“, און מיר בעשליסען באלד אויפ׳ן אָרט צו קויפען דאָס סעמעטערי פאר 500 דאָלאר.

סעמעטערי

אַ מעשה מיט אַ טויטען רב, וואָס האָט געהאַלטען אין מופען פון איין קבר צום אַנדערען.

(מאָנאָלאָג פון אַ פשוט'ען אידען)

סעי, פעטער, ווייסט איהר אפשר עפּעס פון אַן אנשטענדיגע סעמעטערי פאַר אונזער „אנשי זוקף כפופים לאָדזש נומער 333, אינדעפּענדענט אָרדער פרי סאָנס אָוו יקום פורקן"? וואָס, איהר חידוש'ט זיך וואָס אזא לאָדזש, קיין עין הרע ניט, ווי אונזערע, וואָס אין דער קורצער צייט פון איהר עקזיסטענץ האָט זי שוין געהאַט 32 דאָלאר הוצאות אויף האַמערס און אויף פיקסען אונזערע „אָרנר־מענטס" — מיין איך, די צובראָכענע בייגקלעך; אַ לאָדזש, ווי זאָגט איהר, וואָס האָט 7 עקס־פּרעזידענטען, 19 טראָסטיס, 11 טרעזשורערס, 4 באַלאָט־באָקסעס, 5 סעקרעטערים, 2 אינערע און 2 אויסערע „וואָכעס", 12 טויזענד בעדזשעס און 25 דאָלאר קעש, זאָל נאָך ניט האָבען קיין קרקע?

דאַרפט איהר זיך ניט חידוש'ען, מיין ליעבער איד. וואָרים מאָהלט איך, אז די „זוקף כפופים לאָדזש, נומער 333 אינדעפּענ־דענט אָרדער פרי סאָנס אָף יקום פורקן", וועט ניט זיין אָהן קרקע — אַ מינוט... נור וואָס־זשע דען? אונזער קרקע איז קיין קרקע ניט... אַי, די קשיא: סטיימטש? איז דער תירוץ אַז פערברענט האָט געזאָלט ווערען אייער אַמעריקא מיט די אַגענטען איהרע! קיין גוטער איד זאָל זיי ניט קענען — די זשוליקעס! זיי קענען אייך פערפיהרען אַ מענשען אין שאול תחתיה אריין, די ממזרים.

הערט, אדרבא, אַ מעשה, וואָס האָט זיך פערלאָפען מיט אונזער לאָדזש — דאָ ניט לאַנג צוריק.

אנומעלטען בייגאַכט, איך שטעה אזוי און באָד די בייבי (מיינע, מוזט איהר וויסען זיין, איז אַ „סאַנפראַנציצקע", ווי זיי

אונזערע „זוקף כפופים׳ניקעס“ און שטעל זיך אויף און ערקלער זיי באשר אזוי און אזוי: דער רב האָט אוועקגעמופט...

הויבט זיך אויף, ווי געוועהנליך, א שטורם, א סומאטאָכע צווישען די ברידער. דער ניינטער עקס־פּרעזידענט, א איד מיט בוימעלדיגע אויגען און א בלייך פּנים, הויבט זיך אויף און זאָגט אזוי:

— מיינע ווערטהע ברידער! איך זעה דארין אן אצבע אלקים... מסתמא האָט מען מיט עפּעס־וואָס־ניט־איז פוגע געוועזען דעם כבוד פון דעם גרויסען מת... איך מאַך א פאָרשלאָג מען זאָל אפּאינטען א קאָמיטע פון צעהן עהרליכע אידען, וואָס זאָלען געהען בעטען מחילה פון דעם גרויסען מת...

בקיצור, דער פאָרשלאָג איז אָנגענומען געוואָרען מיט א מאדזשאָריטי.

פערשטעהט זיך, אז איך בין געוועזען איינער פון דער קאָמיטע.

געקומען אויפ׳ן בית עולם, גיבען מיר זיך דאָך גלייך א לאָז צו די „אהבת דיעווקא“. מיר גיבען א קוק: אונזער רב איז אויס־געטריקענט געוואָרען. ניטאָ קיין סימן פון קיין רב!..

נאָך אנדערטהאלבען שעה ארומזוכען, האָבען מיר איהם קוים דערטאפּט ערגעץ העט־העט נעבען וואלד, ביי די „הרי־חושך־יאָנג מענס“, א גוטע האלבע מייל פון אונזער קרקע...

פערשטעהען מיר דאָך, אז דאָ איז עפּעס ניט גלאַטיג די מעשה. לויפען מיר (די גאנצע קאָמיטע פון צעהן מאן) אוועק צום אגענט פון די סעמעטערי און מיר פאלען אריין אין אָפּיס אריין מיט א גרויס געוואלד: וואו איז דער רב?

— וואָס פאר א רב? זאָגט ער.

— וואָס הייסט, זאָגען מיר, וואָס פאר א רב? דער גאָל־דענער רב! דער רב וואָס איהר האָט אונז פערקויפט פאר 500 דאָלאר מיט קרקע!

— א רב?... —זאָגט ער— ער הויבט גאָר ניט אָן צו געדענקען, ער זאָל אונז אמאָל האָבען פערקויפט א רב! איבריגענס, זאָגט ער, עס איז ניט זיינע ביזנעס, אז דער רב וויל ניט איינליעגען אויף אן אָרט. ס׳איז, זאָגט ער, א גאָט׳ס זאַך!

אז ס׳איז אוועקגעגאַנגען אַ פּאָאר טעג, מאכט זיך, אז עס שטאַרבט אַ ברודער, אַן ארבעס־פּעדלער, און אזוי ווי איך בין אויך איינער פון די חברה קדישא, גייע איך דאָך מסתּמא מיט׳ן עולם אויפ׳ן בית עולם.

איך קום אַרויף אויפ׳ן בית עולם, און גיב אַ קוק אויף מיין רב, פאַלט מיר איין, אז עפּעס שטעהט ער ניט ווי עס דאַרף צו זיין...

מילא, טראַכט איך זיך, אַ מענש טאָר אויף זיך אליין ניט בויען... אפשר דוכט זיך מיר גאָר אַזוי ? אַ חוץ דעם, קלער איך זיך, אַ קשיא אויף אַ רב — אפשר איז איהם ניט געפעלען געוואָרען דער שכן ? אפשר דער אָרט ? ווער קען וויסען ?

מילא, גאָר ניט, טראָג איך דערווייל די זאַך אין זיך און זאָג קיינעם ניט אויס. עס גייעט ניט אוועק קיין צוויי וואָכען, שטאַרבט ווייטער אַ ברודער, אַ בלעכער, גייע איך ווייטער אויפ׳ן בית־עולם. איך גיב אַ קוק — די מצבה שטעהט שוין אביסעל ווייטער — צום גדר צו.

וואָס זאָל דאָס זיין ? טראַכט איך. אַ רב זאָל עס דיר האָבען אַ טבע ארומצוטופּען ! און בכדי צו זיין זיכער, אז איך האָב ניט קיין טעות, מאַך איך זיך אַ סימן : ריים אויס אביסעל גראָז ביי אַלע פיער ווינקעלעך פון דער מצבה און וואַרט וואָס דאָ וועט ווייטער זיין.

עס גייעט ניט אוועק אַ וואָך, העלפט גאָט, עס שטאַרבט ווידער אַ ברודער, אַ „טאַפּ־קלאַפּער". גייע איך דאָך מסתּמא ווייטער אויפ׳ן בית עולם. איך גייע זוכען מיין רב. וואו האָסטו אַ רב ? דער רב איז שוין אויף יענער זייט גדר — ביי די „אהבת דיעווקאַ לאָדזש".

עי, טראַכט איך זיך, ס׳אַ מיאוסע מעשה ! מילא דו רוקסט זיך אָב פון אַ שכן — גאָר ניט... דאַרויף ביזטו זיך אַ רב ; מסתּמא פערשטעהסטו בעסער. אָבער אין גאַנצען אוועקטופּען צו די „אהבת דיעווקאַ" — אַי, פּע !

דאָס איז געווען מיטוואָך.

דאָנערשטאָג נעהם איך און קלאַפּ צונויף אַ ספּעשעל מיטינג פון

האַלט אָפּ די פּרעס !

(אַ פּאָר סענזאַציעס פון אַ געשייטען רעפּאָרטער.)

ערשטער רעפּאָרט.

3 אוהר נאָכמיטאָג (פּער טעלעפאָן):

— העללאָ ! דער אָפּיס פון „באַראַבאַן“ ?

— יעס...

— איך האָב שוין.

— וואָס האָט איהר ?

— אַ געוואַלדיגע סענזיישען... איך בין יעצט אַפּטאַון. איך שטעה און וואַטש ווי אַ מיידעל פּוצט די פענסטער פון 16טען שטאָק... איך ערוואַרט יעדע מינוט, אַז זי זאָל אַראָבפאַלען... האַלט אָב די פּרעס.

3.20 נאָכמיטאָג:

— העללאָ ! דער „באַראַבאַן“ ?

— יעס !

— אָט־אָט בויגט זי זיך אַרויס... איך האָב שוין די קאָפּיע. האַלט אָב די פּרעס !...

— 3.30 נאָכמיטאָג:

— דער „באַראַבאַן“ ?

— יעס !

— דאָס בין איך דער רעפּאָרטער, זי פּוצט שוין דאָס צווייטע פענסטער... איך פּרוף פייפען צו איהר... אפשר וועט זי ווערען צוטומעלט... האַלט אָב די פּרעס !

4 אוהר נאָכמיטאָג:

— דער „באַראַבאַן“ ?

— יעס !

און אזוי ווי מיר שטעהען אזוי און האמפּערן זיך, קומט אריינ־צולויפען נאָך א קאָמיטע פון די „אהבת דיעווקא“ מיט א שטורם:

— וואו איז דער איידזשענט? מיר ווילען פון איהם מאכען קרעפּעל־פלייש; ער האָט ביי אונז אוועקגע׳גנב׳עט דעם רב!

— וואָס פאר א רב, זאָגט ער, האָב איך ביי אייך אוועק־גע׳גנב׳עט?

— דעם זילבערנעם רב! דעם רב וואָס איהר האָט אונז פערקויפט פאר 800 דאָלאר מיט קרקע!...

זעהט דער בחור, אז עס האלט שמאָל, פרופט ער זיך ארויס־מאכען. לאָזען מיר איהם ניט, נור מיר שפּארען איהם צו צו דער וואנד און מיר שרייען אלע אין איין קול: דעם רב, דו „סאַנעווע־גאָן“! דעם רב גיב אונז!

און אזוי ווי מיר האלטען אזוי אין שרייען, קומט אריינצולוי־פען נאָך א קאָמיטע (פון די „הרי חושך יאָנג מענס“) פערסאָפּעט ווי די גענז:

— דאָ איז עס דער מאכער וואָס מופט דעם רב? מיר ווילען איהם זאטשמעליען מיט א שייט האָלץ — ווילען מיר איהם!

*

הכלל, וואָס טויג עס אייך — וואָס האָט זיך ארויסגעוויזען? עס האָט זיך ארויסגעוויזען, אז דער איידזשענט האָט יעדען איינעם פון די חברות אריינגערעכענט אין נדן דעם „רב“, וועלכער איז גאָר קיינמאָל אויף דער וועלט ניט געוועזן, און נאָכדעם ווי ער האָט אָבגענומען דאָס געלד, האָט ער אריבערגעפּעקעלט די מצבה אויף אַן אנדער אָרט.

איצט פערשטעהט איהר שוין, פאר וואָס מיר זוכען א סעמעטערי?

7 אוהר אבענדס:
— דער „בארּאבאן“?
— יעס!
— ער ליעגט שוין אויף די טרעקס... די קאר איז אין גאנצען צוויי בלאָק פון דאנעט... העכסטענס נאָך א האלבע שעה איז ער פארטיג... האלט אָב די פרעס!
9 אוהר אבענדס:
— דער „בארּאבאן“?
— יעס!
— די קאר געהט נאָך. דער איד איז נעבעך איינגעשלאָפען אויף די טרעקס. כ׳האָב מורא, אז עס וועט זיין צו שפּעט פאר היינטיגען נומער, איהר קענט שוין געהן צום פּרעס.

דריטער רעפּאָרט.

5 אוהר פארטאָג:
— „בארּאבאן“?
— יעס!
— איך בין יעצט אין סאפאָלק סטריט אויף א רוף. עס געהט א רויך פון א קוימען. עס וועט פּאָזיטיוו זיין א שרעקליכער פייער. טויזענדער מענשען וועלען נעבעך פערברענט ווערען. 3—4 יונגע פייערלייט וועלען בעגראָבען ווערען אונטער די חורבות... די גאז וועט עקספּלאָדירען. ס׳וועט זיך טהון חושך — האלט אָב די פרעס!
5.10 פארטאָג:
— „בארּאבאן“?
— יעס!
— אָבער אזוי ווי דאָס הארץ האָט מיר געזאָגט... ס׳פליהען שוין פונקען. א ווינד בלאָזט פון איסט ריווער. דאָס וואסער איז מסתמא פערפרוירען. גאנצע בלאָקס וועלען ארונטער — גרייט אָן א קארטון...
5.20 מאָרגענס:
— „בארּאבאן“?

— זי איז שוין אויף אַ שטאָק העכער... איין שטום ווען אימיצער גיט איהר, זיינען מיר גאַראַנטעוועט... האַלט אָב די פּרעס.

5 אוהר נאָכמיטאָג:

— דער „באַראַבאַן“?

— יעס!

— אָט־אָט־ט... נאָך אַ סעקונדע... האַלט אָב די פּרעס!

5.30 נאָכמיטאָג:

— דער „באַראַבאַן“?

— יעס!

— איהר קענט שוין געהן צום פּרעס, זי איז שוין אַרונטער־געקראָכען...

צווייטער רעפּאָרט.

6 אוהר פאַרנאַכט (פּער טעלעפאָן):

— דער „באַראַבאַן“?

— יעס!

— איך בין יעצט אין מעדיסאָן סטריט. סע געהט אַ פערד־קאַר (טראַמוואַי). איך לויף גלייך נאָך אַ אידען אויף אונטערצו־וואַרפען אויף די שינעס (טרעקס), וועט זיין אַ סענזיישען... האַלט אָב די פּרעס!

6.10 נאָכמיטאָג:

— דער „באַראַבאַן“?

— יעס!

— דאָס בין איך. איך האָב שוין אַ אידען, נור ער לאָזט זיך ניט! האַלט אָב די פּרעס!

6.20 נאָכמיטאָג:

— דער „באַראַבאַן“?

— יעס!

— איך בין שוין אַ צובלוטיגטער... ער לאָזט זיך ניט דער „סאָנאָוועגאָן“... אבער איך וועל איהם נעהמען... די קאַר איז שוין אין מאָנטגאָמערי סטריט. האַלט אָב די פּרעס!

איך און נאָך אימיצער

(אַ שוידערהאַפטע מעשה)

דאָס האָט פּאַסירט אויף מיין רייזע נאָך גאַליציע.

עטליכע טעג דורכאַנאַנד האָב איך זיך געהאַט געפּלאָגט אויף די באַהנען — ניט דערעסען, ניט דערשלאָפען און אַ מיעדער, אַן אויסגעמאַטערטער האָב איך זיך איצט (די דריטע נאַכט פון מיין יאַזדע) אויסגעצויגען אויף דער האַרטער באַנק און אונטערלעגענדיג די פּויסטען צוקאָפּענס, האָב איך צו זיך אַ זאָג געטהאָן מיט אַ וואונק פון לינקען אויג: איצט, ברודערל, ביזטו איינער אַליין אין אַ וואַגאָן — קענסטו זיך רוהיג אויסשלאָפען פאַר אַלע דריי נעכט מיט אַמאָל!

דער לאָקאָמאָטיוו האָט געסאָפּעט און געוואָרשט, זיך שניידענדיג אַ וועג איבער וויים־לעהמיגע בערג און איינגעוויעגט פון דעם ריטמישען „טאַר־טאַר־טאַר" פון די באַהן־רעדער, האָב איך לאַנגזאַם געגומען איינדרעמלען — ווען פּלוצלונג האָט זיך דער צוג אָבּ־געשטעלט ביי אַ סטאַנציע און דורכ'ן פענסטער פון מיין וואַגאָן האָבען געגומען אַריינפליהען פערשיעדענע פּעקלעך און קלומקעס.

אין אַ פּאָאַר מינוט אַרום האָט זיך אין טהיר פון מיין „קופּע" בעוויזען אַ קאָפּ און באַלד נאָך דעם קאָפּ אַ שוועך־סאָפּענדיגע אידענע מיט אַ באַנקע נאַפט אונטער'ן אָרעם.

דערזעהענדיג ווי איך ליעג אויסגעצויגען אויף דער באַנק, האָט זי מיך אָהן צערעמאָניעס אַ טורקע געטהאָן פאַר אַ פוס און געזאָגט:

— איהר זיינט, דוכט זיך מיר, יוזיפעל פון קרעמעניץ — ר' פייוועלע קרעמעניצער'ס אַ זוהן...

— איך? — האָב איך אויסגערופען פערוואונדערט — איך בין פון אַמעריקאַ... און איך וויל שלאָפען.

— טאַ־קע? — איז מיין אידענע געוואָרען אַ פרעהליכע — איהר קומט פון „נימעריקע"? אויב אַזוי האָט איהר דאָך דאָרטען

— יעם!

— איך האָב שוין ווידער געזעהן א פונק. די גאַנצע איסט סייד וועט אוועק מיט'ן רויך! די געשרייען פון די היימלאָזע וועלן שפּאַלטען די הימלען. הילף איז נויטיג. האלט אָב די פרעס!

5.30 מאָרגענס:

— „באַראַבאַן“?

— יעם!

— אַט־אַט־אַט־אַט... אַט איז נאָך א פונק... מאַנהעטען איז פערפאַלען... ראַטעוועט הארלעם!

5.35 מאָרגענס:

— „באַראַבאַן“?

— יעם!

— הארלעם וועט אויך אוועק... ראַטעוועט די בראָנקס — אַט איז נאָך א פונק... קיין האָפנונג מעהר פאַר בראָנקס! ראַטעוועט יאָנקערס!

7 אוהר מאָרגענס:

— „באַראַבאַן“?

— יעם! וואָס הערט זיך מיט יאָנקערס?

— ניט בעשערט! דער רויך האָט שוין געסטאַפּט. א שאָד! וואָלט געוועזן געקענט זיין א שעהן שרפה'לע! איהר קענט שוין געהן צום פרעס...

— און וואָס איז געוואָרען פון אייער מאַמען ?

— דער׳הרג׳עט אויף טויט !...

— אי, אַ בראָך איז מיר ! — האָט זיך די אידענע געכאַפּט פאַר׳ן קאָפּ, — דער׳הרג׳עט נעבעך !

מיט אַ שפּיץ פון איהר קאָפּ־פּאַטשיילע האָט זי אויסגעווישט די טרערען פון איהרע אויגען און מיט אַ קול וואָס איז געווען האַלב־פּערשטיקט האָט זי געפרעגט :

— און איהר האָט עס צוגעזעהען מיט אייערע אייגענע אויגען ?

— יאַ.

— און וואָס האָט איהר געזאָגט דערצו ?

— איך האָב געלאַכט ס׳גרעסטע געלעכטער !

— געלאַ־כט ? — האָט זיך מיין אידענע דערשראָקען אָב־גערוקט פון מיר — ווי אַזוי לאַכט מען עס עפּעס אין אַזאַ צייט ?

—הלמאי איך האָב געקוילעט דעם טאַטען ? — האָב איך זיך בעריהמט.

— גע־קוי־לעט דעם... דעם טאַטען ?

— און אריינגעוואָרפען דריי ברידערלעך אין אַ ברענענדיגען אויוועו !

די אידענע איז געוואָרען בלאַס און אָנגעהויבען ציטערען ווי אַ בלאַט, נור איך האָב ווייטער גערעדט :

— ביי מיר — האָב איך געזאָגט — איז אַ נאַטור אז איך מוז זעהן בלוט ! איהר זעהט אָט דאָס דאָזיגע „קניפּיקעל“ ? — האָב איך איהר אָנגעוויזען אויף אַ קליין מעסעריל וואָס איך האָב ארויס־גענומען פון קעשענע — צוויי הונדערט און פופציג מענשען, אַ חוץ ווייבער, האָב איך שוין געקוילעט דערמיט...

— צוויי הונדערט און פופציג מענשען אַ חוץ ווייבער ? — איז די אידענע געוואָרען אויסער זיך פון שרעק — און מיט אַזאַ פּיצעלע מעסעריל ?

— יאַ. איין שניט איבער׳ן האַלז — „חיק !“ און אַ גוטען טאָג ! — איהר ליעגט שוין אַ געקוילעטע...

ביי דער אידענע האָט גענומען קלאַפּען אַ צאָהן אָן אַ צאָהן.

מסתמא בעגעגענט מיין הערשלען... ער איז אן אגענט פון מאשי־נעס... א געשטופעלטער אביסעל... און...

— איך קען ניט קיינעם! — האָב איך געבורטשעט — איך וויל שלאָפען!

— און מיין קיילע׳ן האָט איהר אויך ניט געזעהן — מיין קיילע׳ן?

— טשעפעט זיך אָב פון מיר, ליעבע אידענע! איך וויל שלאָפען!

— און יאָסעל דעם פראָפּינאטאָר׳ס האָט איהר אויך ניט בעגעגענט?

— איך קען ניט קיינעם, — האָב איך געזאָגט שוין מיט כעס... איך וויל שלאָפען! איהר הערט, צי ניין? שלאָפען וויל איך!

— וואָס הייסט איהר קענט ניט קיינעם? — איז זי צו מיר צוגעשטאנען, — איהר זיינט דען חלילה געבוירען פון א שטיין?

— נאָך ערגער, — האָב איך געזאָגט — איך בין א יתום. איהר׳ט לאָזען שלאָפען, צי ניין?

— א יתום! וועה איז מיר! — האָט די אידענע גענומען שאָקלען מיט׳ן קאָפּ... מסתמא זיך אויפגעהאָדעוועט ערגעץ ביי א פעטער... און דער פעטער איז מסתמא געווען א בייזער און די מוהמע — די פאסקודסטוואָ — האָט מסתמא געזשאלעוועט ברויט... און...

— איהר האָט א טעות, מיין ליעבע אידענע, — איז מיר איינגעפאלען איהר איבערצושלאָגען די רייד — מיך האָבען מענשענפרעסער קליינערהייט ארויסגע׳גנב׳עט פון וויעגעל!

— פון וויעגעל?!

— יא.

— צו וואָס האָבען זיי עס געטהאָן?

— גלאט אזוי זיך... זיי האָבען הפנים געבענקט נאָך א קינד...

— און גע׳הרג׳עט האָבען זיי אייך ניט?

— ניין. אדרבה, איינער פון די חברה פלעגט מיך א גאנצע נאכט וויעגען מיט א פוס... און א צווייטער פלעגט מיר קייען לעקעבלעך.

סצענקעס אין אַ צייטונגס־אָפּיס

(אמת'ע פּאַסירונגען)

זי סטראַשעט.

קומט זיך אריין אַן עלטערע אידענע, מיט אַ פּאַרוק, איהר פּנים איז בלייך און פעט און איהר פיגורעל איז צושוואומען און פיער־עקיג.

— דאָ איז דער פייפּער וואו מען שטעלט אריין פערשוואונ־דענע מענער?

— ניין. נעקסט דאָאר!

— גוד־באַי!

— געהט געזונטערהייט!

אין אַ מינוט ארום איז זי דאָ צוריק מיט אַ פּרעטענזיע:

— ס'איז דאָך י א דאָ. פאַרוואָס האָט איהר מיך אָבגענאַרט... ס'איז עפּעס אַ קונץ אָבנאַרען אַן עלטערע פרוי, האַ?

— אבער מיסעס לעבען, איהר מיינט מסתמא דעם „פאָר־ווערטס" — דאָ איז דער „קונדס".

— דער... וואָס?

— דער „קונדס"!

— גוד באַי!

— געהט געזונטערהייט!

אין צוויי מינוט ארום זי איז ווידער דאָ מיט אַ טענה:

— זעהט, איך בעט אייך, צו וואָס זאָלט איהר מיר פערצאַפּען די בלוט... מיין געציל איז דאָך אַנטלאָפען פון מיר... איבער־געלאָזט מיך אָהן אַ פּעני... רענט דאַרף מען בעצאָהלען... היינט געז... אַ קליידעל... אַ שיכעל... און דאָ פיהל איך אַליין אויך ניט ווי אם בעסטען. אַן אויער האָט זיך ביי מיר צושפּיעלט...

— ווייבער קוילעט איהר אויך? — האָט זי געפרעגט כמעט מיט א פרעמדען קול.

— הערסטו! — האָב איך געזאָגט — אַנו גיט מיר נאָר אזוי פיעל ווייבער וויפיעל איך וואָלט געקוילעט... איבערהויפט פ ע ט ע ווייבער!...

ביי די דאָזיגע ווערטער איז מיין אידענע אויפגעשפרונגען פון אָרט און גענומען האסטיג צונויפקלייבען די פעקלעך.

— איך... איך׳ל זיך אריבערקלייבען אין אַן אנדער וואַגאָן, — האָט זי קוים ארויסגעבראכט פון מויל — איך וויל אייך ניט שטערען פון שלאָף...

— יעס. וואָס דאַרפט איהר? — קומט איהם דער רעדאַקטאָר אַקעגען.

— איך... דאַרף... דאָס הייסט איך וויל זיך מיט אייך דורכרעדען אביסעל... פערשטעהט איהר מיך, איך בין אַן איידעלער מענש... אַ שטיקעל בר־אור און — ווי זאָגט ער... האָב אַ ידיעה אין אַ גמרא מיט תוספות און פּלפּול איז מיין גאַנץ לעבען...

— טו וואָס־זשע ווילט איהר? — פרעגט דער פער'ביזי'טער רעדאַקטאָר אונגעדולדיג.

— גאָרניט, וואָס זאָל איך וועלען? — ענטפערט דער איד און צונעהמט זיך די באָרד אין צוויי העלפטען — גלאַט אזוי זיך... א י ך בין אַ למדן — א י ה ר זיינט אַ למדן, ווער מיר זיך אביסעל דורכשמועסען...

— אָבער, מיין ליעבער איד... איך בין יעצט צו ביזי... מען דאַרף באַלד געהן צום פּרעס...

— אַ־זוי, צום פּרעס... — חזר'ט דער איד איבער, און נעהמט אַ שפּיץ באָרד אין מויל אריין — אַנו, לאָמיר נאָר אַ קלער טהאָן וואָס דאָס הייסט... (ער מאַכט צו אַן אויג און זאָגט מיט אַ גמרא־ניגון): גע־העען צו־הים פּרע־העס... אי איז דאָך די קשיא — הא?...

— אָבער, ליעבער איד...

— הא? איהר זאָגט עפּעס? — האָט זיך דער איד אויפגעכאַפּט ווי פון שלאָף.

— יעס... מיר וואָלטען אייך געוואָלט בעטען איהר זאָלט קומען אַן אַנדערס מאָל...

— ווען מיר שוין קומען... ווען מיר שוין קומען... וועלען מיר שוין קומען! אַלע טאָג וועלען מיר שוין קומען אביסעל... — האָט ער פערזיכערט — ווי זאָגט ער? פאָרט אייגענע מענשען... א י ך בין אַ למדן — א י ה ר זיינט אַ למדן... — און גלעטענדיג די באָרד, איז דער למדן כמעט טאַנצענדיג ארויס פון אָפּיס...

— אבער, ליעבע אידענע, מען האָט דאָך אייך געזאָגט, אז ביי אונז איז ניט דער פּלאַץ דערפאר... איהר ווילט מסתּמא אריינשטעלען א „פּיקטשע" פון אייער מאַן... טו געהט נעקסט דאָאר.

— גוד באַי!

— געהט געזונטערהייט!

עס געהט ניט אוועק קיין פינף מינוט, זי איז ווידער דאָ, א צופלאַמטע און א צוקאָכטע פון כעס:

— איהר זיינט רויבערס, זיינט איהר! היצלעס זיינט איהר... ניט קיין פּייפּער! איהר האָט ניט קיין רחמנות אויף קיינעם... ס'עפּעס א קונץ מאכען פון א מענשען „פּענזע"?... ווען איהר וואָלט געהאַט מיינע צרות, וואָלט איהר אַנדערש גערעדט... ס'זאָל אייך אַזוי שיסען אין אויער ווי ס'שיסט מיר, און אייערע קינדער זאָלען פון אייך אַזוי רייסען די הויט, ווי מיינע קינדער רייסען פון מיר, און...

— וואָס זיינט איהר זיך געקומען שעלטען, מיסעס?

— שעלטען איז ווענינ! — מאַכט די אידענע און אין איהרע אויגען בעוויזט זיך א פּערדעכטיגער פונק — איך'ל אייך נאָך אָבשפּיעלען אַן אַקט, אז איהר'ט מיך האָבען צו געדענקען!...

— דהיינו, וואָס פאר אַן אַקט?

די אידענע קוקט זיך אַרום אויף אַלע זייטען, רוקט זיך צו נעהנטער צו דער טהיר, נעהמט אַן הינטען־אַרום די קליאַמקע, און אז זי שטעהט שוין מיט איין פוס אין דרויסען, רופט זי אויס מיט נצחון: איך'ל חתונה האָבען מיט'ן הויזקיפּער!!

דער „למדן".

— קען איך זעהן דעם רעדאַקטאָר?

דער בעל הבית פון דער דאָזיגער פראַגע איז א איד פון א יאָהר פופציג, טראָגט א פּרינץ אַלבערט, א הויכען קאַפּעליוש און א ברייטע, שעהן־פערקאַמטע באָרד.

פערפעלשלינגער

(אַ הומאָריסטישע קאָמעדיע)

(אַ פראָנט־רום ביי די מענטשיקאָפס. דער געוועהנליכער „פּאַרלאָר סעט", איבערגעצויגען מיט געשטרייפטע „קאָווערס". אין הינטער־גרונד צוויי גרויסע פּאָרטרעטען אויף „סטענדס". ביי א ווייס־געדעקטען קיילעכדיגען טיש זיצען: מיסעס מענטשיקאָפ (אַן על־טערע אידענע מיט אַ פּארוק), מיסטער מענטשיקאָפ (אַ ניעדריג־געוואקסענער „קרעפּקער" אידעל מיט אַ רונדען בערדיל. אויפ'ן שפּיץ נאָז בלישטשען ביי איהם טראָפּענס שוויים). מיסס מענ־טשיקאָפּ (אַ מיידעל פון אַ יאהר 25, די נאָז און דער שטערען זיינען ביי איהר מורא'דיג ווייס, קענטיג צוגעקאַלכט. די האָאר זיינען ביי איהר פערקאמט נאָכ'ן סטייל — מיט „פּאָפּס" און אַנדערע מאַכערייקעס). מיסטער פערפעלשלינגער (אַ בחור פון אַ יאָהר 23, טראָגט אַ שווארץ העמד, פון די האָאר הענגען ביי איהם אראָב עטליכע „לעקלעך" פון פאָרענט, אויפ'ן סאמע מיטען שטערען).

מענטשיקאָפּ: הייסט עס, איהר ווילט נעהמען מייןביילקען!

פערפעלשלינגער (דלאָבעט זיך די נאָז): אזוי הייסט עס!

מענטשיקאָפּ (מיט אַ טאָן פון אַ ביזנעסמאַן): קענט איהר „אפּאָרדען" חתונה צו האָבען?

פערפעלשלינגער: יעס!

מענטשיקאָפּ (וואזשנע): ביי וואָס איז אייער ארבייט?

פערפעלשלינגער (שטאָלץ): ביי פּיקעלס!

מענטשיקאָפּ: אויך ניט קיין שלעכטע מלאכה... דער עיקר, הייסט דאָס, איז... (פערהוסט זיך).

מיסעס מענטשיקאָפּ (העלפט איהם ארויס): צי האָט איהר עפּעס פון „די דאָזיגע" (מאַכט אַ בעוועגונג מיט צוויי פינגער, אזוי

דורכ׳ן טעלעפאָן.

— העלאָו! דער אָפיס פון „קונדרס“?
— יעס.
— איך בין מיסטער אראָנסאָן, איך האָב אייך צוגעשיקט א הומאָרעסקע — איז זי שוין אריין אין פּרעס?
— דאַכט זיך אזוי...
— דאָס וועט אייך קאָסטען ניט ווייניגער ווי פופצעהן דאָלאר.
— זי איז ניט אריין — קומט זי אָבנעהמען!
— איך וועל עס מאכען פאר 10... ווייל עס איז שוין אויפ־געזעצט...
— ס׳איז ניט אויפגעזעצט. איהר קענט עס קומען אָבנעהמען.
— מילא... לאָז שוין זיין 5...
— מיר קענען זיך דערמיט ניט בענוצען אפילו אומזיסט...
— טו לאָז שוין זיין א דאָלאר... ס׳א מציאה...
— אז עס האנדעלט זיך ניט וועגען דעם.
— טו דרוקט־זשע עס אומזיסט...
— אויך ניט...
— וועל איך אייך צושיקען 2 דאָלאר...
— ס׳איז ווייניג...
— דריי!
— לעגט עפּעס צו!
— פיער!
— נאָך א דאָלאר!...
— אָלרייט... וועט איהר עס דרוקען?
— יעס...
— אויף וועלכען פּלאַץ?
— צווישען די אדווערטייזמענטס!
— גוד באַי!

שוויצט, נעהמט ארויס פון פּאַקעט די עפּעל און לעגט זיי צוריק אין דער פּרוכט־וואַזע).

מיסטער מענטשיקאָפּ (געהט ארום מיט דער האַנד ארום דער באָרד, ווי ער וואָלט זיך וועלען איבערצייגען צי איז זי נאָך דאָ אויפ'ן אָרט. צו פּערפּעלשלינגער'ן): בערוהיגט זיך אביסעל, מיסטער פּערפּעלשלינגער, בערוהיגט זיך! (פּאָכט אויף איהם מיט זיין יאַרמולקע).

פּערפּעלשלינגער (מעשה וואוילער יונג): ער מיינט טאַקע, אַז איך מאַך זיך פון איהם א צימעס! ביי מיר געהט עס נים. פערשטעהסטו מיך!... (נעהמט „רייבען" די קיכלעך).

מיסעס מענטשיקאָפּ (זעהר פּאַרזיכטיג): איך האָב אייך געוואָלט פרעגען צי איהר טרינקט בראַנפּען?

פּערפּעלשלינגער (פּאַלקסטהימליך): ניין־ניין! איך גים אונטער'ן אויער!

מיסעס מענטשיקאָפּ (גיט א קלאַפּ אין טיש): שוין זאָל ער זיך געהן פון וואַנעט ער איז געקומען — קיין שיכורים דאַרפען מיר נים!...

פּערפּעלשלינגער: אָלראַיט! אָלראַיט! געה איך מיר! (כאַפּט אין פּאַקעט אריין אַלע „קייקלעך" און לויפט אַרויס).

מיסס מענטשיקאָפּ (פערוואַרפט מיט'ן קאָפּ).

מיסעס מענטשיקאָפּ (בעמערקט עס): אוי, א בראָך איז מיר! בינעם, ס'קינד חלש'ט!...

מיסטער מענטשיקאָפּ (ברענגט וואַסער, מען גיסט אויף איהר, די מוטער קוועטשט איהר די שלייפען און בלאָזט איהר אין דער נאָז אריין).

מיסס מענטשיקאָפּ (אויפכאַפּענדיג זיך פון חלשות, קוים וואָס מען קען הערען): לאָז מען איהם צוריקברענגען!

מיסטער מענטשיקאָפּ (כאַפּט דעם ראָק און לויפט. אין א האַלבער שעה אַרום קומט ער צוריק מיט פּערפּעלשלינגער'ן. דער אַלטער איז שטאַרק אבגעמאַטערט, פאַלט אריין אין שאָקעל־שטוהל ווי א טויטער).

ווי זי וואָלט געפּרובט אַ שטיקעל זייד).

פּערפּעלשלינגער: געוויס! (נעהמט אַרויס פון בוזעם־קעשענע צוויי ביכלעך און גיט עס דעם אַלטען): אָט איז עס!

מענטשיקאָף (גיט עס איבער צו דער טאָכטער): נו, וואָס זאָגסטו, ביילקע?

מיסס מענטשיקאָף (פערקרימט די נאָז): ניט מעהר ווי 200 דאָלאַר? איך האָב גערעכענט, אַז דריי הונדערט.

פּערפּעלשלינגער (קאַלטבלוטיג): געפעלט אייך ניט, הייסט דאָס? געה איך מיר! (לויפט אַרויס).

מיסעס מענטשיקאָף (צום מאַן): וואָס זיצסטו ווי אַ גולם? זעהסט דאָך, אַז ער איז אַוועק!

מענטשיקאָף (לויפט אַרויס. אין אַ ווײַלע אַרום קומט ער מיט פּערפּעלשלינגער'ן).

מיסעס מענטשיקאָף (זעהר העפליך צו פּערפּעלשלינגער'ן): פּליעז, מיסטער פּערפּעלשלינגער, זעצט זיך צו... און געניסט עפּעס!

פּערפּעלשלינגער (פערסאָפּעט): איך בין ניט פון די מענשליך, קאַטאָרי, וואָס מען זאָל זיך דאַרפען וואַרפען... (זעצט זיך אַוועק און נעהמט שלינגען איין עפּעל נאָכ'ן אַנדערען).

מענטשיקאָף (פריינדליך, געהט מיט איהם ווי אויף גלאָז): כ'האָב אייך געוואָלט פרעגען — הם! — און וויפיעל פערדיענט איהר אַ וואָך?...

פּערפּעלשלינגער: אכט־און־אַ־האַלב דאָלאַר רעגעלע וויי־דזשעס... אַ חוץ וואָס איך קריעג יעדען פרייטאַג אַ באַרעלע מיט זויערקרויט, אַ מאה זויערע פּיקעלס, פּיער טוץ פּעפּערלעך און אַ „גראָס" זויערע עפּעל.

מיסס מענטשיקאָף: ניט מעהר ווי פּיער טוץ פּעפּערלעך?

פּערפּעלשלינגער: געפעלט אייך ניט? געה איך מיר. (נעהמט עטליכע עפּעל אין די קעשענעס און לויפט אַרויס).

מיסטער מענטשיקאָף (צו זיין ווייב): וואָס שטעהסטו ווי אַ קובעלע? לויף איהם נאָך!

מיסעס מענטשיקאָף (לויפט אַרויס. אין אַ 15 מינוט אַרום קומט זי צוריק מיט פּערפּעלשלינגער'ן. דער לעצטער שטאַרק פּער־

מיין רעגען־מאַנטעל

(אַ מעשה מיט אַ פּעסימיסטישען מוסר השכל)

נעכטען האָט גערעגענט — האָב איך זיך היינט געקויפט אַ רעגען־מאַנטעל.

איך זיינגען בעקאַנט יענע ביליגע מאַנטלען, וואָס בלישטשען ווי זייד און מאַכען אָן אַ גערודער ווי עפּעס רעכטס? ― וועלל, אַט אַזאַ מין „כאַלאַמידע" האָב איך זיך איינגעהאַנדעלט.

ווי געזאָגט, האָט נעכטען גערעגענט, און אַזוי ווי איך בין בטבע אַ שטיק פּעסימיסט נאָך פון דער היים אויס, האָב איך געהאַט אַלע אורזאַכען צו ערוואַרטען, אַז עס וועט מאָרגען אויך רעגנען און איבערמאָרגען און איבער־איבערמאָרגען — בקיצור, נאָך מיין חשבון האָט עס געדאַרפט גיסען מיט עמערס פּאַר די קומענדע עטליכע חדשים.

און אַז אַ רעגען האַלט אָן, זאָגען מיר, צעהן־עלף חדשים דורכ־אַנאַנד, קען מען זיך עפּעס בעגעהן אָהן אַ רעגען־מאַנטעל? איז עפּעס אַ תירוץ וואָס מען האָט ניט קיין געלד? א. ז. וו.

האָב איך זיך, אַלזאָ, געקויפט אַ מאַנטעל.

אַז איך בין אַהיים געגאַנגען פון דעם „רעגען־געשעפט" מיט מיין „כאַלאַמידע" אונטער'ן אָרעם, האָט שוין, דעם אמת געזאָגט, דער רעגען געהאַט אויפגעהערט, אבער אויפ'ן הימעל זיינגען נאָך אַרומגעלאָפען שטיקלעך ווייסע כמאַרעס.

„מאָרגען וועט גיסען מיט עמערס! אַ מבול, אַ „רעגעלער" מבול וועט זיין!" — אַזוי האָב איך געזאָגט צו זיך. און בכדי זיך אַליין צו איבערצייגען, אַז איך מיין וואָס איך זאָג, האָב איך זיך געלעגט שלאָפען אין מיין גימענעם מאַנטעל.

אין דער פריה איך שטעה אויף און גיב אַ קוק אויף מיין הימעל, ווערט מיר פינסטער אין די אויגען! אַ מין ליכטיגקייט! אַ מין בלויקייט! אַ מין זון! — איך האָב נאָך אַזוינס ניט געזעהן.

מיסעס מענטשיקאָף: פּליעז, זעצט זיך, מיסטער פּערפּעל־שלינגער, און מאַכט זיך היימיש!...

פּערפּעלשלינגער (ווישט זיך דעם שטערען מיט'ן אָרבעל): אָט זעץ איך מיך! (זעצט זיך).

מיסעס מענטשיקאָף: ווען דענקט איהר מירטשעשעם מאַכען די חתונה?

פּערפּעלשלינגער (תקיף'דיג): ־יען סע וועט זיך מיר גלוסטען.

מיסטער מענטשיקאָף (ווינקט איהר פון ווייטען): פּסט! שט! (צו פּערפּעלשלינגער'ן) ווי געפעלט אייך עפּעס אונזער דירה?

פּערפּעלשלינגער: אָט אַזוי זיך. (קייט אַ ראָגעלע).

מיסעס מענטשיקאָף: און ווי געפעלען אייך מיינע ראָגעלעך?

פּערפּעלשלינגער: חזיר'שע ראָגעלעך!

מיסעס מענטשיקאָף (לאָזט אַרויס אַ שרעקליכען קוויטש און פאַלט אין חלשות).

מיסס מענטשיקאָף (צושרייט זיך, ציטערט אַזש פון כעס): לאָז ער זיך אַרויסגעהן פון דאַנעט — דער פאַרשיוועער הונד! וואָס האָט ער זיך צוגעטשעפּעט? (כאַפּט אָן די מוטער פאַר'ן פאַרוק און טרייסעלט זי מיט אַלע כוחות).

פּערפּעלשלינגער (כאַפּט אַלע ראָגעלעך אין קעשענע): אָלל־ראַיט, געה איך מיר! (געהט זיך פאַמעלעך אַרוים).

מיסעס מענטשיקאָף (האַלב אָבגעמינטערט): מאַמעלעך מיינע! וואָס טהו איך מיט דעם משולחת!

מיסס מענטשיקאָף: שאַראַפּ, מאַמע! רעד ניט אַזוי! ס'איז ניט דיינע ביזנעס...

מיסטער מענטשיקאָף (מיט אַ טיעפען זיפץ): נאָך אַלעמען איז ער אַ גאַנץ פיינער באָי!...

וועט ניט רעגענען און איבערמאָרגען וועט ניט רעגענען א. ז. וו. — מען קען זאָגען, אז היינטיגס יאהר וועט שוין אבסאָלוט פריי זיין פון רעגען, טו וועלכער משוגענער וועט עס געהן ארויסוואַרפען געלד אויף א רעגען־מאַנטעל?

האָב איך איהם, אלזאָ, דערלאַנגט א שליידער ארויס!

„דעם רעגענשירם אויך!" — האָט מיך א פעסימיסטישע שטימע „אונטערגעהוידעט" — „צו וואָס דארפסטו א רעגענשירם, אז דער רעגען איז שוין כמעט אין גאַנצען אָבגעשאַפט געוואָרען?"

האָב איך, אלזאָ, דעם רעגענשירם אויך ארויסגעוואָרפען!

איצט, אז די נערוועז האָבען זיך ביי מיר א ביסעל בערוהיגט, האָב איך זיך אָנגעטהאָן אין מיין העלען זומערדיגען אַנצוג און זיך געלאָזען געהן צו מיין חבר ג. (אויך א פעסימיסט פון דער היים אוים), איהם דערצעהלען פון מיין נייער פעסימיסטישער ערפאַה־רונג — אָבער פלוצים האָב איך דערפיהלט א וואַרעם שפּריצעל אויף מיין פנים... דאן א בליץ... א דונער — טעריבים! טעריבום! אָט האָסט דיר! עס גיסט ווי מיט עמערם!...

נאָר אונטערגעבען — גיב איך זיך נאָך אַליץ ניט אונטער.

— עס וועט רעגענען, — זאָג איך צו זיך מיט מיין ברוגז'ען קול — עס מוז רעגנען, ווען דער רוח זאָל עס אפילו נעהמען! און איך לעג זיך צוריק שלאָפען און רוק אָן די קאָלדרע איבער די אויגען.

אָבגעשלאָפען ביז מיטאַג, כאַפּ איך זיך אויף און כאַפּ ווידער א קוק אויף דעם שעהנעם הימעל אויף מיינעם — עך—הי! ער פלאַמט... ווי א כלה פאַר דער חופּה פלאַמט ער! און די זון! זי האָט זיך צוגאָסען וויביים טאַטען אין וויינגאָרטען און וואַרפט מיט די שטראַהלען מיט איהרע — גלייך גאָר ניט זי!

אַן אַנדערער אויף מיין אָרט וואָלט אפשר אויפגעגעבען די האָפנונג אויף א רעגען, אָבער ניט איך — אַן אַלטער פּעסימיסט מיט א נייעם רעגענמאַנטעל! איך האַלט זיך ביי מיינעם: עס וועט רעגענען! עס מוז רעגענען! און ניט נור רעגנען — נור גיסען! אָון מיט די דאָזיגע געדאַנקען לעג איך זיך צוריק אין בעט אריין.

אָבגעלעגען ביז פאַרנאַכט, מאַך איך אויף איין אויג און גיב א קוק אויף מיין הימעל — אוי, געקווילעט בין איך! אויס־געלייטערט... שייך צו זאָגען אויסגעלייטערט! ווי א קריסטאַל! און די שטערען — א מין בלישטשעניש אויף זיי! א מין... א מין... טפו זאָל עס ווערען!

הייסט דאָס הפּנים, אז עס וועט ניט רעגענען! — זאָג איך צו זיך און נעהם זיך אויסקנאַקען די פינגער — היינט וועט ניט רעגענען, מאָרגען וועט ניט רעגענען, איבערמאָרגען וועט ניט רעגענען, איבער־איבער־מאָרגען וועט ניט רעגענען! א. ז. וו., א. ז. וו. אָהן א סוף.

דאַרף איך, הייסט דאָס, אוועקוואַרפען דעם רעגען־מאַנטעל!

— טאָמער פּערקויפען איהם? — האָט א ביזנעס־געדאַנק מיר אריינגעשושקעט אין אויער.

— עס מאַכט מיך צו לאַכען! — האָב איך זיך ניט געקענט איינהאַלטען פון געלעכטער — פּערקויפען? צו וועמען? אז בסך־הכל האָב איך דיר שוין אפשר טויזענד מאָל בעוויזען, אז מאָרגען

2.

אַנגעטראָפֿפֿען צו דער וואוינונג פֿון אַ אידישען סוחר, האָט זי ניט אָנגעקלאַפֿט אין טהיר, נור איז גלייך אַריין אינוועניג.

— אַ גוטען אייך! — האָט זי געזאָגט צו דעם אידען וואָס איז געזעסען ביים טיש, מיט אַ זיידענעם קאַפּעל אויפ'ן קאָפּ און געפיהרט מיט אַ בלייפעדער איבער אַ צעטעל מיט ציפערען, — כ'האָב פּאַזימקעס צו פערקויפען!

— פּאַזימקעס! פּאַזימקעס! — האָט זיך דער נערוועזער מענש צושריען און געמאַכט מיט די הענד — כסדר נור פּאַזימקעס און פּאַזימקעס... אויסצוהאַלטען איז שוין ניט פֿון די קבצנים מיט זייערע... מיט זייערע... — ער האָט געזוכט אַ שאַרפען וואָרט, נור ער האָט ניט געקענט געפינען — מיט זייערע פּאַזימקעס, גיט מיר גרייפּ־פרוכט, פּיין־עפּעל, באַנאַנעס, וואָטערמעלאָן — וועל איך עס ביי אייך קויפען מיט פּלעזשור!

— איהר דאַרפט ניט אַזוי שרייען, — האָט געזאָגט דאָס מיידעל — איך האָב אייך ניט געקוילעט די קאַפּאָטע! און, צודעקענדיג צוריק די פּאַזימקעס מיט די עטליכע לאַפּוך־בלעטער, איז זי אַוועק אָהן אַ זיי־געזונד...

3.

— טאָמער דאַרף עמיצער פֿון אייך פּאַזימקעס? — האָט געפרעגט דאָס מיידעל, שטעהענדיג אין אַ רעדאַקציע פֿון אַ אידישער צייטונג.

— סטראָבעררים, די שעהנע פרוכט פֿון דער יונגפרויליכער ערד! — האָט זיך דער רעדאַקציאָנס־פּאָעט גענומען צו די כלים, — ווי אַ שפּיגעל־ווינד צופּאַטשט דאָס רוהיגע וואַסער פֿון אַ בוכטע, אַזוי צוטרייבט דאָס ערשיינען פֿון דיזער פרוכט די מעלאַנכאָלישע לעבענס־מאָנאָטאָניע, וועלכע בעווירקט און רופט אַרויס פער־שיעדענע איקאָנאָקלאַסטישע היפּערבעלען...

די מויד

(אַ מתּנת צו אַחד העם און דר. נתן בירנבוים)

1.

פון וואַנען זי האָט זיך גענומען — האָט מען ניט געוואוסט.
אָנגעטהאָן איז זי געווען אין אַ פּראָסטען ציצענעם קליידעל, אַ פּנים אַ פּריש׳ס און געזונד׳ס, נור אַ ברכה צו מאַכען; אויגען — ברוינע, ליכטיגע, בריסט — הויכע, מיט אַ קאָשיק פּאָזימקעס אין דער דער האַנד, האָט זי געמאַכט דעם איינדרוק פון אַ פּראָסטען, נור חנ׳עוודיגען דאָרפס־מיידעל.

אַן אַלטע פאַרצייטיגע בעל־הבית׳טע, מיט אַ גרויסען שטערען־טיכעל אויפ׳ן קאָפּ און אַ ברוסט־טוך אויפ׳ן האַרץ, איז געווען די ערשטע, וואָס האָט זי מקבל פּנים געווען בעת זי האָט זיך בעוויזען אויפ׳ן מאַרק.

— דו, מויד ! — האָט זי איהר אַ וואונק געגעבען מיט אַ ציטער־דיגען פינגער — אַנו, וואָס האָסטו דאָרטען אין דיין קאָשיק ?

— פּאָזימקעס, ליעבע האַרינטע ! — האָט דאָס מיידעל געענטפערט.

— פּאָזימקעס גאָר ! און איילבירטען האָסטו ניט ? און פייגען... און באָקסערען און אתרוגים ?

דאָס מיידעל האָט געענטפערט, אַז אַזעלכע פּירות וואַקסען ניט אין די „היעגע“ גערטנער.

— חצופה ! — האָט די אידענע אַ טופּע געטהאָן מיט׳ן פוס און זיך אָנגעצונדען פון כעס — צו וועמען רעדסטו דאָס אַזוי ?

— אַ צודרעהטער קאָפּ עפּעס ! — האָט דאָס מיידעל געלאַכט מיט אַלע צייהן, און איז אַוועק איהר וועג.

דיין פרוכט און נאָך אַ גרעסערען דאַנק פאַר דיר אַ ל יי ן !...

— געה, ביזט אַ שייגעץ ! — האָט זי איהם מכלומרשט געגעבען אַ פּעטשעל איבער'ן פּנים...

— — — — — — — — — — — — — — — — — — —

און אונטער דעם שאָטען פון אַ שטאַרקען און איינזאמען דעמב איז געשלאָסען געוואָרען דער שידוך צווישען דעם פּאַרעל — דאָס פאָלקס־קינד און די אידישע שפּראַך !...

— ס׳אַ משל קאַבאַק! — האָט זיך אַריינגעמישט דער לייט־אַרטיקעל שרייבער. די פראַגע מוז בעהאַנדעלט ווערען מעהר עפּיגראַמאַטיש... די רויטע פרוכט פון דר׳ערד אין פּאַראַלעל צו די רויטע פרוכט פון הימעל.

— איך פערשטעה ניט, וואָס איהר רעדט. — האָט געזאָגט דאָס מיידעל און איז אַרויס אַביסעל פערשעהמט.

4.

— פיינע פּאָזימקעס?

איצט איז זי געשטאַנען פאַר דער טהיר פון אַ אידישען נאַציאָנאַליסט און השפּעה׳דיגען אינטעליגענט.

דערהערט אַזאַ פּראָסט וואָרט ווי פּאָזימקעס, האָט דער אינ־טעליגענט אַרויסגענומען די אויגען פון דעם גראָבען בוך אין וועלכען ער איז געווען פערטיעפט און אויסקנאַקענדיג זיך דיא פינגער איינע נאָך די אַנדערע האָט ער געזאָגט מיט אַ צדקה׳דיג שמייכעלע:

הם... הייסט דאָס... דאַרפען — דאַרף איך דאָס ניט... נור פער־שטעהסטו מיך, מיידעלע, ד י ר צוליעב... וועל איך ביי דיר נעהמען עטליכע אומזיסט...

— אַ דאַנק אייער טאַטען! — איז שוין דאָס מיידעל געוואָרען אויפגעבראַכט און דאָס קויבערעל מיט פּאָזימקעס האָט געציטערט אויף איהר אָרעם — איך בין אייך מוחל די טובה!...

5.

— פּאָזימקעס, געליעבטער?

דער מענש, צו וועמען זי האָט איצט אָנגעבאָטען די פרוכט, איז געווען אַ בלאַסער בחור׳ל, מיט שוואַרצע אויגען, אין וועלכע עס האָט זיך געזעהן די גרויסע בענקשאַפט פון זיין האַרץ אָבגע־שפּיעגעלט — די בענקשאַפט נאָך ברויט און לעבען.

— ס׳אַראַ גוטינקע דו ביזט, — האָט געזאָגט דער בחור׳ל, דריקענדיג דאָס מיידעל צו זיין האַרץ — אַ גרויסען דאַנק דיר פאַר

קליינעם פינגעריל און אוועקגעוואָרפען, אויף דעם אופן ווי מען טהוט עס ביי „דם צפרדע“ אין דער הגדה.

דאַן האָט זי אַראָבגענומען איהר יופעל, ארויסגענומען פון קעשענע צוויי מאראנצען און גענומען עסען.

פארטיג געוואָרען מיט די מאראנצען, האָט זי זיך אָבגעווישט די ליפען מיט אַן ארבעל פון איהר פלושענעם שפענצער און מיך אַ פרעג געטהאָן:

— אויף וואָס בעקלאָגסטו זיך, איציק?

— אויף דעם בויך — האָב איך געענטפערט פון אונטער דער פערענע.

— אויף דעם בויך? נו־נו, ס'איז גאָר מ י י ן פעקעל... — האָט מיין מוהמע רישע פאָטאַקעוועט. עס דרעהט דיר אזוי אינ־װעניג? און עס דאכט זיך דיר אלץ, אז דו וואָלסט עפּעס געוואָלט?

איך האָב געזאָגט, אז יא.

— נאָ, ס'איז גאָר נישט. — האָט מיך מיין מוהמע רישע געטרויסט — מען קען דערמיט אויסלעבען אלע יאהרען... אָבער אויסקורירט ווערען דערפון קען מען ניט.

מיר איז געוואָרען אומעטיג.

אין אַ ווײַלע ארום האָט זי ווידער געפרעגט:

— אז דו אָטהעמסט, טהוט דיר וועה אָט־אָ־דאָ־אָ, אונטער'ן לעפעלע, האַ? נו־נו! ס'איז גאָר מ י י ן פעקעל, און אין האלז איז דיר אזוי טרוקען... און די צונג — אַנו, ווייז די צונג!...

איך האָב איהר געוויזען די צונג.

— ס'איז גאָר נישט, — האָט מיין מוהמע געזאָגט — ס'איז בלויז א י י ן לונג אביסעל צוגעפוילט... שטארבען דערפון קען מען ניט, נור ס'איז שוין א ז ו י אויך אַ וויסט לעבען...

איך האָב ארויסגעשטעקט אַ האלבען קאָפּ פון אונטער דער פערענע און אַ קרעכץ געטהאָן.

ווידער אמאָל האָט מיך מיין מוהמע אָבגעלאָזען אויף אַ ווײַלע. דורך דער צייט האָט זי זיך אויף אַ הויכען קול געקריגט מיט מיין ווייב פאַר וואָס זי „טענדעט“ מיך ניט און בשעת מעשה

די מוהמע רישע

אין הערבסט פון פאָריגען יאָהר, — דערצעהלט מיינער א חבר, א יונגער מענש, — האָב איך זיך צוגעקיהלט און בין געבליעבען אויף עטליכע טעג ליעגען צו בעט. די קראַנקהייט איז געווען א לייכטע — א ביסעל קאָפּשמערצען און פיעבער פון צייט צו צייט. יעדעס יאהר אין הערבסט, בעת דאָס וועטער ענדערט זיך און עס הויבען זיך אָן די קאַלטע אָסיען רעגענס, לייד איך אויף דער זעלבער קראַנקהייט אין אזוי געוועהנט בין איך שוין דערצו, אז איך געה אפילו ניט צו קיין דאָקטאָר.

פאר־א־יאָהרען אָבער, האָט פּאַסירט א זאַך, וועלכע האָט געגעבען מיין קראַנקהייט אַן ערנסטען כאַראַקטער און איך בין זאָגאר געווען אין א געפאהר צו שטאַרבען.

דאָס איז געווען א פריהמאָרגען פון דעם דריטען טאָג פון דער צייט וואָס איך בין געלעגען צו בעט. מיין געזונד האָט זיך שוין געהאט פערבעסערט אויף אזוי ווייט, אז איך האָב גערעכענט דעם אַנדערען טאָג געהן אין פאַבריק — ווען פּלוצים האָט דער רוח אָנגעטראָגען מיין מוהמע רישע פון בראָנזוויל. די שווארצע אטלע־סענע יופּקע אויף די פּלייצעס און דעם „ראָספּער“ אָן א זייט, איז זי אריינגעפאַלען אין שטוב מיט א גרויס געוויין:

—דאָ איז איציק — וועה איז מיר!

— דאָ! וואָס איז מוהמע? האָב איך געפרעגט פון אונטער דער פערענע.

— וואָס? דו לעבסט נאָך? — איז מיין מוהמע איבערראַשט געוואָרען — „אוי!“ און ביי דעם וואָרט „אוי“ האָט זי זיך א כאַפּ געטהאָן מיטביידע הענד פאר דעם גאָלדענעם בראָשעל וואָס איז געהאַנגען אויף איהר ברוסט.

צוויי קיילעכדיגע טרערען האָבען זיך געשטעלט אין איהרע גרויסע בהמה׳וואַטע אויגען. זי האָט זיי אויסגעטונקען מיט דעם

אַוועקגעפאַלען אין מיטען גאַס פון אַזאַ קראַנקהייט... אין דער נאָז פיהלסטו אַמאָל אַ בייסעניש אויך?... דאָס איז —

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

איך ווייס ניט, האָט מיין חבר פערענדיגט, וואָס איך האָב ווייטער געענטפערט, וואָרום נאָך דעם זעלבען טאָג האָט מען מיך אַריינגעטאַטשקעט אין אַן אמבולאַנס און מיך אוועקגעפיהרט אין האָספּיטאַל שטערבליך קראַנק.

האָט זי איהר געגעבען אָנצוהערען, אַז איך וועל שוין סאַי ווי סאַי לאַנג ניט ציהען.

דערנאָך האָט זי אַרויפגעלעגט איהר פלײשיגע האַנד אויף מײן שטערען און געפרעגט:

— היץ האָסטו? און עס איבעלט דיך מסתמא... און דער קאָפּ דרעהט זיך דיר אַלץ... און דו ווילסט שלאָפען...

— יאַ! — האָב איך אויסגעקרעכצט. אין דעם דאָזיגען מאָמענט בין איך געווען גרייט צו גלויבען אַלסדינג וואָס אַ מענש וואָלט נאָר זאָגען וועגען מיר — אפילו אַז איך בין אימשטאַנד צו מאַכען אַ לעבען פאַר אַ ווייב מיט קינדער.

— אויב אַזוי, — האָט מײן מוהמע פעסטגעשטעלט — איז עס זײן קראַנקהייט — ווי האָט ער אַקאָרשט געהייסען? — ברוך גדליה... נאָך איידער ער איז געשטאָרבען, דער ברוך גדליה, אונז אויף צו לאַנגע יאָהר, האָט ער מיר דערצעהלט, אַז בשעת ער איז געווען אין די וואַרם־בעדער האָט איהם דער פּראָפעסאָר קאָוואַל־סקי געזאָגט: „ליעבער יודע, — האָט ער געזאָגט — זיי האבען אַ פערפלוקסטעס קרענק!...“ די פיס „טערפּען“ דיר אויך?...

— יאַ.

— נו, ס'איז גאָר דאָס פּעקעל וואָס לאַפּאַטשאַנסקי, זאָל זיך מיהען, האָט געהאַט אויף זיך... אויף שונאי ציון געזאָגט געוואָרען! מען האָט דאָך פון איהם געשניטען שטיקער לעבעדיגערהייט און דער סוף איז געווען, אַז ער איז געשטאָרבען אונטער'ן מעסער... אַזאַ יונגער בוים נעביך... דאָס האַרץ קלאַפּט דיר אויך?...

— עס קלאַפּט! עס קלאַפּט! — האָב איך זיך צושריען. עס איז ניט געווען קיין ליגען. דער שרעק פאַר'ן טויט האָט געמאַכט מײן האַרץ קלאַפּען אונרעגעלמעסיג.

— אַזוי־אָ מאַכט עס, האַ? — האָט מיר מײן מוהמע געוויזען מיט דעם הענטעל פון איהר רעגענשירם, אַזוי ווי אַ דיריגענט פון אַ קאַפּעליע צייגט אָן אַ געוויסען טאָן — טיק־טאַק, טיק־טאַק! האַ? ס'אַ האַרץ־קראַנקהייט אַזאַ — אַ בראָך איז מיר!... ערשט פאַר־אַ־יאָהרען אַ לאַנדסמאַן מײנער — אַ איד אַ דעמב — פּלוצים